

behov av hjälp. Bakom varje missbrukare finns dessutom anhöriga som ofta far mycket illa, i många fall gamla föräldrar, en slagen kvinna eller ångestfyllda barn.

Det är kännedom om dessa fakta som borde leda till att man lyfter fram alkoholpolitiken.

1977 års alkoholpolitiska reform antogs under stor enighet, och som en följd av de riktlinjer som där drogs upp har den mätbara alkoholkonsumtionen sjunkit för att 1984 uppgå till 6,01 liter per person och år. Under 1985 skedde emellertid en liten ökning till 6,06 liter, och denna utveckling har fortsatt under första halvåret 1986. Det tycks alltså som om kurvan har vänt. Till detta kan läggas att de uppgifter som framkommit i 1985 års skolungdomsundersökning tyder på att omkring 5 000 elever i årskurs 9 dricker systemvaror minst en gång i veckan.

Eftersom det viktigaste generella instrumentet i dag för att hålla tillbaka konsumtionen är alkoholskatten, och det dessutom i 1977 års alkoholpolitiska beslut sades att prismetoden skulle utnyttjas som ett aktivt alkoholpolitiskt instrument, ansåg vi i folkpartiet det angeläget med en skatthöjning på alkoholdrycker.

Priserna på alkohol har bara delvis följt med i den allmänna prisutvecklingen. Priserna på billigare lättviner och på starköl har således stigit mindre än konsumentprisindex. När det gäller starksprit, där konsumtionen domineras av brännvin och gin, har prisökningen varit väsentligt lägre än konsumentprisindex. Den senaste skatthöjningen på alkohol ägde rum i december 1984, dvs. för ungefär två år sedan. Sedan dess har konsumentprisindex stigit med 5,8 % under 1985 och med minst 3 % under 1986. Alkoholpriserna har inte stigit i samma takt.

Vi i folkpartiet menar att alkoholpolitiska skäl talar emot att alkoholpriserna tillåts släpa efter på detta sätt och därigenom uppfattas som relativt sett lägre än tidigare.

I motion 1985/86:566 yrkade vi tidigare i år att skatten på alkoholdrycker skulle höjas med 7 % fr. o. m. den 1 juli 1986 och dessutom att riksdagen skulle anslå 5 milj. kr. till en kampanj mot bruket av alkohol bland ungdomar.

Emellertid hade vi då ingen framgång i vårt yrkande, utan riksdagen avslög detta liksom vårt yrkande om särskilda åtgärder för ytterligare information om alkoholens våda bland ungdomar.

Eftersom regeringen trots allt i dagarna har hörsammat vår framställning och lagt fram en proposition om höjda alkoholskatter kan vi inte annat än anse att det var klokt av regeringen att följa folkpartiets intentioner. Vi har inte anledning att i dag kommentera detaljerna i denna proposition utan återkommer vid sakbehandlingen av den.

När man diskuterar prispolitik finns det också skäl att titta på vilken betydelse det har att alkoholpriserna ingår i underlaget för konsumentprisindex. Som det nu är bidrar prishöjningarna på alkohol till att höja konsumentprisindex. En höjning av konsumentprisindex utlöser i vissa lägen höjningar av bl. a. löner och pensioner. Detta samband mellan alkoholpriserna och konsumentprisindex kan bidra till att benägenheten att höja alkoholpriserna minskar; en höjning som ter sig alkoholpolitiskt motiverad kan utebli därför

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

att man av andra skäl vill motverka en höjning av konsumentprisindex. Vi anser att man därför måste överväga möjligheterna att eliminera effekterna av detta samband. Med det sagda vill jag yrka bifall till reservation 2.

Herr talman! För att ytterligare en stund uppehålla mig vid alkoholbeskattningen vill jag säga att vi i folkpartiet anser att beskattningen av alkohol på sikt bör läggas om, så att den beräknas på basis av produktens alkoholstyrka och inte på tillverknings sätt.

Vidare anser vi att alkoholskatten skall läggas om på vin, så att dyrare kvalitetsviner inte missgynnas. Det innebär att när priserna höjs, bör det gälla billigare lättviner mer än kvalitetsviner. Vi menar att regeringen borde arbeta fram en tekniskt godtagbar utformning av vinbeskattningen så att vi kan få till stånd den skattejustering som behövs för att successivt göra kvalitetsviner i mellanprislägena tillgängliga för en bredare krets. Det skulle bidra till att skapa en bättre dryckeskultur och därmed vara förbättrande ur nykterhetssynpunkt. Här vill jag yrka bifall till reservation 3.

För att rätt kunna bedöma vilka effekter olika alkoholpolitiska åtgärder har haft eller kan komma att få och för att rätt kunna bilda sig en uppfattning om orsak och verkan i fråga om olika företeelser på detta område är det angeläget att förbättra statistiken och komplettera forskningen. Som exempel kan nämnas att det bedrivits alltför liten forskning i Sverige om effekterna av olika alkoholpolitiska beslut. Beträffande statistik kan som exempel anges att då det gäller dödsfall, trafikolycka, sjukskrivning och förtidspensionering finns viss registrering av alkoholorsaker. Men den är kompletterad på ett sådant sätt att statistiken blir desinformativ. I en dödlighetsundersökning från Malmö fann man att alkoholdödligheten var åtminstone sex till åtta gånger så stor som vad den officiella statistiken visar. Forskning och statistik behöver kompletteras, och därför vill jag yrka bifall till reservation 1.

Vi har de senaste åren i pressen fått läsa om olika enskilda individers kamp mot myndigheter angående vad man kallar rättssäkerhetsfrågor. Också inom alkoholpolitiken har vi en sådan fråga. Det gäller restaurangägaren som har tillstånd för utskänkning av alkoholtäta drycker. En sådan person riskerar att förlora sitt serveringstillstånd, om han eller hon blir misstänkt för exempelvis skattebrott. Här menar vi i folkpartiet att det är angeläget att understryka att först sedan dom fallit, kan med säkerhet avgöras att brott föreligger och att myndigheter till dess ej får dra in ett sådant tillstånd. Ett indraget s. k. serveringstillstånd omöjliggör som regel fortsatt drift av restaurangen. Därför måste prövningen av en sådan fråga ske på ett rättssäkert sätt.

Här yrkar jag bifall till reservation 6. Jag har reserverat mig i denna fråga i utskottet, men folkpartiets namn har fallit bort i rubriken. Därför upprepar jag att jag yrkar bifall till reservation 6.

Herr talman! Utöver de reservationer jag redogjort för har vi i folkpartiet också ett särskilt yttrande som handlar om hembränning och teknisk sprit.

Den statistik som finns på området visar att vi per vuxen individ konsumerar 2,51 liter ren alkohol, köpt i form av spritdrycker från Systembolaget, och att vi konsumerar 0,87 liter ren alkohol i form av spritdrycker som vi själva tillverkat. Vi tillverkar alltså motsvarande mer än en tredjedel jämfört med den systemsprit vi köper. Till detta skall läggas att

man för hembränning kan dömas till upp till fyra års fängelse men att 61 % av svenska folket ändå anser att det är ett lindrigt eller bagatellartat brott. En skärpt attityd till hembränning måste därför vara ett viktigt område för de kommande årens alkoholpolitik. Här är opinionsbildning och förstärkta insatser från polisens sida viktiga instrument.

Beträffande den tekniska spriten har enkäter gjorts inom RIA-byråernas verksamhet. RIA står för rehabilitering i alkoholmissbruk. Det har därvid visat sig att konsumtionen av T-sprit ökar. Eftersom det är oacceptabelt från många utgångspunkter att teknisk sprit används som berusningsmedel, menar vi att regeringen i samråd med producenterna måste få till stånd en produktutveckling, som gör den tekniska spriten oanvändbar som berusningsmedel. I vårt särskilda yttrande har vi ytterligare förslag till åtgärder. Vi anser att regeringen över huvud taget måste ta ett fastare grepp om alkoholpolitiken om utvecklingen inte skall gå åt fel håll.

Anf. 3 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Jag har roat mig med att studera riksdagsprotokollen från de fyra senaste årens alkoholpolitiska debatter. Det är en ganska enahanda och föga upphetsande läsning. Det är i stort sett samma aktörer som uppträder på arenan. Det är samma argument. Det är samma motionärer och det är ibland också samma motioner.

Man kan fråga sig vad en debatt så fri från förnyelse egentligen kan bero på. En av orsakerna är helt säkert den stora enighet som under ganska lång tid har rått om alkoholpolitiken. En annan är nog att alkoholkonsumtionen i vårt land har sjunkit under en lång följd av år. Alkoholförsäljningen har t. ex. sedan 1976 sjunkit med mer än 20 %, något som anses spegla en kraftigt minskad totalkonsumtion, inte minst bland barn och ungdom. Att det förhåller sig så bevisas också av det faktum att en mängd alkoholrelaterade skador och sjukdomar har minskat.

Årets alkoholpolitiska debatt kommer emellertid att skilja sig från föregående års debatter, eftersom vi politiker inte längre kan luta oss mot denna stadigt sjunkande trend. Det finns tecken som tyder på att utvecklingen håller på att vända. Dess värre tvingas jag konstatera att detta inte avspeglar sig i några nya, djärva grepp från motionärernas sida.

Vad är det då som har hänt? Jo, socialstyrelsen har kunnat visa, att försäljningen räknad i ren alkohol per invånare från 15 år och uppåt stigit något litet under 1985 och att ökningen tycks stå sig under första halvåret 1986. Den statistik som finns visar också att ökningen i huvudsak beror på en kraftigt stegrad ölkonsumtion. Av andra undersökningar framgår det vidare – och det är det mest betänkliga – att situationen i ungdomsgrupperna håller på att försämrans.

Det har talats om ett trendbrott i utvecklingen av alkoholkonsumtionen. Rent statistiskt är det förmodligen fel att tala om trendbrott i detta sammanhang. För att göra det måste förändringen ha stått sig under en längre tidsperiod.

Däremot vet vi erfarenhetsmässigt att alkoholkonsumtionen har en tendens att följa den allmänna ekonomiska utvecklingen, dvs. när utrymmet för den allmänna konsumtionen blir mindre, då minskar också alkoholkon-

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

sumtionen och vice versa. Nu vet vi att Sveriges ekonomi verkligen har genomgått ett trendbrott med en välståndshöjning som följd, och då kan man lugnt tala om ett trendbrott även i alkoholkonsumtionens utveckling.

I det läget känns det angeläget att fastslå att vi socialdemokrater står fast vid den nu gällande målsättningen för svensk alkoholpolitik, dvs. att den totala alkoholkonsumtionen skall begränsas. Därmed skall vi kunna tränga tillbaka missbruket och motverka skadorna. Det kan nämnas att Sverige ganska nyligen har ställt sig bakom Världshälsoorganisationens rekommendation att minska alkoholkonsumtionen med 25 % från år 1985 till år 2000.

Detta kräver naturligtvis en lång rad insatser på många skilda områden. Det är insatser som skulle kunna inordnas under två sammanfattande rubriker, nämligen för det första hur man begränsar tillgängligheten och för det andra hur man begränsar efterfrågan.

För att begränsa tillgängligheten till alkohol krävs det bl. a. ett omfattande regelsystem för kontroll, produktion och försäljning. Det krävs också åldersgränser för inköp och servering. Dessutom krävs det – precis som hittills – höga priser på alkoholdrycker. I det sammanhanget finns det anledning att erinra om att finansministern nu har lagt fram en proposition om höjning av alkoholskatten och att beslut om det kan fattas i riksdagen under hösten. Här rör det sig emellertid om en ganska besvärlig balansgång. En alltför kraftig prishöjning kan nämligen få den mycket oönskade effekten att hemtillverkningen av vin och sprit ökar. Nu tycker jag nog att finansministern har klarat den balansgången med sedvanlig skicklighet.

Hur skall vi då begränsa efterfrågan på alkoholhaltiga drycker? Ja, här rör det sig framför allt om allmänna insatser på social- och fritidspolitikens område. De olika organisationernas aktiviteter är också viktiga i det sammanhanget. Först och sist är det emellertid en fråga om en saklig informations- och upplysningsverksamhet som riktar sig till alla människor men kanske främst till barn och ungdom. Över huvud taget är en av de viktigaste tankarna bakom hela alkoholpolitiken att försöka förhindra att unga människor börjar dricka alkohol.

Det är viktigt att informations- och upplysningsarbetet sker kontinuerligt och ihärdigt, som ett naturligt led i många institutioners insatser på det alkoholpolitiska området. Men det är också viktigt att man då och då ägnar särskild uppmärksamhet åt alkoholfrågorna i. skall vi säga, kampanjartade former. 1980–1982 genomförde socialdepartementet två s. k. rikskampanjer mot alkoholen, och nu tycks det – med tanke på den dystra alkoholstatistiken – vara dags för något liknande igen.

Det är därför som regeringen nu gör en central kraftsamling för att intensifiera opinionsbildningen på alkoholområdet. Det skall ske genom att en särskild beredningsgrupp bildas inom rådet för alkohol- och narkotikapolitiska frågor. I gruppen skall ingå bl. a. personer som känner till ungdomars problem och uppväxtsituation och som också kan bedöma olika opinionsbildande insatser betydelse för ungdomars beteende. Meningen är att den nuvarande trenden – det är alltså fråga om en trend – för alkoholkonsumtionen skall brytas och att insatserna mot drogmissbruket skall förstärkas.

Beredningsgruppen får många arbetsuppgifter. Den skall se över de

nuvarande formerna för informations- och upplysningsarbetet. Den skall verka för att det tillskapas fler drogfria miljöer för ungdomar. Den skall samarbeta med de myndigheter som nu har fått regeringens uppdrag att föreslå åtgärder för att förebygga våldsbrottsligheten. Den skall motverka den illegala tillverkningen av alkoholdrycker osv.

Det är alltså fråga om en kraftfull satsning mot alkoholen. Till detta kommer att det nu i socialdepartementet pågår ett intensivt arbete med de förslag som lagts fram av den s. k. alkoholhandelsutredningen. Det är förslag som berör alkoholserving, försäljning av öl klass II och starköl, handel med teknisk sprit, snabbviner, hembörning m. m. Enligt socialutskottets yttrande 1986/87:2 y kan en proposition med anledning av dessa förslag väntas till våren 1987.

Slutligen, herr talman, skall jag något kommentera de reservationer som knutits till föreliggande betänkande.

I reservation nr 1 kräver utskottets folkpartister en förbättrad alkoholstatistik. Om detta är egentligen bara att säga att det redan nu produceras rätt mycket bra statistik på detta område. Britta Bjelles anförande var faktiskt en god illustration till att det finns mycken statistik – hon använde sig ju av mycken sådan. Mer statistik är emellertid att vänta från socialstyrelsen, alkohol- och narkotikapolitiska rådet, CAN, Systembolaget och en mängd andra myndigheter och organisationer. Därför yrkar jag avslag på reservationen.

Detsamma gäller reservation nr 2. Här kräver samma reseranter att sambandet mellan alkoholpriset och konsumentprisindex elimineras. Skatteutskottet anser att det kan finnas ett visst fog för det kravet men tycker också att en sådan åtgärd inte kan vidtas utan att de som närmast berörs av den – dvs. parterna på arbetsmarknaden och några andra intresseorganisationer – kan acceptera den och efterfråga en sådan åtgärd.

I reservation nr 3 av moderater och folkpartister återkommer det gamla kravet på en förmånligare beskattning av s. k. kvalitetsviner. Det kravet har tidigare – vid flera tillfällen – avisats med motiveringen att det är tekniskt svår genomförbart och att det skulle kunna leda till högre skattetryck på de billiga vinerna, med åtföljande risk för en ökad hemtillverkning. De skälen står sig också i dag, varför jag yrkar avslag på den reservationen.

I reservation nr 4 vill moderaterna höja alkoholgränsen för klass II-öl från 2,8 till 3,2 viktprocent, dvs. till en alkoholhalt som ligger mycket nära mellanölets. Det är enligt mitt förmenande ett litet cyniskt förslag, mot bakgrund av att vi vet att det är ölkonsumtionen som ökar och att det främst är unga människor som står för ökningen. Spåren från mellanölsperioden förskräcker förvisso också. Jag yrkar avslag även på den reservationen.

I reservation nr 5 pläderar moderaterna för en utvidgning av möjligheterna till skattefri införsel av alkohol och tobak för flygresenärer. Detta skulle enligt utskottsmajoritetens förmenande strida mot våra internationella åtaganden och kunna skapa irritation i våra nordiska grannländer. Därför yrkar jag avslag på reservationen.

Samma reseranter framför i reservation nr 6 krav som berör reglerna för s. k. serveringstillstånd. Som jag nämnde tidigare bereds den frågan just nu i regeringkansliet. Det är rimligt och brukligt att man avvaktar sådant

beredningsarbete innan riksdagen tar några initiativ. Jag yrkar avslag också på den reservationen.

Allra sist vill jag yrka bifall till skatteutskottets hemställan i betänkande nr 1986/87:4 i dess helhet.

Anf. 4 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Lars Hedfors ifrågasätter det meningsfulla i att år efter år föra en alkoholpolitisk debatt med i stort sett samma aktörer, samma motioner och samma synpunkter, i all synnerhet som vi alla delar uppfattningen att alkoholförbrukningen bör begränsas. Jag tror att det ändå är viktigt att vi för dessa debatter, väl ihågkommande ordspråket som säger att droppen urholkar stenen inte genom sin kraft utan genom att ständigt falla.

I stort sett är jag överens med Lars Hedfors om målsättningen. Vi skiljer oss något bara i fråga om val av medel. När det t. ex. gäller tillgängligheten vill man från socialdemokratiskt håll i allmänhet ha mera förbud än vad vi vill.

Lars Hedfors kommentarer till våra reservationer skall jag i min tur kommentera något.

Beträffande vårt förslag att alkoholhalten i öl skall få höjas till 3,2 viktprocent säger Lars Hedfors att vi då får ett öl som ligger mycket nära mellanölet, och det är riktigt. Det ligger också mycket nära det nuvarande klass II-ölet. Det ligger mitt emellan. Men som jag sade i mitt inledningsanförande skulle den ökade förbrukningen av starköl kunna tyda på att man inte accepterar kvaliteten på det s. k. folköl som nu tillhandahålls.

Ankomstförsäljningen på flygplatserna är inget nykterhetspolitiskt problem utan ett rent praktiskt problem. Det förhållandet att en ändring i enlighet med förslaget i våra motioner skulle irritera våra grannländer tycker jag inte att man skall ta till intäkt för att avvisa motionerna. Det finns mycket annat i våra bestämmelser, inte minst i vår skattelagstiftning, som irriterar våra grannländer utan att socialdemokraterna bryr sig om det.

Vad slutligen beträffar serveringstillstånden tycker jag det är upprörande att bara misstanken om ett brott skall föranleda att en person får sitt serveringstillstånd indraget. Om man fortsätter det resonemanget kan man införa samma ordning när det exempelvis gäller trafikstillstånd för åkare. En åkare som misstänks ha gjort sig skyldig till skattebrott skulle då få sitt trafikstillstånd indraget. Man kan fråga sig vilka möjligheter han i så fall har att utöva sin näring och bättra på sin ekonomi. Samma sak gäller alltså för serveringstillstånd. Jag tycker absolut inte att det är något fel att regeringen, som det föreslås i reservation nr 6 ges till känna.

I stort sett är vi alltså eniga, men vi har något annorlunda uppfattningar om värdet av olika förbud och bestraffningar.

Anf. 5 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! När Lars Hedfors inledningsvis talade om alkoholpolitiken sade han att motionärerna inte hade föreslagit något som innebar några nya, djärva grepp på det området. Min fråga är då, eftersom det är regeringen som har ansvaret: Vilka nya, djärva grepp har regeringen föreslagit när det gäller alkoholpolitiken?

Lars Hedfors säger vidare att det redan finns bra statistik på det här området. Han hänvisade bl. a. till den statistik jag redovisat. Jag har tagit fram statistik som kan vara något så när säker. Men jag pekade också på att en del av statistiken faktiskt är osäker, och jag talade t. ex. om den dödlighetsundersökning som gjorts i Malmö. Skall man ha statistik, då skall den vara så säker som möjligt.

Jag talade dessutom om forskning, som är en av de viktigaste frågorna på detta område. Det kommenterade inte Lars Hedfors.

Beträffande indexfrågan sade Lars Hedfors att parterna på arbetsmarknaden inte har efterfrågat en lösning som den vi föreslagit. Han visar då samma passivitet inför den här frågan som regeringen gör när det gäller att föra en aktiv alkoholpolitik. Arbetsmarknadens parter har självfallet inte efterfrågat den här lösningen, men det vore önskvärt att regeringen verkade för att de höjda skatterna på alkohol på ett eller annat sätt inte togs med vid t. ex. uträkning av pensioner och löner. Man kan nämligen inte underlåta att fråga sig vilket skälet är till att regeringen i slutet av året vill införa en skattehöjning som inte kommer att träda i kraft förrän påföljande år.

Då det gäller alkoholskatten på kvalitetsviner säger Lars Hedfors att det är tekniska svårigheter som är skälet till att utskottsmajoriteten har avstyrkt förslaget. Jag vill säga att det inte är fråga om tekniska svårigheter utan om brist på vilja. När det gällde förslaget om realränteskatten och det visade sig att det blev ett motstånd mot den, då hittade regeringen en mycket genialisk lösning på hur man i stället skulle kunna ta ut pengar. Alkoholskatten på kvalitetsviner är en sak som är mycket lättare att komma till rätta med, om man verkligen vill.

Anf. 6 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! För att börja med Knut Wachtmeisters synpunkter vill jag säga att det när det gäller alkoholhalten i öl kanske finns anledning att än en gång påminna om hur det var under den tid vi hade mellanöl i Sverige. Då var det ett utbrett missbruk av mellanöl just bland ungdomsgrupperna. Det ledde i sin tur till en mycket hög alkoholkonsumtion, som klart sjönk när mellanölet avskaffades. Det är detta jag avsåg när jag talade om att spåren förskräcker och att vi inte får hamna i en sådan situation igen.

När det gäller försäljningen av sprit vid ankomsten till svenska flygplatser talar alkoholpolitiska skäl snarare för att den försäljningen bör begränsas. Vi har nu inte velat föreslå detta, eftersom vi inte tror att man kan få gehör för ett sådant förslag i den allmänna opinionen. Men vi socialdemokrater kan inte förstå varför man ytterligare skall gynna den här gruppen, nämligen resenärerna. Jag vill dessutom, Knut Wachtmeister, påminna om att frågan faktiskt var föremål för diskussion i Nordiska rådet för något år sedan. Den diskussionen slutade med att det inte hände någonting. Inom Nordiska rådet var man alltså inte beredd att anta någon rekommendation om ankomstförsäljning. Om vi frångick den uppfattning som då kom till uttryck, skulle det naturligtvis komma att väcka mycket stor irritation i de nordiska grannländerna.

Knut Wachtmeister och möjligen också Britta Bjelle talade om serverings-tillståndet och sade att det skulle vara fråga om något slags godtycke i det

sammanhanget. Om det förekommer godtycke i sådana här frågor är det naturligtvis inte bra, och då måste man på något sätt komma till rätta med det. Det är just därför frågan har utretts. Utredningsresultatet är just nu ute på remiss hos olika remissorgan och kommer så småningom att beredas i regeringskansliet. Då tycker jag inte att det finns någon som helst anledning att föregripa detta och försöka tala om hur regeringen skall ställa sig. Låt regeringskansliet få bereda frågan färdigt och sedan återkomma med en proposition! Då skall vi föra den diskussionen. Knut Wachtmeister.

Vilka nya, djärva grepp har regeringen tagit? frågar Britta Bjelle. Ja, det är ju att alkohol- och narkotikapolitiska rådet nu kommer att aktiveras för att man skall få i gång en rejäl informationskampanj, skapa alkoholfria miljöer, osv. Dessutom kommer ju alkoholhandelsutredningen att ligga till grund för en proposition 1987.

Anf. 7 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Ett försök med att införa ett öl med en alkoholhalt på 3,2 % tror jag vore värdefullt; om man den vägen kunde begränsa den ökning av starkölsförbrukningen som nu äger rum.

Sedan vill jag säga att det gläder mig att Lars Hedfors när det gäller serveringstillstånd vill komma till rätta med godtycket. Det skall jag komma ihåg. När det så småningom framläggs en proposition hoppas jag att vi kommer att kunna stå på samma sida, nämligen på rättssäkerhetens sida.

När det slutligen gäller resenäerna, som får införa en viss mängd alkohol skattefritt till Sverige, ifrågasätter Lars Hedfors varför just de skall ha den fördelen. Men om Lars Hedfors har den inställningen, varför då inte plädера för ett förbud mot all skattefri införsel av alkohol, så får Lars Hedfors se hur den allmänna opinionen reagerar? När vi nu har det här tillståndet, varför skall vi då inte göra det praktiskt för resenäerna och samtidigt förbättra flygsäkerheten och de svenska flygplatserna?

Anf. 8 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Det är ganska fantastiskt att höra att Lars Hedfors menar att regeringens djärva grepp är det alkoholpolitiska rådet. Det har faktiskt funnits i flera år under ledning av statsrådet Gertrud Sigurdson. Man har knappast vidtagit några åtgärder alls – inte förrän riksdagen och socialutskottet började röra i det hela, påtala förhållanden och fråga vad som gjordes. Då bytte man ledning i rådet. Inte är det något nytt djärvt grepp att tala om!

I min förra replik tog jag inte upp frågan om serveringstillstånd, men jag kan göra det nu. De krav som ställs i reservationen avser ingenting annat än att riksdagen skall uttala att rättssäkerhetsfrågorna beaktas när det gäller serveringstillstånd. Det är en ganska minimal begäran, men inte ens den vill socialdemokraterna bifalla.

Anf. 9 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Knut Wachtmeister uttrycker den mycket fromma förhoppningen att om man höjer alkoholhalten i det nuvarande folkölet så skulle konsumtionen av starköl minska. Det återstår att bevisa. Det är en ren gissning från Knut Wachtmeisters sida.

Sedan återkommer Knut Wachtmeister till förslaget om ankomstförsäljning. Han tycker inte om att jag säger att det skulle innebära att man utökade privilegierna för en redan privilegierad grupp i detta sammanhang, och efterlyser då att vi i konsekvensens namn borde införa ett förbud mot skattefri försäljning och införsel över huvud taget. Detta svarade jag faktiskt på redan i min förra replik. Det finns inget gehör i den allmänna opinionen för en sådan åtgärd, och det finns ingen som helst anledning att så att säga reta upp den allmänna opinionen i en så relativt liten fråga som den här.

Britta Bjelle återkommer till den satsning på det alkoholpolitiska rådet som regeringen nu föreslår och säger att detta råd har funnits under lång tid men inte vidtagit några åtgärder. Det är en felaktig beskrivning – den stämmer inte. Det alkoholpolitiska rådet har genomfört en hel del arbete när det gäller information, upplysning o.d. Rådet har dessutom producerat diverse statistik, och det borde kunna tilltala Britta Bjelle. Det som är nytt i detta sammanhang är att man inom detta råd utsett en beredningsgrupp som fått till uppgift att genomföra en kort, tidsbegränsad, intensiv satsning på information och upplysning om alkohol och narkotika. Den informationskampanjen, om man kan kalla den för det, skall särskilt rikta sig till dem som visat sig öka sin förbrukning särskilt mycket under de senaste två åren, nämligen ungdomarna. Det anser jag vara vällovligt. Det tillsammans med övriga åtgärder som kommer att vidtas är enligt mitt förmenande en kraftfull satsning mot alkohol och narkotika.

Talmannen anmälde att Knut Wachtmeister och Britta Bjelle anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 10 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Vid förra årets alkoholpolitiska debatt kunde vi konstatera att alkoholkonsumtionen i Sverige visade en nedåtgående tendens, om än en svag sådan. I år är bilden delvis en annan. Konsumtionen ökar igen. Under det första halvåret gäller den största delen av ökningen öl, men under det tredje kvartalet i år har försäljningen ökat inom samtliga alkoholgrupper. Detta är allvarligt. Det måste betraktas som ett misslyckande i de strävanden att nedbringa alkoholkonsumtionen som det rått stor enighet om i riksdagen.

Man måste då fråga sig: Tacklas alkoholfrågan på fel sätt? När informationen inte ut till människorna? Uppfattar man inte att detta är ett problem som berör just var och en av oss? Räcker det kanske inte med information?

Svaret på den första frågan måste bli ja och på de andra frågorna nej.

Rådet för alkohol- och narkotikapolitiska frågor har hittills ägnat sig åt informationsutbyte huvudsakligen med folkrörelserna. Detta har egentligen inte löst några problem. Det har rått en passivitet och låt-gå-mentalitet från regeringens sida de senaste åren i de här frågorna. Det avspeglar sig nu i en ökande konsumtion. Den omorganisation av rådet som skett med ny ordförande och en särskild beredningsgrupp med långtgående uppgifter är glädjande. Det ligger nu ett stort ansvar på rådet för att nå resultat. Inriktningen på folkrörelser och på politiska ungdomsorganisationer och ideella organisationer är bra, men enligt min mening räcker det inte med

detta. Man måste förvissa sig om att nå samtliga riskgrupper – inte minst kvinnor, som är en ökande grupp brukare och missbrukare.

Sambandet mellan alkohol och våld har vi fått många dystra bevis på den senaste tiden: mord och misshandel dels på öppen gata, dels och kanske till största delen inom hemmets väggar. Vilka övriga sociala konsekvenser för detta med sig? Forskningen på området bör förstärkas – det är viktigt. Det finns dock redan stora kunskaper om sociala, hälsomässiga och ekonomiska konsekvenser av alkoholmissbruket. Vi vet i dag att barn i missbrukarfamiljer far illa. Man behöver bara tala med landets kvinnojourer för att få en stor mängd information om kvinnor som misshandlats av alkoholpåverkade män. Det finns många fler exempel, och mycket statistik har redan redovisats här i dag.

Nu kan man inte längre bara informera och avvakta forskningsresultat. Nu måste det till handling för att komma åt riskgrupper och missbrukare. Det måste bli en massiv kampanj som når ut till alla, så att människor tvingas bry sig om alkoholproblemen.

Vi har kampanjen mot rasism med mottot "Rör inte min kompis". Jag skulle vilja ha en ny kampanj med mottot "Jag bryr mig om min kompis". Vad det gäller är medmänskligt ansvar. Inga informationskampanjer i världen kan ersätta mänsklig kontakt och delaktighet.

Det finns exempel på projekt inom alkoholpolitikens område som har lyckats. Förra året redogjorde jag här i riksdagen för de projekt som genomförts i Älvsborgs läns landsting. Ett projekt riktade sig till blivande och nyblivna föräldrar, ett annat till personal inom sjukvården och ett tredje till personal och patienter på ett sjukhus. Man har i samtliga fall gått systematiskt till väga. Man har börjat med information, utbildat arbetsledare och övrig personal i hur man skall närma sig arbetskamrater med troliga alkoholproblem. Det har även gällt patienter i det ena fallet. Man har arbetat med attityder och liknande. Man arbetar sida vid sida med en formell del, bestående av behandlingsprogram, och en mer informell del, bestående av kamratstöd.

Detta är exempel på projekt som gett bra resultat och som har spritt sig till andra områden. Det är viktigt att ta vara på dessa erfarenheter och sprida en liknande verksamhet till alla delar av samhället, alla arbetsplatser och inom hela sjukvården. Det krävs stora insatser. Det krävs framför allt uthållighet och kontinuitet. Alkoholproblemen löses inte en gång för alla, utan arbetet måste fortgå. Inte minst gäller detta ungdomarna. En informationskampanj 1981 vet inte dagens ungdomar någonting om alls. Ungdomar måste få en – jag vill kalla det så – mycket närgången information om vad som händer vid alkoholpåverkan, om hur tröskeln för våld sänks, vilka konsekvenserna blir för offer och utövare.

Information är bra för att skapa förståelse för att något måste göras, men sedan måste det till mer konkreta åtgärder, som gäller ungdomarnas hela situation. Hur mår ungdomarna i dag? Vad vill de egentligen göra på sin fritid? Finns det drogfria miljöer och nöjen som är lockande? Svaret på den sista frågan är väl till stor del nej. De politiska och ideella ungdomsorganisationerna har självfallet en stor uppgift. Men de måste ha stöd och hjälp från oss äldre – dels personligt, dels genom samhällets försorg.

De pengar som satsas på åtgärder för en bättre livskvalitet hos ungdomar och för drogfria miljöer är väl använda. Sambandet mellan konsumtion och prisnivå är obestridligt, och därför välkomnar vi den aviserade skattehöjningen när det gäller alkohol. Prisjusteringarna bör i fortsättningen ske med tätare intervaller.

Herr talman! Jag vill sluta mitt inlägg med att återigen peka på det ansvar som ligger hos alkohol- och narkotikapolitiska rådet när det gäller att snabbt lägga fram förslag till konkreta åtgärder. Jag tycker att rådet då bör ta med mitt förslag till en kampanj om livskvalitet och delaktighet för ungdomar med mottot: "Jag bryr mig om min kompis."

Anf. 11 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag vet att det är fruktlöst, men man kan ju ändå få fantisera utifrån kända fakta. Att verkligheten är svår att förändra vet jag också. Men tänk vilket samhälle vi skulle kunna ha om vi slapp kostnaderna för alkoholens skadeverkningar! 1981 beräknades dessa kostnader uppgå till 50 miljarder kronor per år. Nu har jag sett uppgifter om både 70 och 80 miljarder kronor. Och tänk om vi inte heller hade tobaksbruket – då skulle vi få ett ännu bättre samhälle och ännu mer resurser att spendera på bra saker.

En polis sade till mig för en tid sedan att om alkohol- och drogmisbruk inte fanns i vårt samhälle, så skulle polisen nästan inte ha något att göra. Till 80 % är alkohol med i bilden vid våldsbrott och brott mot liv och hälsa.

Alkoholen har under de senaste åren trätt fram som ett av våra största folkhälsoproblem. Det beräknas att mellan 300 000 och 500 000 människor är alkoholister. Man vet att 10 % av dessa konsumerar hälften av det som säljs i Systembolagets affärer. I Stockholm lever vart åttonde barn i en missbrukarfamilj, och i hela landet lever ungefär 100 000 barn i missbrukarhem.

På sjukhusen upptas en fjärdedel av akutsjukhusplatserna av människor med "alkoholbetingade sjukdomar". Och nästan hälften av platserna inom den psykiatriska vården upptas av människor som har diagnosen alkoholism eller alkoholpsykos. Årligen dör mellan 5 000 och 7 000 människor i sjukdomar eller av skador som direkt eller indirekt kan kopplas till missbruk av alkohol.

Alkoholkonsumtionen sägs ha gått ned – åtminstone den konsumtion som vi kan mäta genom försäljningssiffror från Systembolaget – under en tioårsperiod. Vad som nu har hänt är att den trenden har brutits och att försäljningen går upp igen. För t. ex. augusti månad var ökningen 3,3 %.

Det har sedan många år gjorts enkätundersökningar om alkoholvanorna hos skolungdomar. Enligt SÖ dricker 5 000 elever i nian systemvaror minst en gång i veckan. Det är, tycker jag, en ohyggligt hög siffra. 5 000 elever som är 15 år dricker alkohol varje vecka en gång, minst. I sjätte klass, då eleverna är 12 år, dricker 5 000 av dessa tolvåringar alkohol minst en gång i månaden. Av alla skrämmande siffror när det gäller alkoholen är dessa siffror de som är mest skrämmande och mest allvarliga.

Både i skatteutskottets skrivningar och i socialutskottets betänkande talas mycket om information och opinionsarbete för att minska bruket och missbruket av alkohol. Det är klart att det är bra med upplysning, men jag

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

tror ändå att en sådan har ett begränsat värde. Framför allt begränsas värdet därför att tillvaron runt omkring oss ser så annorlunda ut. Hela tiden möts människor av dubbla budskap. Det måste vara särskilt svårt för unga människor att klara denna dubbelmoral och dessa kontrainformationer. Vårt s. k. kulturutbud bygger i allra högsta grad på en värld där alkohol finns som en naturlig ingrediens i både glädje och sorg, i arbete och i de flesta sammanhang. Många filmer, många videofilmer och många TV-filmer och serier visar ett nästa ohämmat drickande. I vart fall framställs alkoholdrickande som ett helt naturligt konsumtions- och levnadssätt. Och vad skall då eleverna i sexan eller nian få för uppfattning? Det framställs ju som helt naturligt att i de flesta sammanhang dricka. Man skulle önska att åtminstone det som visas i TV speglade en annan alkoholsyn.

Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning har gjort en undersökning och säger i denna att TV otvivelaktigt ger en glättad bild av alkohol. Alkohol förekommer i 94 av de 102 undersökta programmen, och i vissa serier, t. ex. Dallas, är mer än en fjärdedel av sändningstiden s. k. alkoholtid. Man dricker i alla sammanhang, och man får inga men av sitt drickande. 90 % av dem som dricker i TV har inga som helst problem med alkoholen. 5 % har tillfälliga problem – vi minns väl när Sue Ellen i Dallas hade sina alkoholproblem – och 5 % av dem som dricker i TV har problem. Bland 443 undersökta TV-personer återfanns bara en enda nykterist, och han framställdes som en stor avvikare.

Herr talman! Så vill jag litet beröra frågan om priset på alkoholen.

Visserligen får finansministern varje år in omkring 12 miljarder kronor från Systembolagets försäljning. Men skatterna på vin, sprit och öl täcker inte på långa vägar kostnaderna för alkoholen. Bara för sjuk-, social- och kriminalvård som kan kopplas till överkonsumtion och missbruk måste samhället betala 24 miljarder varje år. Det finns människor som tycker att alkoholen skall bära sina egna kostnader. Det rimliga vore i stället att få ned både bruk och missbruk av alkohol, så att både mätbara och omätbara kostnader drogs ned.

Om det vore så enkelt att man bara genom att höja priset på olika alkoholvaror kunde minska såväl bruket, missbruket som skadorna, skulle jag givetvis starkt förorda ett aktivt användande av prisinstrumentet. Men så enkelt är det inte.

I socialutskottets betänkande sägs att utvecklingen av priset på alkoholdrycker har en stor betydelse för konsumtionen. Jag delar inte denna åsikt. Priset på alkohol har i dag inte en avgörande betydelse för konsumtionen. Det kan t. o. m. vara så att en höjning av prisnivån på alkoholvaror får negativa alkoholpolitiska konsekvenser.

Redan 1982 beräknades hemtillverkningen av vin uppgå till 25 miljoner liter. Det motsvarade 25 % av den totala vinförsäljningen eller med andra ord: var fjärde vinflaska var hemtillverkad. Hemtillverkningen av vin har ökat kontinuerligt.

Hembränningen av starksprit har också ökat under senare år. Man har uppskattat omfattningen av hembränningen av starksprit till att uppgå till 11 % av den totala konsumtionen. Alkoholhandelsutredningen har gjort

intervjuundersökningar, som visar att det höga priset på alkoholdrycker är orsak till den ökande hembränningen.

Man kan starkt förmoda att både hembränningen av starksprit och hemvintillverkningen ytterligare kommer att öka om priset på alkoholvaror höjs. Det innebär med all sannolikhet också en ökad konsumtion.

Priset på alkoholdrycker skall vara högt, men inte alltför högt, därför att då motverkas de alkoholpolitiska effekterna av just prisinstrumentet. Priset är i dag högt på de flesta alkoholvaror. Vid en jämförelse med konsumentprisindexutvecklingen visar det sig också att alkoholpriserna – med undantag för starksprit – i stort sett följer konsumentprisindex. Priset för starksprit bör givetvis också göras det.

För de allra svåraste missbrukarna skulle en prisökning innebära en ännu svårare situation. De skulle tvingas att dricka ännu mer ören sprit. Det har visat sig att redan i dag konsumtionen av den örena spriten går upp.

Eftersom bruk och missbruk av alkohol har ett samband och eftersom varje missbrukare rekryteras ur "normalkonsumentgruppen" är det av största betydelse att minska totalkonsumtionen.

För att vi skall kunna åstadkomma en sådan konsumtionsminskning, som jag tror att alla här är överens om att vi måste få till stånd, behövs andra åtgärder än prishöjning och information. En kommitté borde få till uppgift att ta fram konkreta och aktiva åtgärder för att påskynda en nedgång av konsumtionen. Jag skulle vara mycket glad om det tillsatta rådet, som hittills har varit passivt, skulle kunna få funktionen att verkligen ta fram åtgärder som skulle kunna få ned konsumtionen. Om ingenting annat hjälper, om man inte får ned alkoholkonsumtionen på något annat sätt bör också frågan om en ransonering prövas.

Anf. 12 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Enligt den delvis irrationella ärendefördelning som gäller i riksdagen faller alkoholpolitiken inom skatteutskottets behörighetsområde.

Dagens betänkande är ett nytt bevis för att dessa frågor i sin viktigaste aspekt inte faller inom utskottets kompetensområde. Det är egentligen ett beklämmande betänkande vi har fått.

Medan alkoholfrågorna, missbruksfrågorna, ute i samhället diskuteras intensivt – och det förvisso inte saknas exempel på förslag till nya djärva grepp – sysslar vi i riksdagen med vad jag skulle vilja beteckna som krumelurer i kanten. De reservationer som är knutna till utskottets betänkande visar uppenbarligen att diskussionen i utskottet har rört dessa ting – om man skall få köpa en flaska på hemväg från utlandet och inte bara på utväg, om man skall kunna få dricka ett glas champagne i en teaterfoajé, även om man inte råkar vara riksdagsledamot på operabesök osv. Den sortens ting sysslar man med.

Vi har rätt länge här i riksdagen sysslat med alkoholfrågorna ur aspekten bruk och i mycket stor utsträckning tappat bort missbruket.

Vi bekymrar oss väldigt mycket för den vanliga svenskens drickande så länge han är någorlunda problemfri, men i det ögonblick han går över gränsen till missbruk släpper vi taget i honom och har ingenting annat att erbjuda än en mycket bristfällig vård.

Det råder stor enighet i dessa frågor, säger Lars Hedfors. Det gör det. Det är en bedövande, förlamande enighet här i riksdagen. Det finns inga nya djärva grepp i motionerna. Jo, det finns djärva grepp – men de är inte nya därför att samma motionärer såg samma problem redan för några år sedan och har upprepat sina framställningar i ett antal år. De motionerna tar upp problem som nu börjar gå upp för något fler men som var fullt synbara även för några år sedan – för den som ville se.

Här har bl. a. Britta Bjelle och Inga Lantz återgivit en del av den statistik som faktiskt finns, men det känns på något sätt som om den informationen stannar en halv meter ovanför huvudet på den som lyssnar. Att föra fram dessa uppgifter är som att tala mot en våt filt. Man vinner inte gensvar på något sätt. Låt mig ta bara ett enda exempel – att mellan 5 000 och 7 000 människor om året dör för tidigt av alkohol. Det är alltså 15–20 personer om dagen året runt, år efter år, som går mot en för tidig död på grund av alkoholrelaterade skador och sjukdomar.

Tänk om detta gällde någon annan dödsorsak. Utan jämförelse i övrigt vill jag nämna att det har gjorts teoretiska beräkningar, som visar att på grund av Tjernobylylockan och nedfallet efter den antalet cancerfall i Sverige under en period på några decennier kan komma att öka med några tiotal. Den siffran kan ses mot bakgrund av att det sker 35 000 dödsfall om året i cancer.

Detta har väckt mycket större uppseende och mycket större oro än det faktum att på en vecka dör dubbelt så många människor av alkohol som man tror kan komma att dö på några årtionden av kärnkraftsnedfallet. Det är mycket svårt att se vad detta beror på. Det är också svårt att förstå att den här kunskapen inte vill tränga in. Det är ju så, att även under de år när totalkonsumtionen av alkohol gått ned har skadorna – särskilt de allvarliga, tunga skadorna – legat kvar på i stort sett oförändrad nivå. Det har inte blivit färre dödsfall. Det har faktiskt blivit fler.

Mot detta har utskottet egentligen ingenting annat att sätta än mer information, en stor rikskampanj och ett råd. Information är bra. Den är alldeles nödvändig. Men jag har sagt förut och säger igen: Det finns en grupp människor som inte är mottaglig för den informationen, nämligen de tio procenten storförbrukare av alkohol. Det finns ingenting nytt som vi genom information kan lära alkoholisten om alkohol. Han är eminent expert. Han vet mer än de som informerar honom. Det finns ingen alkoholist som inte super mot bättre vetande. Det hjälper alltså inte med mer vetande för alkoholisterna.

Bättre kunskap och mer information skulle självfallet kunna hjälpa till att bereda marken, bereda en opinion, för effektivare åtgärder, inte bara mot bruket utan också mot missbruket. Det finns sådana förslag i motionerna och i samhällsdebatten. 30 motioner har behandlats i utskottet denna gång, och den som läser igenom dem skall finna att tyngdpunkten i motionerna till överväldigande del ligger på de sociala problemen, inte på de fiskala. I utskottets betänkande ägnas emellertid inte mer än två tre sidor åt ett resonemang – till intet förpliktande – om allmänna riktlinjer för alkoholpolitiken. Men det finns alltså förslag, och jag skall uppehålla mig vid ett av dem.

Runt omkring missbrukarna lever ungefär en miljon av åtta miljoner svenskar med konsekvenserna av missbruket och för ett eländigt liv. Vi

svenskar har lätt att röras till medlidande – även till generositet och givmildhet – när vi ser bilder från världen av barn som har det svårt men hur många tänker på att det finns ca 100 000 barn i Sverige av vilka många har det lika svårt? Barn i missbrukarhem – det låter på något sätt kliniskt och politiskt, men det är en skrämmande verklighet – får utstå hugg och slag, psykisk och fysisk misshandel och grov vanvård. Det gäller kanske tiotusentals fall. Vi vet inte säkert, men de som vet har mycket svårt att få ut budskapet.

Det finns ett förslag om att det skall göras en grundlig familjesocial undersökning om missbruksproblemen. Det finns färdiga forskarlag med högt kvalificerade forskare som ingenting hellre vill än att få lov att sätta i gång och verkligen belägga och belysa hur verkligheten ser ut. Om rådet och rikskampanjen kunde få detta material till förfogande, i all dess skrämmande klarhet, skulle de kanske ha argument som gick hem – bland de sju miljoner svenskar som förr eller senare måste ta sitt ansvar och visa sin solidaritet med den miljon svenskar som har det svårt.

Socialutskottet tar i sitt yttrande upp detta förslag och säger att det bl. a. "behövs en kartläggning av alkoholmissbrukets sociala och ekonomiska skadeverkningar för missbrukarnas familjer och omgivning. Särskilt viktigt är det att få till stånd en undersökning av förhållandena för barn i missbrukarfamiljer." Socialutskottets borgerliga ledamöter har velat lägga ytterligare tyngd bakom de orden genom att föreslå att riksdagen skall göra ett formellt tillkännagivande till regeringen om att en sådan undersökning bör göras, men även majoriteten har pekat på att det är viktigt att detta blir gjort.

Det kommer senare under dagen att framställas ett yrkande om att riksdagen skall ta upp socialutskottets tanke att direkt hemställa till regeringen att låta göra den stora familjesociala undersökningen. Om detta förslag läggs fram kommer jag att stödja det.

Anf. 13 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att mycket starkt instämma i det som Nils Carlshamre sade allra sist, dvs. att barn i missbrukarfamiljer är ett mycket svårt socialt problem och att det är angeläget att få en klarare bild av hur deras situation ter sig. Ulla Tillander kommer senare i debatten att föra fram ett särskilt yrkande om att riksdagen skall ställa sig bakom förslaget om en ordentlig kartläggning. Jag hoppas att detta yrkande, som alltså harmonierar väl med hela socialutskottets uppfattning, kommer att få ett brett stöd här i kammaren.

Det är många folkpartister som yttrar sig i denna debatt, och jag skall därför inskränka mig till en enda fråga, som har lett till en del missförstånd, och det gäller frågan om alkoholen i konsumentprisindex.

Konsumentprisindex fastställs enligt internationella konventioner och är ett viktigt redskap i den ekonomiska analysen. Ingen här i riksdagen eller i socialutskottet har föreslagit att konsumentprisindex skall ändras – även i framtiden skall konsumentprisindex vara så som det är i dag. Frågan är vad konsumentprisindex skall användas till.

I Sverige har vi valt att utnyttja konsumentprisindex för uppräknings av

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

socialförsäkringar och till vissa löneavtal. Regeringens inställning har sedan lång tid tillbaka varit att försöka begränsa indexbundenheten i den svenska ekonomin – jag tror att regeringen på den punkten har ett brett stöd från oppositionen. Det är viktigt att inte alltför stora delar av ekonomin är indexbundna, därför att på det viset får man en inbyggd inflationsmekanism i ekonomin. Andra länder har valt att knyta sina socialförsäkringssystem till lönerna i stället för till konsumentpriserna, men i Sverige har vi valt konsumentpriserna som indexbas.

Konsumentprisindex är dock inte någon tillförlitlig mätare av levnadsomkostnaderna. Om kommunalskatten t. ex. höjs med en krona ger det inget utslag i konsumentprisindex. Pensionärerna blir inte kompenserade för att kommunalskatten höjs. När Mats Hellström använder några hundra miljoner av skattebetalarnas pengar till att förskjuta prishöjningarna på livsmedel ger det däremot utslag i konsumentprisindex. Vi får alla i sista hand betala dessa kostnader, men konsumentprisindexhöjningen skjuts framåt i tiden.

Jag nämnde att kommunalskattehöjningar inte kompenseras, men när regeringen nu föreslår alkoholskattehöjningar kompenseras t. ex. pensionärerna för detta. Detta är ändå konstigt. Det råder en relativt bred enighet i riksdagen om att alkoholskatter måste utnyttjas i alkoholpolitiskt syfte. För att hålla tillbaka konsumtionen av alkohol måste beskattningen då och då justeras upp. Det är då underligt att sådana åtgärder som syftar till att hålla tillbaka konsumtionen skall leda till att det utgår compensation till olika grupper för den höjning som man på alkoholpolitiska grunder beslutar om. När en kommun vill använda pengar till sociala åtgärder och höjer kommunalskatten utgår ingen compensation, men när staten i alkoholpolitiskt syfte höjer skatten på sprit utgår compensation. Det är en anomali som lätt kunde rättas till genom att man ser till att alkoholen inte finns med i ett speciellt utvecklat index för detta syfte, som då kunde utnyttjas i olika sammanhang där index behövs.

Det förhållandet att alkoholpriserna ingår i KPI har lett till att regeringen har tvekat att göra det som riksdagen har begärt, nämligen att successivt justera upp alkoholbeskattningen så att alkoholpriserna följer inflationen. Jag tror inte att jag avslöjar någon statshemlighet om jag säger att det i regeringen under lång tid har rått delade meningar på den här punkten. Socialministern, som har att hantera alkoholpolitiken, har önskat höja alkoholskatterna, medan finansministern, som är bekymrad över inflationsbekämpningen, har bromsat en sådan höjning. Först nu, efter mycket lång tid, kommer en höjning av alkoholskatterna. Det sker då mycket abrupt, med en mycket kraftig höjning, i stället för att komma successivt som socialutskottet har uttalat sig för vore lämpligare.

Om man hade ett speciellt index som utnyttjades i olika sammanhang kunde man undgå det speciella problem som vi har sett att regeringen råkat ut för de senaste åren. Socialutskottet har förståelse för den här tanken. Socialutskottets majoritet säger att man tycker att en sådan ordning skulle kunna övervägas. Även skatteutskottet har förståelse för tanken. Man menar att ytterligare överväganden krävs, och det är riktigt. Skatteutskottet menar att det inte behövs något initiativ från riksdagen nu, därför att statistiska centralbyrån redan har beredskap att med enkla grepp ta fram ett sådant här

speciellt index. Det är också alldeles riktigt. Det viktiga är väl att man bestämmer sig för att utnyttja ett index av den här typen. Det gäller då att få förståelse hos arbetsmarknadens parter eller också här i riksdagen – det är vi som trots allt bestämmer över socialförsäkringen – för att utnyttja denna typ av index.

Jag hoppas för min del att vi, med de positiva uttalanden som gjorts från både socialutskottets och skatteutskottets sida, skall fortsätta diskussionen och se om vi inte i större utsträckning skulle kunna få fram ett speciellt index som skulle underlätta en förnuftig alkoholpolitik.

Anf. 14 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande behandlas många motioner som tar upp alkoholpolitiska åtgärder. Socialutskottet har yttrat sig över motionerna. Jag skall något kommentera yttrandet.

I åtskilliga motioner som behandlas i detta betänkande berörs den familjesociala situationen och behovet av att en noggrann kartläggning av alkoholens skadeverkningar genomförs, framför allt på det familjesociala området. Behovet har på ett utomordentligt sätt beskrivits av Nils Carlshamre.

Man trodde ett tag att en stabil nedgång i alkoholförbrukningen hade uppnåtts, men siffror tyder nu på att situationen är ganska labil. Det är inte svårt att förstå. Med tanke på hur trendkänslig ungdomsvärlden är skulle det vara underligt om inte något så centralt som förhållandet till alkohol också påverkas. Det inger både hopp och fruktan. Det visar att det går att påverka attityder och medvetandegöra unga människor. Men om förmaningens röst tystnar sjunker också medvetandenivån när det gäller riskerna.

Jag vill här peka på 1977 års alkoholpolitiska beslut, vilket också görs i socialutskottets yttrande till skatteutskottet och i skatteutskottets betänkande. Det beslutet togs av riksdagen efter förslag från Fälldinregeringen. Det togs i stor enighet. Det hade som målsättning att komma till rätta med alkoholmissbruket och med alkoholkonsumtionen totalt i landet. Man betonade särskilt det förebyggande arbetet, t. ex. friskvård, informationsinsatser och verksamhet riktad till vissa grupper som skolungdom, tonårsföräldrar och gravida kvinnor.

Det är därför som socialutskottet på s. 48 i betänkandet skriver: "att 1977 års alkoholpolitiska beslut, vilket innehöll ett samlat alkoholpolitiskt program med tonvikt på socialpolitiska insatser i vid mening, följdes av en nedåtgående trend i alkoholkonsumtionen. --- Nedgången tyder emellertid också på att den då beslutade politiken var riktig och på att en kraftig satsning på socialpolitiska insatser och opinionsbildning är ett verksam medel för att få ned alkoholkonsumtionen. Intentionerna i det tidigare riksdagsbeslutet bör därför fullföljas."

De här åtgärderna förstärkte människors medvetande om riskerna med bruket av alkohol. Under de följande åren kunde man notera att den totala konsumtionen gick ned.

Inom centern finns en stark övertygelse om att ungdomars attityder gentemot alkohol går att påverka genom information och propaganda och att en mycket väsentlig kanal för denna påverkan utgörs av skolan, vilket också

understryks i socialutskottets yttrande. För att få genomslagskraft måste skolans information vara kontinuerlig, aktuell och verklighetstrogen. På det här området är det naturligt att ta föräldrarnas engagemang och ansvar i anspråk liksom ideella organisationer, nykterhets-, idrotts-, länk- och kyrkliga organisationer m. fl. Vi har över huvud taget en stark tilltro till folkrörelser och föreningars förmåga att delta i detta angelägna samhällsbyggande och göra det till en del av samhällsarbetet.

Jag vill nämna två andra konkreta exempel på åtgärder som har vidtagits under årens lopp och som visar hur svårt det är om man vill införa restriktioner och begränsa alkoholens tillgänglighet. Det ena exemplet är borttagandet av mellanölet. Det andra är frågan om lördagsstängda systembutiker. I det första fallet var det främst ungdomarna som djupt ner i åldrarna hade drabbats av mellanölet. Lördagsstängningen visade sig minska antalet omhändertaganden på lördagar och söndagar, och antalet fall av misshandel, lägenhetsbråk och ordningsstörande över helgerna minskade betydligt. Det råder inget tvivel om att båda dessa politiska beslut ledde till påtagliga sociala förbättringar inom ungdomsvärld och familjeliv. Men det finns ändå anledning att peka på att motiverade och resoluta åtgärder har ett visst politiskt pris. Hur väl motiverad och angelägen en sak än är kan den ses från minst två håll. Vi fick inte en debatt om de grundläggande problem som saken egentligen gällde, nämligen att stämma i bäcken, utan vi fick en pseudodebatt om frihetspartier och förbudspartier. Därför förutsätter politiska beslut en opinionsbildning. Opinionsbildningen måste vara grundad på seriös forskning och beprövad erfarenhet.

I socialutskottets yttrande tar vi upp detta. På s. 51 i bilagan till det betänkande som vi nu behandlar finns återgivet vad socialutskottet säger om behovet av en kartläggning: "Inte desto mindre behövs en förstärkt alkoholforskning och en systematisk utvärdering och uppföljning av alkoholpolitiken för att ge bättre underlag för samhällets åtgärder. Bl. a. behövs en kartläggning av alkoholmissbrukets sociala och ekonomiska skadeverkningar för missbrukarnas familjer och omgivning. Särskilt viktigt är att få till stånd en undersökning av förhållandena för barn i missbrukarfamiljer. Det är också viktigt att förstärka samarbetet mellan å ena sidan de organ som leder samhällets alkoholpolitik och å andra sidan den medicinska och sociala alkoholforskningen så att nya erfarenheter och forskningsrön verkligen tas till vara i kampen mot bruket och missbruket av alkohol."

Man uttalar sig alltså för behovet av en kartläggning, just det som tas upp i många av de motioner som vi nu behandlar. De motionerna ligger också till grund för ställningstagandet i socialutskottet. Det jag nyss läste står alltså hela socialutskottet bakom. Det finns också, som Nils Carlshamre sade, forskare inom olika områden som skulle kunna utföra detta arbete. Vi ledamöter från moderaterna, folkpartiet och centern i utskottet har dessutom velat understryka behovet av en kartläggning, och därför har vi i en avvikande mening krävt ett tillkännagivande till regeringen.

Att alkoholproblemen är stora vet vi, men också att hälso- och sjukvården och över huvud taget de goda krafter som verkar i samhället är omfattande och drivs av en stark målmedveten vilja att göra en insats. Vi vet att den summa som alkoholen kostar samhället är astronomisk. Emellertid glömmar

vi lätt bort att vi inte restlöst kan översätta mänskliga insatser, mänskligt engagemang och mänsklig idealitet i ekonomiska termer.

När man ser alkoholproblemets skrämmande våldighet kan man undra hur vårt samhälle hade sett ut om man inte hade haft denna barriär av omtanke och medkänsla samt tålmodigt – ibland till synes fruktlöst – arbete som utförs på så många håll i samhället. Det är angeläget att denna barriär verkligen förstärks. Det sker paradoxalt nog genom att den växer i styrka via ett ökat engagemang för medmänniskor i svårigheter. Man kan också ställa frågan hur människor skulle klara sig om denna barriär verkligen skulle brista.

Kanske är det många gånger just bristen på livskvalitet som gör att folk börjar dricka. De grupper som är i riskzonen lever ofta i en osäker och otrygg värld som är fattig på värden. När man ser de skilda världar som människor lever i – människor som kanske bor vägg i vägg – så kan ändå skillnaden vara som mellan i-land och u-land. Det mest beklämmande är att den skillnaden kan vara lika stor när det gäller barnens livsförhållanden, och många barn blir präglade av detta och för ett socialt handikapp vidare.

Egentligen kan man säga att spriten är den faktor som ökar klyftorna mellan människor allra mest. Det är den största ojämlikhetsskapande faktorn i samhället. Från jämlikhetssynpunkt måste därför alkoholbruket bekämpas. Om man skall få förståelse för detta behövs det en noggrann kartläggning av alkoholens skadeverkningar, framför allt av de familjesociala skadorna.

Att ett antal små barn ser sina mödrar misshandlas till döds och att kanske så många som 150 000 barn i välfärdslandet Sverige lever i missbrukarhem och lider svårt, såväl fysiskt som psykiskt, är någonting som vi inte kan låta fortgå utan att försöka göra något åt problemet.

Man kan mycket väl konstatera att det går bättre för Sverige i ytligt ekonomiskt avseende samtidigt som samhället inte tillräckligt uppmärksammar att många människor hänvisas till en ödlig övergivenhet med sina problem.

På alla områden kan vi i kalla siffror avläsa det statistiska nedslaget på hur alkoholens skadeverkningar tar sig uttryck: det gäller trafiken, det gäller våldsbrotten, det gäller drunkningsolyckorna.

Vad allt detta kostar vårt land kan som sagt uttryckas i kalla siffror. Så är däremot inte fallet med allt det lidande som offren och deras närmaste får känna på. Därför är alla som arbetar för ett nyktrare Sverige ute i ett angeläget ärende.

För att ytterligare understryka det angelägna i en kartläggning av alkoholmissbrukets sociala och ekonomiska skadeverkningar för missbrukarnas familjer och omgivning så har, som jag nämnde vi – som är folkpartiets, moderaternas och centerns representanter i utskottet – avlämnat en avvikande mening om ett tillkännagivande till regeringen. Skatteutskottet har inte följt upp vare sig den kartläggning som jag talade om eller tillkännagivandet. Jag yrkar därför bifall till det yrkande på denna punkt som har nämnts tidigare i debatten och som kommer att utdelas till kammarens ledamöter. Yrkandet har följande lydelse:

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

Alkoholpolitiska
frågor

”att riksdagen med anledning av motionerna 1985/86:Sk812 yrkande 1 a), 1985/86:Sk823 yrkande 1 a), 1985/86:Sk830 yrkande 1 a) och 1985/86:Sk832 yrkande 1 beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad socialutskottet i sitt yttrande 1986/87:2 y till skatteutskottets betänkande 1986/87:4 (s. 51) anført om en kartläggning av alkoholmissbrukets skadeverknningar.”

Anf. 15 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Detta är ett brett ämne med många intresseområden, och jag skall berätta litet grand om hur det kan gå till i 1980-talets Sverige när det gäller etablering av systembutiker i kommuner som har begärt att få en sådan. Jag har tillsammans med Hans Pettersson i Helsingborg motionerat om ändrade regler i detta sammanhang, och bakgrunden är följande.

I Malmöhus län finns i dag två kommuner som saknar systembutik. Alla andra kommuner har, beroende på storlek och befolkningsunderlag, en eller flera butiker. Det två kommunerna är Bjuv och Lomma. Bjuv, där jag själv är uppväxt och har börjat min politiska verksamhet, har sedan 1960-talet i olika omgångar begärt att få en systembutik i en av centralorterna. Hitintills har detta varit utan resultat.

Samtidigt som Bjuv har försökt att få en systembutik har även en grannkommun, Åstorps kommun, arbetat för att få en systembutik etablerad i kommunens centralort. Dessa två grannkommuner i nordvästra Skåne skiljs ifrån varandra av länsgränsen. Bjuv ligger i Malmöhus län, Åstorp ligger i Kristianstads län.

För några år sedan skulle det verkligen hända någonting på detta område. Det spreds mycket snabbt ett rykte om att höga beslutsfattare i Systembolaget var på väg till området för att utröna om det var Bjuv eller Åstorp som skulle lyckliggöras med en systembutik. Det var nämligen från början klart att det skulle bli en systembutik och att de två kommunerna inte skulle få var sin. Det blev Åstorp som något år senare med en mycket stor publik fick inviga sin systembutik.

Etableringen av denna systembutik ledde till det som är det primära i mitt resonemang, nämligen att affärerna i denna kommun då fick ett mycket, mycket stort uppsving. Invånare i närliggande kommuner som åkte till Åstorp för sina vecko- eller månadsinköp av vin eller kanske någon spritvara kombinerade detta med att göra andra konsumtionsinköp. Åstorp har sedermera mycket uppmärksammat firat händelsen vid ett ettårsjubileum. Kommunen har fått mycket stor framgång.

Det primära i denna fråga är i och för sig inte systembutiken, utan det primära är – dess värre, skulle jag nästan vilja säga – att systembutiken genererar andra former av affärsaktiviteter. Man vet nämligen nu att etableringen av en systembutik i en kommun snedvrider konkurrensen mellan affärsmännen till nackdel för de kommuner som inte har någon systembutik. Erfarenheten talar för detta, men vi har också alldeles färska uppgifter om att det är en realitet att konkurrensen snedvrider på detta sätt. Det är detta som bevisligen sker, och det sker utan att de andra kommunerna – i detta fall gäller det Bjuv – har någon möjlighet göra samma satsning på sina centralorter.

Vi har därför, herr talman, i vår motion lagt tyngdpunkten på kommunerna, på deras ansvarspositioner i det svenska samhället, deras inställning till frågan om etablering av systembutiker. Vi anser att kommunernas önskemål i princip skall tillmötesgå. Kommunen har mycket stora och ansvarstunga uppgifter. Kommunen har ansvaret för socialtjänsten, för bostadspolitik, för fritidsaktiviteter och har rätt att uppbära kommunalskatt. Det är inte utan skäl man gärna framhåller att de klokaste politikerna i Sverige finns i kommunerna och landstingen. Vi har en kommunal självbestämmanderätt som är mycket långtgående. Vi har mycket välordnade kommuner i Sverige, som vi alla är mycket glada och stolta över. Jag kan inte – jag är numera bland de äldre av riksdagsmännen – förstå att en kommun som har dessa stora kapaciteter inte skall ha ett inflytande över vilka butiker eller affärer som skall få etablera sig i kommunen, utan att andra skall kunna bestämma detta bättre, exempelvis i det här fallet en grupp människor i Systembolagets styrelse i Stockholm.

Jag trodde att vi hade dammat av detta genom riksdagsbeslutet 1984, som vi refererar till i vår motion. Skatteutskottet sade då att tiden nu är inne för att man skall vara mera tillmötesgående i fråga om etablering av systembutiker i kommuner som har önskemål om detta. Men dagens skatteutskott har inte samma inriktning i sitt betänkande. Man säger kort och gott, nästan uppgivet, att skatteutskottet inte är berett att ge kommunerna ett bestämmandeinflytande.

Jag har velat säga detta, herr talman, därför att jag själv är nykterist. Jag har aldrig druckit sprit och besöker därför systembutiker ytterst sällan. Jag hoppas att mitt inlägg inte uppfattas som avvikande från de ansträngningar som görs för att få bättre ordning när det gäller spritmissbruket i det svenska samhället. Men jag lade märke till att Ulla Tillander sade att vi behöver ett nyktrare Sverige. Med tanke på vad jag anfört vill jag tillägga: Vi behöver också ett klokare och i politisk mening ett mera praktiskt tänkande Sverige.

Anf. 16 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! I den av WHO:s medlemsstater 1984 antagna hälsostrategin för Europa anges målsättningen att fram till år 2000 minska alkoholkonsumtionen med 25 %. Målsättningen medför att radikala steg måste tas för att Sverige skall leva upp till sitt åtagande. Jag förutsätter att vi har menat någonting med det. Detta innebär en sänkning av nuvarande konsumtion från drygt 6 liter alkohol till 4.5 liter per år och person.

Jag har i en av mina motioner föreslagit en rad åtgärder som man förvisso kan ha olika uppfattningar om. Den som avvisar dessa förslag, och samtidigt ordar om Sveriges största medicinska och sociala problem, måste vara förpliktigad att, såvitt jag begriper, själv komma med andra uppslag för att vi skall komma till rätta med den höga och nu dessutom ökande konsumtionen. Ingen ansvarskännande kan negligera alkoholens skadeverkningar. Vi menar väl någonting med att ha anslutit oss till WHO:s hälsostrategi.

Enligt statistiska centralbyråns sammanställning "Offer för vålds- och egendomsbrott" utsattes under ett år i Sverige, undersökningsåret var 1978, 25 000 kvinnor för våld i bostaden. I flertalet av dessa fall var alkoholen den utlösande faktorn till våldshandlingen, som oftast upprepades ett flertal

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

gångar under året. 15 000 av dessa 25 000 kvinnor hade barn. I rapporten säger SCB att undersökningsmetoden man använde med säkerhet lett till för låga siffror.

År 1983 publicerade professorerna Rolf Zetterström och Ingvar Nylander, S:t Görans Sjukhus i Stockholm, en artikel som handlade om barns situation i en ung Stockholmsförort. Inga Lantz refererade till den tidigare här. Dessa läkare påstod att vart åttonde barn levde i ett missbrukarhem. Om detta överförs till hela landet och man utgår från att det för riket i övrigt gäller att vart sextonde barn lever i ett missbrukarhem, så innebär detta att ca 100 000 svenska barn lever i missbrukarhem.

Herr talman! Naturligtvis tycker jag det är självklart och utomordentligt positivt att vi är uppmärksamma på hur 18 månaders och 4 års peruanska flyktingbarn behandlas i vårt land. Ett par sådana fall har fått de största rubriker på sistone. Jag vill understryka att jag tycker det är utmärkt. Vi skall vara aktsamma om hur människor behandlas, vare sig de är flyktingar eller inte. Men hur kan det komma sig att det är så tyst och råder en så påfallande tystnad runt det faktum att tusentals och åter tusentals svenska barn far psykiskt illa år ut och år in? Är alkoholens följdverkningar så till den grad accepterade, att man inte tycker det är tillräckligt spekulativa nyheter att berätta om att barn formligen psykiskt torteras av att de vuxna i deras närhet är redlösa och förnedrar sig själva och sin omgivning?

Det är sannerligen inte svårt att förstå att mycket våld döljs bakom fasaderna i vårt land och att mycket gatuvåld får sina impulser där. Kampanjen mot våld måste, för att vi skall nå rejäla resultat, också ta itu med alkoholbruk och droghanteringen. Det är helt obegripligt att inte regering och riksdag ärligt rakt upp och ner deklarerar, att kunde vi komma till rätta med råsупandet, skulle våldet minska rent dramatiskt i vårt samhälle.

Herr talman! Förra fredagen hölls här i riksdagen en extra remissdebatt om den s. k. engångsskatten. Det var bra och betydelsefullt. Men när det gäller drogproblematiken, som verkligen handlar om liv och död, finns inga extradebatter, inga massiva brevkampanjer, inga kraftfulla och snabba ageranden. Engagemanget omkring alkoholproblematiken står ingalunda i proportion till frågans omfattning. De som direkt drabbas företräds inte av några mäktiga organisationer eller kapitalstarka företag. Därför måste vi som politiker ta ett stort ansvar. Vad det i korta och drastiska ordalag handlar om är att 6 000–7 000 människor varje år beräknas dö för tidigt på grund av alkoholens skadeverkningar. 300 000–500 000 svenskar beräknas vara alkoholberoende. Vad vill vi som ansvariga politiker göra?

Jag vill självfallet inte jämföra eller blanda ihop den s. k. engångsskatten med alkoholfrågan, men jag tror att det är värdefullt att vi någon gång jämför det engagemang, för att inte säga den uppståndelse, som olika frågor väcker. Det tycker jag mig våga fastslå, herr talman, att penningvärdet är viktigare än människovärdet i engagemangshänseende i den politiska debatten. Jag lyssnade noga på den allmänpolitiska debattens om vad man annars brukar kalla "Sveriges största sociala och medicinska problem". Man måste säga att det är märkligt.

Herr talman! Jag är en av de motionärer som har motionerat om ett treårigt vetenskapligt försök med inköpsbegränsning av alkohol. Jag har gjort det

därför att jag tror att det är det bästa sättet att hjälpa storförbrukarna och att begränsa "nyrekryteringen" till den gruppen. Det är känt att den svenska alkoholkonsumtionen i ett internationellt perspektiv kan framstå som låg. Det dricks mindre än hälften av mängden ren alkohol i jämförelse med t. ex. konsumtionen i Frankrike och Portugal. Konsumtionsfördelningen är dock i Sverige sådan, att ca 10 % av konsumenterna svarar för uppemot 50 % av den totala konsumtionen. Den gruppen skulle i första hand bli hjälpt av en inköpsbegränsning.

Bakom kravet på en inköpsbegränsning står bl. a. ca 6 000 läkare, 200 professorer i medicin och 1 800 poliser, och i förra veckan ställde sig också sjuksköterskeförbundets kongress bakom kravet på ett treårigt vetenskapligt försök med inköpsbegränsning av alkohol. Är det möjligt så att alltför många politiker lever för långt ifrån dessa gigantiska problem, som i allra högsta grad är en solidaritetsfråga, för att visa samma klarsyn som vårt lands vård- och omsorgspersonal? Nog finns det anledning att fråga!

Jag har också i en motion tagit upp frågan om höjning av alkoholskatten. I de riktlinjer för alkoholpolitiken som riksdagen antog 1977 ingår att prisinstrumentet skall utnyttjas för att nedbringa alkoholkonsumtionen. Den senaste höjningen av alkoholskatten gjordes i december 1984. När finansministern förra fredagen tillkännagav att ett förslag till höjning av alkoholskatten kommer att läggas på riksdagens bord under hösten, var det sannerligen på tiden. Jag har inte ofta skäl att be finansministern om, eller tacka för, en skattehöjning, men nu vill jag göra det ovanliga: Tack, finansministern, för denna skattehöjning!

Alkoholskatten skall vara ett medel för alkoholpolitiken och inte ses som en beskattningsrätt bland andra. Jag finner det därför felaktigt att låta alkoholpriserna påverka konsumentprisindex. Det får inte vara så att regeringens och vår gemensamma ambition att hålla nere inflationen skall innebära att de alkoholpolitiska riktlinjerna åsidosätts. Det är vidare angeläget att prisförändringarna sker på ett mer smidigt sätt än hittills. Ett offentligt utbasunerande av en kommande höjning riskerar naturligtvis att medföra en hamstringsvåg som motverkar de alkoholpolitiska målen.

Herr talman! En viktig och alltför litet diskuterad faktor bakom missbruket av alkoholdrycker är den fortgående glorifieringen av alkohol i massmedia. I en nyligen publicerad rapport från Sveriges Radios publik- och programforskning, PUB, redovisar man en granskning av 102 TV-program med ca 100 timmars sändningstid från 1983 till 1985. I 94 av dessa 102 program förekom alkohol. Där alkohol förekommer rör det sig ofta om människor som pratar med varandra i ett vardagligt sammanhang. Sympatiska män i sina bästa år som dricker visky är vanligast, framgår det av rapporten. Finns det någon som tror att detta inte påverkar människors attityder, och särskilt då ungdomars attityder, till alkoholen? Här lärs man att alkoholdrycker i umgänget människor emellan, och speciellt vid festliga tillfällen, är ett måste.

Jag vill också påminna om att det ansvariga statsrådet i propositionen om det nya avtalet mellan staten och Sveriges Radio-koncernen anförde: "Det är angeläget att man i programverksamheten iakttar varsamhet vid speglingen av bruket av olika gifter, t. ex. alkohol." Har man gjort det? Statsrådet

anförde vidare: "Radions och televisionens genomslagskraft medför att ett stort ansvar vilar på programföretagen. Det är därför viktigt att program som speglar bruk och missbruk av alkohol och droger inte förhärjliga detta och på så sätt bidrar till en falsk bild av verkligheten." Det är nu dags att Sveriges Radio-koncernen tar sitt samhällsansvar på detta område.

Herr talman! Fr. o. m. den 1 juli 1977 är allmän försäljning av mellanöl förbjuden. Det avgörande argumentet för detta beslut var det utbredda missbruket av mellanöl i ungdomsgrupperna. En stor del av alkoholproblemen i dag hänger samman med att en generation drabbades av mellanölet.

Dagens mellanöl heter snabbvin. Snabbvinet är lättillgängligt och billigt och har därmed blivit populärt i stora ungdomsgrupper. Vid socialstyrelsens kartläggning av snabbvins utbredning visade det sig att ca 530 000 snabbvinsatser försålles under 1983. Detta innebär ca 11 miljoner liter snabbvin, av vilket en stor del med all säkerhet konsumeras av ungdomar, och då även ungdomar som är underåriga för alkoholköp.

I motsvarande betänkande från förra året skrev skatteutskottet att man ville nämna det ur alkoholpolitisk synpunkt diskutabla förhållandet att reklam- och marknadsföringsförbudet på alkoholområdet inte tillämpas i fråga om snabbvinsatser. Utskottet utgick från att problemen skulle uppmärksammas av alkoholhandelsutredningen, socialstyrelsen, konsumentverket och det alkohol- och narkotikapolitiska rådet.

Herr talman! Nu har det gått ett år sedan detta skrevs. Några åtgärder har ännu inte vidtagits trots att utskottet förra året sade sig ha "förståelse för uppfattningen att syftet med alkoholbeskattningen motverkas av försäljningen av snabbvinsatser och för oron över att ungdomar kan lägga grunden till alkoholproblem genom en enkel vintillverkning".

Över huvud taget är jag häpen över den handlingsförlamning som präglar många av dem som talar om alkoholen som vårt lands största sociala och medicinska problem. Man inser omfattningen av problemen. Man har tillgång till radikala förslag för att motverka det stora missbruket – men inga nya åtgärder vidtas. En åtgärd som utan vidare skulle kunna beslutas är att förbjuda reklam för och marknadsföring av snabbvinsatser.

Herr talman! Från kds sida anser vi att den tullavgiftsfria och skattefria försäljningen av alkohol bör upphöra. Det gör vi av finanspolitiska skäl – men framför allt naturligtvis av sociala skäl. Andelen turistsprit av den totala registrerade spritförsäljningen beräknas till hela 8–10 %. Det finns inga rimliga eller logiska skäl för att behålla denna handel. Den nuvarande kopplingen mellan utlandsresor och alkoholköp innebär bara en ytterligare förstärkning av alkoholseden.

Vidare har vi som politiker ett speciellt ansvar i våra roller som allmänhetens och skattebetalarnas företrädare. Jag menar att vi skall försöka föregå med gott exempel när det gäller att avglorifiera alkoholseden. Därför bör all offentlig representation vara alkoholfri.

Herr talman! Vi har i dag en relativt bred kunskap om alkoholens skadeverkningar och fakta om de drabbade. Dock finns det några områden där vi ännu saknar information. Ett av dessa är effekterna för de barn som växer upp i missbrukarfamiljer. Jag har tidigare i mitt anförande något berört detta, men jag vill nu återknyta till denna grupp, som är en av de stora

förlorarna i vårt välfärdssamhälle. Vi som finns i denna kammare kan nog inte föreställa oss vilken fasansfull situation som dessa barn befinner sig i. Jag vill med detta poängtera det angelägna i att vi får till stånd en skyndsamt och heltäckande kartläggning av alkoholens skadeverkningar.

Herr talman! När man utifrån en vilja till solidaritet vill engagera sig för de oerhört många som fastnat i alkohol, blir det lätt så att man radar upp bara förbud. Ja, verkligheten just i dag kräver åtgärder, och det nu. Jag vill emellertid gärna ha sagt, att jag inte tror att vi i ett samhälle med starkare sociala skyddsnät – i det avseendet ligger vi väldigt illa till – skulle ha så stora bekymmer som vi för närvarande har.

Jag tror att i ett samhälle med större familjestabilitet, med större inriktning på idealbildning och förmedling av positiva värderingar, med hetare vilja att över generationsgränser låta alla få uppleva sig ha samma värde och betydenhet, trängs alkoholbruket och behovet av att bedöva sin tillvaro automatiskt tillbaka.

Jag beklagar, herr talman, att inte mer av den alkoholpolitiska debatten sysslar med livsstilsfrågor, men en förklaring är onekligen att den akuta situationen kräver ett akut åtgärdsprogram.

Jag vill med detta yrka bifall till motion Sk823.

Anf. 17 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! I det här utskottsbetänkandet behandlas ju en rad motioner. Självt är jag ansvarig för några av dem. Att det är så många motioner visar ju dels att alkoholfrågan är en av våra svåraste frågor, dels att det inte räcker med endast *en* åtgärd för att minska den alltför höga alkoholkonsumtionen utan att det måste till *en rad* olika åtgärder.

Sedan vi sist här i riksdagen hade någon större debatt om alkoholpolitiken har det hänt en hel del på det här området. Som tidigare har konstaterats, har alkoholkonsumtionen ökat oroväckande. Våldsbrotten har också ökat och blivit grövre. Sambandet mellan alkohol och brott har slagits fast – inte minst av brottsförebyggande rådet. I 84 % av alla våldsbrott som begås är de inblandade berusade.

Det är därför förvånande att det sägs så litet om alkoholen som orsak i brottsammanhang. När regeringen med sina experter nyligen redogjorde för kampanjen mot våld inför ett fyrtiotal representanter för folkrörelserna, var det anmärkningsvärt att man kunde undvika att ens nämna alkoholen som en starkt bidragande orsak till våldet i samhället.

Faktum är ju att våldet i allt väsentligt är förknippat med alkoholen. Det är då oroande att man inte ens bryr sig om brottsförebyggande rådets rapport. Skall vi lyckas att bemästra våldsmentaliteten i samhället, är det nödvändigt att alkoholfrågan lyfts fram i ljuset. Detta gäller inte minst den tragiska barnmisshandeln eller kvinnomisshandeln, som debatteras så livligt just nu.

En restriktiv alkoholpolitik med minskad tillgänglighet är därför det bästa bidraget till den planerade kampanjen mot våldet. De kändisar som glädjande nog engagerar sig i denna kampanj borde framhålla detta och helst föregå med gott exempel och själva avstå från alkohol.

En annan och dagsfrisk uppgift, som knyter an till vår debatt här i våras om avtalet mellan staten och Sveriges Radio, är den analys från Sveriges Radios

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

publik- och programforskningsavdelning som nu gjorts om alkoholens roll i TV-programmen. Visserligen har denna analys omnämnts här i debatten, men jag vill ändå mycket kort kommentera den. Analysen föranledde nämligen i en av våra största tidningar i söndags en stor rubrik som löd "Spritens flödar ur TV-n".

Som sagt har 102 program med serier, film och teater undersökts. I 94 av de 102 undersökta programmen förekommer det alkohol. 60 av programmen har en inställning som är antingen uttalat positiv till alkohol, skämtsam eller oreflekterad. Endast ett tiotal pekar på alkoholens negativa sidor. Även jag vill i detta sammanhang verkligen fråga om denna propaganda för alkohol överensstämmer med avtalet mellan staten och Sveriges Radio/TV.

Ett annat illavarslande tecken när det gäller alkoholsituationen är den stora ökning som på senare tid har skett av antalet rattfyllerister. I vissa polisdistrikt har det skett en ökning på ända upp till 80 %. Detta är naturligtvis helt oacceptabelt och kommer väl också att diskuteras vidare här i riksdagen.

Läget är nu så allvarligt att något måste göras för att minska alkoholkonsumtionen.

Alkoholhandelsutredningens förslag om *utökad* antal utskänkningsställen, *borttagandet* av det kommunala vetot m. m. verkar i dagens läge alltmer föråldrade och orealistiska. Jag hoppas att dessa förslag aldrig kommer på riksdagens bord.

Socialutskottet, som också har behandlat de här motionerna och som bör se alkoholfrågorna från social synpunkt, är också mycket oroat över läget. Utskottet säger bl. a. "att det i dagsläget inte är tillräckligt att enbart fortsätta med hittillsvarande upplysnings- och opinionsbildningsverksamhet. Hemen och föräldrarna har ett grundläggande ansvar att medvetandegöra barn och ungdomar om alkoholens skadeverkningar. Därutöver krävs nu en snabb och effektiv informationskampanj för att dra allmänhetens uppmärksamhet till alkoholfrågorna och för att ånyo vända utvecklingen. Statsmakterna bör vara beredda att ta sitt ansvar för att initiera en sådan särskild insats."

Socialutskottet är kritiskt till det arbete som hittills utförts av det av regeringen tillsatta alkohol- och narkotikapolitiska rådet. Utskottet konstaterar nämligen att "rådets verksamhet hittills dominerats av informations- och meningsutbyte i drogfrågor, medan dess roll som initiativtagare på området var mera oklar och inte manifesterat sig i form av några formliga förslag från rådets sida".

Jag vill därför instämma i utskottets slutsats att – om det alkohol- och narkotikapolitiska rådet inte kan få den ledande och pådrivande roll som utskottet efterlyst – andra organisationsformer bör övervägas för att effektivisera och samordna samhällets alkoholpolitik. Enligt utskottet bör detta ges regeringen till känna. Härigenom skulle även kraven på en särskild alkoholkommission, som också vi från folkpartiets sida föreslagit, bli tillgodosedda.

Herr talman! Som jag redan nämnt har socialutskottet yttrat sig ganska positivt om en del motioner som behandlas i det här betänkandet. Skatteutskottets majoritet däremot yrkar ju avslag på samtliga motioner med bl. a. den motiveringen att motionsyrkandena kommer att tas upp när en eventuell

proposition kommer nästa år med anledning av alkoholhandelsutredningens förslag.

I motion 804 av Olle Grahn och mig föreslår vi återkommande informationskampanjer för att minska missbruket av alkoholhaltiga preparat. Vi anser också att villkoren för försäljning av dessa preparat måste skärpas. Vi motionärer får medhåll av socialutskottet, som också anser att missbruket av alkoholhaltiga preparat är ett stort problem.

Socialstyrelsen har efter ett rådslag med olika myndigheter beräknat att antalet missbrukare av dessa preparat är ca 4 000 och att de vanligaste preparaten är brännvätskor. Därför är det viktigt att man skärper bestämmelserna för försäljningen och att försäljningen sker över disk. Utskottet framhåller att inte bara priset utan också tillgängligheten är avgörande när det gäller inköp av teknisk sprit.

I motion 826 har Gudrun Norberg och jag tagit upp frågan om hembränningen och den ökning som har skett. Trots förbud att saluföra hembränningsapparater kan man hos olika postorderfirmor beställa hembränningsapparat och även köpa aktivt kol, t. o. m. i 500-kilossatser. Hembränningen tycks bli allt vanligare. Många anser tydligen, att om man får tillverka vin av snabbvinssatser, kan man väl också få ägna sig åt hembränning. Lagmoralen i dessa frågor håller på att luckras upp. Hembränningsbrotten har ökat. Straffen har helt riktigt höjts, men det tycks inte räcka. Jag instämmer helt i det särskilda yttrande som Kjell Johansson och Britta Bjellé gjort när det gäller hembränningen och den tekniska spriten. Det är, som där sägs, viktigt att man förbättrar kontrollen och att man ser till att bestämmelserna efterlevs.

Andre vice talmannen Karl Erik Eriksson och jag har i en motion föreslagit att all alkohol som införs till landet bör beskattas. Det har beräknats att mellan 9 och 11 miljoner liter sprit och vin skattefritt införs i Sverige årligen. Enligt beräkningar förlorar staten i skatt på dessa alkoholdrycker ca 630 milj. kr. Det är alltså ingen obetydlig fråga.

Personer som t. ex. flyger utomlands har alltså möjlighet att köpa alkohol billigt. Varför vill man prioritera *en* grupp – och då som regel personer som är ekonomiskt välbärgade? Varför skall dessa personer få lägre skatter än andra?

Men framför allt är det ju från alkoholpolitisk synpunkt förkastligt att så mycket billig alkohol förs in i landet och ökar den redan alltför höga alkoholkonsumtionen.

Det har sagts att frågan om den s. k. turistspriten bör lösas internationellt. Frågan har ju också tagits upp i Nordiska rådet. Några har visserligen velat avföra den därifrån, men det förslaget har fällts, varför frågan väl kommer upp igen.

Medan vi är inne på beskattningen konstaterar jag med tillfredsställelse att alkoholskatten nu kommer att höjas. Som jag nämnde i min interpellationsdebatt med finansministern förra fredagen har vi fått vänta alltför länge på denna höjning, och det har bidragit till den ökade alkoholkonsumtionen och allt vad detta har fört med sig. Folkpartiet föreslog ju redan under vårriksdagen att alkoholskatten *då* skulle höjas. Jag hoppas, herr talman, att

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

vi i fortsättningen skall få en sådan ordning att skatten på alkohol kan höjas kontinuerligt.

Herr talman! Jag vill nu till sist yrka bifall till de folkpartistiska reservationerna 1 och 2.

Anf. 18 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag har för tredje året i rad skrivit en motion om min syn på alkoholpolitiken. Klämman går ut på att jag vill införa den bestämmelsen att man i och med att man blir myndig skall kunna handla alkohol på Systembolaget. Motionen har icke tillstyrkts. Under tidigare år har ingen från utskottet gått upp och försvarat avstyrkandet, och jag väntar mig inte något annat i år heller.

Jag tycker att vårt agerande är litet inkonsekvent – och säkert förvånande för många människor. 1954 bestämde vi att den dåvarande myndighetsåldern skulle ge rätt till köp av alkoholdrycker på Systembolaget. Myndighetsåldern var då 21 år. 1969 sänktes myndighetsåldern till 20 år, och vid den åldern fick man köpa alkohol. I dag är, som alla vet, myndighetsåldern 18 år, men man får inte lov att handla alkohol förrän man har fyllt 20 år.

Utskottet gör sig när det gäller min motion i viss mån skyldigt till en missuppfattning när det antyder att det med motionens förslag kan vara risk för en ökning av ungdomsfylleriet. Jag vill understryka, herr talman, att det här handlar om myndiga svenska medborgare, inte om ungdomar. Låt mig inom parentes peka på att det inte kan göras gällande att ungdomar under 18 år i dag skulle dricka mindre än dem som det här gäller. Min motion berör myndiga svenska medborgare, som i alla andra sammanhang kan anförtros mycket stort ansvar. Det enda undantaget är alltså att de inte förklarar myndiga när det gäller rätten att köpa en flaska lättvin på Systembolaget.

Herr talman! Som jag skriver i min motion tror jag inte att alkoholkonsumtionen för personer i åldrarna 18–20 år skulle öka om dessa fick lov att t. ex. köpa lättvin på Systembolaget. Att tro det är att handla som strutsen sägs göra när fara uppstår: sticka ner huvudet i sanden. Jag tror i stället att orsaken till det ungdomsfylleri som vi har i dag är bristen på normer. Jag vill inte att vi går tillbaka till det gamla, mörka samhället, men jag tror att man har problem i detta avseende både i skola och på daghem. Barn och ungdomar lever i en värld där normerna mer och mer försvinner.

Herr talman! Jag kan inte underlåta att ge ett exempel. Ett privat företag i Malmö begärde i våras tillstånd att starta barndaghemsvärksamhet. I dess statuter skrevs in att pojkar skulle lära sig att buga och flickorna att niga och vidare att de skulle lära sig att säga ja tack och nej tack. I den socialdemokratiska pressen raljerade man våldsamt över detta. Men om det anses förkastligt att lära ut sådant till 5–7-åringar, kan man tänka sig vilka resultat man kommer att få när de blir äldre.

Vi hade också i en grannkommun till Malmö i våras och i somras en debatt med anledning av förhållandena på en busslinje, där statens järnvägar på lördagar körde ungdomar till ett diskotek. Man hade stora problem på bussen, och statens järnvägar beslöt att dra in denna därför att man inte kunde garantera chaufförens säkerhet. Det handlade, herr talman, också om ungdomar, alltså om personer under 18 år. Saken slogs upp ganska stort i

tidningarna, och en tidning dristade sig vid ett tillfälle att fotografera ungdomarna utanför bussen i fråga. Jag kan garantera att mer än en förälder blev djupt chockerad – man hade aldrig kunnat tänka sig att de egna barnen tillhörde de här ungdomarna.

Det är så lätt, herr talman, att som förälder – ingen nämnd och ingen glömd – sticka till sitt barn en femtiolapp eller hundralapp för att själv kunna sitta hemma och ha det lugnt och skönt, men utan att veta vad barnet gör när det är ute.

Jag tror också, herr talman, att de problem som vi har i dag kring alkoholen beror på att de skyddsmekanismer som faktiskt fanns förr i tiden inte finns i dag. Det är t. ex. ingen hemlighet att många människor som bor i höghus icke har den blekaste aning om vad grannen heter eller vem han är. Man läser in sig och försöker själv klara upp sina problem, och resultatet känner vi alltför väl till.

Flera talare har i dag sagt att alkoholen är den utlösande faktorn bakom många brott, och det finns icke anledning att förneka att så ofta är fallet. Men jag tror att man gör det mycket lätt för sig om man stannar vid det, för alkoholen är icke den grundläggande faktorn bakom dessa fördärliga effekter.

Herr talman! Låt mig gå tillbaka till klämman i min motion. Jag tycker att det är inkonsekvent att inte låta myndiga svenska medborgare köpa en flaska lättvin på Systembolaget. Som 18-åring får man den stora förmånen och det därmed följande ansvaret att delta i och t. o. m. ställa upp i allmänna val, så att man kan bli invald till Sveriges riksdag eller till kommunfullmäktige i sin hemkommun. Jag är säker på att den stunden snart kommer när vi har en 19-åring i Sveriges riksdag. Man får vidare lov att träffa köpeavtal och att använda sina egna pengar. Manliga 19-åringar kan göra värnplikt med allt ansvar det kan innebära i en situation som vi givetvis hoppas aldrig skall uppstå. En 18-åring kan vidare ta körkort och får gifta sig, och han eller hon får samtidigt ta det största ansvar som någonsin kan läggas på en människa, nämligen ansvaret för egna barn.

Detta tillåter vi 18-åringar att göra i dag. Däremot tillåter vi dem inte att köpa en flaska lättvin på Systembolaget. Ett par som gifter sig i 19-årsåldern får alltså inte köpa en flaska lättvin för att fira bröllopet med. I inkonsekvensens namn får de dock gå ut och köpa en sats snabbvin. Ja, jag kan för att räkna upp ännu en tokighet peka på att detta t. o. m. får ske före 18 års ålder. För att fira sitt bröllop med en flaska lättvin måste paret antingen gå på restaurang, där en servitör eller servitris anses mera kompetent än de själva att bedöma om de bör få dricka ett glas lättvin eller inte, eller, som jag sade, på postorder eller på snart sagt vilket varuhus som helst köpa en snabbvins-sats, som det tar tre till fyra veckor att framställa vin av.

Herr talman! Jag skall dra över min taletid med någon minut för att också kommentera det som har sagts tidigare här i dag. Det har framhållits att hembränningen är utbredd i Sverige och även att den ökar. Det är inte mycket man kan garantera här i världen, men en sak är säker: med den alkoholpolitik som vi har i Sverige kommer hembränningen definitivt att öka. Vad som är oroande är att människor visserligen vet om att tillverkning,

köp och försäljning av hembrända spritdrycker är olaglig, men att en bred folkmajoritet inte uppfattar hembränningen som olaglig.

Det har sagts att polisen borde satsa mer på att beivra hembränningen. Jag är den förste att vilja ge polisen ökade resurser, men jag skulle i så fall vilja prioritera annan polisverksamhet än att man jagar hembrännare.

Till sist, herr talman, vill jag med anledning av att den föregående talaren nämnde att man kan köpa hembränningsapparater på postorder säga att den tekniska utvecklingen och den tekniska utbildning som dagens svenskar har gör att de knappast behöver vända sig till en postorderfirma för att få sådana. De flesta kan snart tillverka en sådan apparat själva.

Anf. 19 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Förra årets debatt och beslut om de allmänna riktlinjerna för alkoholpolitiken ägde rum utan att socialutskottet hade yttrat sig. Denna brist i beredningsarbetet påtalades i en motion under den allmänna motionstiden. Resultaten kan avläsas i årets omfattande betänkande, där socialutskottet, med klar socialpolitisk inriktning, ger uttömmande besked om samhällets alkoholpolitik. Skatteutskottets betänkande i år är i huvudsak bra. Man har i stort följt upp den omfattande och grundliga analys som socialutskottets yttrande innehåller.

Alkoholpolitiskt kan det sägas att denna höst infaller under ett mellanår. Alla väntar med intresse på regeringens förslag med anledning av alkoholhandelsutredningen. Det stöd som både skatteutskottet och socialutskottet ger en restriktiv och socialt inriktad alkoholpolitik, vilken i sina huvudlinjer följer upp 1977 års beslut, bör noggrant uppmärksammas av regeringen då den nu skriver sin proposition. Intressant är att konstatera att båda utskotten – även om det inte leder till konkreta förslag – ser det angeläget att fastställa mål för alkoholpolitiken. Uppslutningen kring WHO-målsättningen, att sänka alkoholkonsumtionen med 25 % till år 2000, utgör ett bra rättesnöre för en ansvarsfull politik. Sambandet mellan ett lands totalkonsumtion och summan av alkoholskadorna är numera så klart dokumenterade att ingen seriös bedömare ifrågasätter denna realitet.

Det är ett allvarligt memento att den gynnsamma och nedåtgående trenden när det gäller alkoholkonsumtion nu har planat ut kring en nivå som gör det svårt att nå de mål som regering och riksdag ställt sig bakom. Här är det angeläget att man i kanslihuset sätter i gång ett intensivt arbete när det gäller att utarbeta förslag till konkreta åtgärder för att nå detta fastställda alkoholpolitiska mål.

Ett viktigt instrument i alkoholpolitiken är prisinstrumentet. Som tidigare sagts föreslog folkpartiet redan för ett halvår sedan att en prisjustering måste ske. Sommarens och höstens debatt har understrukt denna nödvändiga åtgärd. Nu har också finansministern i dessa yttersta dagar insett det nödvändiga i detta. Med tanke på konsumtionsutvecklingen under året och en något förstärkt köpkraft är det dock troligt att den prisförändring som föreslås inte kommer att svara mot kravet på en ytterligare dämpning av alkoholkonsumtionen.

Det vore angeläget att frikoppla prisförändringarna på alkoholen från det index som registrerar inflationen och i sin tur är underlag för löner och

pensioner. Denna möjlighet understryks nu i utskottets skrivning, och i likhet med finansutskottets behandling tidigare i år är denna hållning fullt möjlig.

Många människor, däribland politiker och andra opinionsbildare, vill alltför ofta förtränga det faktum att det utbredda bruket av alkohol är vårt lands största sociala och medicinska problem.

Socialutskottet är välgörande klart i sina besked om vad det handlar om. Man säger att det torde röra sig om 6 000–7 000 människor som varje år dör på grund av alkoholbruket. Omkring 300 000 personer beräknas använda alkohol i en sådan omfattning att det allvarligt påverkar deras arbete, familjeliv och hälsa. Alkoholbruket medför dessutom mycket stora kostnader för samhället.

Socialutskottet hänvisar till nationalekonomen Anders Johnssons beräkning, där totalkostnaden ligger någonstans mellan 50 och 60 miljarder kronor om året. Den samhällsekonomiska kostnaden beräknas uppgå till bortemot 10 % av BNP, dvs. nära tio gånger så mycket som det samlade biståndet till de fattiga länderna!

I hälso- och sjukvårdsutredningen, HS 90, redovisas att omkring 10 000 personer vid ett och samma tillfälle befinner sig på sociala vård- och behandlingsinstitutioner eller i psykvården på grund av alkoholproblem. Ytterligare flera tusen vårdas på olika sjukhus. Över 3 000 vistas på ungarshotell med stora inslag av alkoholmissbrukare. Därutöver får väldigt många öppenvård för alkoholproblem. Också denna utredning pekade på det stora antal miljarder kronor som alkoholbruket kostar samhället årligen. Just nu pågår en intressant undersökning av ekonomen Sten Köpniwsky, en undersökning som leder till slutsatsen att samhällskostnaden ligger kring det tal jag nyss har nämnt.

Sambandet våld och alkohol blir alltmer uppenbart. Brottsförebyggande rådet har gjort en undersökning av närmare 6 000 fall avseende våld mot person såsom grov misshandel, vanlig misshandel, våldsamt motstånd, våldtäkt m. m. I 84 % av fallen var antingen gärningsmannen eller offret – eller båda – alkoholpåverkade. I endast 16 % – dvs. mindre än 2 av 10 – var gärningsmannen och offret nyktra. Det finns alltså ett starkt samband, direkt och indirekt, mellan alkohol och våldsbrott.

Regeringens proklamerade kampanj mot våldet i samhället är en angelägen aktivitet. Man tänker vidare engagera folkrörelserna i att erbjuda positiva alternativ och åstadkomma attitydförändringar. Det är bra att man från högsta håll erkänner att något håller på att gå snett. Det är också värdefullt att engagera Folkrörelsesverige i denna kampanj. Men när man hör motiven för och uppläggningsen av kampanjen blir man förvånad över att alkoholfaktorn i våldsbrotten fått så liten uppmärksamhet. Varför vill man i regeringen inte tala om alkoholens roll i våldsbrotten? När regeringen med sina experter presenterade denna kampanj för ett fyrtiotal folkrörelser undvek man att ens nämna alkoholen som orsak till våldet i samhället. Denna brist i kunskap eller slapphet i informationen är oroande. Regeringens kampanjmakare skulle må väl av att läsa BRÅ-rapporten eller studera nationalekonomernas ekonomiska beräkningar.

Skatteutskottet betonar på flera ställen i sitt betänkande AN-rådets

betydelse. Dock visar erfarenheterna från den tid som rådet arbetat att verksamheten är ganska ineffektiv. De nu genomförda förändringarna möjliggör ytterligare initiativ. Ändå saknas det som redan APU på sin tid efterlyste: ett självständigt råd med initiativrätt och egna kansliresurser. Beredningsgruppen och en sekreterare under begränsad tid är ett steg i rätt riktning, men det är också viktigt att nästa steg tas.

Så till några delfrågor och först frågan om starkölet. Vi kan nu registrera en snabb ökning. Detta är resultatet bl. a. av att antalet restauranger och näringsställen med öltillstånd ökat. En relativt ohämmad marknadsföring med ungdomar i 18–20-årsåldern som målgrupp, som bryggerinäringen nu har, har medverkat till denna utveckling. Som parentes kan nämnas att alkoholhandelsutredningen föreslagit nästan fritt fram för öl klass II. Det skulle vara mycket olyckligt om så blir fallet. Här får vi förutsätta att kunskapen om sambandet mellan öl och debutålder och mellan öl-drickande och våld kommer att ge en avgörande insikt i det budskap en kommande proposition har.

Försäljning av snabbvinssatser är vidare ett stort problem, inte minst för den stora grupp ungdomar och missbrukare som använder detta vin i berusningssyfte. Försäljning av färdiga satser i den allmänna handeln för tillverkning av det s. k. snabbvinet strider mot flera av de grundläggande principerna för den svenska alkoholpolitiken:

- Alkoholhanteringen skall vara utan privat vinstintresse
- Barn- och ungdomsåren skall hållas fria från alkohol
- Alkohol skall inte vara lättillgänglig. Den skall försälgas via systembutikerna
- Alkoholbeskattningen skall inte kunna kringgås.

På dessa punkter går man alltså runt denna klara lagbestämmelse. Vinsatserna exponeras mycket lättillgängligt i såväl mindre butiker som stormarknader. Dessutom förekommer den redan nämnda stora postordermarknaden där ålderskontrollen torde vara obefintlig.

Skatteutskottets svar på min och Olle Grahns motion, att inte tillåta marknadsföring av dessa vinsatser, är alltför passivt. Skatteutskottets uppmaning till AN-rådet att uppmärksamma förhållandet beträffande snabbvinerna är ändå noterbart, och socialutskottets yttrande i samma fråga är att man ser mycket allvarligt på problemet med snabbvinerna. Detta är en välkommen insikt, som regering och myndigheter måste ta fasta på.

En framgångsrik alkoholpolitik handlar i hög grad om att förebygga men också att följa upp och åtgärda missbruket. Här finns uppenbara problem, bl. a. statistiska. Låt mig peka på ett par.

Det finns ingen samlad kunskap på området om sambandet alkohol och dödsfall som skulle kunna vara relevant för ett åtgärdsprogram i fråga om t. ex. alkohol-trafik-arbetsliv-olyckor i hemmet. Bäst är det på området trafik, där statistiken beträffande alkoholförtäring vid dödsfall förbättrats avsevärt under senare år. I dag analyseras över 90 % av trafikdödsfallen. Detta gäller dock endast omedelbara dödsfall. Snabba ambulanstransporter och avancerad medicinsk teknik har medfört att många offer klarar sig längre i dag och överlever i större utsträckning. Vilken roll alkoholen spelar är inte

tillräckligt dokumenterat. Det är nog ganska ovanligt att den behandlande läkaren tar blodprov på vederbörande när det inte finns några klara anvisningar på området. Här har vi ett stort mörkertal. Denna fråga berör inte bara trafikoffer utan är mer andra akuta olycksfall såsom "hushållsolyckor och arbetsplatsolyckor". Det vore angeläget att få klarhet i alkoholens omfattning också vid dessa olyckor.

Ett annat område är lagstiftarens krav på ett nyktert levnadssätt för körkortsinnehavare eller blivande sådana. Där saknas väsentliga underlag. När den gamla fyllerilagen avskaffades och ersattes med 1976 års lag om omhändertagande av berusade personer (LOB) fick vi problem med att få en tillfredsställande registrering av de omhändertagna. Redan under första året av LOB:s tillämpning konstaterades att ett ganska stort antal omhändertagna vägrade att hos polisen lämna uppgifter om sin identitet. I dag uppgår antalet oidentifierade, omhändertagna alkoholberusade personer till mellan 9 000 och 10 000 per år.

Här har samhället ålagt polisen att omhänderta berusade personer och rapportera detta till andra myndigheter för att de skall kunna vidta de åtgärder som lagstiftarna förutsatt. Det som händer är att i allt fler fall vägrar den berusade att uppge sitt namn och kan därigenom undandra sig olika rättsverkningar. Polisen saknar i dag möjlighet att framtinga uppgifter om identitet.

Alkoholens roll i trafiken är som vi vet förödande. Därför är det angeläget att minska antalet alkoholpåverkade förare i trafiken. Men då kräver också detta ett effektivt rapporteringssystem. Polisen måste få laglig möjlighet att identifiera en omhändertagen berusad person. Man behöver inte återinföra bötesstraff för fylleri för att komma åt namn eller hemvist. Att en omhändertagen skall lämna sådana uppgifter är däremot ganska självklart. Halvårsstatistiken från socialstyrelsen visar att under de sex första månaderna i år hade 4 249 omhändertagna alkoholberusade personer vägrat uppge sitt namn. En jämförelse med motsvarande period förra året ger vid handen att det är en ökning med över 8 %.

Herr talman! Det kan sägas att de här exemplen inte har strikt med dagens betänkande att göra. Men de visar hur angeläget det är att en alkoholpolitik som skall främja trivsel, säkerhet i samhället osv. samordnas på ett sätt som gör att inte det bästa blir det godas fiende. Därför är det angeläget att följa upp folkpartireservationen nr 1, där det bl. a. finns krav på att förbättra statistiken.

Herr talman! En framgångsrik alkoholpolitik består av många byggstenar. Det behövs ett batteri av åtgärder, både av restriktivt slag och i form av socialpolitiska insatser. Opinionsbildningens betydelse måste starkt beaktas. Attityder måste påverkas och förändrade beteenden som gynnar en ansvarsfull alkoholpolitik uppmuntras. Det är ett mödosamt och långsiktigt arbete, men det är inte desto mindre viktigt att det förs med handfasthet och konsekvens.

De många motioner som väckts detta år med anledning av att det finns så många oroande tecken i mönstret över alkoholutvecklingen tyder på en insikt hos riksdagen och en uppfordran till regeringen att ta krafttag mot bruk och missbruk av alkohol. Här finns mycket att hämta i motionerna men också i

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

svaren från skatteutskottet och framför allt socialutskottet. Regeringen gör klokt i att noga läsa detta betänkande och ta fasta på de klara markeringar som görs i uppriktig avsikt att medverka till en positiv samhällsutveckling.

Anf. 20 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Det finns nu ingen större partipolitisk sprängkraft i alkoholfrågan. Samstämmighet råder i stor utsträckning, i vart fall på det mer övergripande planet.

Säkert skulle alkoholfrågan vinna på ett intensivare och bredare engagemang i de olika partierna, i likhet med vad som exempelvis var för handen i slutet av 1970-talet. Det finns kanske också en eller annan kollega här i riksdagen som betraktar dagens debatt som ett forum för oss som är nykterister, där vi får chansen att visa lidelse i den här frågan.

Nu är det väl i och för sig inget fel med lidelse, och för mig är det stora bekymret att alkoholbruket leder till omfattande välfärdsförluster för hundratusentals medmänniskor varje år. Därtill kan sedan fogas de rent ekonomiska förlusterna för individer och samhälle.

Detta är egentligen inte ett bekymmer enbart för mig som personlig helnykterist, utan det är naturligtvis ett bekymmer som vi alla har gemensamt. Tidigare i debatten har många exempel lämnats av det här slaget, och jag har ingen anledning att närmare gå in på det nu.

I dagens debatt har också av och till hänvisats till vad allmänna opinionen skulle tycka om ett eller annat förslag. Det kanske är litet förmädet, men jag skulle ändå vilja påminna om att det i riksdagsuppdraget faktiskt också ingår att vara agitator, att agitera och debattera för att övertyga allmänna opinionen om att förslagen är de riktiga, trots att det kan finnas motstånd och synpunkter.

Det har dessutom sagts i den här debatten att det saknas nya förslag till lösning av alkoholproblemen, och jag kan väl hålla med om att det i dag inte finns några nya, radikala förslag. Men jag vill peka på att vi faktiskt har tre metoder: prisinstrumentet, restriktioner och upplysning. Det är tre metoder som erfarenhetsmässigt är effektiva. Det visar bl. a. konsumtionsökningen under den senaste tioårsperioden.

Det är angeläget att betona att de tre metoderna verkligen fortlöpande och tillsammans kommer till användning. Därför är det glädjande att vi nu har fått en proposition där regeringen föreslår en relativt kraftig höjning av alkoholskatterna. Den frågan har debatterats under lång tid och flera av oss har under tidigare riksmöte motionerat i saken.

Det som i debatten om alkoholskatterna kanske på senaste tid har tilldragit sig den mesta uppmärksamheten är de indirekta skatternas inverkan på konsumentprisindex och kanske framför allt den styrande effekt detta index har för bl. a. löner och pensioner. Det finns anledning, tycker jag, att peka på att höjningen av alkoholskatten sker i konsumtionsdämpande syfte, och det är en viktig utgångspunkt för mitt resonemang. Det finns naturligtvis också rent fiskala motiv, inte minst i det budgetläge där vi befinner oss, men jag vill understryka att skattehöjningarna företas för att minska alkoholkonsumtionen.

Då anser jag att det är ologiskt att först höja alkoholskatten för att minska

konsumtionen och därpå genom indexanknytningarna kompensera för denna kostnadsökning. Man kan säkert föra samma resonemang om en del andra indirekta skatter. Indexdebatten har också förts på ett ganska tekniskt plan, men jag anser inte att problemen finns så att säga på det indextekniska området. Jag anser inte heller att den här frågan i första hand löses genom riksdagsbeslut.

Vad det enligt min mening gäller är att hos stora grupper och intresseorganisationer få förståelse för att man inte skall söka kompensation för den här typen av skattehöjningar. Jag tycker att den förståelsen kan främst motiveras av solidaritet med medmänniskorna.

Herr talman! Riksdagen har tidigare ställt sig bakom målet att minska totalkonsumtionen med 25 % till år 2000. Den senaste statistiken visar att vi inte är på rätt väg, och enligt min mening är det nödvändigt att alla beslut i alkoholfrågan uppfyller kravet på att föra oss närmare 25-procentsmålet. Ju längre vi väntar med kraftiga och effektiva åtgärder, desto svårare får vi att klara den uppgiften och desto kraftfullare måste åtgärderna då bli.

Sambandet mellan totalkonsumtionen och omfattningen av skadorna är väl belagt, och jag behöver i det här sammanhanget inte gå närmare in på den frågan. Det är emellertid angeläget utifrån det sambandet att den breda upplysningskampanj genomförs som bl. a. jag motionerade om i våras. Socialutskottet yrkade då avslag på det förslaget, med hänvisning till förväntade initiativ från regeringen och alkohol- och narkotikapolitiska rådet. Av det nu aktuella betänkandet framgår att vissa initiativ tagits beträffande alkohol- och narkotikapolitiska rådet, och det är min starka förhoppning att den breda kampanjen för måttligare alkoholvanor och också personlig helnykterhet verkligen snabbt kommer till stånd och att kampanjen ges rejäla ekonomiska resurser.

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag tycker att både socialutskottets yttrande och skatteutskottets betänkande som vi behandlar i dag är bra och innehåller många tankvärda saker. Allra sist vill jag slå fast att en framgångsrik alkoholpolitik ytterst är en fråga om solidaritet, en fråga om medmänsklighet.

Anf. 21 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Det är bra att alkoholskatterna höjs och priserna går upp, eftersom priset på en vara utan tvivel har effekt på försäljningen. Samtidigt måste vi vara medvetna om att det finns ett samband mellan bl. a. hemtillverkning och priser, oberoende av om det gäller att sy egna kläder, baka limpor eller tillverka sprit och vin hemma. Därför är det viktigt att prisstegringarna sker kontinuerligt i små steg i stället för med snabba ryck i stora kliv. Det är också angeläget att det sker en kontinuerlig utvärdering av effekten av de alkoholpolitiska åtgärderna och att vi får en förbättrad alkoholstatistik. Därför hoppas jag att reservation nr 1 angående förbättrad alkoholstatistik får gehör av riksdagen.

Kampanjer är också bra, åtminstone för stunden. Tyvärr finns det tecken som tyder på att effekten är snabbt övergående. Därför behövs en kontinuerlig intensiv information och utbildning eller med andra ord en konstant pågående kampanj.

Just nu är utvecklingen, som många påpekat, oroande. En ökad totalkonsumtion har rapporterats under 1985 och 1986 och en ökad konsumtion bland ungdomar enligt SIFO i våras. Att det här är iakttagelser som stämmer och inte är ett tillfälligt trendbrott styrks av att vi samtidigt fått en ökning av antalet gripna på grund av alkoholberusning – det gäller tyvärr också ungdomar –, att rattonykterheten har ökat kraftigt och att våldet i samhället har tilltagit. Sjukdomar på grund av alkohol har inte minskat på samma sätt som man förväntade sig efter nedgångarna av totalkonsumtionen i slutet av 1970-talet. Dödligheten i alkoholism, alkoholpsykos och alkoholförgiftning har tvärtom ökat. Det finns mycket som tyder på en uppgång av den dolda konsumtionen, och det är därför ovisst om vi över huvud taget har fått någon nedgång i den verkliga totalkonsumtionen under 1980-talet.

Det har beräknats att i runda tal en tredjedel av sjukhussängarna blockeras på grund av skador orsakade av alkohol och att en femtedel av akutpatienterna på ortoped-, medicin- och kirurgmottagningarna söker för skador till följd av alkohol. Det är därför ingen tillfällighet att hälften av landets medicinprofessorer, dvs. 200 stycken, och 6 000 läkare har tagit initiativ till kravet på en noggrann kartläggning av alkoholens skadeverkningar, och då inte bara en medicinsk kartläggning utan också en kartläggning av sociala skador som lidande och misshandel i familjerna, olycksfall och våldsbrott.

De har också krävt att ett treårigt vetenskapligt försök med begränsning av alkoholinköpen kommer till stånd. Internationella iakttagelser tyder på att det skulle kunna få effekt framför allt på tunga missbrukare. Också på ungdomars konsumtion och konsumtionen bland kvinnorna kan man förvänta sig effekt. Föräldrar och andra som langar till ungdomar borde bli mindre angelägna att stå till tjänst, om de måste ta av egen ranson. Kvinnor har gjort sig kända för att vara särskilt måna om att dölja sitt missbruk i det längsta, och därför kan man förvänta sig att de i viss mån kommer att nöja sig med sin ranson och inte skaffa fram sprit på illegal väg. Även sjuksköterskorna har under sin nyligen avslutade kongress ställt sig bakom kravet på ett vetenskapligt upplagt försök med inköpsbegränsning.

I WHO:s rapport *Review of National Policy Measures to Prevent Alcohol-Related Problems* finns många tänkvärda sammanställningar och vetenskapliga data från olika länder. Det framgår där att prisinstrumentet rätt använt är bra, men att det har sina begränsningar. Det framgår också att minskad tillgång på alkohol, t. ex. genom ransonering, visat sig vara mycket effektiv vid utvärderingar gjorda i Canada, USA, Finland, Frankrike, Polen, Norge och Nya Zeeland.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion Sk830. Samma yrkande som i den motionen återfinns i motion Sk812 och i motsvarande del i motion Sk823. Detta yrkande berör behovet av en noggrann kartläggning av alkoholens skadeverkningar och ett vetenskapligt upplagt treårigt försök med inköpsbegränsning. Om inte denna motion får gehör i riksdagen hoppas jag i alla fall att Ulla Tillanders yrkande om en kartläggning av skadorna, som återfinns som delyrkande också i de här motionerna, vinner framgång. Det är ju en uppfattning som hela socialutskottet ställde sig bakom när motionerna behandlades i utskottet.

Herr talman! Först vill jag som talesman för socialdemokraterna i socialutskottet instämma i Lars Hedfors anförande i hans egenskap av företrädare för socialdemokraterna i skatteutskottet. Därmed är sagt att vi från socialdemokratiskt håll begär skärpta åtgärder för att begränsa den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen och komma till rätta med alkoholmissbruket.

I flera motioner har yrkats på nya utredningar och en alkoholpolitisk kommission. Vi i socialutskottet har avvisat de kraven med hänvisning till det alkohol- och narkotikapolitiska rådet, som lyder under regeringen.

I socialutskottet stannade majoriteten – dvs. de borgerliga plus vpk – för att skriva till regeringen om kravet på att rådet skulle få en central ledning av samhällets alkoholpolitik. Vi s-ledamöter avgav en s. k. avvikande mening och ansåg att skrivningen om rådet var tillräckligt stark. Vi noterade också att regeringen under hand meddelat, att det skulle ske en omorganisation av rådet och att förändringen skulle innebära att rådets roll som initiativtagare och pådrivande kraft skulle förstärkas.

Detta blev också skatteutskottets enhälliga beslut, vilket kan avläsas på s. 8 i dess betänkande. Utskottet utgår ifrån att de synpunkter som har lagts fram i de aktuella motionerna kommer att uppmärksammas av rådet och avstyrker således socialutskottets majoritetsbeslut om ett tillkännagivande.

Det alkohol- och narkotikapolitiska rådet – det har nu fått förkortningen AN-rådet – lyder direkt under regeringen. Det betyder att det har möjligheter till initiativ och – det vill jag särskilt understryka – tillgång till regeringens hela utredningsmaskineri. Själv menar jag att detta är det viktigaste. Det kan behövas snabba och begränsade utredningar, och de kan göras utan att hela den alkoholpolitiska problematiken byggs in och förlamar handlingskraften under flera år. Vi har erfarenhet från historien i det avseendet.

Här kommer också det yrkande som Ulla Tillander har framställt och lagt på riksdagens bord i dag. Jag är rädd för att det kan leda till en sådan förklaring, men jag vill kraftigt understryka vad socialutskottet enhälligt har sagt på denna punkt:

Inte desto mindre behövs en förstärkt alkoholforskning och en systematisk utvärdering och uppföljning av alkoholpolitiken för att ge bättre underlag för samhällets åtgärder. Utskottet fortsätter: "Bl. a. behövs en kartläggning av alkoholmissbrukets sociala och ekonomiska skadeverkningar för missbrukarnas familjer och omgivning. Särskilt viktigt är att få till stånd en undersökning av förhållandena för barn i missbrukarfamiljer."

Herr talman! Tydligare kan det inte sägas. Jag utgår från att AN-rådet tar itu med detta och initierar en sådan undersökning. Ulla Tillanders yrkande gäller en kartläggning av alkoholmissbrukets skadeverkningar över huvud taget. Jag utgår från att det skulle bli en mycket omfattande utredning. Jag vill alltså yrka avslag på ett sådant förslag.

Herr talman! Det finns flera frågor som behöver utredas. Vi har i vårt yttrande till skatteutskottet tagit upp frågan om snabbvinssatserna. Vi har även tagit upp frågan om hembränningen och det som hör samman med den. Detta är saker som AN-rådet bör titta på omgående.

Herr talman! Det finns i alla motioner som väckts och i de tal som hållits i

dag saker som AN-rådet skall kunna ta tag i. Det gäller här att prioritera i arbetet så att man inte fastnar i alltför vidlyftiga undersökningar, utan blir just aktionsinriktad. Jag tror att det är helt nödvändigt att rådet blir aktionsinriktat om man skall kunna åstadkomma resultat. Det krävs kraftfulla åtgärder om vi skall nå det mål som Sverige ställt sig bakom inom WHO, och det understryker också socialutskottet i sitt yttrande till skatteutskottet.

Herr talman! Jag är medlem av socialberedningen. Vi sysslar mycket med alkoholens skadeverkningar. Vi vet hur svårt det är att rehabilitera alkoholskadade personer. Statistiken är på den punkten nedslående. Därför är alkoholpolitiken det absolut viktigaste. Den skall nedbringa skadorna. Den skall vara förebyggande.

Anf. 23 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Med anledning av det Evert Svensson sade vill jag bara understryka att mitt yrkande skall ses mot bakgrund av alla de motioner som behandlas i betänkandet och som tar upp den familjesociala situationen och behovet av en kartläggning på det området. Den skall också ses mot bakgrund av socialutskottets yttrande, som Evert Svensson citerade. Där understryks behovet av en kartläggning av den familjesociala situationen.

Det är bra att det alkoholpolitiska rådet omorganiserar. Vi i socialutskottet har verkligen blivit varse behovet av en omorganisation av rådet, och det framgår också av utskottets yttrande. Många och stora arbetsuppgifter återstår emellertid. En sådan är det som ett enigt socialutskott understryker, och det är just en kartläggning av hur missbruket drabbar familjerna. Detta har, som jag sade, berörts i minst ett tiotal motioner, och det är bl. a. därför jag tagit upp det i mitt yrkande. Anledningen är att skatteutskottet i sitt betänkande inte med ett ord har omnämnt denna allvarliga situation.

Anf. 24 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Evert Svensson var väldigt nöjd över att skatteutskottets borgerliga ledamöter inte fullföljde den kritik som socialutskottets borgerliga ledamöter riktade mot AN-rådet. Men, Evert Svensson, sanningen är väl den att hela socialutskottet fann att detta råd varit uppseendeväckande passivt. Denna upptäckt förmedlades till regeringen. Under det att frågan har behandlats i riksdagen under hösten har regeringen bytt ut ordföranden i rådet och aviserat en ökad aktivitet. Förändringarna inträffade mellan socialutskottets och skatteutskottets behandling av alkoholfrågan. Det är ett exempel på att den granskning vi utför i riksdagen får omedelbara resultat hos regeringen.

Evert Svensson uttryckte också en farhåga att det tillkännagivande som Ulla Tillander vill att riksdagen skall göra skulle få en förlamande inverkan på regeringen. Men det Ulla Tillander vill att vi skall ge till känna är ju precis vad socialdemokraterna och vi övriga är ense om i socialutskottet. Det kan väl inte få någon förlamande inverkan, att vi talar om för regeringen att den skall göra vad vi alla är överens om att den skall göra. Tvärtom är det väl så, Evert Svensson, att det vi säger till regeringen tycks ha en uppiggande inverkan, och inte en förlamande inverkan.

Anf. 25 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Daniel Tarschys och Ulla Tillander, jag är glad över att socialutskottet medverkat till att pigga upp regeringen på denna punkt. Vi konstaterade under den hearing som vi hade att det alkoholpolitiska rådet inte hade fungerat så som vi ville att det skulle fungera. Diskussionen i utskottet gick helt enkelt ut på att rådet måste aktiveras och få en starkare ledning. Med det menar jag att rådet bör ha ett sekretariat. Det måste finnas någon eller några som verkligen leder arbetet. Det behöver inte vara så många personer. Eftersom rådet ligger under regeringen har det både kraft, möjligheter och rätt att ta initiativ. Dessutom har man – och det är mycket väsentligt – hela utredningsmaskineriet till sitt förfogande och kan tillsätta utredningar.

I det yrkande som framställts föreslås "en kartläggning av alkoholmissbrukets skadeverkningar". Det kan bli en mycket vid utredning som tar in hela problematiken, och det kan verka förlamande. Jag tyckte att vi var eniga på den punkten, att vi skulle låta AN-rådet bli ett råd som verkligen trädde i aktion och som kunde initiera de utredningar som behövs. Det som rör familjerna och barnen är ett viktigt område. Det kanske blir en av de första frågor som det nya rådet får ta itu med.

Anf. 26 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Vi var i socialutskottet eniga om att det alkoholpolitiska rådet måste aktiveras. Vi var dessutom eniga om att understryka behovet av en kartläggning. Det kom därutöver. Anledningen till det är att många barn lever i hem där alkohol missbrukas. Jag sade tidigare att det rör sig om kanske upp emot 150 000 barn eller däröver. Det ger en liten antydning om den nöd som finns. Det måste vara angeläget för alla att ta reda på hur svåra dessa barns skador är nu och vilka följder som skadorna får i ett senare skede i barnens liv.

I Sverige saknas aktuellt underlag rörande föräldraalkoholismens omfattning och barnens situation. Eftersom alkoholmissbruket bland kvinnor har tilltagit sedan 1950-talet kan det i dag inte så sällan inträffa att barn har två missbrukande föräldrar. De skador som ett barn kan råka ut för om modern missbrukar alkohol under graviditeten är välkända. Men de skador som barn riskerar att drabbas av senare i livet på grund av föräldraalkoholism är mycket dåligt utredda.

De är av enorm omfattning men mycket litet uppmärksammade. Jag förstår nu att Evert Svensson försöker att på något sätt gå kring frågan genom att understryka att vi i yrkandet har skrivit om alkoholmissbrukets skadeverkningar. Men det är ju den fråga som vi vid flera tillfällen diskuterat i socialutskottet och nu även här i kammaren som yrkandet avser.

Anf. 27 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill först och främst instämma i vad Evert Svensson sade, att AN-rådet nu har fått en starkare ledning sedan det arbetstygda statsrådet har lämnat plats för en förhoppningsvis mindre arbetstygnd f. d. riksdagsledamot som ordförande.

När det gäller Ulla Tillanders yrkande råder det alltså inte någon skillnad

mellan utskottets uppfattning beträffande omfånget av den föreslagna kartläggningen. Vad Ulla Tillander föreslår är att riksdagen skall ge regeringen till känna att det, precis som utskottet framhåller, behövs en kartläggning av alkoholmissbrukets skadeverkningar.

Det är inte någon skillnad när det gäller uppdragets omfång. Evert Svensson. Det framgår alldeles klart och tydligt av Ulla Tillanders yrkande. Det handlar bara om huruvida vi skall *se till* att en kartläggning kommer till stånd eller om vi skall uttala fromma förhoppningar. Jag menar att det är bättre att se till att det blir gjort, att vi talar om för regeringen att det behövs en kartläggning av alkoholmissbrukets skadeverkningar bland missbrukarnas familjer.

Anf. 28 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Att vi i dag har väldigt många talare anmälda till debatten om skatteutskottets betänkande tror jag är ett tecken på det stora intresse, som nu väcks även ute i landet, som finns för de här frågorna.

Jag påstår att den förda alkoholpolitiken under de senaste åren har visat att man misslyckats med att hejda alkoholkonsumtionen. Från att under ett antal år ha visat en nedåtgående tendens ökar nu spritförsäljningen. Det gäller såväl sprit som vin och starköl.

Socialstyrelsens rapport Alkoholdrycker – försäljning och missbruk, första halvåret 1986 visar på en utveckling som vi måste ta på allvar. Starkölförsäljningen har ökat med inte mindre än 10,3 miljoner liter jämfört med första halvåret 1980. Av denna ökning står restaurangnäringen för inte mindre än 4,5 miljoner liter. Vinförsäljningen har under denna period ökat med hela 52,6 %. Försäljningen av starköl ökar kraftigt såväl i systembutiker som på restauranger. Av de 56 miljoner liter starköl som såldes första halvåret står restaurangförsäljningen för 15 miljoner liter. Rapporten visar också att polisen under det första halvåret 1986 omhändertog fler personer för alkoholberusning än motsvarande period 1985. Antalet ungdomar som omhändertagits har också ökat mer än den genomsnittliga ökningen av antalet omhändertaganden. Antalet skäligen misstänkta fall av trafiknykterhetsbrott visar en ökning med 17,2 % jämfört med första halvåret 1985. Vi har alltså under ett antal år slagit oss till ro och ansett att allt har varit bra, och nu ser vi att så inte var fallet.

Om man till dessa siffror också adderar den hemtillverkning av vin som pågår framgår än tydligare det utsatta läge som ungdomar befinner sig i. Gunhild Bølander och jag har i en motion yrkat på förbud mot försäljning av snabbvinssatser till ungdomar. Något besked ges inte och något förslag till beslut lämnas inte i denna fråga nu, utan det hänvisas till att vi får anledning att återkomma till detta i samband med alkoholhandelsutredningens förslag. I och med denna hantering bortser man från de skador som snabbvinstillverkningen hinner orsaka under tiden. Här måste med kraft ges information till föräldrar och ungdomar för att förebygga att missbrukskarriärer inleds genom hemtillverkat snabbvin.

Den ökade vinförsäljningen visar nu påtagligt vilka som blir offer för och som drabbas av den marknadsföring som skapat vår nya vinkultur. De största förlorarna är i det här fallet kvinnor. Kvinnorna står för 50 % av vinkonsum-

tionen. Var femte alkoholist är i dag en kvinna. Den dominerande inkörsporten till alkoholberoende hos kvinnor är vin. Så är inte fallet när det gäller män. Kvinnor dricker också i större utsträckning ensam hemma. Kvinnors missbruk tycks vara mera destruktivt än mäns. Alkoholiserade kvinnor löper större risk för svårare sociala komplikationer och kroppsliga skador. De har också en högre dödlighet och en lägre alkoholtolerans. Vi vet alltför litet om behandlingen av kvinnor med alkoholproblem, eftersom det området är tämligen outforskat. Det finns alltför få behandlingsprogram med en målsättning som är anpassad till just kvinnor. Detta innebär också att det i dag råder stora svårigheter när det gäller att rehabilitera alkoholberoende kvinnor.

Jag tycker att det finns ett stort behov av en kartläggning av de sociala skadeverkningarna på grund av kvinnors alkoholkonsumtion. Jag vill instämma i Ulla Tillanders yrkande, vilket jag härmed yrkar bifall till. I socialutskottets yttrande står det klart skrivet vad man vill, men man vill inte göra något tillkännagivande, och skatteutskottet har inte tagit några initiativ till en sådan kartläggning. Jag anser emellertid att det är nödvändigt och att det inte på något sätt finns hinder för att man också genomför snara åtgärder vid sidan av, att vi skaffar oss goda grundkunskaper när det gäller ett problem som kommer att finnas kvar i all framtid. Det är viktigt att vi har dessa grundkunskaper för att kunna sätta in rätt åtgärder på rätt sätt – det har vi nytta av inför framtiden.

Det krävs också många förebyggande åtgärder. Vi måste minska den förödande reklamen för vin. Vi måste se till att vi får ett annat socialt mönster, som minskar tillfällena till kontakt med vin. Vi måste också ändra på kvinnors utsatta situation på det sociala området, där yrkesarbete, hem och alla de krav som ställs på kvinnor gör att de i denna stressade situation tar till vin som bedövningsmedel. Det finns alltför många kvinnor som i dag kan vittna om vad vin som sällskapsdryck har medfört, med det missbruk som de nu befinner sig i.

Det är bra att vi i dag har ett bra betänkande som grund för ett fortsatt arbete. Det är viktigt att vi arbetar vidare i alla organisationer där vi finns med och med kraft visar på andra alternativ och att vi också är goda föredömen i arbetet som politiker samt att vi från de politiska kvinnoförbunden tar vårt ansvar när det gäller att komma till rätta med kvinnors alkoholbruk och alkoholmissbruk. Det är ett gemensamt ansvar som vi måste lägga på oss. Jag hoppas att regeringens insatser också skall ge effekter, men jag tror att vi som representerar oppositionspartier även måste vara med och trycka på, så att regeringen tar detta arbete på allvar.

Anf. 29 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av det yrkande som Ulla Tillander har framställt under debatten.

Jag ser detta yrkande som en manöver som egentligen inte har någon funktion. Det som begärs i yrkandet är en kartläggning som också socialutskottet har förordat. Det står redan uttryckt önskemål om den kartläggningen. Skatteutskottet tar inte upp yrkandet konkret – det behöver utskottet inte heller göra, eftersom socialutskottet är normgivande i fråga om de sociala

insatserna när det gäller alkoholmissbruk. Dessutom står det på s. 8 i betänkandet att, vilket jag tycker att man kan nöja sig med, AN-rådet skall kunna ta itu med den här frågan.

Vpk kommer inte att rösta för det yrkande som har framställts, eftersom det är tillgodosett i både skatteutskottets betänkande och socialutskottets yttrande.

Det är faktiskt så – det har också den här debatten visat – att det finns en massa kunskaper. Många talare har tagit upp statistik och visat på kunskaper i frågan. Det vore viktigt om den kunskapen användes. Vad vi från vpk har krävt när det gäller alkoholpolitiken är att konkreta åtgärder vidtas. Att ånyo utreda, med kanske flera års fördröjning av de konkreta åtgärder som behövs, tycker vi skulle vara olyckligt, speciellt som vi vet en hel del i fråga om alkohol.

Jag håller med om vad Nils Carlshamre sade, att mycket av vad vi sagt och vad som står i betänkandet och yttrandet är krumelurer i kanten. Det förhållandet att 5 000 elever i årskurs 9 dricker alkohol minst en gång i veckan, att 5 000 elever som är tolv år dricker alkohol minst en gång i månaden och att vi har 300 000–500 000 människor som missbrukar alkohol är något som borde göra oss väldigt angelägna att vidta konkreta åtgärder när det gäller att få ner konsumtionen, både bruket och missbruket.

Det har talats mycket om det alkohol- och narkotikapolitiska rådet. Jag tycker att rådet skall kunna göra den aktuella kartläggningen – jag delar den åsikten. Det har skett en ommöblering i rådet, och det talas om att man skulle göra en informationskampanj. Men jag tror att det behövs helt andra konkreta åtgärder för att komma till rätta med missbruket och bruket av alkohol – de två hänger ju samman, eftersom det är ur normalkonsumenternas grupp som missbrukarna rekryteras.

Allra sist vill jag säga någonting om priset på alkohol. Som man kan läsa både i skatteutskottets betänkande, information från Systembolaget och den proposition som lades fram i går, har priset på alkohol i stort sett följt konsumentprisindex, utom när det gäller priset på brännvin. Jag vill bara påtala detta, med anledning av det jag sade i mitt förra inlägg.

Anf. 30 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Det är klart att priset har stor betydelse. Anledningen till nedgången under flera år var ju bl. a. att det blev dyrare att köpa alkohol – i relation till andra varor blev spriten dyrare. Denna relation har betydelse också i framtiden.

Jag begärde ordet för att ytterligare kommentera det särskilda yrkandet. Det är ett sätt att försöka skapa motsättningar. Men i socialutskottet försökte vi skapa enighet, att få utskottet samlat för att göra insatser och ta krafttag. Det är därför som vi har skrivit så starkt beträffande rådet, och det är därför som vi talar så mycket för det.

Skatteutskottet sade till slut: "Utskottet utgår emellertid från att de synpunkter som har lagts fram i de aktuella motionerna" – som vi talar om här – "och av socialutskottet kommer att uppmärksammas inom rådet. Enligt utskottets uppfattning erfordras inte för närvarande några särskilda åtgärder från riksdagens sida i dessa frågor".

Anf. 31 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill först säga till Inga Lantz: Det är just för att få ned bruket och missbruket som vi vill ha en kartläggning. Kravet från socialutskottet har inte följts upp av skatteutskottet, men genom detta yrkande får kammarens ledamöter möjlighet att ta ställning till det.

Till Evert Svensson vill jag bara säga: Vårt yrkande oroar tydligen. Men för att visa den enighet som Evert Svensson talar om går det bra också för Evert Svensson och hans partivänner att rösta på vårt yrkande. Vi var eniga om detta krav i socialutskottet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2 a (alkoholpolitikens inriktning)

Undersökning av förhållandena för barn i missbrukarfamiljer m. m.

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 125 för det av Ulla Tillander under överläggningen framställda yrkandet. 9 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan i övrigt

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 15 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna 1985/86:Sk812 av Rune Thorén m. fl., 1985/86:Sk823 av Alf Svensson i motsvarande del och 1985/86:Sk830 av Ingrid Ronne-Björkqvist m. fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 b (vissa statistikfrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 45 för reservation 1 av Kjell Johansson och Britta Bjelle. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (offentlig representation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1985/86:Sk823 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (indexfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Kjell Johansson och Britta Bjelle – bifölls med acklamation.

Mom. 6 a (utformningen i övrigt av dryckesbeskattningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (alkoholhalten i öl)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Alkoholpolitiska
frågor*

Mom. 11 (resandeförseln)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motionerna 1985/86:Sk806 av andre vice talman Karl Erik Eriksson och Margareta Andrén samt 1985/86:Sk823 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (ankomstförsäljning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 a (serveringstillstånd)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 97 för reservation 6 av Knut Wachtmeister m. fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

5 § Föredrogs

skatteutskottets betänkanden

1986/87:1 om ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Malta (prop. 1986/87:11).

1986/87:2 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Tyska demokratiska republiken (prop. 1986/87:15) samt

1986/87:3 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Folkrepubliken Kina (prop. 1986/87:17).

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

6 § Föredrogs

justitieukskottets betänkanden

1986/87:1 om ändring i vapenlagen (prop. 1985/86:176).

1986/87:2 om Haagkonventionen om internationell rättshjälp (prop. 1985/86:161) och

1986/87:4 om vite och straff.

lagutskottets betänkande

1986/87:5 om aktiebolagsrättsliga frågor samt

näringsutskottets betänkande

1986/87:4 om fondbörsverksamhet.

Anf. 32 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Dessa betänkanden debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas justitieutskottets betänkande I om ändring i vapenlagen.

Ändring i vapenlagen

Anf. 33 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! I detta betänkande från justitieutskottet behandlas förutom ett regeringsförslag ett antal motioner om vapenlagen och dess tillämpning. Då det gäller motionerna om en förenklad handläggning av vapenärenden förhåller det sig så att det nu skall företas en översyn för att undersöka om hanteringen av vapenärenden kan förenklas. Detta är alldeles utmärkt. Man får väl ha den förhoppningen att denna översyn sker snabbt. Här finns ju möjlighet att flytta över polisiära resurser till mer angelägna arbetsuppgifter. Jag utgår som sagt ifrån att denna översyn kommer att genomföras snabbt. Tips om vad som kan förenklas och tas bort i handläggningen kan säkert fås hos jägarna och deras organisationer.

I betänkandet behandlas också en motion om de s. k. salongsgevären. Det är också en motion som jag är skyldig till. Det är inte den första motion jag skrivit om det här problemet. Jag undrar om det blir den sista, eftersom utskottet tydligen förutser att rikspolisstyrelsen kommer att ändra sina föreskrifter och allmänna råd i den riktning som jag anser vara önskvärd. Efter att ha sysslat med den här frågan i många år och även sett otaliga exempel på hur polismyndigheterna har handlagt dessa ärenden, har jag litet svårt att tro på en väsentlig ändring på det här området. Men jag skall självfallet inte fälla någon dom i förväg. Jag får avvakta och se vad som nu kommer att ske. Om det blir en ändring till det bättre, kommer detta att noteras med tillfredsställelse av många.

Fru talman! Jag vill ändå ta tillfället i akt för att få följande fört till protokollet. Vad jag berört i min motion är att det finns ett vapen, ett kulgevär, med samma kaliber men med två benämningar, en äldre och en nyare benämning. Enligt den äldre benämningen kallas geväret salongsgevär, enligt den nyare jaktstudsare. Om en person som innehar ett sådant salongsgevär dör, så är det omöjligt för den som ärver geväret att i dag få licens för detta. Den som ärvt eller vill förvärva ett sådant gevär får välja mellan att polismyndigheterna hämtar geväret och lämnar 10–20 kr. i ersättning för vapnet, eller att vapnet förstörs och man får behålla det, sedan man betalat licensavgift, för att hänga skrotet på väggen. Därefter kan man gå till polismyndigheten och få licens för ett likadant vapen, som då kallas för jaktstudsare och som kostar mellan 2 000 och 5 000 kr.

Nu säger utskottet att dessa s. k. salongsgevär inte sällan har undermålig precision och bristfällig mekanism.

För det första begriper jag inte vad utskottet menar med undermålig precision, men det kan kanske någon från utskottet förklara.

För det andra, och detta är viktigt i sammanhanget, görs för närvarande

ingen bedömning av om vapnet är undermåligt eller inte. Avslag på ansökan om förvärv är på förhand givet.

Det är att märka att dessa gevär inte är jaktvapen eller brukas som sådana. De är inplacerade i klass 4 och torde nästan uteslutande användas till övningsskytte på grund av att ammunitionen är mycket billig.

Det behövs ingen ändring i vapenlagen för att ändra på det rådande förhållandet. Det räcker, som utskottet förutser, med en ändring i föreskrifterna. Jag har inget yrkande, men jag kommer att avvakta vad som händer. Självfallet återkommer jag i ärendet, om jag anser det vara nödvändigt.

Anf. 34 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande nr 1 behandlas olika frågor med anknytning till vapenlagstiftningen. Det gäller dels ett regeringsförslag om ändringar i vapenlagen, dels förslag i några motioner om bl. a. förenklad vapenlagstiftning. Ett förslag i propositionen innebär att vapenlagen blir tillämplig också på s. k. el-pistoler och andra liknande apparater. Utskottet tillstyrker bifall till det förslaget. Det gör utskottet också till det andra förslaget i propositionen som gäller uppsiktsutlåning av vapen för jakt. Det innebär att ett vapen får lånas ut till någon som inte har avlagt jägarexamen, under förutsättning att vapnet används under upplåtarens omedelbara kontroll.

När det gäller de förslag som tas upp i de olika motionerna skall först sägas att det rör sig om frågor som flera gånger tidigare har varit föremål för utskottets bedömning. Frågorna rör krav på en förenklad vapenlagstiftning och tillämpningen av reglerna om pluggning av vapen, dvs. att ett vapen måste göras obrukbart för att man skall få tillstånd att inneha det. Detta krav uppställs när någon vill ha tillstånd att inneha ett vapen för annat ändamål än skjutning, t. ex. för prydnad eller när det är fråga om vapen som har särskilt affektionsvärde, t. ex. ett vapen som har gått i arv.

I betänkandet uttalar utskottet sympati för motionsförslagen. Om önskemålet rörande förenklad vapenlagstiftning säger utskottet att det är angeläget att handhavandet av vapenärendena inte görs mera komplicerat än vad som behövs för att tillgodose de intressen som vapenlagstiftningen aktualiserar. Inte minst med tanke på ärendenas mängd är det av bl. a. samhällsekonomiska skäl viktigt att söka åstadkomma förenklingar av handläggningsrutinerna. Det är också angeläget att handhavandet av ärendena inte innehåller sådana inslag som kan uppfattas som uttryck för onödig byråkrati.

För att åstadkomma förändringar i den riktning som nu har sagts kan behövas inte bara, såsom utskottet påpekat tidigare, ökad uppmärksamhet på handläggningsfrågorna från polisens sida, utan också åtgärder på lagstiftningssidan. Sådana har också kommit till stånd under senare år, främst genom ändringar i vapenkungörelsen 1983 och 1986.

Frågan om en översyn av vapenlagen har aktualiserats av chefen för justitiedepartementet i en till riksdagen nyligen överlämnad skrivelse om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott. I skrivelsen, som för närvarande bereds av utskottet, förklarar justitieministern att han har för avsikt att föreslå att en särskild utredare tillkallas för att göra en samlad översyn av vapenlagens regelsystem i syfte att åstadkomma de förbättringar som kan

vara motiverade. Enligt vad departementschefen anger gäller det här bl. a. att se efter om den nu ganska omständliga och dyrbara hanteringen av vapenärenden kan förenklas.

Utskottet anser det värdefullt att den av departementschefen förutskickade översynen av vapenlagen kommer till stånd. Såsom anges i ett par av motionerna bör de förenklingar som kan göras när det gäller hanteringen av vapenärendena kunna, inom ramen för självkostnadsprincipen, återverka på storleken av expeditonsavgifterna i dessa ärenden. Denna fråga kan också komma att påverkas av regeringens förestående överväganden med anledning av stämpelskatteutredningens betänkande Avgifter för prövning av vissa ärenden hos statliga myndigheter.

Med vad jag nu har återgivit konstaterar utskottet att den fråga som tas upp i motionerna om förenklad vapenlagstiftning befinner sig i ett sådant läge att någon åtgärd inte behövs från riksdagens sida. Regeringen arbetar med saken, och man kan räkna med att resultatet av detta arbete kommer att svara mot motionärernas önskemål.

Mot den bakgrund som jag redovisat avstyrker utskottet bifall till motionerna Ju801, 802 och 805.

I motion Ju718 tar John Andersson upp frågan om lättnader i bestämmelserna om pluggning av skjutvapen. Önskemålet i motionen gäller främst tillståndsgivningen för salongsgevär som någon förvärvar genom arv. John Andersson vänder sig mot att polisen vid sin tillståndsgivning oftast kräver att ett salongsgevär i dessa fall måste göras obrukbart.

John Anderssons önskemål i motionen har, som jag nyss sagt, tidigare behandlats av justitieutskottet. Utskottet har då uttalat förståelse för motionsönskemålet. Så sker även nu. Samtidigt konstaterar utskottet att frågan nu har aktualiserats för rikspolisstyrelsen genom en framställning från en polismyndighet. Enligt vad utskottet har erfarit kan det förutses att rikspolisstyrelsen inom kort kommer att ändra sina föreskrifter och allmänna råd när det gäller vapenlagstiftningen i den riktning som John Andersson föreslår i sin motion. Genom en sådan ändring, som utskottet förklarar vara eftersträvarvärd, är ändamålet med motionen tillgodosett. I detta läge, fru talman, saknas det skäl för riksdagen att vidta någon åtgärd.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande nr 1.

Anf. 35 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag hoppas att Göran Magnusson har rätt – att det verkligen kommer att ske en ändring. Han må förlåta att jag ändå ställer mig litet tvivlande. Denna fråga har jag tagit upp i motioner sedan länge. Jag vill hänvisa till ett betänkande från justitieutskottet 1981/82, där man behandlade en motion av mig om pluggning av vapen och om salongsgevär. Då fick jag höra mycket lugnande ord av utskottets ordförande. Det stod också då i utskottsbetänkandet: "Det bör i sammanhanget understrykas att möjligheter till en betryggande förvaring av ett vapen inte sällan kan göra det onödigt med en föreskrift om obrukbarhet." Med "inte sällan" menades att det ganska ofta skulle vara möjligt att få licens för ett vapen utan att göra detta obrukbart.

Då kan jag hänvisa till en skriftväxling med polismyndigheten, som svarar mig så här:

Vad justitieutskottet anfört beträffande tillämpningen när det gäller att bedöma om ett vapen skall göras obrukbart i JuU 1981/82:15 avser samlarvapen, beträffande vilka helt andra och starkare skäl finns för ett innehav utan att de görs obrukbara. Rikspolisstyrelsen, polismyndighetssektionen, vilken för närvarande skriver nya föreskrifter till vapenlagstiftningen med anledning av ändringarna i denna nyligen, har omtalat att förslaget till nya föreskrifter, vilket är på remiss, inte innehåller någon ändring vad gäller regeln att för tillstånd att inneha bl. a. ärvt salongsgevär för minnesändamål bör krävas att vapnet görs varaktigt obrukbart.

Det önskemål som gällde salongsgevär lämnade man alltså helt åt sidan. Jag hoppas att det nu verkligen skall bli en ändring. Det är inte bara så, som Göran Magnusson sade, att man ofta kräver att vapnet skall göras obrukbart. När det gäller salongsgevär ges det ingen pardon, då krävs det alltid att vapnet görs obrukbart. Det är det intryck jag har – och jag har fått otaliga bevis på hur man handlägger licensansökningar då det gäller salongsgevär. Men jag hoppas alltså att det nu äntligen kommer att bli en ändring.

Anf. 36 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Jag hoppas i likhet med John Andersson att det nu verkligen skall bli förändringar. Enligt de upplysningar som vi har inhämtat finns det anledning att tro att det också skall bli förbättringar i den riktning som John Andersson så tråget har arbetat för under praktiskt taget hela 1980-talet.

Jag kan inte bedöma hur ofta man kräver exempelvis pluggning av salongsgevär. Men jag vet att John Andersson har stor erfarenhet på detta område, och jag har ingen anledning att betvivla vad han säger. Det är möjligt att det är så, att man alltför ofta kräver pluggning. På framställning av en polismyndighet arbetar ju rikspolisstyrelsen med detta, och det är min uppfattning att utgången skall bli sådan att John Andersson kan känna sig nöjd. Vi får väl hoppas att talesättet att trägen vinner äntligen skall gå i uppfyllelse.

Anf. 37 ARNE SVENSSON (m):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande 1986/87:1, som nu debatteras, behandlas en rad motioner som väcktes under den allmänna motionstiden.

I dessa motioner tas upp synpunkter på vapenlagens tillämpning, och som det redan har sagts från den här talarstolen har liknande motioner vid tidigare tillfällen behandlats i utskottet och här i kammaren. I motionerna tar man upp frågor som gäller bestämmelsen om att vissa vapen skall göras varaktigt obrukbara för att få innehas. I vissa av motionerna ifrågasätts om inte polismyndigheternas handläggning av tillståndsgivningen när det gäller innehav av skjutvapen blivit alltför krånglig, tidskrävande och dyrbar.

Kravet på att ett vapen skall göras varaktigt obrukbart upplevs av många som ett ingrepp som i det närmaste gör ifrågavarande vapen helt värdelöst. Dessa vapen har ju ofta erhållits genom arv eller genom gåva, och den som vill förvärva och inneha ett sådant vapen sätter värde på det i dess ursprungliga skick.

Jag hoppas därför att den översyn av bestämmelsen som nu lär pågå hos rikspolisstyrelsen kommer att resultera i att kravet på att äldre vapen skall göras obrukbara kommer att undanröjas eller i varje fall i hög grad mildras.

När det gäller handläggningen av vapenärenden hos polismyndigheterna är det förklarligt att många upplever denna handläggning som onödigt krånglig och dyrbar.

Utskottet konstaterar på s. 5 i sitt betänkande: "Det alldeles övervägande antalet personer som innehar eller intresserar sig för vapen är laglydiga och ansvarskännande personer." Alldeles riktigt; det är sannerligen inte att ta till överord. De svenska jägarna och vapeninnehavarna i allmänhet är förvisso inga terrorister som äventyrar landets säkerhet eller utgör en fara för sina medmänniskor.

Det förefaller därför vara rimligt att allvarligt ifrågasätta om det är nödvändigt att ta ca 170 årstjänster hos polismyndigheterna i anspråk för vapenärenden. Alldeles säkert skulle åtskilliga av dessa tjänster kunna användas till andra och viktigare uppgifter, om hanteringen av vapenärendena förenklades och gjordes mindre byråkratisk.

Särskilt onödigt förefaller det vara att göra en ny fullständig utredning när det gäller en sökande som redan tidigare har licens för vapeninnehav och som av någon anledning söker tillstånd för ytterligare vapen. Samtidigt med en ändring härvidlag skulle också kostnaderna för tillståndsgivningen komma att minskas.

Fru talman! Med de klara bestämmelser som vi nu har när det gäller förvaring av skjutvapen och med de krav som ställs på den som vill skaffa sig ett vapen för jakt, i form av godkänd jägarexamen, bör det finnas stora förutsättningar för att tämligen omgående förenkla tillståndshandläggningen av vapenärenden hos våra polismyndigheter. Jag har därför förhoppningen att den översyn av vapenlagens regelsystem som chefen för justitiedepartementet har förutskickat kommer att tillfredsställa flertalet av de önskemål som framförts i de nu behandlade motionerna.

Fru talman! Jag har inget yrkande utan nöjer mig med vad utskottet har anfört. Men jag kommer att följa de här aktualiserade frågorna med stort intresse i fortsättningen.

Anf. 38 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! I januari månad skrev Ingbritt Irhammar och jag en motion, där vi tog upp det krångel som är förenat med att söka eller förnya en vapenlicens eller skaffa ytterligare vapen. Vi påpekade att vi ansåg att gällande regler är felaktiga samt att sekretessregistret avseende vapen inte borde vara tillgängligt för obehöriga.

Den senare delen av motionen har hänskjutits till konstitutionsutskottet och behandlas inte i det här betänkandet. Där tas däremot upp frågorna om byråkratin. Både John Andersson och Arne Svensson har målande beskrivit hur det ser ut på detta område, och det har också bekräftats av Göran Magnusson. Jag behöver därför inte gå närmare in på förhållandena utan kan bara konstatera att här föreligger ett krångel och en byråkrati som inte har några egentliga syften och som man därför borde kunna rationalisera bort till

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Aktiebolagsrättsliga
frågor, m. m.*

fromma för både den som söker licens och den som skall handha licensgivningen.

Man är väl aldrig förtjust när man får sina motioner avslagna, men i detta fall känns det inte särskilt besvärligt. Motionen har haft avsedd effekt. Justitieministern har redovisat för riksdagen att han tänker se över detta lagsystem och lägga fram förslag om i stort sett de förändringar vi motionärer har krävt. Vi får naturligtvis nöja oss med det tills vi ser förslaget. Med de ganska klara uttalanden som utskottet dessutom har gjort i motionens riktning är vi motionärer nöjda.

Fru talman! Jag har därmed inget annat yrkande än utskottets.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter den gemensamma debatten om lagutskottets betänkande 5 och näringsutskottets betänkande 4.)

Anf. 39 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Beträffande justitioutskottets betänkanden 2 och 4 är ingen talare anmäld. Kammarkaren övergår därför till att debattera lagutskottets betänkande 5 om aktiebolagsrättsliga frågor och näringsutskottets betänkande 4 om fondbörsverksamhet.

I fråga om dessa betänkanden hålls gemensam överläggning.

Aktiebolagsrättsliga frågor, m. m.

Anf. 40 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Dessa båda betänkandens gemensamma handläggning kan möjligen föranleda den kommentaren att det är en smula olyckligt att frågan om värdepappersmarknaden och dess institutioner handläggs av två olika utskott. Aktiebolagslagens regler behandlas i lagutskottet, medan regelverket för fondbörsverksamheten behandlas av näringsutskottet. Det är alldeles uppenbart att därmed sker en dubbeltäckning, särskilt i de fall då fondbörsverksamheten har utvecklat detaljreglerna i aktiebolagslagen ytterligare. Det borde måhända övervägas om inte en bättre ordning kunde etableras för handläggningen av dessa frågor här i riksdagen.

Fru talman! Jag tror att det är viktigt att observera när dessa frågor diskuteras att värdepappersmarknaden har genomgått en fullständigt revolutionerande förändring under de senaste 7–10 åren. Jag skall ge några exempel på det, som jag hoppas är talande.

En veckas börshandel år 1986 motsvarar hela börshandeln år 1979. Börsvärdet har stigit från 40 miljarder 1979 till 440 miljarder år 1986. Kursnivån har stigit med 600 % under 1980-talet.

Därtill kommer att ägandestrukturen har förändrats på ett mycket genomgripande sätt. Vi har fått se ett ökat inflytande av utländska ägare på den svenska aktiemarknaden. Vi har framför allt också fått se ett ökat utrymme för institutionellt ägande på marknaden. Man kan gott säga att kanske bara ett tiotal kompetenta aktörer fullgör den dominerande rollen på den svenska värdepappersmarknaden.

Detta har medfört att man nu upplever en större kompetens hos värdepappersmarknadens aktörer, en kompetens som tar sig uttryck i att regelverkets alla möjligheter nu utnyttjas mer frekvent.

Med utgångspunkt i denna bredare kompetens i detta större spektrum av åtgärder och handlingar har utvecklats ett antal unga, aggressiva nya aktörer, som har tillfört börsvärlden nya idéer, nya föreställningar om näringslivets uppbyggnad och framför allt en mycket större kreativitet än vi kanske var vana vid tidigare.

Det är måhända inte så egendomligt att en börs, en värdepappersmarknad, som så dramatiskt som den svenska har förändrats på mycket kort tid också har fått ett antal problem som har väckt stor uppmärksamhet.

En expanderande, stor och väl fungerande värdepappersmarknad är en stor tillgång för näringslivet och för Sverige. Därigenom kan stelnade strukturer omorganiseras, nya finansiella former utvecklas för ett växande nytt näringsliv.

Den stora uppmärksamhet som dessa frågor har fått i samhällsdebatten har sannerligen också kommit till uttryck här i riksdagen, dels därigenom att näringsutskottet genom eget initiativ har tagit upp en omfattande utredning om börsverksamhetens olika former, dels därigenom att många riksdagsmän har motionerat, med förslag om förbättringar och förändringar i det nuvarande regelverket.

Diskussionen har delvis kommit att beröra vissa områden som egentligen fungerar bättre utan lagstiftarens ingrepp. Det grundläggande begreppet för en fungerande, bra värdepappersmarknad är information – öppen, riklig och hederlig information. Om den kan säkerställas behövs mycket få ingripanden från lagstiftaren. Man skulle kanske kunna säga att den främsta källan för att säkerställa en öppen, riklig, kritisk och hederlig information är en väl fungerande börsjournalistik mycket mer än en väl fungerande lagstiftare. Det allra bästa och mest ekonomiska sättet för riksdagen att medverka till en väl fungerande värdepappersmarknad vore måhända att vi här satsade på en bra utbildning av börsjournalister.

Nu har emellertid debatten och det tagna utskottsinitiativet liksom även de många motionerna lett till en omfattande och grundlig utskottsbehandling i både lagutskottet och näringsutskottet. Det är med stor tillfredsställelse som jag nu kan se att lagstiftaren avhållit sig från lagstiftningsåtgärder och i stället på två olika sätt överlåtit åt andra att än en gång överväga de väckta frågorna.

Näringsutskottet har i sitt betänkande valt att föreslå riksdagen att hos regeringen hemställa om en utredning, som framför allt skall ta sikte på effekten och betydelsen av en ökad användning av databehandling i börsverksamheten.

Lagutskottet har å sin sida föreslagit riksdagen att lämna sitt betänkande och kommentarerna till de väckta motionerna till regeringen med en hemställan att regeringen måste överväga frågorna i samband med sitt arbete med den proposition som regeringen har förvarnat om till följd av Leo-kommissionens betänkande. Det skall kanske sägas för fullständighetens skull att Leo-kommissionens betänkande, som föranleddes av den s.k. Leo-affären, har mötts med stor uppskattning i näringslivet och sannolikt

därför kommer att leda till en viss begränsning i utnyttjandet av de riktade nyemissionerna.

Det förefaller vara en allmän uppslutning bakom Leo-kommissionens förslag, och det kommer att leda till att åtskilligt av det som har framförts i riksdagsmännens motioner får sitt svar i regeringens kommande proposition. Lagutskottet har emellertid bett regeringen att överväga ytterligare frågor, och man kanske skulle uttala den förhoppningen att såväl näringsutskottets begäran om en utredning som lagutskottets begäran om ytterligare överväganden får leda till att hela komplexet av frågor sammanföres på regeringsnivå – möjligen genom en utökning av utredningsuppdraget till ägarkommittén eller till en annan form av samordning inom regeringskansliet.

Fru talman! Jag vill avsluta detta inlägg med att med några få ord kommentera den moderata reservationen till lagutskottets betänkande. Moderaterna har där på nytt reserverat sig till förmån för ett bifall till yrkandet om upphävande av låneförbudet. Denna fråga är en av riksdagens följetonger, och det innebär att riksdagens ständpunktstagande kan förutses. Jag har alltså här yrkat bifall till reservation 1 utan att närmare argumentera för den – reservationens text innehåller argumentationen – men jag vill också genast förutskicka att det inte är min avsikt att begära votering i den frågan.

Anf. 41 LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Lagutskottet behandlar i det aktuella betänkandet ett mycket stort antal motioner, men trots detta finns det ingen anledning att i dag ta upp en stor debatt om aktiebolagslagens utformning och innehåll. Efter den s. k. Leo-affären tillsatte regeringen en särskild kommission, i vars direktiv ingår att dels klarlägga vad som faktiskt hänt i den s. k. Leo-affären, dels ge sin syn på frågan om vilka åtgärder som bör vidtas med anledning av de aktiebolagsrättsliga och etiska problem som denna och liknande affärer har aktualiserat. Efter sedvanlig remissomgång av kommissionens betänkande har utskottet anledning att räkna med en proposition till riksdagen under våren 1987.

Utöver det omfattande utredningsarbete som denna kommission har utfört vill jag även påminna om det arbete som pågår inom den s. k. ägarutredningen, där man utreder de frågor som har samband med det ömsesidiga ägandet av företag. En del debattörer kallar det för det korsvisa ägandet.

Sammanfattningsvis får vi inom en snar framtid tillfälle att i lagutskottet och i riksdagen behandla en proposition som troligen innehåller en hel del förändringar i aktiebolagslagen. Något längre fram i tiden kommer ägarutredningen med sina förslag, som också berör centrala delar av aktiebolagslagen. Vi kan då bedöma helheten och debattera utifrån en reviderad aktiebolagslag och se hur modern och effektiv den lagen är.

Mot denna bakgrund finns det ingen anledning att i dag bryta ut enskilda motioner och behandla olika delavschnitt av aktiebolagslagen och därmed kanske förlora sig i enskildheter och inte ta hänsyn till helheten. Denna bedömning har i allt väsentligt accepterats av de olika partiernas företrädare i lagutskottet. Det finns två undantag, och det är de delfrågor som behandlas i reservationerna 1 och 2.

Jag skall slutligen säga ett par ord om reservation 1, som gäller låneförbudet i aktiebolagslagen.

I aktiebolagslagen finns bestämmelser om att aktiebolag inte får låna ut pengar till vissa personer med nära anknytning till bolaget, och det är för att skydda kapitalet och även för att förhindra skatteflyktsåtgärder. Det har i den nu aktuella motionen från moderata samlingspartiet och även tidigare påtalats vissa problem med s. k. generationsskiften. För att klara generationsskiften i företag skulle låneförbudet i sin helhet upphävas eller i varje fall en mycket kraftig uppmjukning ske.

Jag gör för min del den deklARATIONEN att den nuvarande ordningen med ett förbud i grunden är riktigt, och sedan finns det dispensmöjligheter för att bl. a. generationsskiften skall underlättas. Vi får också komma ihåg att många generationsskiften i företag klaras mycket bra inom ramen för den lagstiftning som i dag finns. Det är alltså inte nödvändigt för att generellt klara alla generationsskiften att också upphäva låneförbudet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 42 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! En väl fungerande aktiemarknad är en viktig förutsättning för att näringslivet i vårt land skall kunna skaffa tillräckligt med riskvilligt kapital. Utan detta förhindras nämligen en önskvärd utveckling av näringslivet. *Därför är den vitalisering av aktiemarknaden som har skett under senare år, med bl. a. ökad handel på börsen och betydligt fler nyemissioner än tidigare samt tillkomsten av OTC-marknaden, att hälsa med tillfredsställelse.*

Samtidigt är det uppenbart att aktiehandeln fått inslag som med rätta kan ifrågasättas. Många av de s. k. klippen har kritiserats av både ekonomiska och etiska skäl. Kritiker har funnits både i näringslivet, i kretsarna kring börsen, i löntagarorganisationerna, massmedia, bland de mindre aktieägarna och en ganska bred allmänhet. Allmänhetens sparande i aktier spelar en viktig roll för att företagen skall få tillgång till riskvilligt kapital för sin utveckling. Det är därför av mycket stor betydelse att allmänheten har förtroende för aktiemarknaden.

Den s. k. klippekonomin kan hänföras till både hög inflation, höga realräntor, skattereglernas utformning och behovet av omstruktureringar inom näringslivet. Men också näringslivslagstiftningen och spelreglerna på aktiemarknaden påverkar förutsättningarna för de snabba "klippen". Det främsta exemplet på detta är möjligheterna till riktade nyemissioner, dvs. att företrädare ges till vissa att förvärva nya aktier. Särskilt uppmärksammades detta i samband med att läkemedelsföretaget Leo gav företagsledare inom Volvogruppen, som hade ett avgörande bestämmande i Leo, möjlighet att teckna aktier i Leo på betydligt gynnsammare villkor än vad allmänheten därefter gavs tillfälle till. Leo-affären fick sådan uppmärksamhet att den ledde till tillsättandet av en särskild regeringskommission, som i somras lämnade en rapport med förslag till vissa förändringar av reglerna för nyemission och informationsskyldighet i samband med nyemissioner.

Att de anmärkningsvärda förhållandena inom aktiehandeln behöver mötas av åtgärder visar de många motioner som under allmänna motionsti-

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Aktiebolagsrättsliga
frågor, m. m.*

den i januari väcktes med olika förslag till åtgärder. I det betänkande från lagutskottet som vi nu behandlar har sammanförts nio motioner under rubriken Förhållandena på aktiemarknaden. De nio motionerna kommer från representanter för de fyra största partierna i riksdagen. Av motionerna har fyra väckts av centerpartister, och därav är en partimotion. I centermotionerna tas främst upp vikten av en fungerande aktiemarknad och de mindre aktieägarnas ställning.

Sedan Leo-kommissionen avlämnat sin rapport och den remissbehandlats är frågan för närvarande föremål för övervägande inom regeringskansliet, enligt vad utskottet inhämtat. Även från fondbörsens och näringslivets sida har förhållandena på aktiemarknaden lett till aktiviteter. Redan i våras utfärdade styrelsen för Stockholms fondbörs rekommendationer bl. a. om den information som skall ges vid riktade emissioner och om transaktioner mellan bolag och någon bolaget närstående person. I mars utfärdade näringslivets börskommitté två rekommendationer, en om riktade nyemissioner och en om utformningen av emissionsprospekt.

Med hänsyn till det beredningsarbete som pågår inom regeringskansliet har ett enigt lagutskott avstyrkt att de nämnda riksdagsmotionerna skulle leda till något tillkännagivande från riksdagens sida till regeringen. Detta har inte hindrat oss i utskottet från att uttrycka synpunkter på de problem som har aktualiserats i motionerna och betona vikten av att komma till rätta med problemen. Vi skriver t. ex. i betänkandet på s. 33: "Utskottet kan för sin del instämma i uppfattningen att händelseutvecklingen i flera avseenden är oroande och att det är angeläget att man kommer till rätta med de missförhållanden som synes ha uppstått."

Fru talman! Det var 1973, på förslag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen, som aktiebolagslagen ändrades så att det blev möjligt med riktade nyemissioner. Bland de lagändringar som då genomfördes vill jag erinra om rätten för bolagsstämman att med enkel majoritet besluta om att lämna fullmakt för styrelsen att besluta om nyemission och avvikelser från aktieägarnas företrädesrätt.

I centerns partimotion 1973 yrkades avslag på förslaget om bemyndigande för bolagsstyrelsen och möjligheten till avvikelser från aktieägarnas företräde. Nu när lagstiftningen gäller under mer än tolv år kan vi se att förhållandena på aktiemarknaden utvecklats på ett i flera avseenden mindre tillfredsställande sätt. Detta visas dels av de många motionerna, dels av tillsättandet av Leo-kommissionen, dels av börsstyrelsens och näringslivets börsdelegations rekommendationer.

Det finns därför i dag anledning att se motiven för att vi i centerpartiet 1973 motsatte oss förslagen till nämnda lagändringar. Jag vill därför citera något ur centerns reservation nr 1 till lagutskottets betänkande 1973:19: "Jämfört med nuvarande förhållanden kommer förslaget att medföra att avsevärt ökade maktbefogenheter ställs till bolagsstyrelsens och den dominerande aktieägaregruppens förfogande. Utskottet delar motionärernas uppfattning att detta ger anledning till principiella betänkligheter. Utskottet erinrar om att tendenserna till maktkoncentration inom näringslivet redan nu är mycket starka. Om förslaget genomförs kommer detta att påskynda utvecklingen mot en allt större centralisering av beslutsfunktionerna inom företagen.

Utskottet finner det i detta sammanhang angeläget att framhålla att de mindre aktieägarna redan under nuvarande förhållanden ofta har svårt att kunna tillvarata sina intressen gentemot de styrande inom bolagen. Ett genomförande av förslaget kommer att ytterligare försvaga deras redan nu begränsade möjligheter att ta del i bolagets angelägenheter."

Utvecklingen efter 1973 har i allt väsentligt tagit den vändning som centerns representanter i lagutskottet då varnade för. Bolagsstyrelserna har t. o. m. i större utsträckning än någon räknade med 1973 utnyttjat möjligheterna att genomföra riktade nyemissioner. Fler och fler situationer har uppstått där mindre aktieägare har ansett att de lidit ekonomisk skada. 1973 års lagändringar har möjliggjort ökad maktkoncentration, både i form av växande "fonsocialism" och i form av omfattande korsvist ägande i det privata näringslivet.

Som framhålls i flera av centermotionerna talar därför mycket för att man i princip borde återgå till de regler som gällde fram till 1973.

Fru talman! Centern vill slå vakt om en fungerande marknadsekonomi som tar sociala och miljömässiga hänsyn. Vi slår vakt om ett spritt enskilt ägande och vill motverka olika former av och tendenser till maktkoncentration. För detta fordras bl. a. en ändamålsenlig lagstiftning och en väl fungerande aktiemarknad, som allmänheten och de mindre aktieägarna har fullt förtroende för. Det är nämligen en förutsättning för att sparandet skall kanaliseras så att det bidrar till att utveckla vårt näringsliv.

Vi centerpartister i lagutskottet har i ett särskilt yttrande som fogats till betänkandet gett uttryck för hur viktigt vi anser det vara att regeringen överväger erforderliga lagändringar för att motverka maktkoncentration och för att stärka de mindre aktieägarnas ställning.

Anf. 43 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Anf. 44 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Att via en riksdagsmotion nå resultatet att en parlamentarisk kommitté tillsätts är väl ungefär så långt som man som vanlig ledamot av denna kammare kan nå. Just detta resultat har blivit följden av ett antal motioner som behandlas i detta betänkande.

Motionerna har delvis olika utgångspunkter.

I den motion som jag och några andra moderater lagt fram föreslår vi att det börsmonopol som finns i dag, och som säger att fondbörsverksamhet endast får utövas av Stockholms fondbörs, skall upphävas. Utgångspunkten är att en sådan förändring skulle möjliggöra börsverksamhet även på andra håll i landet.

Det förtjänar att understrykas att frågan om börsmonopolet inte var någon tvistefråga när det infördes. Men under senare år har frågan fått förnyad aktualitet. Det har skett dels som en följd av inrättandet av den s. k. OTC-marknaden, dels genom ett ökat intresse att bedriva lokal eller regional aktiehandel.

Den diskussion som rimligtvis borde kunna föras gäller möjligheten att etablera ett mindre antal regionala "börsor" runt om i Sverige. Fördelen

skulle vara att man därmed kunde ta till vara sådana företag som normalt sett hamnar utanför börser. Med den utveckling som börser haft under en följd av år, med allt fler noterade företag, är risken uppenbar att medelstora och kanske mindre välkända företag så att säga kommer bort i mängden.

I ett längre perspektiv är det förmodligen allvarligt att kanske hälften av alla företag aldrig blir ordentligt analyserade eller att det aldrig sprids information om dem. På OTC-, AI- eller AII-listorna finns ca 40 företag i Malmö med omnejd. Många av dessa tillhör säkert kategorin medelstora eller mindre välkända. Bland dem borde, som jag ser det, de som så önskar ha rätt att bli placerade på en regional börs, exempelvis i Malmö. Den relativt begränsade mängd företag som här skulle bli aktuell skulle möjliggöra analyser och informationsspridning.

På samma sätt borde det vara möjligt att skapa ytterligare någon regional fondbörs, exempelvis i Göteborg och någonstans i Norrland.

För en på många sätt hårt drabbad region som Malmöhus län vore det en vitamininjektion att få starta en regional börshandel. Det vore dessutom en satsning helt utan några statliga stödpengar. Låt mig bara understryka vad som sägs i det särskilda yttrandet, fogat till näringsutskottets betänkande: "Den nuvarande starka statliga regleringen är ett främmande inslag i en marknadsekonomi."

Fru talman! Jag har inget yrkande utöver utskottets förslag.

Anf. 45 BENGT HARDING OLSON (fp):

Fru talman! Lagutskottet är mot bakgrund av de händelser som har utspelats under senare tid helt enigt om att man skall förstärka aktieägarnas ställning på aktiemarknaden. I regeringskansliet pågår arbete med förslag avgivna av olika utredningar, bl. a. Leo-kommissionen. Vi tycker inom folkpartiet att det är rimligt att avvakta resultatet. Men i princip kan jag säga redan nu att folkpartiets inställning är att man i första hand skall pröva egenåtgärder innan man tillgriper lagstiftning.

Därutöver vill jag ta upp en särskild punkt. I samma betänkande behandlas nämligen också frågan om en särskild bolagsform för småföretag. Jag skall ge några synpunkter på folkpartiets motion i den frågan.

Rent allmänt behöver vårt land en god ekonomisk tillväxt, och våra småföretag spelar här en betydelsefull roll. Därför är det viktigt att stimulera småföretagandet. Det är nödvändigt att röja alla hinder ur vägen. Det finns faktiskt en hel rad sådana hinder mot just småföretagande.

Ett exempel – jag betonar att det är bara ett exempel – är att många småföretagare vill bilda bolag för att på ett rimligt sätt kunna begränsa det personliga ekonomiska risktagandet. Man blir då hänvisad till aktiebolagsformen och därmed till aktiebolagslagen. Men den här lagen är omfattande, den är krånglig, den är svårförståelig för många småföretagare. Det beror kanske framför allt på att den inte heller är anpassad till just småföretag. Slutsatsen blir att det finns anledning att överväga en särskild bolagsform för småföretag.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 2 i lagutskottets betänkande nr 5, men jag tillägger att jag inte tänker begära votering i frågan.

Anf. 46 LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! När en person vill starta en egen rörelse, ett företag, här i landet finns det för närvarande flera olika företagsformer att tillgå. Det finns enskild firma, aktiebolag, handelsbolag och kommanditbolag, så ur den synpunkten behöver det inte föreligga några hinder för en person att starta ett företag.

När folkpartiet nu återkommer med sin välkända motion på detta område, vill jag erinra om att det inte är så särskilt många år sedan det företogs en rätt omfattande utredning i vårt land rörande möjligheterna att skapa en ny bolagsform. Den utredningen fick en kraftig remisskritik och har inte lett till några ändringar eller några nya förslag när det gäller antalet företagsformer.

Om man sedan gör en bedömning av hur uttalat kravet från småföretagarna på en ny företagsform är, så måste jag säga att det just nu inte föreligger något särskilt framträdande krav härvidlag från dessa företagare. När man på konferenser landet runt frågar småföretagare om de fortfarande har intresse av en ny företagsform blir svaret nej. De anser att det mycket väl räcker med de olika företagsformer som redan finns. Så folkpartiets motion nu är inte längre modern. Den kan, utan att man behöver känna saknad, tas bort från listan över ständigt återkommande motioner.

Anf. 47 KJELL NORDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vill mycket kort tacka näringsutskottet som har tagit ett initiativ i denna fråga. Jag har tillsammans med några andra ledamöter väckt motion N237. Det var den första motion jag som nybliven riksdagsledamot väckte och att då få det bemötandet att utskottet föreslår att det skall dras i gång ett utredningsarbete lär vara tämligen unikt. Därför framför jag alltså ett tack.

Överläggningen var härmed avslutad.

Justitieutskottets betänkande 1

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 2

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 4

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 5

Mom. 2 (låneförbudet i aktiebolagslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (en särskild bolagsform för småföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:29.
19 november 1986

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölles.

*Sveriges relationer till
Israel*

Näringsutskottets betänkande 4
Utskottets hemställan bifölles.

7 § Föredrogs

lagutskottets betänkanden

1986/87:6 om bokföringslagens bestämmelser om räkenskapsår samt
1986/87:8 om fortsatt giltighet av lagen (1959:157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad och av lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad (prop. 1986/87:9).

Vad utskottet hemställt bifölles.

8 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkanden

1986/87:1 om Sveriges relationer till Israel,

1986/87:2 om verksamheten inom Nordiska rådet (redog. 1986/87:4) samt
inrättande av en befattning som ombudsman för gemensamma nordiska
frågor och

1986/87:3 om den svenska krigsmaterielexporten (skr. 1985/86:178) och vissa
därmed sammanhängande frågor.

Anf. 48 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Utrikesutskottets betänkanden 1, 2 och 3 debatteras i nu nämnd ordning.

Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas utrikesutskottets betänkande 1 om Sveriges relationer till
Israel.

Sveriges relationer till Israel

Anf. 49 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Först vill jag konstatera att frågan om Sveriges relationer med
Israel, som vänsterpartiet kommunisterna tagit upp, i många avseenden fått
en mycket bra behandling i utrikesutskottet. Det är tillfredsställande att det,
så som sker, på ett otvetydigt och klart sätt i betänkandet fastslås att Israel
har brutit mot FN-beslut och mot regler som gäller för andra stater. Vi
noterar med stor tillfredsställelse att utrikesutskottet har gjort de här
uttalandena. Det gäller alltså den israeliska ockupationen av Västbanken och
Gazaremsan, och det slås på nytt fast att detta är en politik som har fördömts
av Sverige och den svenska regeringen. Det här är som sagt bra.

Detsamma gäller utrikesutskottets uttalande om bosättningspolitiken. Det
fastslås omigen att det här rör sig om ett brott mot Genèvekonventionen, till
vilken också Israel har anslutit sig.

Detta är de positiva resultaten av den motion vi väckt, och jag och mitt parti tycker – jag upprepar det – att detta är mycket bra.

Men på ett par punkter har vi reserverat oss, och jag skall kort beröra dem i mitt anförande.

Utskottet ger ju återigen uttryck åt den kritik som Sverige och den svenska regeringen tidigare har framfört när det gäller Sveriges relationer till Israel. Vi anser att det då inte finns anledning att nu ganska kraftigt – detta är bakgrunden till vår motion – upptrappa Sveriges utbyte med och Sveriges förbindelser med Israel efter upphörandet av ockupationen av Libanon och delar av Beirut, som genomfördes av Israel tidigare under 1980-talet.

I utskottsbetänkandet omnämns en folkpartimotion som väcktes i fjol, och jag antar att Rune Ångström, som skall tala senare under behandlingen av det här ärendet, kommer att beröra dessa saker och att vi på det viset får tillfälle att ventilera dem. I den motionen sades uttryckligen att nu, när Israel verkligen har visat sin goda vilja och sitt fredliga sinne etc. samt dragit tillbaka trupperna åtminstone från norra Libanon och från Beirut, så bör vi i Sverige se till att vi utökar och upptrappar våra kontakter och våra förbindelser med Israel.

I motionen har vi visat att det förtfarande förekommer – ett uttalande som stöds av utskottet – en olaglig ockupation av Västbanken, att det företas diskriminerande åtgärder mot den arabiska befolkningen osv.

Det finns alltså ingenting i Israels uppträdande som motiverar att vi i det här skedet skulle trappa upp och öka vårt utbyte och våra diplomatiska kontakter med Israel, vilket ju faktiskt sker nu. Därmed har vi inte sagt att Sverige skulle avbryta förbindelserna med Israel, och vi instämmer naturligtvis i utskottets skrivningar att det är viktigt att man har relationer till staterna i detta område. Man behöver emellertid inte ta den omständigheten att en olaglig ockupation har avbrutits till intäkt för att öka aktiviteterna och på det sättet i varje fall indirekt ta udden av den kritik som samtidigt framförs.

Det här är underlaget för vår första reservation i betänkandet, som just handlar om Sveriges förbindelser med Israel, och jag yrkar, fru talman, bifall till reservation 1.

Vidare har vi tagit upp en annan aspekt som är mycket intressant och mycket viktig i detta sammanhang, och det är Israels nära och mångåriga samarbete med apartheidregimen i Sydafrika. Det gäller ett flertal långvariga och gamla förbindelser, och det rör sig om så viktiga frågor som militärt samarbete – bl. a. samarbete inom det nukleära området, dvs. kärnvapenområdet. Det berör handel och mycket annat.

Det sägs från israelisk sida – det fick vi också höra när utrikesutskottet besökte Israel tidigare i år – att Israel minsann inte har någon speciellt omfattande handel med Sydafrika. Det är ju en sanning som verkligen är kontroversiell, för det finns källor som påstår det motsatta. Men det är, precis som utskottet skriver, väldigt svårt att få fram officiellt offentligt material som påvisar detta. Jag vill i alla fall i riksdagens protokoll läsa in några avsnitt ur en bok om alliansen mellan Sydafrika och Israel. Boken är utgiven av Afrikagrupperna, Palestinagrupperna i Sverige och Utrikespolitiska Föreningarnas FN-förbund och heter "Alliansen Sydafrika-Israel". Där finns ett överväldigande material som samlats från internationella källor

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Sveriges relationer till
Israel*

och som visar på förbindelserna mellan Israel och Sydafrika, hur länge de har pågått, vad de omfattar och i vilken utsträckning de just rör sig om vapenutbyte. I boken finns ett utdrag ur en bok som en lärare vid universitetet i Haifa, Benjamin Beit-Hallahmi, har skrivit. Han har kallat sin bok "Operation Survival – Israel's Global War". Jag skall som sagt läsa in ett par avsnitt ur texten i kammarens protokoll. Apropå FN:s vapenembargo mot Sydafrika framför författaren följande:

"I FN har Israel intagit en unik hållning när helst frågor som berört Sydafrika diskuteras eller röstas om. I sådana fall informerar Israel FN-sekretariatet att de inte tänker delta. Exempelvis när generalförsamlingen röstar, som den har gjort många gånger, för ett vapenembargo mot Sydafrika, röstar Israel varken för eller emot eller avstår från att rösta. Det är infört i officiella dokument som 'icke deltagande', vilket på diplomatspråk betyder att man inte erkänner FN:s auktoritet i den här frågan. Detta är vad som årligen händer när man röstar om FN:s Speciella Kommitté mot Apartheid omfattande program. Denna hållning ändrades 1984 efter amerikanska påtryckningar och den växande krisen för apartheid."

Jag tycker detta är viktigt och anmärkningsvärt. Jag skulle vilja ställa en fråga till er som representerar andra partier här och har haft tillfälle att följa FN-arbetet: Varför har ni aldrig hemma i Sverige tagit upp detta förhållande att Israel har ställt sig utanför omröstningarna i FN när det gällt vapenembargot, som vi helhjärtat stöder och som verkligen syftar till att avskaffa apartheid i Sydafrika?

Det är ytterligare ett avsnitt som jag vill läsa in:

"Den första FN-resolutionen om ett vapenembargo mot Sydafrika antogs av säkerhetsrådet i augusti 1963. Resolution 181 uppmanade alla stater att avbryta all skeppning av militär utrustning till Sydafrika. I resolution 418, 1977, upprepades åter uppmaningen till alla länder att upphöra med all militär hjälp till Sydafrika. Detta embargo innebar att Israel blev en vital och aktiv partner i ansträngningen att bibehålla Sydafrika beväpnat. I ett svar till säkerhetsrådet förklarade försvarsminister Moshe Dayan att Israel helt enkelt skulle ignorera resolutionen."

Detta är också ganska anmärkningsvärt. När nu alla svenska partier undantagandes moderaterna ställer sig bakom kampen mot apartheid i Sydafrika, är det ganska egendomligt att man samtidigt kan försvara Israels agerande i dessa frågor – eller om man inte försvarar det, har man förtigit och inte tagit upp kritiken mot Israel. Tvärtom är vi alltså nu på väg att utöka ministerutbyte och trappa upp de diplomatiska kontakterna med en stat som samarbetar med apartheidregimen i Sydafrika.

Jag tar trots allt fasta på den relativt positiva skrivning som utskottet har gjort beträffande export av krigsmateriel från Israel till Sydafrika där det sägs, att de under lång tid upprepade påståendena om att detta skett eller sker väcker oro. Det finns verkligen anledning att detta väcker oro. Vi får naturligtvis återkomma till denna fråga om och om igen så länge det inte klart har fastslagits att dessa kontakter, denna vapenexport och detta militära samarbete inte förekommer.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 50 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Jag tycker att Oswald Söderqvist var väldigt måttfull i sin beskrivning av utskottsbetänkandet och inte så kritisk mot det. Jag har därför ingen anledning att gå in i någon hård polemik. Jag skall i största korthet, fru talman, bara ta upp några av de frågor som Oswald Söderqvist berörde.

Det är naturligtvis riktigt som Oswald Söderqvist säger, att besöksutbytet med Israel har nått en högre nivå än på mycket lång tid. Utrikesutskottet besökte Israel för första gången, vilket är, såvitt jag förstår, den högsta nivå på vilken något besök till Israel över huvud taget har förekommit på mycket lång tid. Där deltog Oswald Söderqvist och medverkade till att det blev hög nivå på besöket. Det var ett ganska nyttigt besök. Vi lärde oss väldigt mycket. Vi fick av den dåvarande premiärministern Shimon Peres det mycket bestämda löftet att Israel obrottsligt kommer att följa FN-rekommendationer när det gäller apartheid. Om FN beslutar i apartheidfrågan, kommer Israel att följa detta. Den deklarationen har utrikesutskottet fått. Jag kan inte stå i riksdagens talarstol och säga att Shimon Peres därmed icke menade vad han sade. Jag utgår från att det var en uppriktig deklaration av den dåvarande premiärministern, nuvarande utrikesministern.

I detta utrikesutskottets betänkande beskriver vi rättsläget i Mellanöstern. Oswald Söderqvist instämmer och säger att det är en riktig beskrivning. Jag vill gärna säga att det inte är första gången. I tidigare utrikesutskottets betänkanden har vi på samma sätt talat om vilka fel olika parter i den allvarliga konflikten begår. Vi har gjort det också i tal i Förenta nationerna. Vi fördömer bosättningspolitiken, och vi fördömer ockupationen – det upprepas i betänkandet. Vi hänvisar till de FN-resolutioner som vi också stöder.

Konflikten i Mellanöstern är ju en till synes olöslig konflikt. När man talar med inblandade parter upplever man att det knappast finns någon öppning i det hela. Ändå finns det på något sätt en liten ljusglimt just nu. Jag vill gärna för kammarens ledamöter tala om att det pågår en konferens i Amman, där man diskuterar förhållandena för människorna på Västbanken. Det har också krävts från olika håll, bl. a. från vpk, att man måste hitta en lösning i fråga om de sociala förhållandena för människorna på Västbanken. Det pågår alltså en konferens om detta. Det intressanta är att såväl Förenta Staterna som Sovjetunionen, vid sidan av EG och Jordanien, deltar i konferensen. PLO har inbjudits att delta men har inte skickat representanter. Möjligen kan konferensen i Amman leda till en ljusning i relationerna mellan befolkningsgrupperna. Annars – jag upprepar det, fru talman – är läget naturligtvis mörkt, där hat, förtvivlan och elände dominerar bilden. Ändå bör Sverige – detta är konklusionen i mitt inlägg – eftersträva så goda förbindelser som möjligt med alla i Mellanösternkonflikten inblandade parter. Det löser inga problem och hjälper oss inte i rätt riktning om vi fryser ner eller försämrar förbindelserna med någon av parterna i Mellanösternkonflikten. Sverige spelar en viktig roll genom att ha en förstärkt trupp i södra Libanon i syfte att försöka undvika att krig kommer i gång igen.

För att vi skall få tilltro hos båda sidor är det viktigt för oss att vi har så goda förbindelser som möjligt med de inblandade parterna. Det är klart att olika ledamöter i Sveriges riksdag känner olika starkt och upplever olika stark

lidelse för den ena eller den andra sidan i konflikten. Men svensk utrikespolitik gagnas bäst, fru talman, av att vi på ett objektivt sätt följer FN:s rekommendationer och försöker upprätthålla så goda förbindelser som möjligt med alla i konflikten inblandade parter.

Därmed ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 51 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Jag har redan sagt att jag anser att vi skall ha förbindelser med Israel, på ett korrekt och riktigt plan. Där har vi ingen annan uppfattning än utskottets ordförande, som just har framhållit detta. Icke desto mindre är det ett faktum, vilket vi har påpekat i vår reservation 1, att fr. o. m. det tillfälle då Israel drog sig tillbaka till söder om Litanifloden – vilket inte innebar att man lämnade Libanon helt och hållet, utan man ockuperade fortfarande södra delen av Libanon, helt i strid med alla resolutioner, FN-beslut osv. – så har det inte inträffat, vilket var poängen i den folkpartimotion som behandlades i utskottet i fjol, att Israel verkligen har visat sin goda och fredliga vilja, och nu måste vi uppta och utöka de diplomatiska kontakterna.

Man kan ha förbindelser och förbindelser. Jag anser fortfarande inte, efter tillbakadragandet från Beirut och de norra delarna av Libanon, att det finns någon anledning att Sverige skulle markera att detta på något sätt hade gjort Israel mera salongsfärdigt. Den kritik som utskottet har instämt i och som jag tycker är bra går ut på att det är en felaktig politik som förs i Israel, och då borde man inte ha gjort denna upptrappning.

Jag tycker också att det var intressant att få vara med utrikesutskottet i Israel, men jag hade inte sört om utrikesutskottet inte hade åkt dit. Där fanns många intressanta synpunkter, och vi fick exempel på den oböjlighet som utskottets ordförande berörde, när de israeliska ledarna verkligt klart sade ifrån: Vi kommer över huvud taget inte att vika på någon enda punkt. Det var stenhårt.

Vi talade om truppfrågan. Den har ju aktualiserats i och med den israeliske försvarsministern Rabins besök i Sverige. Han sade till oss då och han upprepade i den svenska pressen senast i dagarna klart och tydligt att Israel inte är ett dugg intresserat av att ha svenska trupper i Libanon. Man skulle helst se att de inte var där, man har inte bett dem att komma dit, osv. Detta tycker jag visar på den israeliska arrogansen och oviljan att över huvud taget ställa sig bakom några som helst internationella bestämmelser, resolutioner eller annat.

Vad beträffar premiärminister Peres' och hans företrädare, som vi också träffade, uttalanden om apartheid säger jag bara: Visst, de har sagt så, men Israels tidigare agerande i FN skulle det vara intressant att få en liten kommentar om. Hur kan det komma sig att Israel år efter år har kunnat uppträda på det sättet i FN i antiapartheidfrågan?

Anf. 52 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Efter det besked utrikesutskottet fick från de israeliska ledarnas sida, att de avser att följa FN:s beslut när det gäller Sydafrika, saknar jag anledning att gå tillbaka och se vad som har skett historiskt. Det viktigaste är nu den framtida politiken mot apartheid.

Fru talman! Den ovilja till kompromisser som vi mötte i Israel mötte vi också när vi talade med företrädare för araberna.

Anf. 53 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Det kan ju vara ett bekvämt sätt att undvika att beröra historien.

Jag vill rikta *ganska* skarp kritik mot att socialdemokratiska representanter i FN – och även andra partiers, vilket dock förvånar mindre – inte har reagerat på Israels agerande i Sydafrikaomröstningarna ända fram till 1984. När man samtidigt har gått ut med en hård och bra politik mot apartheidpolitiken i Sydafrika tycker jag det är anmärkningsvärt att man inte på något sätt har reagerat mot Israels sätt att nonchalera FN. Sedan kan man stå här och säga: Det där skall vi inte tala om nu, för det är historia. Jag vill nog avvakta och se vad löftet från dessa israeliska ledare är värt. Vi behöver ju inte diskutera detta i dag, men det är konstigt att det inte har kommit någon reagens mot deras uppträdande tidigare.

Anf. 54 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Sveriges relation till Israel är officiellt grundad på tre principer, anges det i utskottets betänkande. Den första av de tre grundprinciperna är att Sverige erkände staten Israel enligt den resolution som antogs av Förenta nationerna 1948. Den andra principen är att Sverige har intagit en kritisk ställning till Israels ockupation av Västbanken och Gazaområdet. Det tredje elementet i Sveriges inställning i Mellersta östern-frågan är att det palestinska folket har rätt till nationellt självbestämmande. Vi har verkat för att Israel skulle erkänna denna rätt till nationellt självbestämmande, men vi har också krävt att det palestinska folkets företrädare skall tillerkänna Israel rätten att leva och verka inom erkända gränser.

Sverige har i sitt politiska agerande alltid strävat efter att verka för normala förhållanden mellan staten Israel, det palestinska folket och arabländerna i området.

När jag har konstaterat dessa tre huvudprinciper, vill jag bara kort peka på en historisk bakgrund som jag tycker är viktig att notera, eftersom tiden nu har gått så långt efter det att staten Israel bildades.

När staten Israel bildades utbröt ju ett krig där Israel hävdade sin rätt. Detta medförde att hundratusentals palestinier ansåg sig tvungna att lämna det område som låg inom den nybildade staten Israel. Sedan dess har de befunnit sig i ett permanent tillstånd av lägervistelse runt gränserna till staten Israel. Arabstaterna i området har motsatt sig en omflyttning av dessa palestinier. Man har vägrat att ta emot dem och låta dem ingå i arabnationerna. Det har legat ett politiskt intresse från arabfolkens sida bakom att man hållit dessa flyktingar i permanenta läger runt Israels gränser. Genom det missnöje och de svårigheter som uppstår under sådana förhållanden har de velat skapa ett orosförhållande som på ett mycket negativt sätt skulle inverka på Israels möjligheter att skapa stabilitet i området och för alltid säkra sina gränser. Det har alltså varit ett arabiskt ställningstagande som i allra högsta grad har försvårat för palestinerna att få leva ett normalt liv i framtiden. Jag tycker att detta är mycket viktigt att notera i sammanhanget.

Sedan har detta orosförhållande mellan Israel, palestinierna och arabländerna i området blivit permanent. Det är bara Egypten som har godkänt Israels rätt att inom de fastställda gränserna leva ett fritt och värdigt liv.

Jag vill än en gång poängtera Sveriges kritiska inställning till Israels ockupation av Västbanken och Gazaområdet. Vi har vid ett flertal tillfällen påpekat detta vid de officiella kontakterna med staten Israel, lika väl som vi har understött de resolutioner i FN som har gällt denna fråga.

Detta var en av huvudpunkterna i vpk:s motion. Den andra huvudpunkten var att Sverige skulle bryta förbindelserna med Israel, eftersom detta land skulle ha brutit mot FN:s vapenembargo mot Sydafrika. På den punkten vill jag i likhet med Stig Alemyr bara konstatera att det inte finns några bevis för att Israel har brutit mot vapenembargot. Utskottet har noterat i sin skrivning att vi självfallet är oroade av de rykten som tid efter annan har uppstått. Källorna har haft olika hemvist. Vi har också i direkta frågor till Israel i officiella sammanhang berört dessa rykten och begärt besked. Israel har då klart förnekat att man skulle ha brutit mot vapenembargot. I och med detta är det självklart att vpk:s yrkande om att vi med anledning av detta påstådda brott från Israels sida mot FN:s vapenembargo skulle bryta förbindelserna helt saknar grund.

Beträffande relationerna mellan Israel och arabländerna i området vill jag bara konstatera, att om vi skulle bryta de officiella förbindelserna med staten Israel och om vi skulle bryta alla kontakter med palestinierna, skulle vi avhända oss de möjligheter som vi fortfarande har att skapa stabilitet i området. Detta, fru talman, är ett mycket starkt skäl att avslå vpk:s yrkande.

Anf. 55 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Jag känner mig mycket belåten med Rune Ångströms inlägg i debatten. Hans inlägg överensstämmer med utskottsmajoritetens uttalande, som vpk har anslutit sig till, dvs. att det finns anledning att rikta mycket stark kritik mot Israel för Israels uppträdande mot palestinierna – den olagliga ockupationen m. m. Det är mycket bra att detta nu slås fast även av folkpartiets representant.

När man beskriver historien – jag hade inte tänkt ha en så lång replik till Rune Ångström – tror jag inte att man får göra det på Rune Ångströms sätt. Han sade att efter det första kriget 1948 stora delar av den palestinska befolkningen ansåg sig tvungna att förflytta sig ut ur landet. Detta är verkligen en beskrivning som kan ifrågasättas. Vad som hände var – och det vet Rune Ångström – att palestinierna fördrevs mycket hårt och brutalt av israelerna och att det alltså inte var fråga om någon rädsla för kriget. Vi vet mycket väl hur Israels militära och paramilitära styrkor – Stern-ligan, Irgum-ligan m. fl. – brände byar och drev i väg befolkningen. Det rörde sig alltså om en regelrätt fördrivning av en bofast befolkning. Att här använda uttrycket "ansåg sig tvungna" är att vara ganska orättvis. Jag tycker att detta bör komma fram i det här sammanhanget.

Sedan detta att arabstaterna vägrat att ta emot palestinierna. I och för sig hade naturligtvis inte arabstaterna någon anledning att ta emot palestinierna, som kom från ett eget land som hade avsatts åt dem genom ett FN-beslut i samband med delningen av det gamla Palestina. Det fanns ingen anledning

att i och för sig erkänna beslutet och ta emot miljonerna – åtminstone någon miljon i början – flyktingar och integrera dem.

Det finns mycket som är dåligt i arabstaternas politik gentemot palestinierna. Dessa har inte alls behandlats särskilt just, varken av Syrien, Jordanien eller andra arabstater. Detta är helt klart. Men att lägga skulden enbart på arabstaterna och säga att arabstaterna borde ha tagit hand om de palestinier som Israel fördrivit innebär ändå en ganska hård bedömning av sakhållandet.

Sedan vill jag korrigera Rune Ångström. Vårt parti har inte begärt att vi skall bryta några förbindelser med Israel. Något sådant finns inte alls med i våra yrkanden. Vi har sagt att det är lämpligt att nedträpa förbindelserna. Gång på gång har jag sagt att vi bör ha kvar kontakterna, men de bör inte ligga på den nuvarande höga nivån eller ökas. Detta är en stor skillnad.

Anf. 56 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Beträffande historieskrivningen vill jag bara konstatera faktum. Samma dag som Israel-proklamerade sin självständighet – det var samma dag som resolutionen antogs i Förenta nationerna – anfölls Israel av sina arabiska grannar. Araberna hade stor överlägsenhet i fråga om manskaper, och alla krigets resurser riktades då mot Israel. Israel klarade stormen och visade den styrka som fanns i den nya israeliska staten. I samband med krigshandlingarna uppstod flyktingproblemet med palestinierna. Dessa skickades ut till läger utanför Israels gränser, där de kunde stå och se de områden där de hade levat. Palestinierna har kvarhållits i dessa läger under alla år därefter. Arabstaterna som i andra sammanhang, särskilt då det gäller den gemensamma kampen mot Israel, har solidariserat sig med palestinierna på alla områden, har kategoriskt vägrat att ta emot palestinierna och låta dem assimileras med befolkningen i de andra länderna. Man har vidtagit mycket restriktiva åtgärder då det gällt att bereda den unga generationen utbildning, t. ex. vid universiteten i Kairo, Damaskus och Bagdad. Alltsammans har varit en systematisk politik för att hela tiden behålla trycket mot Israels gränser och försvåra för den nya staten Israel att stärka sin ställning ekonomiskt och socialt och fungera som en fri stat. Jag vill också, fru talman, betona att vi mycket starkt har kritiserat Israels uppträdande mot arabfolken.

Anf. 57 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Här för ju Rune Ångström en argumentation vid sidan av ämnet. Ingen har förnekat att arabstaterna anföll den nya staten Israel och trodde att de skulle kunna krossa den. Jag har över huvud taget ingen anledning – jag har aldrig gjort det och inte heller mitt parti – att försvara arabstaternas agerande, för arabstaterna har verkligen inte tagit hand om det palestinska folket. Men det är inte detta som vi debatterar i dag, utan vi debatterar Israels behandling av det palestinska folket. Då får jag på nytt framhålla att det inte var så, att palestinierna "ansåg sig tvungna eller samlades i läger" – eller hur nu Rune Ångström uttryckte det. Palestinierna fördrevs med militära medel av den israeliska armén. Det var svåra repressalier och nästan folkmord. Man sköt inte bara på palestinska soldater,

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Sveriges relationer till
Israel*

utan man sköt urskillningslöst på stora delar av civilbefolkningen. Följden blev att befolkningen var tvungen att bege sig i väg i vild flykt. Accepterar man å ena sidan historien om angreppet – och där håller jag med Rune Ångström – kan man väl inte å andra sidan förtiga det andra och säga att arabstaterna har nekat att assimilera det palestinska folket. En stor del av befolkningen har inte velat assimilera sig, eftersom man har ansett sig ha rätt att återvända. Det är klart att detta har utnyttjats av arabstaterna. Men det har inte funnits någon trängtan bland de fördrivna palestinerna – och nu rör det sig kanske om den tredje generationen – att assimilera sig med jordanier, syrier eller saudiarabier och andra. Palestinierna har strävat efter att bibehålla sin integritet och sin nationella särart.

Det förhåller sig alltså inte riktigt som Rune Ångström försöker framställa det. Framför allt finns det ingen ursäkt för Israels beteende. Därför har Sverige anledning att hålla fast vid sin kritik. Jag tycker att utskottets kritik är bra, men Sverige borde inte ha gått med på en upptrappning av förbindelserna, vilket vi gjort i och med tillbakadragandet från Beirut och norra Libanon. Detta har ju helt klart ägt rum och förnekas inte heller av någon.

Anf. 58 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Min argumentation – och den tyngdpunkt som den har fått genom min beskrivning av staten Israels tillkomst och av de svårigheter som den nya staten omedelbart råkade ut för i sina relationer till arabländerna genom det direkta anfallet vid proklamerandet av staten – gick ut på att skapa en motvikt mot den enögd syn som Oswald Söderqvist och vpk har i denna fråga. Man måste i den här konflikten förstå de stora svårigheterna för båda parter. Min argumentation har närmast tagit sikte på att förklara detta förhållande.

Sedan vill jag också rikta blickarna mot den andra punkten i vpk:s motion, nämligen mot det påstådda brottet från Israels sida mot FN:s vapenembargo gentemot Sydafrika.

Oswald Söderqvist och vpk har inte kunnat förebbringa ett enda klart bevis på att Israel har brutit mot detta vapenembargo. Det är därför underligt att vpk kan väcka en motion där ett sådant påstående görs.

Förste vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Det skulle inte falla mig in att tro att utskottet lever i föreställningen att om Israel enbart lämnade Västbanken och Gaza och PLO släpptes fram till förhandlingsbordet, så får vi fred i Mellanöstern. Jag förstår mycket väl att det inte låter sig göras att i ett relativt kort betänkande avhandla den enormt komplexa situation som det handlar om. Jag kan likväl inte låta bli att något, fru talman, understryka att på och runt denna ytterligt lilla areal på jordklotet, staten Israel, råder det ojämförligt mest komplicerade politiska läget. Jag tycker det är angeläget att få framhålla att det sannerligen inte enbart är Israel och PLO som finns med både framför och

bakom kulisserna i Mellanöstern. Vi vet alla att det formligen kokar av supermaktisintressen och av de mest motsatta arabiska intressen.

Man får därför på något sätt en känsla av överklighet, när problematiken skall benas upp och på något sätt systematiseras i ett utskottsbetänkande, om enbart relationer mellan Israel och palestinier avhandlas.

Jag vet inte hur många gånger vi hört eller läst nyhetskommentarer angående FN-resolution 242. Men nog är det nästan korrekt att tala om *otaliga* gånger. Inte så sällan har det varit förstanyhet att PLO eller någon företrädare för PLO har sagt sig godkänna resolution 242. Men lika många gånger har denna nyhet dementerats, lika många gånger har det från något arabiskt land av någon palestinsk ledare, inte sällan samma person som föranledde nyheten, proklamerats att det rör sig om en missuppfattning, att kampen mot Israel skall fortsätta tills staten Israel utplånats.

Det har här i dag, fru talman, talats om Israels relationer till FN-beslut. Det är väl rimligt att också erinra om PLO:s relationer till FN-resolutioner.

Vi vet att PLO i dag är *mindre* enhetligt än under tidigare år. Vi vet att PLO:s ledning inte kan kontrollera sin egen organisation. Vi vet att PLO-grupperingar varit i de hätskaste strider med varandra. Vi vet att Syrien nyttjar terror och intrigspele, att Iran infiltrerar, att det formligen jäser av hat runt de futtiga kvadratkilometrar som utropades som staten Israel 1948.

Fru talman! Jag tycker det blir mer än ofullständigt, det blir på något sätt en påfrestande förenkling av verkligheten att inte se staten Israels situation utifrån detta utomordentligt komplexa perspektiv.

Jag försvarar självfallet inte allt staten Israel gör. Men vi får inte glömma att Israel snart sagt från alla håll trängs mot väggen. Israel kan självfallet sin historia, och man kan för övrigt nöja sig med historien från 1948 fram till våra dagar för att få klart för sig hur benägen västvärlden är att sitta på åskådarpåls och mästra när det gäller Mellanöstern, i synnerhet och märkligt nog när det gäller områdets enda demokratiska stat, Israel.

Fru talman! Det formligen vimlar, tyvärr och åter tyvärr, av gränsfejder, av djuprotat hat som leder till att människovärdet runt om vår jord kränks. Men det är ständigt, som en evig följetong genom historien, judarna och nu staten Israel, som skall stå i fokus. Det är mer än märkligt att så är fallet.

Fru talman! Jag tycker att det också är viktigt att erinra om den konkreta fredsvilja Israel visade i uppgörelsen med Egypten. Jag är säker på att en massiv israelisk opinion är lika mån om att få fred runt alla staten Israels gränser. Men man vet att fred kräver mer än ord och mer än avlägsna staters pekfinger.

Fru talman! Jag har inget yrkande utöver utskottets förslag.

Anf. 60 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! Sverige har som ett demokratiskt land anledning att ha synpunkter på alla länder som gör övergrepp mot mänskliga fri- och rättigheter, och vi har i allra högsta grad anledning att reagera mot varje överträdelse mot folkrätten, oavsett om den begås av demokratier eller diktaturer. Men vi har också i ett demokratiskt land anledning att diskutera allt detta inom ramen för ett perspektiv, vilket vänsterpartiet kommunisterna uppenbarligen aldrig lyckas göra. Vpk diskuterar nämligen kritiken mot

Israel helt fristående från det faktum att Israel är regionens enda demokratis- ka land, att det enbart är i Israel som araber har mänskliga fri- och rättigheter, något som de faktiskt saknar i alla grannländerna. Man gör det också ständigt, vilket Alf Svensson nyss påpekade, helt isolerat från den mycket speciella situation som staten Israel lever i och som råder i regionen i dess helhet.

Fru talman! Det intressanta med vänsterpartiet kommunisterna i alla dessa frågor är att man aldrig drar sig för att motionera och verka flitigt för att Sverige skall öka sina förbindelser med diktaturer som finns i vår direkta närhet, för att vi skall öka vår handel med öststaterna och för att vi skall förbättra våra förbindelser med Sovjetunionen. Det är ett land som i allra högsta grad har gjort sig skyldigt till ockupationer av andra länder och övergrepp mot folkrätten och som ständigt bryter på ett mycket gravt sätt mot grundläggande fri- och rättigheter.

Det är också intressant, fru talman, att när vpk skriver en sådan här motion riktar den sig mot demokratin i Mellersta Östern, inte t. ex. mot staten Syrien, som på alla sätt visar en omfattande krigsvilja. Det finns i dag också en ökande medvetenhet om att en stor del av den terrorism som drabbar världen utgår från detta land.

Det är inte mot sådana stater som vpk vänder sig, och som vpk vill att vi skall dra ned förbindelserna med, utan mot den lilla demokratin. Detta, fru talman, säger än mer om vpk:s syn på och respekt för värdet av demokratin.

Man skulle i och för sig kunna ställa frågan till vpk varför man vill dra ned på förbindelserna med det lilla demokratiska landet men inte tar upp våra förbindelser med en lång rad olika diktaturer. Men den typen av frågeställningar är till syvende og sist ointressant, eftersom Israel helt enkelt är betydligt bättre på att symbolisera demokratins idé än vad vänsterpartiet kommunisterna någonsin kommer att bli.

Anf. 61 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det lönar sig inte mycket att ta upp en debatt om de här frågorna med det anslag som Gunnar Hökmarks anförande hade. Visst kan man, om man tycker att det är roligt, vidga varje utrikespolitisk debatt här i riksdagen om en viss stat till att avse hela det globala perspektivet. Jag skulle kunna ta upp sådana debatter med exempelvis moderaterna i utrikespolitiska frågor, men det är inte någon större idé, eftersom det inte hör till det aktuella sammanhanget.

Men, all right: Jag kan hålla med om att Israel är en demokrati, har ett parlament och genomför val. Men därför har vi anledning att ställa desto större krav – eller hur, Gunnar Hökmark? – på denna stats agerande i den demokratiska familjen. Vi har större anledning att ställa krav på sådana stater än på stater som uppenbarligen struntar i demokratiska former osv. Det är en mycket viktig punkt i detta sammanhang.

Syrien har nämnts här. Syrien är ingen demokrati utan en militärdiktatur, men landet ockuperar trots allt inget främmande territorium i strid med FN-resolutioner osv. Gunnar Hökmark skulle naturligtvis kunna väcka en motion här i riksdagen med krav på nedtrappning av förbindelserna med Syrien, och motivera detta utifrån sina resonemang. Israel ockuperar dock

fortfarande en del av Syrien, nämligen Golanhöjderna. Där görs också en svensk FN-insats som, till skillnad från den som görs vid Litanifloden, är mycket bra och framgångsrik.

Jag förstår inte riktigt Gunnar Hökmarks resonemang på denna punkt. Skall jag ta upp Syrien, Jordanien, Saudi-Arabien och alla andra omkringliggande stater när vi skall diskutera denna fråga? Där finns ingen motsvarande bakgrund. Dessa stater har inte brutit mot några FN-resolutioner, och de förtrycker inte andra länders folk, på det sätt som Israel t. ex. gör på Västbanken. Men motionera gärna om Syrien, Gunnar Hökmark, så får vi ta upp en debatt om det landet och dess agerande på världsarenan.

Anf. 62 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! Det finns anledning att tala mycket om Mellersta Östern och staten Israel, inte minst mot bakgrund av att staten Israel är en demokrati som vi av naturliga skäl bör känna en viss gemenskap med. Men den intressanta fråga som jag vill peka på när det gäller Oswald Söderqvist och vänsterpartiet kommunisterna är faktiskt just den han själv nämner, att vi har anledning att i detta avseende ställa större krav på en demokrati än på de förtryckarregimer som Oswald Söderqvist underlåter att diskutera i sina generella angrepp mot staten Israel. Just därför har vi större anledning att se till att vi har möjligheter att föra fram de synpunkterna. Det är dessa förbindelser som Oswald Söderqvist vill dra ned på.

Man kan förvisso diskutera länge om Syrien bryter mot folkrätten eller ej. De olika krig som Syrien har medverkat till att starta och det förtryck som råder i Syrien och i ett antal andra länder gör att jag inte på samma sätt som Oswald Söderqvist vill skriva ut en frisedel för Syrien eller andra berörda arabländer. Faktum kvarstår, nämligen att det för Oswald Söderqvist är mer intressant att peka ut och angripa demokratin än att attackera diktaturen. Jag sade att det var symptomatiskt, och det finns ingenting i Oswald Söderqvists inlägg som förtar den bilden. I stället förstärks den.

Anf. 63 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! När Oswald Söderqvist diskuterar Syrien – det har kanske också vi gjort – och bl. a. nämner Golanhöjderna, får man nästan en känsla av att han vill göra gällande att det är något slags arrogant okynnespolitik, enbart bedriven av expansionistisk lusta, som har gjort att Israel nu finns på Golanhöjderna. Sanningen är, som vi alla vet, att Israel upplevde en enorm osäkerhet därför att Syrien rent militärt nyttjade Golanhöjderna mot Galiléen och Israel. Det var för att om möjligt skaffa sig säkerhet i ett gränsområde, som var så oerhört svårt att komma åt från Galiléen, som den här ockupationen ägde rum. En förutsättning för att Israel skall lämna Golan måste självfallet vara att man får garantier – och varifrån kan man få dem – för att inte den situation skall upprepas som rådde på den tid som Syrien fanns där.

Det har sagts tidigare, fru talman, att det här är en till synes olöslig konflikt. Utskottets ordförande Stig Alemyr uttryckte sig så, och det tyckte jag var helt korrekt. Det är orimligt att tro att någonting som ter sig olösligt

kan lösas så enkelt som att Israel bara drar sig tillbaka. Det är verkligen mer komplicerat än så.

Anf. 64 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag tycker att Gunnar Hökmark skall ta det litet lugnt i den här replikomgången om dessa frågor. Om nu Gunnar Hökmark tycker att vi också skall diskutera Syrien och andra arabstater, varför gör då inte ni moderater det? Ni kan ju som alla andra motionera och anklaga dessa länder för saker och ting.

Det är helt fel, som Gunnar Hökmark påstår, att jag har ställt upp som en advokat för Syrien och andra arabstater. Jag har två eller tre gånger i den här debatten till andra debattörer sagt att vi mycket starkt fördömer arabstaternas agerande gentemot palestinierna. Jag försvarar inte alls Syrien. Hur kan Gunnar Hökmark påstå något sådant? Jag har inte med ett enda ord försvarat Syrien, utan jag har tvärtom sagt att man har uppträtt mycket lumpet mot palestinierna, precis som de andra arabstaterna har gjort. Det måste finnas litet hyfs och ärlighet i debatten. Jag är mycket kritisk mot arabstaternas agerande gentemot det palestinska folket. De har inte gett palestinierna särskilt mycket. De har hela tiden utnyttjat dem för sina egna syften. På den andra sidan har de samtidigt haft Israel hackande på sig. Var så god och håll sakdebatten på en något så när hög nivå, om vi över huvud taget skall kunna föra en meningsfull debatt här i kammaren.

Anf. 65 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! I sitt föregående anförande sade Oswald Söderqvist att det inte var aktuellt att rikta kritik mot Syrien på grund av några brott mot folkrätten. Detta protesterade jag mot. Nu säger Oswald Söderqvist att Syrien har uppträtt lumpet. Ja, man kan uttrycka det så. Många andra skulle kunna använda betydligt mer drastiska begrepp. Som jag ser det är den viktiga diskussionen i detta ärende i dag inte frågan om de enskilda länderna och deras sätt att bete sig. Skiljelinjen mellan vpk och de andra partier som står bakom utskottsbetänkandet gäller helhetssynen. Det går inte att rycka ut en frågeställning för sig och diskutera staten Israel helt oberoende av de speciella förhållanden som råder i regionen. Det är vad vpk gör, och det leder till att ni för en ensidig Mellersta Östern-politik, där ni röjer undan alla komplikationer. Därmed riktar ni era angrepp mot demokratin i stället för att också fästa uppmärksamheten på diktaturerna kring Israel.

Anf. 66 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Jag har lagt märke till hur noga Oswald Söderqvist är med att säga att han kritiserar arabstaternas agerande mot palestinierna. Där håller de sig med ett lumpet agerande, sade han. Vad anser Oswald Söderqvist om arabstaternas agerande mot Israel? Är det helt korrekt?

Anf. 67 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Nu har Gunnar Hökmark tänjt den här debatten så långt det rimligtvis och anständigtvis går för att vi skall kunna hålla oss inom det ämne som vi egentligen debatterar, nämligen Sveriges relationer till Israel och

anmärkningarna mot samarbetet mellan Sydafrika och Israel, en fråga som vi har tagit upp i vår motion. Vi skall återkomma i den frågan sedan vi ytterligare har undersökt detta samarbete med apartheidregimen. Det finns – och det uttrycks i utskottets betänkande – många klara bevis och många underförstådda sakfrågor när det gäller detta samarbete. Det är frågor som det är mycket svårt att officiellt belägga. Men det är också därför som utskottet uttryckt en oro, som även moderaternas representanter har instämt i. Det tycker jag är ett bevis så gott som något för att det ligger något bakom det vi anför. Det har jag också visat genom citat ur den vitbok som jag rekommenderar Gunnar Hökmark och andra att läsa. Det är en mycket viktig publikation. Det kommer säkert fler sådana aktstycken.

Den här debatten kommer som sagt att fortsätta, och vi skall driva dessa frågor vidare här i riksdagen. Det kan jag lova samtliga närvarande.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utrikesutskottets betänkande 3.)

Anf. 68 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utrikesutskottets betänkande 2 om verksamheten inom Nordiska rådet samt om inrättande av en befattning som ombudsman för gemensamma nordiska frågor.

Verksamheten inom Nordiska rådet, m. m.

Anf. 69 NILS T SVENSSON (s):

Fru talman! Utrikesutskottet har på sedvanligt sätt behandlat berättelsen från Nordiska rådets svenska delegation, och det är en mycket fyllig och allsidig redovisning som lämnas av verksamheten inom Nordiska rådet samt om arbetet i de olika utskotten och kommittéerna.

När man läser delegationens redogörelse finner man att några frågor är särskilt angelägna och framträdande i det nordiska samarbetet. Det har utskottet pekat på i sitt betänkande. Det framgår att det som dominerade den senaste sessionen var en redovisning av och debatt kring den nordiska *handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning*. Också det nordiska TV-samarbetet spelade en stor roll i sessionen.

Beträffande handlingsplanen som rådet antog föregående är underströks kraftfullt att den måste följas upp på såväl nationell som nordisk nivå. Man framhöll också att handlingsplanen måste bli föremål för en fortlöpande översyn och omprövning vid kommande sessioner. Både rådsmedlemmar och regeringsrepresentanter hade framhållit betydelsen av detta, och det skall givetvis understrykas. Man hade också framhållit att målsättningen att förverkliga Norden som hemmamarknad kan bli verklighet endast om och i den takt som ovidkommande handelshinder undanröjs, etableringar vid gränserna underlättas och friare kapitalrörelser blir möjliga.

I berättelsen kan man också utläsa att en fråga som engagerat både rådet och ministerrådet under senare år är det s. k. nordiska medborgarskapet. Arbetet med den frågan har resulterat i en utredning från ministerrådet som

benämns Nordbors rättigheter i Norden. Det är en katalog över de hinder som människor möter vid flyttning eller vistelse i något annat nordiskt land. Den här katalogen ses som ett första steg i ett större arbete, och därför efterlyses initiativ från ministerrådet för att minska skillnaderna i ländernas lagstiftning och praxis.

När man tar del av den här omfattande utredningsrapporten inser man – det är måhända litet överraskande – hur mycket som fortfarande återstår att göra, trots alla betydande framgångar som uppnåtts i det nordiska samarbetet. Det gäller inte minst de rättsliga och sociala villkor som nordiska medborgare, bosatta i annat nordiskt land, lever under. Målet måste naturligtvis vara att de här personerna skall uppnå största möjliga likställighet med vistelselandets egna medborgare.

Mot den bakgrund som jag har berört kan man ställa sig frågan om det möjligen är så att det nordiska samarbetet har en svaghet genom att det bedrivs över ett mycket brett fält. Hade man koncentrerat insatserna på vissa utvalda och prioriterade områden, kanske det hade blivit möjligt att sätta in större kraft och därmed nå snabbare resultat.

Utskottet har vid behandlingen av delegationens redogörelse kunnat konstatera, och det gör utskottet med tillfredsställelse, att många nya och värdefulla idéer, initiativ och projekt växer fram inom ramen för Nordiska rådets verksamhet, och det vill utskottet se som en välkommen utveckling mot en väsentligt höjd ambitionsnivå på olika områden inom det nordiska samarbetet.

Anf. 70 INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! Utrikesutskottet uttalar sig i betänkandet om verksamheten inom Nordiska rådet mycket positivt om berättelsen som legat till grund för utskottets behandling. Man konstaterar med tillfredsställelse att många nya idéer och projekt växer fram och tyder detta som en välkommen utveckling mot väsentligt höjd ambitionsnivå på olika områden inom det nordiska samarbetet. Detta är säkert en riktig bedömning. Det räcker emellertid inte med en höjd ambitionsnivå. Än mer betydelsefullt hade varit om utskottet hade kunnat uttrycka sin tillfredsställelse med att konstatera en verklig framgång i ansträngningarna att praktiskt verkställa alla de idéer och förslag som kommit till uttryck i rådets arbete.

Nordiskt samarbete är som allt internationellt samarbete behäftat med svårigheter. I våra nordiska länder ligger beslutanderätten i huvudsak hos parlamenten. I Nordiska rådet är det i sluttampen ministerrådet som bestämmer. Detta innebär att många av de idéer och förslag som väckts i Nordiska rådet och beslutas på Nordiska rådets session inte blir verkställda, därför att man i ministerrådet gör andra prioriteringar eller konstaterar – säkert helt riktigt – att medel saknas för projektens realiserande.

Norden som hemmamarknad är ett av de projekt som rådet intensivt har arbetat med – det framgår också av berättelsen. Detta innebär undanröjande av icke tariffära handelshinder mellan våra olika medlemsländer, men än är det inte längre kommet än att rådet fortfarande kräver konkreta förslag från ministerrådet.

Nordiska rådet har beslutat om en handlingsplan för ekonomisk utveckling

och full sysselsättning i Norden. Bl. a. vill ekonomiska utskottet att ministerrådet skall initiera ett utredningsarbete, avseende en total genomgång av de nordiska ländernas skattelagstiftning och skattepolitik och dess konsekvenser för det nordiska samarbetet.

I det sammanhanget vill jag erinra om att de konservativa och moderata medlemmarna i Nordiska rådet har väckt ett förslag om att ministerrådet bör utreda vilka konsekvenser den nuvarande nordiska avgifts- och skattepolitiken kan få för de nordiska ekonomierna, mot bakgrund av det faktum att viktiga konkurrentländer sänkt sina skattekvoter.

Grunden för de nordiska ländernas utveckling är relationen till omvärlden. Vår kostnadsutveckling får inte överstiga våra viktigaste konkurrentländers, och vi vet att över 80 % av de nordiska ländernas export går till OECD-länderna. De nordiska länderna har under de senaste decennierna kontinuerligt tappat marknadsandelar på OECD-marknaden, och när nu många länder lägger om sina skattesystem, kommer vi i Norden i än sämre läge. Men, som sagt, en utredning är beställd.

Debatten om nordiskt samarbete fick oanad fart när den s. k. Gyllenhammarsgruppen lade fram sitt förslag om konkreta åtgärder, benämnt Norden finns. Flera av dessa förslag utvecklas av egen kraft. De nordiska statsministernarna såg positivt på gruppens förslag och ansåg att näringslivsgruppen borde kunna tillföra det nordiska samarbetet viktiga erfarenheter och impulser. Vissa av förslagen är, som jag sade, föremål för utveckling också inom Nordiska rådet, t. ex. den utomordentligt viktiga rekommendationen om friare kapitalrörelser och valutapolitiskt samarbete samt en friare nordisk aktiemarknad.

Inom Nordiska ministerrådet har också påbörjats ett arbete med att undanröja handelshinder mellan våra länder. De konservativa och moderata ledamöterna i Nordiska rådet har i ett medlemsförslag föreslagit att en samlad genomgång av Gyllenhammarsgruppens förslag skall göras för att fastslå vilka som bör genomföras.

Två frågor har stor aktualitet i Nordiska rådets arbete, vilket också framgår av berättelsen. Den ena är en fråga som skall debatteras senare i dag, frågan om fasta förbindelser över Öresund. Den frågan har diskuterats i decennier, och för några år sedan såg en lösning ut att närma sig. Från dansk sida meddelades att Stora Bält-bron skulle realiserats och därmed också byggandet av förslagsvis en tunnel Helsingborg–Helsingör och en bro mellan Malmö och Köpenhamn.

På den danska sidan har nu en del hänt, och en av de viktigaste förutsättningarna för att närma de nordiska länderna geografiskt till varandra tycktes uppfyllas – tills, fru talman, vi läste i tidningarna att socialdemokraterna i Skåne vid en extra kongress i Kristianstad anslöt sig till motståndarna till en bro över Öresund. Röstsiffrorna var 226–201, och det skulle vara intressant för mig att veta hur Nils T Svensson röstade.

Detta ställningstagande måste vara ytterst besvärande för den svenska regeringen i dess fortsatta förhandlingsarbete med danskarna. En viktig del av de svenska socialdemokraterna säger ett tydligt nej till fortsatta förhandlingar och vill i stället satsa på utbyggd färjetrafik och järnvägstrafik.

Jag tycker att detta är ytterst remarkabelt, och jag förstår att herr

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Verksamheten inom
Nordiska rådet, m. m.*

Yngvesson i Malmö är närmast förtvivlad över att se sina ansträngningar att förverkliga en stor nordisk tanke grusas av de egna kamraterna. Jag bara hoppas att majoriteten av den svenska regeringen har kurage nog att sätta sig över splittrade lokala intressen. En fast förbindelse över Öresund är inte i första hand en skånsk angelägenhet. Det är en fråga för hela Norden och den grund på vilken ett förstärkande av det ekonomiska samarbetet måste byggas.

Till sist några ord om kultursamarbetet. I det särskilda nordiska kulturavtalet från 1971, som fick komplettera Helsingforsavtalet, dvs. konstitutionen för hela det nordiska samarbetet, finns inskrivet att det är "en väsentlig uppgift att genom nordiskt samarbete bevara och styrka de nordiska folkens nära kulturgemenskap samt att främja det ömsesidiga intresset för och kunskaperna om de nordiska grannländerna och att därigenom befordra förståelsen av varje lands särart".

Och huru sker nu detta? TV har i dag en genomslagskraft som knappast kan övervärderas. Det gamla Nordsatprojektet, som i all enkelhet betydde att vi i Norden genom satellitöverföring skulle kunna se varandras TV-program, var en genial tanke av högt kulturellt värde. Den föll, i huvudsak genom att de svenska socialdemokraterna hade en orimlig tilltro till att man skulle kunna begränsa TV-tittandet till monopolstyrda svenska program. I dag står vi kanske inför realiserandet av Tele-X-projektet. Bekymmer med uppsändandet av Arianeraketen har fördröjt genomförandet ytterligare, och dessutom har man i Nordiska rådets kulturutskott fastnat i frågor om programproduktion. I det avscendet delar jag Bengt Göranssons uppfattning: Låt oss åtminstone få tillgång till varandras program, även om det tyvärr måste ske genom gallring! Krav på gemensam nordisk programproduktion kommer att inte bara ytterligare försinka genomförandet utan kanske t. o. m. medverka till att det blir så inaktuellt att det aldrig realiseras – farhågor som jag tidigare har framfört. Jag har givetvis ingenting emot gemensam nordisk programproduktion – tvärtom skulle det utgöra en angelägen nordisk samarbetsform – men jag kan inte inse att detta måste kopplas ihop med realiserandet av Tele-X.

Herr talman! Detta var mina helt privata funderingar, men de utgör en utkastad livboj för att rädda vad som räddas kan. Det s. k. Nordprogprojektet, dvs. televerkens samarbete för att sända över kabel, är tyvärr ett mera realistiskt program, och framtiden får utvisa vad som blir verklighet.

Herr talman! Jag instämmer trots allt i utrikesutskottets yttrande, att ambitionerna är höga och att detta är ett gott tecken på en vidareutveckling av det nordiska samarbetet. Det är också angeläget att vi i våra nordiska parlament får ett allmänt och gärna ökat intresse för vad som sker inom det nordiska samarbetet. Den nya utformningen av tidningen Nordisk Kontakt är tillkommen för att skapa ett ökat läsvärde, och tidningen utgör en god informationskälla för dem som vill ta del av samarbetet inom våra nordiska länder.

Jag hoppas till sist att alla partier aktivt verkar för att vi i den svenska riksdagen nationellt skall arbeta i den riktning som ambitionerna inom Nordiska rådet visar mot.

Herr talman! Jag har inget yrkande att ställa.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Verksamheten inom
Nordiska rådet, m. m.*

Anf. 71 NILS T SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Ingrid Sundberg frågade mig beträffande den konferens som socialdemokraterna i Skåne har haft och där frågan om fasta förbindelser över Öresund har behandlats hur jag ställde mig i omröstningen. Jag kan ge det beskedet till Ingrid Sundberg att jag röstade för fasta förbindelser. Jag har alltid haft den åsikten, och jag har samma argument för den som Ingrid Sundberg framförde. Jag ser frågan liksom hon som en nationell och också nordisk fråga i allra högsta grad.

Nu menar jag att det som diskuterades på den skånska distriktskonferensen inte behöver föranleda några förändringar i den tidsplan som finns. Jag förutsätter att den socialdemokratiska regeringen fullföljer det utredningsarbete som har påbörjats och att man i övrigt följer den tidsplan som är utsatt.

Anf. 72 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Det finns tyvärr en rätt utbredd missuppfattning bland många politiker om att det nordiska samarbete som utformas av Nordiska rådet är trögt och byråkratiskt och har föga verklighetsanknytning. Naturligtvis kan en ärligen återkommande berättelse av ungefär samma format och utseende lätt förmedla en bild av stagnation, men för den som ger sig in i texten och följer några av de aktuella arbetsuppgifterna framstår det ganska klart att det nordiska parlamentariska samarbetet lever här och nu. Det blir vad vi politiker gör det till.

De 20 svenska medlemmarna av Nordiska rådet får arbeta inom olika sakområden: ekonomiska frågor, rättsliga frågor, arbetsmarknadsfrågor, sociala frågor och kulturfrågor. Nu har vi också fått ett nytt utskott i Nordiska rådet för att med regeringar och olika institutioner diskutera det nordiska samarbetets budget och kontrollera effektiviteten i samarbetet.

Under det verksamhetsår, 1985/86, som behandlas i utrikesutskottets betänkande har det bl. a. från parlamentarikerna ställts krav på en ruliande nordisk handlingsplan, som utöver trafik- och datakommunikationsinvesteringar också skall ge större satsningar för att rädda den hotade miljön i Norden, för att åstadkomma gemensamma kulturinsatser och för att skapa mera sysselsättning och samtidigt främja nordiskt samarbete där det är angeläget och resursbesparande.

Vi har flera hörnstenar i det nordiska samarbetet som bör kunna förstärkas. Låt mig nämna kultursamarbetet, som bör få mycket fler insatser på TV- och telekommunikationsområdet. Vidare gäller det arbetsmarknads-samarbetet, där vi kan göra mer gemensamt för att finna sysselsättningsmöjligheter för hotade grupper, nämligen ungdomar och äldre. Låt mig också peka på det ekonomiska samarbetet, där vi bör kunna finna flera näringslivsprojekt och ta bort många handelshinder mellan de nordiska länderna. På det socialpolitiska området har det redan här nämnts hur viktigt det är att vi försöker ta bort de hinder och skillnader som finns när vi reser och flyttar inom Norden. Vi har det inte helt likvärdigt i Norden, även om vi gärna alla vill framstå som välfärdsstater. Låt mig till slut nämna miljösamarbetet, där

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Verksamheten inom
Nordiska rådet, m. m.*

vi tillsammans måste ställa krav på begränsning av utsläpp i våra länder och samarbeta bättre vid internationella miljövårdsöverläggningar.

Herr talman! Ute i världen betraktas de nordiska länderna med sina nära 22 miljoner människor som en helhet, trots att vi är spridda över en stor landareal och många havsområden. Nordens gränser går från Karelen till Grönlands västkust, från nordpolen till dansk-tyska gränsen. Det är ett enormt stort rike. Vi samarbetar vid val av styrelser i internationella organ som Valutafonden, UNESCO, FAO och WHO. I dessa sammanhang betraktas vi alltså som en nordisk enhet.

Det är också viktigt att det parlamentariska samarbetet på vanligt nordiskt sätt följs upp och fördjupas av nordiska organisationer, t. ex. Föreningen Norden och många nordiska fack- och intresseorganisationer. I år har vi haft en stor nordisk arbetarkongress i Göteborg, där nordisk arbetarrörelse har visat prov på sin vilja att fortsätta att utveckla nordiskt samarbete också i förhållande till det övriga Europa.

Visst kan det finnas meningsmotsättningar också mellan nordiska grannländer, men det är mycket lättare att lösa dem inom den nordiska familjen. Vi är fästade vid varandra med starka band som håller också för tillfälliga påfrestningar.

Vi socialdemokrater är beredda att med olika förslag även framgent medverka till en höjd ambitionsnivå i det nordiska samarbetet. Det senaste året har ju visat att parlamentarikerna kan lyfta det nordiska samarbetet från mer triviala samarbetsfrågor till brännande aktuella frågors lösning. Låt mig bara nämna Nordiska rådets miljövårdskonferens i september 1986, då man lyckades ena politiker från över 20 länder – både väst- och östländer – i en framstöt för snabbare tempo i den internationella miljökampen mot luftföroreningarna, som hårt har drabbat speciellt Sverige. Detta är ett exempel på att det är gott gry i det nordiska parlamentariska samarbetet.

En undersökning som har gjorts av Föreningen Norden har visat att det bland ungdomen finns tankar om att det nordiska samarbetet skall ha hög prioritet i framtiden. Därför har Nordiska rådet också satt i gång en ökad informationsverksamhet, riktad till skolorna och allmänheten i Norden. Vi hoppas att vi också med TV-satsningen på en speciell kanal skall hitta nya möjligheter till information.

Med anledning av den debatt som förts tidigare skulle jag vilja göra några bemärkningar. Det är riktigt att katalogen över nordbors rättigheter visar på många hinder för samarbetet. Vid det sammanträde som ägde rum förra veckan i Helsingör mellan social- och miljöutskottet och de nordiska hälso- och sjukvårdsministrarna blev man överens om att regeringarna skall börja angripa dessa hinder och försöka få bort dem. Man skall i stället framställa en rättighetskatalog så att alla Nordens medborgare vet vilka rättigheter de har i de nordiska länderna. Man skall göra en populär version av den som kan komma ut till alla gränssorter för att informera nordiska medborgare om deras rättigheter.

Även om ministerrådet har det slutliga avgörandet tycker jag att det senaste året har visat att parlamentarikerna i Nordiska rådet lyckats pressa regeringarna till nya inslag i det nordiska samarbetet. Jag tror att det skall gå att även i fortsättningen få ännu fler möjligheter till framsteg i det nordiska

samarbetet om vi verkligen utövar en ordentlig press på ministerrådet.

Herr talman! När det gäller Öresundsbron tycker jag att vi kan föra den diskussionen i den debatt som följer senare i dag i den frågan.

Herr talman! Till sist vill jag säga att jag hoppas att det genom ungdomarnas intresse för det nordiska samarbetet i fortsättningen skall bli ännu flera supportrar för sådant samarbete i de nordiska länderna. Den svenske statsministern lyfte i sin regeringsdeklaration fram det nordiska samarbetet. Jag anser att Nordiska rådet utgör en viktig del av den svenska politiken. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 73 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag har egentligen inte några andra åsikter än de som Grethe Lundblad här fört fram. Jag vill emellertid kommentera två saker.

Grethe Lundblad sade att det trots allt finns tecken som tyder på att parlamentarikerna pressar ministerrådet till åtgärder som ger resultat för det nordiska samarbetet. Jag uttryckte vissa tvivel om det i mitt tidigare anförande. Jag hoppas att Grethe Lundblad har rätt. Jag vill gärna anföra ett exempel, så att det kan komma in i kammarens protokoll. Det står så ordentligt i Nordiska rådets berättelse att man har utökat anslagen till kultursamarbetet kraftigt, vilket jag personligen finner utomordentligt viktigt. Vad man där inte talar om är att ministerrådet utan meddelande till eller hörande av kulturutskottet beslutat att ett Ocean Drilling Programme skulle få huvuddelen av dessa nya kulturpengar. För det första var vi inom kulturutskottet inte medvetna om detta. För det andra tyckte vi kanske inte att det direkt var en kulturfråga.

Det finns i dag en samling hinder i det nordiska samarbetet. Man skall nu komma ut med en rättighetskatalog. Sådan är vokabulären ofta i Nordiska rådet – man konstaterar vad som är fel, och man skall försöka få fram det positiva. Jag vill gärna säga att jag tycker att det är mycket bra. Men jag kan inte komma ifrån att man innan man kan göra en rättighetskatalog måste upprätta en hinderkatalog. Att bara ta fram rättigheterna utan att undanröja hindren leder bara till positiva ord och förhållandevis få åtgärder.

Anf. 74 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag vill ändå hålla fast vid min uppfattning att de nordiska parlamentarikerna i ökad utsträckning har börjat pressa de nordiska regeringarna till aktiva insatser för nordiskt samarbete. Jag känner till malören med bidraget till ett program till kulturutskottet som man inte bitt om. Jag kan trösta Ingrid Sundberg med att Nordiska rådets presidium redan tagit itu med frågan. Jag tror inte att detta kommer att upprepas.

Det stämmer att det när det gäller nordbors rättigheter i Norden finns många hinder. Det löfte vi fick av ministerrådet för en vecka sedan i Helsingör var att man nu skall börja bearbeta dessa hinder. Man skall också ge ut en rättighetskatalog för att nordiska medborgare skall veta exakt vilka rättigheter de har och inte förledas tro att de behåller alla rättigheter vilket land de än reser till. Jag tror att det är viktigt att vi talar klarspråk till medborgarna i Norden.

Herr talman! Jag tycker det är upplyftande att ungdomen i Norden har

uttalat sig så positivt om det nordiska samarbetet. Det lägger ett ansvar på oss politiker, att vi höjer ambitionsnivån i det nordiska samarbetet. Därom tror jag att alla partier i denna riksdag är ense.

Anf. 75 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar Grethe Lundblad för det löfte som hon egentligen inte har möjlighet att avge, nämligen att malören inte skall upprepas. På sätt och vis har det redan skett, eftersom vi parlamentariker från budget- och kontrollutskottet vid möte med ansvariga ministrar kunde konstatera att man anslagit 2 milj. kr. till bildande av ett planteinstitut – jag har inte namnet exakt, men det var en sammanslutning av växtodlare – utan hörande av något utskott eller Nordiska rådet. Tyvärr händer sådana malörer. Jag instämmer i Grethe Lundblads förhoppning om att det inte skall bli flera.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utrikesutskottets betänkande 3.)

Anf. 76 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utrikesutskottets betänkande 3 om den svenska krigsmaterielexporten och vissa därmed sammanhängande frågor.

Den svenska krigsmaterielexporten

Anf. 77 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Den svenska vapenexporten har debatterats i många sammanhang och har varit föremål för överväganden i utskottsutlåtanden under årens lopp. Slutsatserna av dessa överväganden har varit ganska enstämmiga: Svensk säkerhetspolitik grundas i väsentlig del på tilliten till den egna industrins förmåga att utveckla och tillverka materiel för vårt försvar. Det är av stort värde att Sverige inte blir beroende av utländska leverantörer, ett beroendeförhållande som skulle kunna utnyttjas för påtryckningar eller leda till att Sverige i en avspärningssituation skulle stå utan viktig försörjning med materiel till vårt försvar.

Svensk vapenindustri har också hög kompetens. Vi har genom egen tillverkning möjligheter att skaffa vapen som är lämpade för vår terräng och vårt värnpliktsystem. Vi kan också genom en egen krigsmaterieltillverkning skaffa oss en egen försvarsprofil som sammanfaller med värnpliktsystemet och som passar de förhållanden under vilka vår krigsmakt kan tänkas behöva operera.

Kostnaderna för vapentillverkningen är emellertid mycket höga. Det är en hög teknologisk nivå på dessa vapen, och att ta fram dem kostar stora summor. Skall vi klara denna självförsörjning måste vi exportera vapen för att kunna tillverka längre serier och därigenom få en rimlig kostnadstäckning.

Det skall emellertid betonas att den svenska försvarsindustrin inte har som

ett primärt mål att tjäna pengar på den exporten, utan exporten är anpassad till och framställd för den svenska försvarsmaktens behov.

I linje med den nedrustnings- och fredspolitik som Sverige bedriver i FN och i andra internationella sammanhang är det naturligt att den svenska vapenexporten är underkastad en mycket strikt kontroll från svenska myndigheters sida. Den svenska vapenexporten skall inte bidra till att underblåsa oron och spänningarna i världen. Detta är ett viktigt kriterium för vapenexporten. Utrikesutskottet granskar den svenska vapenexporten, och en sådan granskning företas också i utrikesnämnden och i den rådgivande nämnden för export av krigsmateriel. Denna nämnd har varit verksam sedan 1985.

Det skall emellertid inte förtigas att tillämpningen av de regler och riktlinjer som gäller för den svenska vapenexporten ofta leder till ett politiskt och moraliskt dilemma. Vi har ju vår kända inställning i freds- och nedrustningsfrågorna. Vi har också stora svårigheter att kontrollera att vår försäljning av vapen inte, via reexport, når länder som befinner sig i krig eller som har så instabila inre förhållanden att vapnen nyttjas till att underblåsa de inrikes fejderna eller till att utföra terrorhandlingar.

Jag vill kort konstatera att kontrollen av vår vapenexport skärpts undan för undan, och senast 1985 skedde en ytterligare skärpning av de tidigare riktlinjerna och reglerna. Det var också 1985, vilket jag sade tidigare, som den rådgivande nämnden började sin verksamhet.

Frågan om vidareexport och s. k. slutförbrukarintyg har skärpts undan för undan, och numera krävs alltid sådana intyg då Sverige säljer vapensystem, ammunition och vapendelar. De länder som vi närmast underhandlar med och säljer vapen till är i likhet med Sverige neutrala länder som har en likartad inriktning då det gäller politiken i nedrustnings- och fredsfrågor. Naturliga förhandlingsparter i det här sammanhanget är t. ex. våra nordiska grannländer, Österrike och en del neutrala stater i andra delar av världen.

I flera motioner till årets riksmöte, bl. a. från folkpartiet, berörs frågan om det förekommit brott mot dessa förordningar om svensk vapenexport. Rikspolisens och tullkriminalens utredning av dessa ärenden, och några klara besked i sammanhanget har ännu inte kommit. Särskilt utpekad i det här sammanhanget är vår vapenexport till Indonesien. Som känt befinner sig Indonesien i öppet krig på Östra Timör. Vi i folkpartiet kan inte under dessa omständigheter och med hänsyn till omfattningen av den vapenexport som sker just till Indonesien godkänna den skrivning som utskottsmajoriteten har presterat i den här frågan. Vi anser att frågan huruvida regeringen handlat rätt eller fel är mycket kontroversiell, och vi ifrågasätter om regeringen följt gällande riktlinjer.

Jag behöver inte argumentera mera i detta sammanhang. Jag konstaterar bara att ärendet för närvarande, efter en anmälan, prövas i konstitutionsutskottet. Jag anser att detta tydligt borde ha påpekats i utskottsskrivningen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation nr 3 i utskottsbetänkandet, och det är en reservation som vi har gemensam med centerpartiet.

Anf. 78 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Den svenska riksdagen har, såvitt jag förstår, i enighet fattat beslut om en ny lag, lag nr 2 kan man säga, som förbjuder svensk vapenexport i princip, men som tillåter undantag från huvudprincipen enligt vissa kriterier. Enligt den proposition som föregick lagen, vilken för övrigt trädde i kraft 1983, skulle hädanefter en total bedömning göras av köparlandets utrikespolitiska förhållanden, dess inrikespolitiska situation samt materielens beskaffenhet och det sätt på vilket den kan tänkas bli använd.

Den gamla lagen från 1971 godkände vapenexport om det inte gällde stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, stat som är invecklad i internationell konflikt eller stat som har inre väpnade oroligheter. Någon totalbedömning krävdes ej.

Centern var initiativtagare till den nya lagen genom Sven Erik Nordin, som då var riksdagsledamot. Han krävde under 1970-talet en skärpning av tidigare lagstiftning. 1977 framhöll han i en debatt att klarare definitioner och avgränsningar måste till, bl. a. rörande vad som menas med väpnad inre konflikt och skillnaden mellan defensiva och offensiva vapen. Redan 1971, då den gamla lagen tillkom, varnade centerpartiet för svårigheter med definitionerna. 1979 konstaterade Sven Erik Nordin i en annan debatt, att den gamla lagen medgav så många undantag att vapenexporten tenderade att öka alltmer.

Först 1979 insåg socialdemokraterna att det var nödvändigt att ompröva 1971 års lag. När den lagen beslutades i maj 1982 anförde socialdemokraternas Olle Göransson följande:

”Även vid prövning av utförelsetillstånd för defensiv materiel bör självfallet en totalbedömning göras i den restriktiva anda som gäller i övrigt. I varje exportärende måste man pröva köparlandets inrikespolitiska förhållanden, den utrikespolitiska situationen som landet lever i, materielens beskaffenhet samt det sätt på vilket materielen kan förväntas bli använd.” Då sade alltså socialdemokraterna: I varje exportärende måste man pröva på nytt. Ja, det är det vi från centerpartiet nu försöker hävda – varje exportärende skall prövas oavsett tidigare avtal. Det säger lagen.

Men vad har nu hänt? Jo, regeringen har beviljat dispens för utförelse av vapen till Indonesien 1986 utan att på nytt pröva ärendet. Regeringen menar att detta innebär ett fullgörande av tidigare avtal, och då medger riktlinjerna undantag även om lagen inte gör det. Lagen om förbud mot vapenexport är alla partier överens om, men såvitt jag har kunnat utläsa gäller inte det samförståndet de återopade riktlinjerna.

Det här har föranlett centern, folkpartiet och vpk att underteckna en gemensam reservation i konstitutionsutskottets granskningsbetänkande 1985/86. Jag skall be att få påminna om den. Där står:

”Vid granskning av regeringens allmänna handläggning av vapenexportfrågor har det framkommit att regeringen den 20 februari 1986 beviljat dispens för utförelse av vapen till Indonesien. Vid utfrågningen inför utskottet har statsrådet Hellström uppgivit att regeringen inte tillåter några nya åtaganden till Indonesien. Däremot tillåts leveranser som är knutna till tidigare gjorda åtaganden. Även följdleveranser tillåts.

Enligt riktlinjerna för dispensgivningen görs ingen åtskillnad mellan

export av vapen som har sin grund i nya åtaganden --- eller tidigare åtaganden ---.

Beträffande av regeringen redan tidigare utfärdade tillstånd gäller att de endast kan dras in vid väpnade konflikter med annan stat eller vid inre oroligheter. För följdleveranser --- gäller särskilda regler. Det nya tillståndet till Indonesien avser vapen enligt tidigare gjorda åtaganden ---."

I reservationen konstateras att ett kontrakts ålder inte kan utgöra skäl för regeringens bedömning. Om regeringen har bedömt situationen i Indonesien sådan att tillstånd inte skall ges för nya åtaganden, borde enligt riktlinjerna samma slutsats ha dragits vid tillståndsgivningen enligt tidigare åtaganden. Konstitutionsutskottet hade då inte granskat frågan, vilket man håller på med i dag.

Om regeringen följt de principer som Olle Göransson tog upp 1982, skulle en ny bedömning ha gjorts. Varje exportärende måste prövas! Vad hade då en ny bedömning lett fram till? Ja, enligt centerpartiets åsikt skulle den ha lett fram till att export av dessa vapen inte skulle ha medgivits. Varför?

Låt mig då beskriva nuvarande situation i Östtimor, enligt källor som vi officiellt godkänner annars - bl. a. katolska kyrkan och Amnesty. En tredjedel av befolkningen, dvs. 200 000 personer, har dödats. Halva befolkningen är tvångsförflyttad till bevakade byar. Där har Indonesien 25 000 soldater på 200 000 invånare. Indonesien trampar hela tiden på de mänskliga fri- och rättigheterna genom förföljelse, tortyr, tvångssterilisering, förbud mot samtalsspråket tetum m. m. Trots UD:s Dag Klackenbergs försäkran om att allt är lugnt, pekar katolska kyrkan på ständigt nya gerillaanfall under 1985 och nya indonesiska offensiver, senast i maj 1986.

Är inte detta tillräckligt för att en ny prövning borde ha gett vid handen att vapenexport inte kan tillåtas? Från centerns sida anser vi att landet befinner sig i konflikt och att all krigsmaterielexport till Indonesien skall upphöra. Vi har i olika sammanhang krävt det. Vi har också ett beslut från centerns partistämma bakom oss. Vi anser att lagen skall följas i varje ärende. Då ärendet nu prövas i konstitutionsutskottet innehåller vår och folkpartiets reservation endast ett ifrågasättande av huruvida regeringen följt gällande riktlinjer eller inte. Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 3.

I det här sammanhanget vill jag också ta upp frågor som Pär Granstedt har belyst i sin motion U410. Sverige har i flera fall erfarit att länder som vi exporterat till inte följt kravet på förbud mot vidareexport.

Principiellt gäller att regeringen för att bevilja exportlicenser fordrar ett slutanvändarintyg, där köparlandet intygar att materielen inte är avsedd för reexport. I samband med ett flertal frågor till dåvarande handelsminister Mats Hellström svarade denne att polisutredning pågick om just vidareexport. Det måste vara så att all vapenexport till stat som i strid med slutförbrukarintyget vidareexporterar svensk krigsmateriel avbryts. Om vi inte skärper prövningen i dispensärenden så att reglerna för krigsmaterielexport efterlevs, då kommer omvärlden att förlora sitt grundade förtroende för Sveriges vilja till fred och nedrustning. Detta skulle naturligtvis vara mycket beklagligt.

Utskottet har därför också skrivit att man utgår ifrån att regeringen vidtar

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Den svenska krigs-
materielexporten*

effektiva åtgärder om det i polisutredningarna visar sig att intygen inte efterlevts. Detta visar att även utskottet i sin helhet anser att det är viktigt att lagen efterlevs. Vi får hoppas att regeringen tar fasta på vad som står i betänkandet och inte inför vidgade tolkningar av lagen. Det vore mycket olyckligt.

Anf. 79 OSWALD SÖDERQVIŠT (vpk):

Herr talman! Detta är en gammal följetong i riksdagen, och vi skall väl åstadkomma ett nytt kapitel i dag, förstår jag.

Jag vill först slå fast några grundsatser, så att det är helt klart vad vi grundar vårt ställningstagande på.

Vi anser att Sverige skall ha en egen vapenproduktion, eftersom vi anser att vi skall ha ett militärt försvar som behöver vapen. Vi anser vidare att vi behöver exportera vapen, bl. a. för att få ett teknikutbyte till stånd men naturligtvis också för att kunna hålla i gång produktionen på ett billigare sätt. Så långt tror jag att vi är överens med alla andra.

Vi anser också liksom alla andra att exporten skall begränsas mycket kraftigt av stränga och rigorösa bestämmelser om vilka som skall få köpa och när exporten skall avbrytas osv. Det har vi haft många och långa debatter om och avgett många och genomarbetade motioner om under alla år här i riksdagen. Det är alltså bakgrunden till vårt arbete i den här frågan.

De fyra grundsatser som alla känner till och som ofta återupprepas men som jag inte skall upprepa nu anser vi skall gälla.

I dagens utskottsbetänkande har vi ett par reservationer. Jag går inte in på de yrkanden som vi har släppt vid utskottsbehandlingen, åtminstone för den här gången, utan jag håller mig till våra reservationer.

Då kommer vi återigen in på tolkningen av de tidigare riktlinjer som är upphöjda till lag och som skall gälla. Där har vi reserverat oss för att det – oavsett vilket parti som sitter vid regeringsmakten – blir ständiga brott mot bestämmelserna. Det gällde socialdemokratiska regeringar under hela 1950- och 1960-talen och ända fram till 1976. Det gällde de borgerliga regeringarna efter 1976 och fram till regeringsskiftet 1982. Och det har gällt den socialdemokratiska regeringens exportpolitik efter 1982.

Vi har riktlinjer för begränsning av exporten. Men från vpk säger vi inte – vilket sägs i utskottsbetänkandet – att exporten skall gälla endast ett fåtal länder. Det är egentligen ganska ointressant hur många länder som får köpa. Det viktiga är att reglerna följs.

Vi har särskilt tagit upp den ena stormakten, dvs. USA. På den punkten tycker jag att utskottet har en mycket märklig skrivning, som regeringspartiets talesman måste förklara litet närmare när han så småningom kommer upp här.

Första delen i riktlinjerna innebär att vi inte skall sälja krigsmateriel till stat som befinner sig i väpnad konflikt, dvs. krigstillstånd. Beträffande USA kan man verkligen ifrågasätta om inte det är en stat som befinner sig i väpnad konflikt eller krig. Det är länge sedan man förklarade krig mellan stater, så det finns inga sådana öppna krigsförklaringar. Men USA är ju invecklat i krig gång på gång. Nu är man invecklad i ett mycket blodigt och otrevligt krig i Mellanamerika, genom att man stöder den ena sidan i kampen mellan

Nicaraguas regering och contras. Där går man öppet ut och anslår pengar, skickar över instruktörer, beviljar vapenleveranser osv., vilket alla känner till. Det är ett klart brott som klart diskvalificerar USA som köpare av svenska vapen.

Om man går till den andra delen i bestämmelserna, att vi inte skall sälja krigsmateriel till stat som riskerar att råka i krig, blir USA naturligtvis ännu mer diskvalificerat som köparland. Man riskerar ju varenda dag att komma i väpnad konflikt och i strid med andra stater, vilket vi också har sett gång på gång under efterkrigstiden.

Då kommer vi till frågan: Skall bestämmelserna gälla? Jag vill här citera en mycket egendomlig passus i utskottsbetänkandet på s. 4: "Därtill kommer säkerhetspolitiska överväganden vad det skulle innebära om export förbjöds till länder som Sverige självt är i behov att importera krigsmateriel ifrån."

Tänk noga på vad som står här! Här säger utskottsmajoriteten att om det gäller ett land – underförstått USA, som är vad det handlar om – som det är viktigt för oss att få köpa krigsmateriel från, alltså importera, tar den synpunkten över förbudet i lagstiftningen mot svensk krigsmaterielexport. Alltså kan vi med detta som bakgrund sälja vapen till USA, för det är viktigt ur säkerhetspolitisk synpunkt.

Men då får vi ju ändra lagen! Då kan inte vare sig punkt 1 eller punkt 2 i lagen gälla längre – om det är säkerhetspolitiska bedömningar av om vi skall få importera som skall avgöra. Oavsett om USA invaderar Grenada, som man gjorde för några år sedan, eller aktivt deltar i strider i Mellanamerika eller på andra håll i världen och ständigt är invecklat i militära operationer och skickar trupper kors och tvärs, skall lagstiftningen inte gälla! Men vi måste ju bestämma oss om vi skall följa lagen eller om de säkerhetspolitiska bedömningarna skall gälla.

Detta tycker jag är väldigt avslöjande. Det visar ännu en gång att när det passar, då är man från socialdemokratiskt eller borgerligt håll beredd att bryta mot bestämmelserna.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till vår reservation nr 1, som handlar just om dessa frågor, nämligen samarbetet med och vapenexporten till USA.

Jag vill också säga några ord om vår andra reservation, som behandlar vapenleveranserna till Indonesien.

Den frågan har varit föremål för debatt sedan 1975, när Indonesien först invaderade Östtimor. Vi har gång på gång aktualiserat frågan. Jag hade min första debatt om den här i riksdagen 1977, då vi hade en borgerlig handelsminister, Staffan Burenstam Linder, och då man hade påbörjat den första exporten av Boforsmateriel till Indonesien. Det var helt klart fråga om ett brott mot bestämmelserna.

Nu föreligger en reservation också från centerpartiet och folkpartiet, och jag tycker att jag måste säga några ord om den. I den regering som Staffan Burenstam Linder ingick i fanns nämligen också folkpartistiska och centerpartistiska statsråd, som var med om att fatta beslut om och godkänna den export till Indonesien som jag nyss talade om. De hade då inte någonting att säga när vi påtalade saken i debatterna. Det är riktigt att socialdemokratiska talesmän, bl. a. dåvarande riksdagsmannen och sedermera handelsministern

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Den svenska krigs-
materielexporten*

Mats Hellström, var uppe och krigade i den här frågan tillsammans med oss. Det är också riktigt att vi efter 1982 har sett ett annat förfaringsätt från Mats Hellströms och från den nuvarande socialdemokratiska regeringens sida. Men jag tycker ändå att det agerande man nu kan konstatera från till att börja med folkpartiets sida är litet konstigt. Birgit Friggebo, som har anmält frågan till konstitutionsutskottet och som gått ut i pressen och talat vitt och brett om att folkpartiet är emot vapenexport till Indonesien, satt ändå som statsråd i den regering som godkände den första exporten. Centerpartiet var naturligtvis också representerat i den regeringen.

Det är riktigt att vi i den här frågan har förenat oss i konstitutionsutskottet – det är inte första gången vi behandlar vapenexportärenden där – men desto märkligare är då det som nu skett och som framgår av det betänkande vi nu behandlar. Först går Rune Ångström upp i talarstolen och säger att det råder öppet krig på Östtimor, att det är diskvalificerande och att vi inte skall sälja vapen till Indonesien. Sedan säger Görel Thurdin för centerns del att det är helt klart att en väpnad konflikt pågår i landet och att det är fel att exportera vapen till Indonesien. Men ingen av er, varken centern eller folkpartiet, stöder vår reservation om att vapenexporten till Indonesien skall stoppas. Ni talar om att ärendet anmälts till konstitutionsutskottet, men det är ju ointressant. Det rör något som redan har hänt. Varför stöder ni inte vår reservation om att vapenexporten till Indonesien skall stoppas, när ni båda två som företrädare för era partier klart och tydligt säger att det skett ett lagbrott? Det är inte, som jag har sagt i andra debatter, någon större vits att i olika sammanhang hacka på Mats Hellström, när ni själva uppträder precis likadant i dag. Om det funnits någon ärlighet bakom era uttalanden hade ni inte avgivit er töntiga reservation, utan då hade ni stött vår reservation. Det hade varit ärligare, och då hade det ni sagt här nyss klingat bättre.

Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Anf. 80 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Oswald Söderqvist ställde frågan varför inte vi i folkpartiet och centern har stött vpk:s motion om att vapenexporten till Indonesien omedelbart skall avbrytas. Jag trodde att jag klaggjorde detta i mitt anförande. Ärendet är dels föremål för rikspolisens och tullkriminalens utredning, dels också anmält till konstitutionsutskottet. Det kommer att avgöras i konstitutionsutskottet senare under riksmötet. Vi anser att det vore att föregripa konstitutionsutskottets behandling om vi i dag gjorde ett definitivt ställningstagande. Frågan gäller om vederbörande statsråd har brutit mot gällande regler och riktlinjer eller inte.

Anf. 81 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Många dåliga argument har jag hört här i kammaren, men frågan är om inte det vi nyss hörde tar priset.

Det är fråga om två helt skilda saker. Visst skall vi granska statsrådets tjänsteutövning och vad som tidigare har skett när det gäller exporten till Indonesien! Men Rune Ångström har ju bara för några minuter sedan stått här och sagt att Indonesien för ett öppet krig. Då skall väl den svenska lagens första punkt gälla, nämligen att vi inte skall exportera vapen till stat som

befinner sig i väpnad konflikt. Att vi sedan granskar det som redan har skett – det har vi ju gjort många gånger tidigare – är en helt annan sak. I dag gäller att det råder en väpnad konflikt, och om vi erkänner det skall väl vapenexporten stoppas. Man kan inte sitta på två stolar samtidigt.

Jag kan inte annat än tycka att centerns och folkpartiets ställningstagande i den här frågan är väldigt glidande. Hur kan ni med det ställningstagandet gå ut i landet och tala vitt och brett om att socialdemokraterna har brutit mot exportbestämmelserna – vilket de har gjort! – samtidigt som ni inte vill ställa upp bakom vår reservation och säga att vi skall sätta stopp för exporten just i det här konkreta fallet? Vi har ju nu ett konkret fall där vi verkligen kan peka på att man brutit mot bestämmelserna.

Jag tycker att det som skett är väldigt avslöjande, efter den långa följetong vi haft om vapenexportaffärer och annat. Det är också ett dåligt försvar Rune Ångström presterar, alldeles särskilt i den senaste repliken.

Anf. 82 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det må stå för Oswald Söderqvists egen räkning om han fördömer vår ståndpunkt. Vi vill avvakta en pågående polisutredning, en utredning av tullkriminalen och ett avgörande av ärendet i konstitutionsutskottet, som på juridiska grunder skall ta ställning till om vederbörande statsråd har handlat rätt eller fel. Vi anser inte att vi bör föregripa dessa utredningar.

Anf. 83 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det förekommer en viss sammanblandning här. Efter vad jag vet är inte den exportaffär som avser Indonesien föremål för utredning av tullkriminalen eller polisen, utan de skall utreda bl. a. exportaffärer som rör Singapore. När det gäller Indonesien pågår ingen utredning, utan det är bara fråga om huruvida det är riktigt eller inte att sälja krigsmateriel till Indonesien, som befinner sig i öppet krig, vilket Rune Ångström själv har medgivit.

Vi skall alltså inte blanda ihop dessa två saker. Det pågår ingen polisutredning om exporten till Indonesien, men ärendet skall behandlas av konstitutionsutskottet.

Anf. 84 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Vapenexporten har debatterats flitigt runt om i landet på senare tid. Svenska freds- och skiljedomsföreningen har i samarbete med bl. a. socialdemokraternas, folkpartiets och centerns ungdomsförbund under hösten genomfört en debattserie för att vinna stöd för åsikten att vapenexporten bör stoppas. Dessa paneldebatter har väl inte samlat några stora åhörarskaror, men de har givits bred publicitet. Detta är ett led i Svenska Freds kampanj mot svensk vapenexport, som nu pågått några år och där föreläsningar i gymnasieskolorna varit ett viktigt inslag.

För Svenska Freds är frågan om vapenexporten enkel. Vill man ha ett annat slags försvar än det som riksdagen bestämmer sig för, är det lätt att motivera ett stopp för all vapenexport. Det är betydligt besvärligare att motivera ett exportstopp om man ställer sig bakom de säkerhetspolitiska

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Den svenska krigs-
materielexporten*

värderingar som utgör basen för Sveriges militära försvar. Dessa värderingar redovisades i sammanfattad form i försvarskommitténs enhälliga säkerhetspolitiska rapport våren 1985.

Men även om vi har en mycket bred riksdagsmajoritet bakom den förda politiken, vet vi att det inom alla partier – möjligen med undantag för moderaterna – finns aktiva opinioner för en annan politik i fråga om vapenexporten. Det gör att vi i dessa frågor ständigt prövar oss fram och försöker vara noggranna i hanteringen och lyhörda inför den offentliga debatten.

Export av svenska vapen till fattiga u-länder väcker hos många av oss moraliska och politiska betänkligheter. Målsättningen för vår u-landspolitik är ju att främja en fredlig ekonomisk utveckling bland de fattiga folken – inte att hjälpa dem att föra krig mot varandra. Allmänt utrikespolitiskt har vi heller ingen önskan att i egenskap av vapenleverantör blir indragna som part i lokala eller regionala krig i olika delar av världen. Tvärtom verkar vi ju genom FN och i andra sammanhang för att främja fredliga lösningar på konflikter.

Det torde vara få här i landet som inte starkt beklagar att exempelvis de fattiga staterna i Afrika under fjolåret köpte vapen för över 100 miljarder kronor. Den internationella vapenhandeln är mycket omfattande och domineras naturligtvis av USA, Sovjet, Frankrike, England och några andra stora industriländer. Sveriges export lär uppgå till ett par tiondelar av en procent av den totala vapenkommersen i världen.

Mot sådana allmänpolitiska/moraliska argument talar dock tunga säkerhetspolitiska överväganden. Resultatet har blivit den restriktiva lagstiftning som reglerar svensk vapenexport. De nu gällande reglerna är inte fyra år gamla, och i utrikesutskottets betänkande redovisas de skärpningar och den ökade kontroll som införts på senare år. Utrikesutskottet förutsätter också att regeringen tar initiativ till ytterligare skärpt kontroll, om det skulle visa sig behövt.

Låt mig göra ett personligt tillägg utöver utskottets skrivning. Jag tror att nästa steg i en bättre kontroll av vapenexporten måste komma att gälla metoderna för hur företagen tar hem nya vapenbeställningar. Men de frågorna får vi debattera framöver och inte här i dag.

De grundläggande säkerhetspolitiska argumenten för svensk vapenexport är i korthet följande. Vi har en bred enighet bakom det totalförsvar som nu kostar oss över 25 miljarder kronor per år och som är ett nödvändigt stöd för den neutralitetspolitik vi har enats om. Det är en stor fördel för vår neutralitet att vi kan tillverka så mycket som möjligt av de vapen som försvaret behöver. På det sättet minskar vi beroendet av stormaktsblocken, och vi kan ge försvaret en "svensk profil". Men för att kunna hålla oss med en egen krigsmaterielindustri är det nödvändigt att tillåta en viss begränsad export. Vapenexporten skall ske under strikt statlig kontroll, så att den inte kommer i konflikt med vår utrikes- och säkerhetspolitik.

Ja, ungefär så kan grundargumenten sammanfattas. Vapenexporten är länkad till det slags neutralitetspolitik som vi har valt att föra.

Också när det gäller reglerna för denna export råder det stor enighet här i riksdagen. Det bör noteras att i dagens utskottsbetänkande på nio sidor är

det bara ungefär 20 rader som vi inte är eniga om. Oenigheten gäller ländervalet – vilka länder vi skall exportera vapen till. Vpk vill stoppa exporten till USA och Indonesien. Folkpartiet och centern ifrågasätter om det senast beslutade exporttillståndet till Indonesien följt gällande riktlinjer. Vpk anser dessutom att JAS-projektet är för starkt västanknutet.

I övrigt är de fem riksdagspartierna eniga. Det är egentligen ganska uppseendeväckande mot bakgrund av den livliga offentliga debatt som förts kring vår vapenexport och där det inte saknats avvikande åsikter även från medlemmar av riksdagen.

Jag börjar med vpk:s uppfattning att JAS-projektet är ett neutralitetsproblem eftersom viktiga delar av planet importeras från USA. Det är ett faktum, som vi inte kan komma förbi, att mycket av den högteknologi som krävs utvecklas just i USA. Vapentillverkare i hela världen – även de i öst – hämtar sin högteknologi från USA. Den fråga vpk undviker, men som naturligtvis måste ställas, är om det vore bättre att köpa hela flygplanssystemet av amerikanerna? Det är, såvitt jag förstår, det enda alternativet. Det skulle troligen bli dyrare, och vi skulle då inte få ett flygplan skräddarsytt efter våra speciella behov. Dessutom finns det naturligtvis en neutralitetsfördel i att vi själva står för projektet. De komponenter som måste importeras kan vi ju lagra, så att vi inte i ett kritiskt läge står utan reservdelar och hamnar i en utpressningssituation.

Vpk:s uppfattning att vi borde stoppa exporten till USA får ett direkt svar i betänkandet. Där hänvisas till "säkerhetspolitiska överväganden vad det skulle innebära om export förbjöds till länder som Sverige självt är i behov att importera krigsmateriel ifrån". Oswald Söderqvist sade att denna formulering inbjuder till ett brott mot lagen. Riktlinjerna är emellertid inte lag, utan de är just riktlinjer för en totalbedömning av sådana här ärenden. Det bör påpekas att det vid den senaste ändringen av våra exportregler lades ökad vikt vid en totalbedömning av det land som exporttillståndet gäller. Det är många faktorer som måste vägas samman vid bedömningen av varje enskilt ärende.

Slutligen så Indonesien. Vpk menar att vapenleveranserna till landet skall avbrytas. Det anser tydligen också folkpartiet och centern, även om de inte uttrycker sig lika rakt på sak i sin reservation.

Låt mig börja med att säga att Indonesien är ett land dit man inte utan vidare bör exportera svenska vapen. Det som i vårt land i det här sammanhanget tilldragit sig störst intresse är Indonesiens ockupation under senare hälften av 1970-talet av den tidigare portugisiska kolonin Östra Timor. Östtimoreserna ville bilda en egen stat, men Indonesien bestämde sig för att införliva den nybildade ministaten med sitt stora örike. Det skedde genom en brutal militär ockupation och ett hårt förtryck av de timoreser som inte fogade sig. Många dödades. Det rörde sig troligen om något hundratusental offer.

Våren 1978, medan detta blodiga förtryck pågick som värst, gav den regering där folkpartiet och centern ingick Bofors tillstånd att exportera luftvärnskanoner till några indonesiska kustbevakningsfartyg. Detta beslut kritiserades då hårt av den socialdemokratiska oppositionen. Det enda sakliga argument som den dåvarande regeringen hade till sitt försvar var att

det gällde luftvärnskanoner som inte gick att använda i strider mot Östtimors befrielseörelse Fretilin.

De borgerliga regeringarna fattade ytterligare fem beslut om exporttillstånd för Bofors i denna affär – det sista i slutet av 1981. Efter denna serie av sex regeringsbeslut under den tid då de indonesiska övergreppen på Östtimor pågick som värst – det finns skildrat bl. a. av Amnesty International – satt Jan-Erik Wikström, Ingemar Eliasson, Birgit Friggebo och andra folkpartister i regeringen. Vi hade folkpartister på posten som utrikeshandelsminister och i UD:s ledning – som ju också deltar i handläggningen av dessa ärenden.

Nu – nästan fem år senare – när dödens stillhet råder över delar av Östra Timor och då Fretilins motstånd reducerats till något hundratal man i väpnade grupper i bergen – då kommer Jan-Erik Wikström, Ingemar Eliasson och Birgit Friggebo och anklagar Mats Hellström för att inte följa riktlinjerna för vår vapenexport.

Jan-Erik Wikström, som i sin suppleantroll deltagit i utrikesutskottets behandling av den här frågan, har inte bara sex regeringsår och därmed sex exporttillstånd till Indonesien i denna affär bakom sig. Han har dessutom suttit med i den rådgivande parlamentariska nämnden inför det beslut i början av detta år som han nu kritiserar.

Låt oss hoppas att Gud är nådig inför all denna präktiga politiska dubbelmoral. Jan-Erik Wikström ser grandet i Mats Hellströms öga men inte bjälkarna i sina egna – och det omdömet gäller i nästan lika hög grad Ingemar Eliasson och Birgit Friggebo, även om deras bjälkar är något mindre.

Det senaste exporttillståndet, som handlagts på samma sätt som alla andra sådana här ärenden – vilket Görel Thurdin tycks ha missförstått – gäller luftvärnskanoner till ytterligare några kustbevakningsfartyg som Indonesien har skaffat sig. Det säger sig självt att indonesierna vill ha samma beväpning på hela serien av sådana båtar. Det skulle bli mycket dyrt för dem att byta till en annan typ av kanoner – kanske kosta uppemot en halv miljard extra. Ett svenskt nej till detta kompletterande köp skulle mycket allvarligt skada Sveriges internationella anseende som pålitligt exportland.

De vapen det är fråga om kan inte användas mot Fretilins väpnade grupper – de har inte ammunition för att skjuta mot landmål.

Inrikespolitiskt är Indonesien nu mycket lugnare än under senare hälften av 1970-talet.

Dessa är några av de argument som ingått i den totalbedömning som gjorts inför det senaste exporttillståndet. Och enligt de regler och riktlinjer vi har att följa är det just en totalbedömning som skall ligga till grund för dessa beslut. Handläggningen av det här ärendet skall ju som sagt dessutom granskas av konstitutionsutskottet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 85 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Sture Ericson befinner sig som representant för regeringen i den här debatten i samma situation som en mängd andra socialdemokratiska representanter, handelsministrar och andra – från Gunnar Lange till Mats Hellström – nämligen att försvara en omöjlig sak.

Jag instämmer i bakgrundsbeskrivningen – vilket jag redan berörde i mitt

första anförande – när det gäller vikten av svensk vapenproduktion, att vi behöver exportera osv. Därvidlag har Sture Ericson och jag inte skiljaktiga uppfattningar.

Men när vi kommer in på ländervalet vill jag säga att det fortfarande står på mycket lös grund. I det här fallet, som vi har tagit upp särskilt, gäller det sambandet med och exporten till USA. Det har varit andra affärer, men vi kan hålla oss till detta fall så länge.

När det gäller JAS-projektet är det inte bara fråga om att vi importerar komponenter till detta flygplan. Vi skall ju inte ha någon försvarspolitisk debatt här – det får vi återkomma till. Men det som är nytt med JAS är ju att till skillnad från vad som varit fallet med tidigare svenska militärplan – Tunnan, Lansen, Draken, Viggen osv. – bygger vi inte JAS själva. Vi bygger JAS i samarbete med USA, Storbritannien, Frankrike och Västtyskland. Delar av planet tillverkas i Sverige, andra delar tillverkas i Storbritannien, vissa delar tillverkas i USA – framför allt de viktiga elektroniska delarna. Alla dessa fem stater, lilla Sverige inräknat, plockar sedan ihop sina bitar.

Alla motorer till svenska stridsflygplan har tidigare tillverkats av AB Flygmotor i Trollhättan. Så är det inte när det gäller JAS. Vi tillverkar bara vissa delar av motorn vid Flygmotor i Trollhättan. Ungefär 40 % av dessa motordelar sätts in i de svenska JAS-planen, och 60 % går på export, framför allt till USA, eftersom det är de stora amerikanska firmorna som ligger bakom kontraktet.

Detta är ju någonting helt annat än vad Sture Ericson här försöker måla upp – att vi bara importerar komponenter. Det är fråga om ett militärindustriellt samarbete med den ena stormaktsalliansen. Jag kan inte förstå annat än att det är ett mycket vådligt beteende om man sedan talar om självständighet och andra sådana saker. Detta om detta – vi skall inte uppehålla oss vid den frågan.

Men om man vill ändra på förhållandena och säger att vi skall ha säkerhetspolitiska bedömningar, då måste vi ändra lagen. Det har varit kungörelser och riktlinjer, men vi har upphöjt det till lag, Sture Ericson. Man måste alltså då ändra på bestämmelsen att vi inte skall exportera till stat som befinner sig i – eller riskerar att befinna sig i – väpnade konflikter. Det är detta som är allvarligt, tycker jag, när det gäller den utskottsmening som jag citerade förut.

Anf. 86 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Att något dåligt har skett tidigare enligt en lag som fungerade dåligt kan ju inte göra det som är dåligt i dag bättre. Den slutsatsen kan vi väl i alla fall komma fram till.

Centern dräv under 1970-talet frågan om att ändra den gamla vapenexportlagen därför att den visade sig inte hålla måttet. Man tänjde ut den åt alla håll och kanter. Nu, när vi äntligen har fått en ny lag, är det naturligtvis väsentligt att den lagen hanteras så att det blir en helt annan restriktivitet och stringens i dessa ärenden.

Det är naturligtvis mycket viktigt med enighet i sådana här frågor, även med hänsyn till vårt anseende utåt. Men då är det också viktigt att vi kommer

överens om hur denna lag skall tolkas, så att inte riktlinjen helt plötsligt blir någonting som kan användas i uttänjande syfte.

Jag vill återkomma till att Olle Göransson 1982 sade, när den nya lagen kom, att man skulle pröva i varje exportärende. Han sade ingenting om att gå tillbaka till gamla ärenden enligt den gamla lagen. Jag förstår inte att inte socialdemokraterna tycker att om det görs en total bedömning som innebär en tänjning av lagen, så är inte den här lagen heller bra.

Därför har vi inte gått hårdare fram, Oswald Söderqvist. Vi avvaktar nu vad som händer i konstitutionsutskottet. Om den här lagen inte heller visar sig hålla måttet, då måste vi börja arbeta på en tredje lag.

Anf. 87 ANDRE VICE TALMANNEN:

Repliken gällde Sture Ericsons anförande.

Anf. 88 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag hoppades att Sture Ericson skulle ha lagt märke till den återhållsamma ton som präglade centerpartiets och folkpartiets reservation i detta ärende. Denna återhållsamma ton beror på att vi inte vill göra ett slutgiltigt ställningstagande i frågan huruvida handelsminister Mats Hellström har handlat rätt eller fel. Det beror i sin tur på att ärendet föreligger för avgörande i konstitutionsutskottet.

Den återhållsamma tonen, Sture Ericson, står i mycket stark kontrast till den oppositionspolitik som Mats Hellström drev, när han kritiserade de borgerliga regeringarna för tillståndsgivningen när det gällde vapenexporten till Indonesien. Särskild måltavla för hans kritik var vår export av luftvärnskanoner till Indonesien. Oförsiktigt nog tog Sture Ericson upp den frågan i sitt anförande. Och i slutet av detta anförande gjorde han den underliga kullerbyttan att påstå att dessa luftvärnskanoner, som skulle vara ett fullföljande av tidigare avtal, inte kunde användas för att bekämpa gerillan i Östra Timor. Det var en saltomortal i den högre skolan, Sture Ericson.

Mats Hellström var ständigt på scenen och åberopade Indonesiens krig i Östra Timor i sin kritik av de borgerliga regeringarna. Härvidlag är det också fråga om en helomvändning som är ganska enastående. Under hans regenskap har svensk vapenexport ökat. Prognoserna för 1986 pekar på stigande siffror. Av förtjusta företagsledare har Mats Hellström fått betyget att han är vår främste vapenhandlare.

Vi har varit återhållsamma, Sture Ericson, och vi avvaktar avgörandet i konstitutionsutskottet. Det finns för all del en majoritet av socialdemokrater och vpk-are i detta utskott. Det är möjligt att de avfärdar kritiken. Men den moraliska kritiken kommer alltid att hänga kvar vid det här ärendets behandling under Mats Hellströms tid som utrikeshandelsminister.

Till sist, Sture Ericson: Genom historien finns det otaliga exempel på att beslutsfattare i militära frågor har åberopat Gud och andra högre makter och tagit Gud som ett vittne på att rättvisan har legat på deras sida i sådana här avgöranden och för att rättfärdiga en sjuk sak. Det är underligt att Sture Ericson i sitt anförande klev in i de fotspåren.

Anf. 89 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att säga några ord till Oswald Söderqvist. Han svarade inte på min fråga: Vore det bättre att köpa ett amerikanskt plan än att hålla på med att plocka ihop ett eget projekt, som ändå ger oss en handlingsfrihet som vi inte skulle få om vi enbart importerade?

Jag hör på Rune Ångström att han är mycket besvrad över att den här debatten inte fick det innehåll som han hade tänkt sig. Om det första beslutet 1978 om att sälja luftvärnskanoner till Indonesien hade varit ett enstaka beslut, fattat av misstag, hade kanske folkpartiets agerande i den här frågan varit begripligt. Men det handlar om en serie beslut, sex regeringsbeslut, fattade åren 1978, 1979, 1980 och 1981, som täcker alla de fyra varianter av borgerliga regeringar som vi har haft i modern tid. Detta hände under de år då Indonesiens övergrepp på Östra Timor pågick som värst.

Att nu, fem år efteråt, komma med anklagelser över att riktlinjerna inte tillämpas när den socialdemokratiska regeringen har sett sig nödsakad att fullfölja kanonleveranserna, tycker jag är litet dålig politisk stil, om jag skall uttrycka mig milt.

Vad vi får bevittna här är ett nytt beklämmande exempel på folkpartistisk hållningslöshet och inkonsekvens.

Görel Thurdin har läst på dåligt. Det är faktiskt så att de riktlinjer som gällde när vi hade borgerliga regeringar är nästan identiska med dem som gäller i dag. Vad som hände när vi fick den lag som vi nu har var att vi kodifierade vad som redan gällde plus att vi fick några tillägg beträffande licenser, som skall underkastas samma kontroll som annan export och när det gäller militär utbildning o. d. Men det går inte att rätta partivännerna, som satt i regeringen och fattade beslut om leveranser till Indonesien, genom att påstå att vi har en ny lag.

Sedan verkade Görel Thurdin litet besviken över att jag inte hade kritiserat centerpartisterna i samband med Indonesienfrågorna. Det beror på att i centerns beteende är inslaget av något slags helig enfald mer framträdande än den medvetna dubbelmoral som kännetecknar folkpartisterna. Det är lättare att förlåta dem som inte vet vad de gör än dem som försöker agera åklagare i ett mål där de själva är de verkligt skyldiga.

Anf. 90 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det går inte att slingra sig undan genom att försöka ta upp en försvarspolitisk debatt om inköp av plan eller annat sådant. Det har vi diskuterat förut, och det kommer vi säkert att återkomma till när vi skall debattera försvarspolitiken.

Frågan är vad som skall gälla beträffande de krigsmaterielleveranser som vi har gjort upp med USA om. Jag avser då inte bara JAS utan framför allt den senaste stora ordern på antitankvapnet Roböt 84, som Bofors nu skall sälja, liksom den tidigare DIVAD-affären, där vi skulle kunna ha många debatter med folkpartiet och centern och givetvis också moderaterna.

Skall de riktlinjer gälla om vilka Sture Ericson säger att det är bra att de inte står i lagen men som faktiskt konfirmeras i lagen? I så fall skall vi inte exportera krigsmateriel till stat som befinner sig i väpnad konflikt eller riskerar att komma i väpnad konflikt. Det är det vi skall ta ställning till, inte

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Den svenska krigs-
materielexporten*

om det hade varit bättre för Sverige att köpa ett plan utifrån i stället för att engagera sig i JAS-projektet.

Vi går in i ett stort militärt industriellt projekt, det största industriprojektet i Sveriges historia, tillsammans med USA, Storbritannien, Västtyskland och Frankrike. Vi tillverkar delar kors och tvärs. Vi plockar ihop plan på olika sätt.

Hur kan detta stämma överens med de riktlinjer som finns konfirmerade i lagen? Hur kan det vara möjligt att ni tillåter stora leveranser till USA av Robot 84, detta moderna och förnämliga antitankvapen – när USA är djupt involverat i konflikter i Mellanamerika, när USA ständigt, varje dag, riskerar att komma i väpnad konflikt överallt i världen? Hur kan ni försvara det? Det är orimligt, och det visar att det är något som inte stämmer – när det gäller säkerhetspolitiska överväganden bryter ni mot lagen, precis som alla andra regeringar har gjort tidigare. Det är vad det handlar om!

Det är ganska tröttsamt att hålla på och tjata. Jag tycker att man skall vara litet ärlig och inte försöka slingra sig undan på detta sätt. Det är oärligt och det är ganska dålig argumentation som ni för fram.

Jag skall inte förlänga denna debatt. Det finns mycket man skulle kunna säga till de borgerliga ledamöterna, som talar om exempelvis Indonesien. Det skulle man också i viss mån kunna säga till Sture Ericson om det socialdemokratiska ställningstagandet. Jag håller med Sture Ericson om att det har begåtts fel. Men för den skull behöver man inte, när man har kommit i opposition, slå sig för bröstet och göra anmälningar till konstitutionsutskottet – som folkpartiet har gjort det senaste halvåret – när man har en mängd synder på sitt eget samvete.

Anf. 91 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Sture Ericson sade i sin replik att de borgerliga regeringarna sålde luftvärnskanoner till Indonesien när övergreppen pågick som värst. Men för att använda Sture Ericsons eget talesätt: Då dödens stillhet har inträtt i Östra Timor och endast mindre grupper av gerillan finns kvar i bergen, då är det moraliskt riktigt att sälja luftvärnskanoner till Indonesien! Då kan plötsligt inte luftvärnskanonerna användas till att bekämpa gerillan i bergen, och då är vapenexporten sådan att det finns skäl att försvara den!

Har Sture Ericson inte heller lagt märke till att riktlinjerna och reglerna för den svenska vapenexporten undan för undan har skärpts från år 1976 fram till dessa dagar? Det vi nu har begärt är att konstitutionsutskottet skall granska om den tidigare utrikeshandelsministern har överträtt dessa skärpta regler, som senast skärptes 1985.

Sture Ericson har försökt sig på en historieskrivning, men historieskrivningen omfattar just vad jag nu sade: Har Mats Hellström överträtt de riktlinjer och regler som finns för den svenska vapenexporten? Detta skall avgöras av konstitutionsutskottet under denna riksdag.

Anf. 92 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Jag är så ny här i riksdagen att jag trodde att om riksdagen har beslutat om en ny lag skall det innebära en skillnad. Men enligt Sture Ericson gör det inte det.

Det går ju att tala om helig enfald om vi tror på socialdemokraternas vilja att hantera vapenexporten annorlunda med den nya lagen.

Jag pekar än en gång på att ni, när lagen kom till, sade att det skulle bli nödvändigt med en prövning av varje exportärende. Vi anser att ni inte har gjort någon sådan prövning.

Anf. 93 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Till Oswald Söderqvist vill jag säga att det i lagen bara står att krigsmateriel ej får utföras ur riket utan tillstånd av regeringen. Vi debatterar alltså ett tillstånd som har getts och frågan om regeringen har visat det goda omdöme som förutses i bakgrundstexterna till lagen, dvs. de riktlinjer som Oswald Söderqvist har refererat till. Det är en fråga som konstitutionsutskottet får avgöra. Vi har nog inte tid nu att i repliker diskutera Sveriges vapenimportpolitik – det får vi göra i ett annat sammanhang.

Rune Ångström påstår att jag har hävdat att det senaste beslutet är moraliskt riktigt. Vad jag har sagt är att vi i denna affär har tvingats göra en totalbedömning som har lett fram till att export ändå måste tillåtas – mot bakgrund av att det är fråga om en komplettering, mot bakgrund av vilka effekter det skulle få för Sveriges internationella anseende som exportland, mot bakgrund av den faktiska situationen i Indonesien, mot bakgrund av att luftvärnskanoner på kustbevakningsfartyg, med ammunition för flygplan och för sjömål men utan ammunition för landbekämpning, nog inte går att använda på Östra Timor. Det är en liten ö men inte så liten att dessa kanoner går att använda uppe i bergen där.

Jag vill påpeka för Görel Thurdin att det senaste exporttillståndet inte har handlagts på något annat sätt än andra exportärenden. Precis samma rutiner har följts, och det har passerat den rådgivande nämnden, där Görel Thurdivs parti är representerat. Den rådgivande nämndens praxis är att registrera när det förekommer en stark opposition. Det förekom ingen opposition mot det råd som den rådgivande nämnden gav. Görel Thurdin bör vara försiktig innan hon sätter partikamrater i ledande ställning i en alltför svår knipa i detta sammanhang.

Andre vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist, Rune Ångström och Görel Thurdin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 94 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Låt mig i debattens slutskede framföra några kortfattade synpunkter med anledning av föreliggande betänkande.

Moderata samlingspartiet anser att de överväganden som ligger bakom nu gällande reglering av svensk krigsmaterielexport i allt väsentligt är hållbara också i dag. Den diskussion som nu förs om innehållet i kommande försvarsbeslut – köp eller utveckling av en kvalificerad jaktrobot liksom nödvändigheten av utvecklandet av svensk teknologi och en svensk profil på telekrigsområdet – understryker värdet av en inhemsk försvarsindustri. Försvarskommittén säger klart ut i sitt betänkande Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet att en inhemsk försvarsindustri med utvecklings- och produk-

tionskompetens underlättar uppnåendet av de svenska säkerhetspolitiska målen. I denna ekvation ingår också en viss krigsmaterielexport, som dock måste vara underkastad strikt kontroll, och om detta råder enighet i kammaren.

Som Sture Ericson sade i sitt huvudinlägg, väcker naturligtvis vapenexporten till fattiga u-länder moraliska betänkligheter, men även dessa länder måste ha rätt till ett försvar. Frågan är i dag om missbruk och överträdelse av reglerna har skett i vissa fall. Detta utreds nu av polisen och tullkriminalen. I fallet Indonesien utreder konstitutionsutskottet om regeringen brustit i tillämpningen av gällande riktlinjer.

Det rimliga måste enligt moderata samlingspartiets uppfattning vara att man avvaktar dessa utredningar och sedan drar slutsatserna om det är kontrollen som måste skärpas och/eller om justeringar också måste ske i gällande regelverk. Båda dessa frågor måste behandlas när utredningarna har slutförts, och därför stöder vi således utskottets betänkande.

Anf. 95 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Låt mig påpeka för Margaretha af Ugglas att det är omöjligt att först säga att man ställer sig bakom de riktlinjer som gäller och som är konfirmerade i lagen och i nästa andetag säga att det är möjligt och viktigt att göra säkerhetspolitiska bedömningar, dvs. att import från och export till USA skall kunna förekomma. Det stämmer inte. Om man anser att de säkerhetspolitiska bedömningarna skall ta över och att vi måste känna oss tvingade att exportera till USA för att få tillgång till import därifrån, betyder det att punkterna 1 och 2 i riktlinjerna sätts ur spel. Man kan inte sitta på de två stolarna samtidigt – det är omöjligt. Då måste man begära en ny lagbestämmelse som konfirmerar nya riktlinjer, annars hänger det inte ihop. Det är just det som är dilemmat för såväl Margaretha af Ugglas som Sture Ericson.

Anf. 96 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Den säkerhetspolitiska bedömningen är den att det är av värde för Sverige att ha en inhemsk vapen- och försvarsindustri och att i denna ekvation också ingår en viss krigsmaterielexport. Det har Oswald Söderqvist själv sagt att han håller med om. De övriga tolkningar som Oswald Söderqvist har framfört i en lång rad repliker och inlägg får han själv stå för. Han tycks betrakta Förenta Staterna som varande i ett ständigt krigstillstånd, men jag tror inte att alla medlemmar i denna kammare delar hans bedömningar och tolkningar. Oswald Söderqvist får stå för sina bedömningar, men jag delar dem inte – så enkelt är det.

Anf. 97 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Detta gör saken ännu mer komplicerad. Margaretha af Ugglas anser att dessa riktlinjer inte gäller för USA, och vi skall hålla oss till det, inte till vad jag tycker. Men vad tycker Margaretha af Ugglas? Befinner sig inte USA i väpnad konflikt, eller riskerar inte USA att råka i väpnad konflikt? USA har ju hundratals inspektörer i Honduras där man utbildar

contras som går över gränsen och angriper Nicaragua – är inte det att vara inblandad i väpnad konflikt?

Visst skall Sverige ha en vapenexport, men vi måste samtidigt ha lagbestämmelser och riktlinjer som gäller. Vi kan inte ha riktlinjer och bryta mot dem när vi tycker att det passar ur säkerhetspolitiska synpunkter. Det är bestämmelserna som Margaretha af Ugglas har att ta ställning till. Befinner sig USA i väpnad konflikt eller inte? Det var precis samma sak för tio år sedan, när jag diskuterade Indonesienfrågan med Staffan Burenstam Linder, Margaretha af Ugglas partikamrat här i kammaren. Nu håller alla utom moderaterna med om att det var fel att tillåta exporten till Indonesien.

Vi måste bestämma oss för om riktlinjerna och lagen skall gälla eller om säkerhetspolitiska överväganden skall ta över.

Anf. 98 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Ja visst, så är det! Lagen och riktlinjerna skall gälla, och det är just därför som vi har denna ganska omständliga och nog så riktiga process med parlamentarisk nämnd, utrikesnämnd och regeringsbeslut. Det är där varje ärende skall behandlas, enligt gällande riktlinjer. Jag håller helt med om det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utrikesutskottets betänkande 1

Mom. 1 (Sveriges förbindelser med Israel)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 16 för reservation 1 av Lars Werner.

Mom. 3 (Israels samarbete med Sydafrika)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för reservation 2 av Lars Werner. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 2

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 3

Mom. 3 (begränsningar av krigsmaterielexporten till vissa länder, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 16 för reservation 1 av Lars Werner.

Mom. 4 (vapenleveranser till Indonesien)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 16 för hemställan i reservation 2 av Lars Werner. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

Delpensionsför-
säkringen

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 208 röster mot 84 för den i reservation 3 av Gunnel Jonäng m. fl. anförda motiveringen. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkanden
1986/87:2 om delpensionsförsäkringen,
1986/87:3 om bilstöd till handikappade,

socialutskottets betänkanden.

1986/87:6 om vård i livets slutskede m. m. och
1986/87:8 om vård av missbrukare.

Anf. 99 ANDRE VICE TALMANNEN:

Dessa betänkanden debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas socialförsäkringsutskottets betänkande 2 om delpensionsförsäkringen.

Delpensionsförsäkringen

Anf. 100 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Ett av regeringens få konkreta vallöften var att kompensationsnivån i delpensionsförsäkringen skulle återställas till 65 % från nuvarande 50 %. Det konkreta löftet gavs 1985, och då hade man ett överskott i delpensionsfonden på 862 milj. kr. Det fanns alltså både tid och pengar att genomföra vallöftet och höja kompensationsnivån redan från januari 1986. Men regeringen valde att hålla inne delpensionärernas pengar, och inte förrän den 1 juli 1987 skall kompensationsnivån återställas. Under tiden växer överskottet i fonden. Överskottet beräknas under 1986 ha stigit till 2 miljarder 270 milj. kr. För att man skall få en uppfattning om hur stort överskottet egentligen är kan jag nämna att delpensionsfondens sammanlagda utgifter för ett år som mest har varit 1 miljard 558 milj. kr. Det var 1981, när vi hade flest delpensionärer. För närvarande är den sammanlagda årskostnaden ungefär 900 milj. kr. för delpensionerna som betalas ut under ett år.

Mot denna bakgrund är det, herr talman, väldigt svårt att förstå den verkliga orsaken till att deltidspensionärerna skall behöva vänta ända till den 1 juli 1987 på att få tillgång till sina pengar. Vi menar från vpk:s sida att man kan skjuta fram den här reformen till den 1 januari 1987.

De som har en låg lön har drabbats hårdast av den försämring i delpensionen som verkställdes av den borgerliga regeringen 1981. Låg lön,

tungt arbete och dålig arbetsmiljö har ett klart samband, och man behöver väl inte vara kommunist för att tycka att det är stötande att arbetare i tunga jobb av ekonomiska skäl har fått avstå från delpension, medan överskottet i fonden bara vuxit och vuxit.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk:s reservation i betänkandet.

Anf. 101 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! I den senaste regeringsdeklarationen tillkännagavs att delpensionen skall återställas till sin ursprungliga ersättningsnivå från den 1 juli 1987. Margó Ingvardsson gjorde här stor affär av att delpensionsfonden har tillåtits öka och sade att det hade varit möjligt att återställa ersättningsnivån tidigare än vad som nu blir fallet. Men jag vill då framhålla att det socialdemokratiska partiet har regeringsansvaret och ansvaret att återställa svensk ekonomi, vilket innebär att vi skall successivt minska budgetunderskottet, och vi skall sänka inflationen samtidigt som vi skall motverka arbetslösheten. Vi skall också se till att en social trygghet bibehålls under denna period. Då är det inte lika enkelt att på en gång återställa alla de sociala reformer som vi genomfört.

Jag tycker emellertid att det är bra att det nu klart har angivits ett datum för när den här pensionen skall återställas. Vi vet att delpensionen var något mycket bra framför allt för de arbetare som Margó Ingvardsson talat om. Det visas tydligt i all statistik att den minskning som skett när det gäller antalet delpensionstagare har drabbat grupperna lågavlönade och människor med hårt arbete, alltså de grupper som Margó Ingvardsson berörde.

Med anledning av innehållet i de tre motioner som behandlas i förevarande betänkande vill jag säga att pensionsberedningen för cirka en månad sedan lämnade ett delbetänkande. I det betänkandet finns förslag till ändringar av sådana avsnitt av delpensionen som har visat sig inte fungera så bra som man hade tänkt sig. När vi får en proposition om det samlade paketet – alltså både ersättningen och vissa förändringar av delpensionen – blir det tillfälle att återigen föra en diskussion om ämnet. Detta kan förhoppningsvis ske ganska snart efter årsskiftet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i socialförsäkringsutskottets betänkande i dess helhet.

Anf. 102 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Det var en riktigt dålig förklaring som Ingegerd Elm gav till att regeringen har innehållit delpensionärernas pengar. När den borgerliga regeringen 1981 försämrade villkoren för delpensionen var socialdemokraterna på samma sida som vi och kritiserade den borgerliga regeringens beslut. Man sade redan då att delpensionen skulle återställas till sitt ursprungliga värde. År 1985 gavs ett konkret löfte. Nu säger Ingegerd Elm att regeringen har ansvaret för samhällsekonomin i dess helhet och måste tänka på inflationen och på arbetslösheten och därför inte har kunnat återställa delpensionsnivån.

Ingegerd Elm! Är det delpensionärerna som är de mest inflationsdrivande i vårt land, och är det delpensionärerna som orsakar arbetslösheten? Tvärtom! Om människor fick en möjlighet att ta ut delpension från 60 års

ålder, skulle det faktiskt bli mera arbete som behövde utträttas, och en del av de arbetslösa skulle få en chans till jobb.

Delpensionen finansieras vidare inte över statsbudgeten utan via en fond med särskilt för delpensionen avsatta medel, uttagna i form av arbetsgivaravgifter. Tidigare har det varit ett underskott i fonden. Men om det är ett underskott i en sådan fond, får man väl höja arbetsgivaravgiften, och det har vi också föreslagit.

Jag vill minnas att det redan år 1984 blev ett litet överskott, på 4 miljoner, i denna fond. År 1985 var överskottet uppe i över 800 miljoner, och det fanns utrymme för en sådan höjning som nu föreslås. Det är verkligen upprörande att delpensionärerna, dvs. de som har det största behovet av att få sin arbetstid förkortad, skall behöva betala för andra grupper i samhället genom att avstå från en sådan höjning. Det är dessutom mycket dålig ekonomisk politik ur samhällsekonomisk synpunkt.

Man kan göra en jämförelse avseende utvecklingen av antalet förtidspensionärer och sjukpenningbidrag i åldrarna 60–64 år ställt i relation till minskningarna på delpensionsområdet. Siffror från riksförsäkringsverket visar att arbetare i åldrarna 60–64 år, både män och kvinnor, på grund av ohälsa är borta i genomsnitt en tredjedel av året från sina arbeten. Vad kostar inte det? Kanhända hade de inte haft dessa sjukdagar om de hade fått sin delpension.

Anf. 103 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Jag och socialdemokratiska partiet är fortfarande ense med vpk om att det var felaktigt att förändra delpensionsnivån, men när vi motsatte oss sänkningen hade vi ett alternativ. Vi var fullt medvetna om att det sedan åren hade fortgått och ekonomin försämrats ytterligare inte skulle vara möjligt att återställa delpensionsnivån omedelbart efter regerings-skiftet.

Margó Ingvardsson ställer frågan: Är det delpensionärerna som orsakar inflationen och arbetslösheten om de får sin ersättning höjd? Ja, så kan man ju säga på område efter område. När man ser till helheten får man ibland lov att göra avkall på ambitionerna på det sätt som skett. Vi menar att det är värdefullt att vi nu har lyckats nå den nivån att vi inte längre behöver tillföra fonden pengar utan i stället har en stabil grund när vi återställer ersättningsnivån.

Anf. 104 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill fråga Ingegerd Elm om hon tycker att det är en riktig princip att pengar i en fond, avsatta för delpensioner, inte används för det ändamålet, så att människor i tunga jobb inte kan få en berättigad delpension. Var ligger den samhällsekonomiska vinsten i att människor i stället för att få pengar ur den fonden till sin delpension tvingas förtidspensionera sig, få sjukbidrag eller få sjukpenningersättning? Har man då gjort någon samhällsekonomisk vinst?

Anf. 105 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt det som Margó Ingvardsson säger. Vad skulle pengarna i fonden användas till annat än för delpensionerna? Det finns särskilda bestämmelser för denna fond. Den förvaltas av riks försäkringsverket och följer de bestämmelser som gäller. Jag har ingen kunskap om att den skulle användas till något annat ändamål.

Anf. 106 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Det märkliga är just det förhållandet att vi har en fond för delpensioner och att det i fonden finns tillräckligt med pengar för återställande av kompensationsnivån. Trots detta fullföljer socialdemokraterna inte sitt löfte och höjer kompensationsnivån omedelbart utan säger att delpensionärerna får vänta på sina pengar tills det ekonomiska läget blir bättre. Då finns det skäl att misstänka att delpensionärernas pengar har använts för andra ändamål.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om socialutskottets betänkande 8.)

Anf. 107 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 3 om bilstöd till handikappade.

Bilstöd till handikappade

Anf. 108 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Historien om bilstödet är lång och fylld med löften och förhoppningar. Men den är också ett skolexempel på långhalningar och hur politiska instanser tillåter att en angelägen fråga skjuts upp.

Bilstödet för de handikappade debatterades torsdagen den 25 april 1985 i riksdagen. Det var då tredje gången på mindre än fem månader som detta diskuterades i riksdagen.

Riksdagen beslöt då om en återremiss till regeringen med uppdrag att före den 1 januari 1986 återkomma med ett förslag som skulle vara realistiskt med utgångspunkt från en utrustad handikappbils marknadsvärde.

Vad har hänt?

Jo, i januari 1986, alltså efter det datum då ett nytt förslag skulle ha förelagts riksdagen, tillsätts en utredningsman för att utreda ett nytt förslag.

Löfte om att en utredningsrapport skall ligga färdig i december i år har getts av de socialdemokratiska ledamöterna i socialförsäkringsutskottet. Detta är alltså i stort sett ett år efter det att ett nytt beslut skulle ha tagits av riksdagen.

Det är mycket tråkigt att man från ansvarigt håll bara nonchalerat denna fråga som man har gjort.

Det verkar som om ett riksdagsbeslut inte betyder något för regeringen; det verkar som om regeringen trots beslutet verkställer eller inte verkställer

när det passar den själv. Denna gång drabbar det en angelägen fråga och en grupp människor som väntat på besked i många år.

Ansvaret härför har i hög grad regeringen; det är ju i år över 20 år sedan som den första utredningen om bilstöd till handikappade startade. När den var färdig och remissbehandlad i början av 1970-talet orkade inte den dåvarande socialdemokratiska regeringen föra frågan vidare. Riksdagen var dock otålig och beställde en ny utredning, som tillsattes 1979. Veckorna före valet på hösten 1982 var utredningen färdig – man var enig om ett förenklat, förbättrat och utvidgat bilstöd till de handikappade. Sedan dess har föga konstruktivt hänt. Dåvarande socialministern tog ett halvår på sig innan frågorna gick ut på remiss. Sent på hösten 1983 var remissarbetet avslutat. Genomgående var remissutlåtandena positiva, och när det gällde de allmänna grundtankar som utredningen byggde på gav remissinstanserna klart stöd.

Hela 1984 har socialministern och regeringen antingen förträngt frågan eller inte lyckats ta sig samman och lägga fram förslag för riksdagen. Detta trots att det motionsledes har påyrkats och att en enig riksdag har förutsatt att det skulle komma ett förslag i enlighet med riksdagens egen beställning. Det kom under vintern eller våren ett justeringsförslag som innebar att bidragsdelen skulle uppgå till 35 000 kr., och vi vet att man för den summan inte får en ny bil i dag. Om man är rörelschindrad, och det är ju ett krav för att man över huvud taget skall komma i fråga, kan man inte välja bil efter samma kriterier som icke handikappade. Man måste ha en bil som man kan lita på. På grund av rörelschindret kan det vara svårt, ibland omöjligt, att ens ordna de mindre reparationer som det alltid finns behov av på begagnade bilar. Man kan inte heller ha en hur liten bil som helst, det måste finnas plats för rullstolen. Det krävs en alldeles speciell teknik för att kunna lyfta in rullstolen sedan man själv satt sig i bilen, och detta fungerar inte i alla bilar. Som handikappad måste man ställa helt andra krav på en bil än vad en icke handikappad behöver göra.

Inkomstgränserna är alldeles för snävt tilltagna. Vid 60 000 kr. i årsinkomst trappas bidraget ner för att helt försvinna vid 76 000 kr. Det innebär i praktiken att man, om man tillhör den grupp handikappade som har lyckats få jobb, oftast tjänar för mycket för att vara berättigad till bidrag. Arbetar man inte är man inte heller berättigad till bidrag. Som studerande är man berättigad därtill, men då har man oftast inte alls råd med en bil, eftersom man inte har någon inkomst. Det är därför mycket angeläget att vi får nya regler och att den grupp handikappade utvidgas som kan komma i fråga.

Två tunga skäl talar för en utbyggnad av bilstödet som ett komplement och alternativ till färdtjänsten. Egen bil innebär för handikappade större rörlighet och oberoende, något som färdtjänsten inte kan ge. En egen bil medför dessutom redan med måttlig resandevolym lägre samhällskostnader än färdtjänsten.

Det kan tyckas onödigt att vi tre partier reserverar oss när det nu skall läggas ett utredningsförslag i december. Men, herr talman, vi har ännu inte sett detta förslag, men ställer givetvis förhoppningar på det. De handikappade har väntat tillräckligt länge nu. Bilen är ganska ofta ett måste för dem för att kunna följa med i samhällslivet. Utredning har lagts på utredning.

Socialministern, som handhar dessa frågor, har inte följt upp ett riksdagsbeslut från våren 1985.

Dessa skäl gör oss fullt berättigade att reservera oss i denna fråga.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen från folkpartiet, centern och vpk i detta betänkande.

Anf. 109 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Krav på förändringar av bilstödet till handikappade har ställts under många år, och frågan har också debatterats och utretts. Bilstödskommittén höll på i nästan fyra år utan att något hände därefter. 1985 gav riksdagen regeringen till känna att man ville se ett resultat, så att de nya reglerna kunde tillämpas från den 1 januari 1986. Men helt uppenbart har regeringen åsidosatt riksdagens majoritets beslut. Vi anser därmed att det är befogat att riksdagen i dag påtalar detta genom att bifalla den gemensamma center-, folkparti- och vpk-reservationen i betänkandet.

Reglerna för att som handikappad i dag få bidrag till bil har stora brister, och den största bristen är att inkomstgränserna är för snävt satta. Fullt bidrag får man bara vid en inkomst upp till 63 000 kr. och inget bidrag alls om man tjänar över 79 000 kr. Visserligen har handikappade generellt sett lägre inkomster än icke handikappade, men även som handikappad tjänar man oftast mer än 63 000 kr. per år vid heltidsarbete, och därmed kan man inte få fullt bilstöd.

Att det är fel på reglerna framgår klart av att de pengar som staten anslår för inköp av bil och handikappanpassning inte har kunnat utnyttjas fullt ut de senaste åren. Av de 34,8 milj. kr. som var avsatta för ändamålet 1984 användes bara 23,6 milj. kr. Det blev alltså ett överskott på drygt 11 milj. kr. Inkomstgränserna justerades 1985, och det innebar att 300 fler än 1984 kunde få detta bilbidrag. Trots det blev det drygt 6 milj. kr. kvar av anslaget 1985. De här åren tog jag bara som exempel; bilbidragen har aldrig kunnat utnyttjas fullt ut, och det beror på att reglerna för att få bilbidrag är skrivna så att många människor som behöver bidraget inte kan utnyttja det.

Vpk anser att bilen skall betraktas som det tekniska hjälpmedel för handikappade som bilen i praktiken är. I detta betänkande har vi avstått från att avge en reservation om detta. Vi ansåg att det just nu var viktigare att över huvud taget få fram ett förslag från regeringen. Men vi anser att den pågående utredningen, som skall arbeta vidare med frågan, måste ta ställning till huruvida bilen skall räknas som ett tekniskt hjälpmedel eller inte. Om utredningen beslutar sig för att betrakta den som ett sådant, slipper man ifrån oerhört många knepiga, tekniska lösningar för hur bilstödet skall vara utformat. Vpk framlade i en motion 1983/84 en kostnadsberäkning som visade att om bilen erkändes som tekniskt hjälpmedel skulle det inte bli dyrare än det förslag som den dåvarande bilstödskommittén hade lagt fram. I förslaget hade vi inte tagit hänsyn till de stora besparingar som skulle kunna göras inom färdtjänsten. Men vi återkommer med detta krav.

I dag, herr talman, yrkar jag således bifall till den gemensamma center-, folkparti- och vpk-reservationen i betänkandet.

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

*Bilstöd till
handikappade*

Anf. 110 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Väl fungerande färdmöjligheter är oerhört viktiga för att personer med handikapp skall kunna komma ut i samhället. Med detta som mål har också samhället gjort vissa, speciella satsningar under åren. I första hand driver man kravet om att allmänna kommunikationsmedel såsom tåg, buss och flyg skall vara anpassade för att kunna användas även av rörelsehindrade personer. Det är ett arbete som pågår fortlöpande. Härutöver finns färdtjänsten med sin speciella uppbyggnad, som passar många människor, på samma sätt som bilen är ett förträffligt kommunikationsmedel för andra.

Samhället har sedan gammalt en ekonomisk stödform via arbetsmarknadsverket för inköp av bil. Bidragets storlek och inkomstgränser framgår av utskottets betänkande. I konstruktionen ligger också den begränsningen att bidraget endast utgår till personer som arbetar eller studerar, och just detta har kritiserats ganska länge. Framför allt handikapprörelsen har fört fram krav om en utvidgning av stödet till att även gälla andra personer än de nämnda kategorierna. Under ganska många år arbetade en utredning med att ta fram ett sådant förslag, men den konstruktion som presenterades förkastades av remissinstanserna. I och med det fördröjdes en lösning av frågan. I det läget valde den socialdemokratiska regeringen att räkna upp det nuvarande bilstödet, som alltså utgår via AMS.

Därefter har frågan diskuterats här i riksdagen några gånger. Problemet har varit att finna en lämplig stödform som alla kan acceptera, och det är kanske inte det enklaste.

Som redovisas i utskottets betänkande tillsatte regeringen i januari i år en särskild utredningsman för att se över frågan om bilstöd för handikappade. Det är således andra gången det sker. I utskottets betänkande står följande: "Enligt vad utskottet erfarit beräknas det förenämnda utredningsuppdraget bli redovisat före årsskiftet. Utskottet, som förutsätter att regeringen snarast möjligt lägger fram förslag i frågan, avstyrker med det anförda bifall till samtliga motioner."

Enligt texten är utredningen i slutskedet, och betänkandet skall läggas fram i nästa månad. Då kan det ju inte finnas någon stor mening i att bifalla en reservation som går ut på att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet har anfört. Jag är övertygad om att regeringen tar ytterst allvarligt på den här frågan. Efter det att man har hört handikapprörelsen om det nya förslaget kommer man att redovisa det för riksdagen.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 111 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Det var definitivt ingenting nytt som Börje Nilsson kom med, och det kanske inte heller var att vänta i det här läget. Redan i utskottet uttryckte sig Börje Nilsson precis på det sätt som han gjorde nu. Han tyckte att det var onödigt att vi skulle avge en reservation.

Men jag förklarade i mitt huvudanförande varför vi gjorde det. Vi tycker fortfarande att det är mycket dåligt av regeringen att den, efter så många år och sedan frågan återremitterats 1985, inte kunde komma med något förslag före den 1 januari. Vi har varit med om detta vid flera tillfällen förut, och

därför har vi väldigt svårt att lita på att det skall bli något bättre den här gången.

Jag tror att de socialdemokratiska ledamöterna i socialförsäkringsutskottet har en vilja att det skall bli någonting, men det är ju inte där problemet ligger just nu, utan problemet ligger hos regeringen. Det är socialministern som inte har sett till att det blivit någonting gjort.

Anf. 112 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att mittenpartiernas företrädare skall vara litet försiktiga i den här debatten. Under åren 1976–1982 – förlåt, att jag återkommer till den perioden, men den är ganska intressant i sammanhanget och det politiska livet – hade man ansvaret för regeringspolitiken, och bilstödet var då helt oförändrat under hela den tiden. Man gjorde alltså ingenting åt det här stödet, vare sig beloppsmässigt eller i fråga om inkomstgränserna.

Den borgerliga regeringen satte i gång en utredning, som lade fram ett förslag, vilket sedan förkastades av handikapporganisationerna. I det läget fann den socialdemokratiska regeringen det nödvändigt att höja det nuvarande bilstödet.

Det kan i och för sig diskuteras, om regeringen borde ha tillsatt den senaste utredningen snabbare, men nu har arbetet fortskridit så långt att utredningsmannen lägger fram ett färdigt förslag i nästa månad. Då tycker jag att det är onödigt att bifalla reservationen. Vi får vänta till december och se vad utredningsförslaget innehåller, och sedan skall det naturligtvis remissbehandlas i vanlig ordning.

Anf. 113 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Vi hade väntat, om det hade varit en vanlig utredning. Men regeringen har ju halat och dragit på denna sak i väldigt många år.

Det är helt rätt att den regering som folkpartiet var med i tillsatte en utredning, men den utredningen blev klar strax före valet 1982, och Börje Nilsson vet mycket väl vilket parti som då övertog regeringsmakten och som borde ha verkställt beslutet. Vad jag förstär, var Börje Nilsson med i den utredningen, och man kunde ha fattat beslut redan då.

Jag vill framhålla i det här sammanhanget att under den tid som vi hade en borgerlig regering ökade resurserna till de handikappade på ett sätt som det inte funnits motsvarighet till vid något annat tillfälle. Pengarna som satsades för de handikappade ökade från 4 till 15 miljarder kronor under den tiden. Det tycker jag visar att det fanns en god vilja att verkligen göra någonting för de handikappade. Och utredningen var som sagt klar precis före valet.

Anf. 114 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! När det gäller bilstödet, som vi nu diskuterar, hände det ingenting under hela den borgerliga regeringsperioden. Den utredning som gjordes var inte användbar, utan den förkastades. I det läget tvingades den socialdemokratiska regeringen att höja det bilbidrag som hade legat stilla under de sex borgerliga regeringsåren. Det är fakta i målet.

Socialdemokratin har tagit ytterst allvarligt på handikappfrågorna, och vi

tar allvarligt också på den här frågan. Det är oerhört viktigt att ordna upp och förbättra färdmöjligheterna för handikappade. Jag tror att Bengt Lindqvist kommer att ta tag i den frågan ganska snart och överlämna ett förslag till riksdagen.

Anf. 115 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Det sista Börje Nilsson sade i det senaste inlägget är vi överens om allihop. Det är väldigt viktigt att ta tag i frågorna som gäller de handikappade.

Det är då bara att konstatera att det lades fram ett utredningsförslag precis före valet 1982, och vad jag förstår var Börje Nilsson med i den utredningen. Om förslaget var så dåligt att det inte kunde användas, varför tog då inte socialdemokraterna direkt tag i detta och gjorde någonting åt det?

Det har gått ganska många år sedan 1982. Ni har haft många chanser. Det har förekommit många frågor, interpellationer och motioner om detta i riksdagen, men det har inte hänt någonting. Vi vet fortfarande inte om det kommer något förslag. Vi tror och vi hoppas att utredningsförslaget skall komma i december. Vi skall läsa det noga, och jag hoppas att det innebär ett stöd för de handikappade.

Anf. 116 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Det har inte skett någon förhållning. Det har varit ytterst svårt att finna ett nytt system. Detta är en oerhört besvärlig fråga, som man har fått tänka över flera gånger, men nu kommer det alltså snart ett förslag, och jag tror att det kommer att bli en hygglig lösning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om socialutskottets betänkande 8.)

Anf. 117 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialutskottets betänkande 6 om vård i livets slutskede m. m.

Vård i livets slutskede m. m.

Anf. 118 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! I betänkandet om vård i livets slutskede m. m. tas också upp frågan om obduktion och dödsbevis, detta med anledning av en center- och en moderatmotion.

Den lag som gäller på det här området är 1975 års obduktionslag. Dessutom finns socialstyrelsens författningar, folkbokföringens regler, föreskrifter och anvisningar för polisväsendet m. m., som anger när obduktion skall ske och hur dödsbevis skall utfärdas.

Enligt obduktionslagen får obduktion företas om den avlidne under sin livstid skriftligen medgivit detta. Men obduktion får också göras även om medgivande saknas, nämligen om det behövs för att fastställa orsaken till dödsfallet eller för att få viktig upplysning angående sjukdom. I lagen sägs

också att om dödsorsaken är känd får obduktion inte äga rum, om den avlidne eller nära anhörig till honom har uttalat sig mot det eller åtgärden eljest kan antas stå i strid med den avlidnes eller nära anhörigs uppfattning.

Det kan förefalla som om obduktionsförfarandet är så omgärdat av restriktioner att det i praktiken skulle vara mera sällan som obduktioner förekommer. Men så är det nu inte. År 1982 uppgick antalet obduktioner till 36 422. Av dessa utfördes 12 626 enligt rättsmedicinska grunder, medan 23 796 var kliniska obduktioner. Antalet döda samma år var 90 666, vilket då innebär att obduktion företogs i inte mindre än 40 % av fallen.

Det kan finnas skäl att, så som det yrkas i en motion av centerpartisterna Bengt Kindbom och Börje Hörnlund, göra en utvärdering om antalet obduktioner verkligen står i rimligt förhållande till de intentioner som låg bakom 1975 års lag. Det är tydligt att reglerna för utfärdande av dödsbevis har uppfattats så att obduktion utförts i många fall där de närstående inte ansett det vara nödvändigt eller önskvärt. Det kan vara fråga om att fastställa den exakta dödsorsaken för en gammal person som lidit av flera allvarliga sjukdomar, som var för sig kunnat leda till döden. Man måste ifrågasätta, precis som utskottet gör, om det generellt är motiverat att mot de anhörigas vilja genomföra obduktion i sådana fall.

Vad som också kan behöva ses över är förfarandet omkring dödsfall, t. ex. om det är nödvändigt att så ofta som nu sker tillkalla polis.

I sin helhet handlar det mycket om värdighet och om att visa respekt för den döde och dennes anhöriga.

Det jag här har sagt avviker inte mycket från vad socialutskottet har anfört både i det här och i tidigare betänkanden. Utskottet har bl. a. sagt att det kan "ifrågasättas om inte tillämpningen av reglerna för dödsbevis blivit mer restriktiv än avsett, varigenom onödigt många dödsfall kommer att hänföras till sådana med okänd dödsorsak". På ett annat ställe sägs det att det "är viktigt att obduktionslagens intentioner i fråga om hänsynstagande till de anhöriga inte urholkas genom en onödigt vidsträckt tolkning av vissa undantagsregler". Det hade därför varit logiskt med ett tillkännagivande till regeringen angående en översyn av reglerna för obduktion och utfärdande av dödsbevis.

Tyvärr hänvisas endast till RRK-utredningen, vilken enbart har att behandla rättsmedicinska obduktioner och frågor som hänger samman därmed. Det finns ingenting som talar för att de frågor som jag här har tagit upp är föremål för någon översyn eller kommer att bli det under den närmaste framtiden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

10 § Anmäldes och bordlad

Proposition

1986/87:67 Förlängning av undantag från markvillkoret i fråga om bostadslån för vissa egnahem

Prot. 1986/87:29 11 § Anmäldes och bordlades
19 november 1986 Motionerna

1986/87:Kr101 av Ingrid Sundberg m. fl.
1986/87:Kr102 av Jan-Erik Wikström m. fl.
1986/87:Kr103 av Sven Eric Lorentzon och Arne Svensson
1986/87:Kr104 av Gunhild Bolander
1986/87:Kr105 av Karl Boo och Kerstin Göthberg
1986/87:Kr106 av Karl Boo m. fl.
1986/87:Kr107 av Jan Fransson och Håkan Strömberg
Tjänstebostäder för präster och förvaltningen av kyrklig jord (prop. 1986/87:13)

1986/87:Fö109 av Kerstin Ekman m. fl.
1986/87:Fö110 av Gunnar Björk i Gävle m. fl.
1986/87:Fö111 av Göthe Knutson m. fl.
Vissa personalfrågor inom försvaret (prop. 1986/87:36)

1986/87:Bo101 av Lars Werner m. fl.
1986/87:Bo102 av Erling Bager m. fl.
1986/87:Bo103 av Rolf Dahlberg m. fl.
1986/87:Bo104 av Sören Lekberg och Nils T Svensson
1986/87:Bo105 av Kjell A. Mattsson m. fl.
Ändringar i hyres- och bostadsrättslagstiftningen (prop. 1986/87:37)

1986/87:Sk104 av Tommy Franzén m. fl.
1986/87:Sk105 av Börje Hörnlund och Per-Ola Eriksson
1986/87:Sk106 av Kjell Johansson m. fl.
1986/87:Sk107 av Karl Björzén m. fl.
1986/87:Sk108 av Knut Wachtmeister m. fl.
1986/87:Sk109 av Stig Josefson m. fl.
Ändringar i vinstdelningsskatten, m. m. (prop. 1986/87:42)

1986/87:Sk110 av Kjell Johansson m. fl.
1986/87:Sk111 av Ingbritt Irhammar och Per-Ola Eriksson
1986/87:Sk112 av Stig Josefson m. fl.
1986/87:Sk113 av Wiggo Komstedt
1986/87:Sk114 av Stig Gustafsson
1986/87:Sk115 av Alf Svensson
1986/87:Sk116 av Knut Wachtmeister m. fl.
1986/87:Sk117 av Jan Sandberg m. fl.
1986/87:Sk118 av Lars Werner m. fl.
Beskattning av förmån av fri bil (prop. 1986/87:46)

1986/87:L114 av Nic Grönvall
1986/87:L115 av Bengt Harding Olson och Margitta Edgren
Skydd för kretsmönster i halvledarprodukter (prop. 1986/87:49)

1986/87:Sk119 av Marianne Jönsson och Anna Wohlin-Andersson
1986/87:Sk120 av Knut Wachtmeister m. fl.
1986/87:Sk121 av Bertil Danielsson

1986/87:Sk122 av Kurt Ove Johansson och John Johnsson
Beskattningen av traktorer (prop. 1986/87:50)

1986/87:T108 av Lars Werner m. fl.
Kommunal parkeringsövervakning (prop. 1986/87:51)

1986/87:T109 av Lars De Geer
Riksdagens revisorers förslag om dimensioneringen av SMIII:s nät av
vattenföringsstationer m. m. (förs. 1986/87:6)

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

Meddelande om interpellationer

12 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framstälts

den 18 november

1986/87:95 av *Ylva Annerstedt* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om statsbidraget till fristående skolor:

Enligt uppgift beslutade regeringen den 13 november att avslå Höglandsskolans i Stockholm ansökan om statsbidrag. Orsaken sades vara att skolan inte varit verksam i tre år, vilket är den kvalifikationstid som lades fast i riksdagsbeslut om fristående skolor.

Med hänsyn till att Höglandsskolan fungerat utomordentligt väl i 50 år synes det orimligt att regeringen inte beaktat utbildningsutskottets uttalande i det aktuella betänkandet. I detta förutsätts att regeringen gör undantag från treårsregeln när så befinner rimligt.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till skolministern:

Vilka kriterier skall vara uppfyllda för att regeringen skall utnyttja möjligheten att göra avsteg från treårsregeln?

den 19 november

1986/87:96 av *Gunnar Björk* i Gävle (c) till socialministern om åtgärder för att förenkla och effektivisera socialförsäkringen:

Åren 1982–1984 har 2 500 helårstjänster försvunnit inom försäkringskassorna i landet på grund av de besparingskrav som riktats mot kassaverksamheten. Samma besparings- och rationaliseringskrav utvisar att ytterligare ca 1 000 helårstjänster kommer att försvinna fram till 1990.

De rationaliseringsåtgärder som under motsvarande period varit möjliga att genomföra har inte kompenserat de krympande personalresurserna.

Man kan samtidigt konstatera att kassornas ärendemängd under budgetåret 1984/85 ökade med ca 3 %, och enligt riksförsäkringsverkets prognoser förväntas en fortsatt ökning av ärendemängden fram till 1990. I det perspektivet intar antalet arbetsskadeärenden något av en särställning. Dessa ärenden torde kunna antas öka med 10–15 % årligen. Problemets

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

Meddelande om interpellationer

rätta dimensioner om några år framträder tydligt om man beaktar att antalet ej avgjorda arbetsskadeärenden för närvarande uppgår till omkring 30 000 i landet.

Förvaltningskostnadernas andel av samhällets totala utgifter för socialförsäkringen motsvarar ungefär 2 %. Den ensidiga inriktningen att reducera förvaltningskostnaderna har skett utan att beakta den uppenbara risk som därmed uppstår för ökade försäkringsutgifter, risk för rättsförluster för den enskilde, minskad uppslutning kring idén om en allmän försäkring, sämre service genom bl. a. förlängda handläggningstider m. m.

Om situationen på kassorna blir sådan att man på grund av otillräckliga personella resurser inte hinner utföra några försäkringsmässiga kontroller utan endast kommer att utbetala begärt belopp, kommer försäkringersättning av olika slag att felaktigt utbetalas med betydande belopp. Redan i dag har arbetsituationen på kassorna framtvingat åtgärder som innebär genvägar i handläggningen – att sjukkontrollen har minimerats eller helt upphört, att rehabiliteringsinsatser förbehålls unga personer med god prognos, att antalet återkrav vid felaktigt utbetalda belopp har minskat till följd av reducerade kontrollfunktioner, att prövning av inkomna inkomstuppgifter görs endast vid uppenbara avvikelser är några exempel på sådana genvägar.

Exempelvis kan noteras att det i försäkringskassan i Värmland under 1985 återbetalades 705 319 kr. i felaktigt utbetalda pensionsbelopp. Den administrativa kostnaden för denna återkravshandläggning beräknas till ca 150 000 kr. Om en helårstjänst för kravhandläggning försvinner på kassans bidragssektion uppstår en förlust för samhället på omkring 350 000 kr.

Andra mer långsiktiga effekter av den förda politiken torde kunna förutses i form av minskad kompetens på grund av utebliven personalutbildning och en minskning av antalet försäkringskasssekotor. Vidare kan man se tydliga tendenser till en påtvingat kortsiktig personalpolitik i form av tillfälliga nödlösningar.

Den fråga man ställer sig är: Vilken samhällsekonomisk vinst får en sådan anställningspolitik?

Det föreligger en bred politisk enighet i det svenska samhället kring grundidén om en allmän socialförsäkring som är lika för alla. De konsekvenser vi ser visar emellertid att den praktiska tillämpningen av denna allmänna försäkring redan nu börjat komma i konflikt med dessa grundidéer.

De senaste årens utveckling inom socialförsäkringen har inneburit att dess grundidéer och administration har försämrats. Detta främst på grund av att socialförsäkringens kostnader bedömts ur ett kortsiktigt och snävt perspektiv. Det har alltså skett en fixering vid den lilla del av kostnaden som hänförs sig till förvaltningsutgifterna.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor till socialministern:

Vilka åtgärder avser socialministern på kort sikt vidta för att försäkringskassorna skall kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett sådant sätt att den enskilde medborgaren utan onödiga dröjsmål kan få de upplysningar och den ersättning denne är berättigad till och att inte socialförsäkringen åsamkas onödiga kostnader?

Vilka åtgärder planeras på längre sikt för att förenkla och effektivisera socialförsäkringen?

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

1986/87:97 av Hans Göran Franck (s) till socialministern om den rättspsykiatriska organisationen:

Meddelande om interpellationer

I beslut av justitieombudsmannen den 9 juni 1986 angående långa väntetider för rättspsykiatriska undersökningar anges bl. a. att allvarliga missförhållanden rått beträffande dessa undersökningar under en längre tid.

Även om förslag till ny organisation för rättspsykiatri är under utarbetande är det enligt JO ofrånkomligt att det kommer att ta lång tid innan den börjar fungera. För närvarande för statens förhandlingsnämnd diskussioner med landstingen om ett överförande av rättspsykiatri till dem. Flera landsting har ställt sig tveksamma till ett överförande. Från fackligt håll har stark kritik framförts mot ett sådant övertagande. Det är ovisst om det över huvud taget är möjligt att få till stånd överenskommelser som tillgodoser de krav som måste uppställas för rättspsykiatri.

Den långa tidsutdräkten i förhandlingarna har varit till stor skada. Staten måste emellertid i avbidan på eventuella förändringar ta det fulla ansvaret för sitt nuvarande huvudmannaskap.

JO framhåller i sitt beslut att omedelbara åtgärder är påkallade för att nedbringa de totala undersökningstiderna, som ofta flerdubbelt överskrider den i lag föreskrivna tidsfristen om sex veckor för avgivande av rättspsykiatriskt utlåtande.

I maj 1985 nedlades den rättspsykiatriska kliniken i Härnösand. 1974 träffades samarbetsavtal mellan staten och Västerbottens läns landsting om inrättande av en rättspsykiatrisk klinik i Umeå. Den planerade starten har hela tiden skjutits framåt, bl. a. till följd av olika uppfattningar om kostnaderna och om deras fördelning mellan staten och landstinget. Efter nedläggningen av kliniken i Härnösand får häktade från Norrland placeras i kliniker i övriga delar av landet.

Socialstyrelsen beslutade den 3 augusti 1985 att stänga en avdelning i Göteborg. Till detta kommer att sommarstängning förekommit vid alla kliniker under ett flertal år.

De långa väntetiderna har inneburit ett stort lidande för de häktade. Väntetiderna kan inte med tanke på utgifterna på häktningssidan anses ekonomiskt försvarbara. JO ifrågasätter om Europadomstolen på grund av den europeiska konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna, som Sverige anslutit sig till, skulle godta de väntetider som förekommer. Anledningen därtill är att den som är berövad sin frihet är berättigad till rättgång inom skälig tid. I många fall överskrids denna tid.

De åtgärder som socialstyrelsen vidtagit efter JO-beslutet är till en del av betydelse för att åstadkomma förbättringar. Men som helhet är de klart otillräckliga. Det kan nämnas att en häktad i Stockholm fått vänta i nära fem månader, då han den 6 november överfördes till rättspsykiatriska kliniken i Huddinge. Situationen är särskilt allvarlig i Stockholm, vilket detta fall belyser. Det tillskott av fyra platser som socialstyrelsen beslutat om efter JO-beslutet har inte avhjälp situationen.

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

Meddelande om interpellationer

Rättspsykiatrisk klinik måste snarast öppnas i Norrland med erforderligt antal platser. Ytterligare avdelning och undersökningsplatser på andra orter måste tillkomma. Sommarstängningarna måste omprövas. Ytterligare utomstående läkare behöver engageras. Rättspsykiatriska klinikerna måste över huvud taget snabbt tillföras förstärkta resurser, vilket underlättar bemästrandet av en rad svårösta problem.

I anledning av det anförda får jag till socialministern ställa följande frågor:

1. Hur bedömer socialministern de långa väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar, särskilt vad gäller tiden i häkte före överförande till rättspsykiatrisk klinik?
2. Vilka åtgärder avser socialministern att vidta utöver vad socialstyrelsen beslutat om?
3. När kan förslag om förändring av den rättspsykiatriska organisationen förväntas, och hur ser socialministern på frågan om huvudmannskapet för denna organisation?

1986/87:98 av *Karin Israelsson* (c) till kommunikationsministern om järnvägsnätet i övre Norrland:

Kommunikationerna spelar en stor roll när det gäller att skapa en regional balans och rättvisa. För de tunga och långa transportererna behövs väl fungerande järnvägsförbindelser. För de näraliggande transportererna har en fungerande lastbilstrafik stor betydelse. Flyget öppnar nya möjligheter att skapa snabba förbindelser som gagnar affärsverksamhet och turism.

I ett pressmeddelande den 28 oktober fastslog kommunikationsministern att miljö, säkerhet, kvalitet och regional balans tillhörde de faktorer som måste väga tungt när den trafikpolitik som skall formuleras inför 1990-talet skall fastslås. Detta borde ha lugnat inte minst de människor som bor i de regioner som just nu drabbas mycket hårt av strukturomläggningar i näringslivet, hög utflyttning och svag ekonomi. Förutsättningar för framtida nyetableringar ligger i ett väl utbyggt kommunikationsnät som omfattar både järnvägsförbindelser och goda vägar samt näraliggande flygfält. Utan dessa förutsättningar kommer det att vara i det närmaste omöjligt att locka nya företag att etablera sig i t. ex. Västerbottens inland.

Hela övre Norrland känner sig nu bedraget av det fagra talet i kommunikationsministerns pressmeddelande. Indragningar och inskränkningar i ordinarie tågtrafik har aviserats. Persontrafiken Långsele-Hoting är nedlagd. Persontrafiken Ljusdal-Hudiksvall är nedlagd. "Ådalen" är indragen mellan Umeå och Stockholm. Lapplandspilen är indragen mellan Boden och Kiruna fem dagar i veckan. Ett fjärrtåg kommer eventuellt att dras in på övre Norrland i nästa tidtabell. Listan kunde göras längre på alla de åtgärder som syftar till en betydligt försämrad situation. Kommer detta mönster inte att brytas dröjer det inte många år innan den mesta järnvägstrafiken är nedlagd i denna region.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

1. Vilka satsningar avser regeringen vidta för att uppfylla kravet på en god regional balans för järnvägsnätet i övre Norrland?

2. På vilket sätt har samråd skett mellan departementen för att åstadkomma en regional rättvisa under de senaste åren?

Prot. 1986/87:29
19 november 1986

Meddelande om frågor

13 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 19 november

1986/87:180 av *Anders Nilsson* (s) till kommunikationsministern om postutdelningen i vissa servicehus inom åldringsvården:

Inom äldreomsorgen pågår ett arbete i syfte att normalisera boendet för dem som bor på institutioner av skilda slag. Ökade möjligheter till eget boende, satsning på servicelägenheter och mer hemlika förhållanden för dem som måste ha en mer omfattande vård är inslag i det arbetet.

Ett ökat självbestämmande, stimulans till aktivitet och ett stärkt skydd för den personliga integriteten är väsentliga inslag inom äldreomsorgen. Strävan är att med olika praktiska åtgärder göra institutionsboendet så likt hemmiljön som möjligt. Därvid är insatser även från andra än de sociala myndigheterna av stor betydelse.

I Vara kommun, Skaraborgs län, har en konflikt uppstått mellan socialnämnden och postverket. Som ett led i förändringsarbetet inom äldreomsorgen har socialnämnden begärt att postverket skall dela ut post till dem som bor i kommunens servicehus med helinackordering på samma sätt som sker till andra boende. Det avböjer postverket och hänvisar till sitt regelsystem.

Det förefaller naturligt att även postverket medverkar i ett samarbete för att förbättra de äldres villkor. Televerket gör ingen skillnad mellan boende med helinackordering och dem med eget hushåll.

Är kommunikationsministern beredd att medverka till en förändring av postverkets regler beträffande boende i servicehus med helinackordering?

1986/87:181 av *Iris Mårtensson* (s) till kommunikationsministern om utbyggnad av SMHI:s mätstationer:

Riksdagens revisorer har föreslagit att SMHI skall lämna mer information om vattenföringen i åar och älvar.

Det innebär att SMHI:s observationsnät måste byggas ut – det behövs alltså ytterligare mätstationer bl. a. i översvämningsdrabbade Hälsingland och Dalarna.

Är statsrådet beredd att medverka till en utbyggnad av SMHI:s mätstationer?

Prot. 1986/87:29 1986/87:182 av *Paul Lestander* (vpk) till arbetsmarknadsministern om
19 november 1986 fortsatt drift av skogsstationen i Täreändö:

Meddelande om frågor

I en Norrbottenstidning i måndags denna vecka finns ett referat om de skogsarbetare som nu måste bryta upp från Täreändö. Dessa arbetare har varit sysselsatta i skogarna runt Täreändö i lag som ingått i AMS egenregiverksamhet. Skogsvårdsstyrelsen har haft det administrativa ansvaret för dessa arbeten. Den skogsvårdskonsulent som finns i området hävdar i samma artikel att det fortsättningsvis finns arbetsuppgifter för styrkan, som består av 23 arbetare. Däremot verkar det vara svårt att få någon huvudman för att driva förläggningen i Täreändö.

Mot den anförda bakgrunden vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Tänker arbetsmarknadsministern vidta några åtgärder för att göra en fortsatt drift av denna skogsstation i Täreändö möjlig?

1986/87:183 av *Börje Hörnlund* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om ett centrum för miljövetenskaplig forskning i Umeå:

I en rapport om möjligheterna till en utökad samverkan på forskningsområdet mellan universitetet i Umeå och FOA föreslås att ett centrum för miljövetenskaplig forskning bör byggas upp i Umeå.

Förslaget innebär att tidigare inledda satsningar med denna inriktning skall fullföljas av statsmakterna. En unik miljövetenskaplig resurs för landet skulle därmed skapas.

Enligt min mening är det nödvändigt att resurserna för forskning vid Umeå universitet kraftigt förstärks som ett led i arbetet att utveckla universitetet och stärka dess roll som bas för avancerad forskning i Norrland.

En kraftfull satsning enligt utredningen skulle bli ett betydelsefullt bidrag i denna riktning.

Med hänvisning till vad som anförts vill jag fråga miljöministern:

Avser regeringen att medverka till att ett centrum för miljövetenskaplig forskning lokaliseras till Umeå?

14 § Kammaren åtskildes kl. 17.53.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson

Onsdagen den 19 november em.

Kl. 19.30

Vård i livets slutskede
m. m.

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

15 § Fortsattes behandlingen av socialförsäkringsutskottets betänkanden 1986/87:2 och 3 samt socialutskottets betänkanden 1986/87:6 och 8 (forts. från prot. 29).

Vård i livets slutskede m. m. (forts. SoU 6)

Anf. 119 DANIEL TARSHYS (fp):

Herr talman! Rosa Östh påpekade före pausen att det inte är något större avstånd mellan reservanterna och utskottets majoritet. Jag vill understryka detta. Reservanterna begär en utvärdering och översyn av reglerna för dödsbevis och obduktioner. Utskottsmajoriteten påpekar att riksdagen redan har begärt detta och att utskottet förutsätter att en sådan översyn kommer att redovisas.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 120 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Det är mycket riktigt så, som Daniel Tarschys här påpekar, att det finns en stor samstämmighet i utskottet beträffande dessa frågor och beträffande intresset av att få en utvärdering till stånd. Vad vi från reservanternas sida beklagar är att man inte har tagit till vara denna samstämmighet i form av ett tillkännagivande till regeringen.

Anf. 121 DANIEL TARSHYS (fp) replik:

Herr talman! Orsaken till att vi inte har velat göra en sådan hemställan är att vi redan har gjort en.

Anf. 122 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! I och med att regeringen nu aviserat en proposition om hjärndödsbegreppet har debatten om vården i livets slutskede åter tagit fart. Frågorna om liv och död är viktiga frågor och bör hanteras med stor varsamhet.

Jag vågar emellertid påstå att vi kristdemokrater på ett tidigt stadium analyserade den problematik som har med transplantationskirurgins utveckling att göra. För – därom råder ingen tvekan, anser vi – det är om

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Vård i livets slutskede
m. m.

transplantationer det hela handlar, även om detta märkligt nog förnekades till en början. Därför kunde vi konstatera att införande av ett nytt dödsbegrepp egentligen bara är en juridisk undanmanöver. En så viktig fråga som dödsbegreppet bör vara lättförståelig, men allt tyder på att ett hjärndödsbegrepp under överskådlig tid kommer att uppfattas som mycket svårgripbart för de flesta. Och detta är något som riksdagen – utöver de andra sakliga motargumenten – bör ta hänsyn till.

Ett generellt hjärndödsbegrepp kommer aldrig att kunna tillämpas generellt. Endast mindre än 5 % av dödsfallen kommer att fastställas genom ett sådant begrepp. I mer än 99,5 % av fallen skall döden konstateras genom det traditionella sättet, dvs. varaktigt cirkulationsstillestånd.

Den enda patientgrupp som praktiskt påverkas av ett nytt dödsbegrepp är de potentiella organdonatorerna. Det är alltså så, att utan transplantationsmotiven saknar hjärndödsbegreppet praktisk betydelse.

Dessutom behöver man inte komplicera transplantationsfrågorna genom att manipulera med dödsbegreppet. Redan SLS-utredningen visade att transplantationsfrågorna kan lösas på annat sätt – och det är det som kds-motionen So405 handlar om. Individens mänskliga integritet kan tillgodoses genom ett positivt och frivilligt sätt att hantera dessa frågor. Frivilliga och skriftliga organdonationer som utgår från den situationen då en verifierad, total hjärninfarkt föreligger är, som vi i kds ser det, ett etiskt riktigt sätt att hantera dessa livsviktiga frågor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion So405.

Anf. 123 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är utomordentligt viktiga frågor som tas upp i kds-motionen. Regeringen har aviserat att den inom kort kommer att framlägga en proposition om dödsbegreppet, och utskottet förutser att dessa frågor då kan behandlas med större djup och på basis av ett bättre material än vad vi har i dag. Därför avstyrker utskottet motionen.

Anf. 124 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag har naturligtvis viss förståelse för detta. Vi har fått vänta länge på besked om att denna proposition skulle komma. Jag tror också att just det faktum att den nu är aviserad kommer att innebära att denna debatt – på ett som jag hoppas ödmjukt och försynt sätt – förs vidare i vårt land.

Herr talman! Jag vill göra gällande att de som gång på gång repeterar att det var få remissinstanser som ville behålla det nuvarande dödsbegreppet, de glömmer att alltför få var välupplysta när man avgav remissvaren.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om socialutskottets betänkande 8.)

Anf. 125 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialutskottets betänkande 8 om vård av missbrukare.

Anf. 126 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I betänkande 1986/87:8 från socialutskottet behandlas en moderat motion, vari framläggs ett förslag till lag med särskilda bestämmelser om socialtjänstens och sjukvårdens ansvar inom missbrukarvården. I motionen hemställer vi att lagförslaget efter vederbörlig beredning skall ersätta lagen 1981:1243 om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Utskottet avstyrker motionen och hänvisar till att resultatet av socialberedningens arbete med utvärderingen av LVM bör avvaktas innan riksdagen tar ställning till frågor om ändringar i missbrukarvården.

I betänkandet behandlas också två motioner om kontraktsvård. Även dessa har avstyrkts.

Herr talman! Det är ett omfattande förslag till lag med särskilda bestämmelser om socialtjänstens och sjukvårdens ansvar inom missbrukarvården som vi har lagt fram. Förslaget syftar bl. a. till att underlätta samverkan i vården av missbrukare. Debatten om missbrukarvården har hittills huvudsakligen gällt samhällets möjligheter att tillgripa tvång mot missbrukare. Detta har lett till att bl. a. frågan om att finna former för ett mer effektivt utnyttjande av samhällets resurser i det förebyggande arbetet har trängts i bakgrunden. Vi anser att lagstiftningen kommit att få en alltför negativ prägel. Missbrukaren har kommit att uppfatta gällande lagstiftning som ett hot, innebärande ett instrument för tvångsutövning, riktat mot honom.

Det i vår motion framlagda förslaget baseras på det ansvar som vi moderater anser att samhället alltid har för missbrukaren. Förslaget syftar inte till att ensidigt reglera samhällets tvångsbefogenheter. Utgångspunkten för förslaget är att åstadkomma ett regelsystem som ger möjligheter till en ökad samordning mellan sjukvården och socialtjänsten, så att missbrukaren vid varje tillfälle skall kunna få den vård han behöver, oavsett om vården skall ges inom sjukvården eller inom socialtjänsten.

De förebyggande insatserna måste intensifieras och effektiviseras. Den enskilde skall tidigt erbjudas den hjälp och det stöd han behöver för att komma ifrån sitt missbruk. Finns behov av vård på grund av missbruk, skall socialnämnden och sjukvården tillsammans med den enskilde upprätta en plan för den fortsatta behandlingen.

I behandlingsplanen bör finnas ett erbjudande om vård i sådant hem som avses i socialtjänstlagen, eller på sjukhus. Det bör också anges vilka resurser samhället i övrigt kan erbjuda i det enskilda fallet och vilket ansvar samhället har för att missbrukaren får den ekonomiska hjälp och det stöd han behöver.

Det är också mycket viktigt att någon finns som har kännedom om hans förhållanden och kontinuerligt kan ge den hjälp och den vård som för tillfället är den bästa. Socialnämnden skall därför kunna utse en kontaktperson med uppgift bl. a. att förmedla och underlätta insatser från socialnämnden och att hjälpa missbrukaren i kontakter med andra myndigheter. Det skall kunna ske även mot missbrukarens vilja. Blir det fråga om att bereda missbrukaren vård, skall en stödperson alltid utses.

Har missbrukarens vårdbehov inte kunnat tillgodoses på frivillig väg –

vilket i de flesta fall ger det bästa resultatet – bör, liksom fallet är i dag, missbrukaren beredas vård mot sin vilja. Vård med stöd av lagen får beredas missbrukaren mot hans vilja under ett år från det att vård med stöd av lagen inleddes. Förutsättningen skall emellertid vara att de förebyggande insatserna visat sig otillräckliga och att det föreligger fara för missbrukarens liv eller hälsa, eller annans liv eller hälsa, eller att missbruket väntas kunna medföra allvarliga sociala skadeverkningar för missbrukaren själv eller hans anhöriga.

De nuvarande grunderna för omhändertagande enligt LVM bör bibehållas men kompletteras med att även skyddet för annan skall utgöra skäl för omhändertagande. Utskottet ser gällande ordning som en tillfällig lösning i avvaktan på den mer allsidiga diskussion som kan komma till stånd sedan resultatet av socialberedningens utvärdering föreligger. Vi moderater anser att vi redan nu bör genomföra förändringar. Behovet är stort.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Vidare vill jag yrka bifall till reservation 2, som gäller kontraktsvård inom socialtjänsten. Denna reservation är gemensamt borgerlig. Vi anser att det är mycket viktigt att kontraktsvården får större utbredning, eftersom vi tror att detta system är mycket användbart. De erfarenheter som hittills har gjorts på detta område har varit övervägande positiva. Genom att gå in för detta system när det gäller vård av missbrukare kan man, enligt vår mening, med samma medel som vi i dag satsar få mycket mer av positiv vård och därigenom också rädda människor till ett bättre liv.

Anf. 127 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Efter att ha utrett åtskilliga frågor inom socialtjänstens ram har socialberedningen nu kommit fram till att se över LVM, den tvångslag som vi har mot vuxna missbrukare. Redan när den lagen infördes sade vi att det är viktigt att den följs upp. Vi hade relativt kort tid på oss då vi utformade den nuvarande lagen, som nu har gällt i ungefär tre år.

Jag undrar om utskottsreservanternas företrädare verkligen menar vad han säger här från talarstolen. Skall vi alltså så gott som anta en lag som är utformad av moderaterna? Erforderlig beredning skulle genomföras. Sådan beredning förekommer ju nu i socialberedningen, och vi får ett slutbetänkande under sommaren 1987, enligt de planer vi har. Jag tror också att den tidsplanen håller.

I beredningen har vi en ledamot från moderaterna, nämligen Göte Jonsson. Han har alla möjligheter att föra fram moderaternas synpunkter där. Då kan de provas där de skall provas.

Jag yrkar avslag på reservation 1.

Beträffande reservation 2, som är gemensam för de borgerliga partierna, är det bara att säga att vi har provat frågan om kontraktsvård inom socialtjänsten flera gånger. Men vi fortsätter faktiskt i socialberedningen att undersöka om det är möjligt att införa något slags kontraktsvård. Jag har sagt det tidigare, och jag vill gärna upprepa det, att ett kontrakt är det alltid möjligt att utforma mellan socialtjänsten och den det gäller. Men frågan är ju vad som skall hända om detta kontrakt bryts. Då kommer man in på rättssäkerheten, och det blir betydligt svårare. Den kontraktsvård som finns

inom kriminalvården är utformad på ett helt annat sätt och skall inte sammanblandas med det som här föreslås.

Herr talman! Som sagt diskuteras också den här frågan i socialberedningen. Betänkandet kommer under försommaren 1987.

Anf. 128 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Evert Svensson säger att han är förvånad när jag för fram dessa synpunkter. Men vi har från tid till annan fört fram synpunkter i denna riktning. Det är därför vi den här gången har utformat ett mera genomgripande förslag. Våra tidigare förslag har alltid avisats med samma hänvisning till att socialberedningen skall utvärdera lagstiftningen innan man inför något nytt. Vi anser att man även nu bör kunna genomföra förändringar, när man redan på goda grunder kan anta att den lag som vi har i dag inte är till fyllest om man skall kunna ge vård och positiv behandling till de olyckliga människor som det är fråga om. Varför avstyrka vårt förslag? Varför inte hänvisa motionen till socialberedningen? Det vore i alla fall litet mera positivt.

Evert Svensson är tveksam till våra ambitioner på den borgerliga sidan att gå in för kontraktsvård. Det förutsätter, i och med att det är två parter, att missbrukaren å sin sida gör ett åtagande. Han eller hon är alltså i sådant läge övertygad och vill ställa upp. Vi är också på borgerlig sida över huvud taget övertygade om att skall man nå framgång i missbrukarvården krävs att missbrukaren själv ställer upp. Då är chanserna väldigt mycket större. Det visar erfarenheter från andra håll.

Anf. 129 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Ingvar Eriksson säger att han framför synpunkter. Så långt är det väl all right. Det måste vara helt tillåtet och högst önskvärt att vi framför synpunkter i denna kammare, så att t. ex. socialberedningen kan fundera över dem. Men att begära att vi skall ta ställning till ett väldigt starkt utformat lagförslag, som det ju faktiskt är fråga om, är att begära för mycket. Vi har socialberedningen, där ju Göte Jonsson ingår. Han kan presentera den här motionen för socialberedningen. Vi kan diskutera den där.

Det verkar som om vi är överens om kontraktsvården, utom på den punkt som jag påpekade, nämligen: Vad händer när man bryter kontraktsvården? Skall man ha ett system där rättssäkerheten är tillgodosedd eller ej? Det är detta det är fråga om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 8 och upprepar mitt yrkande om avslag på de två reservationerna.

Anf. 130 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Evert Svensson påpekade att jag talade om synpunkter. Det kanske var så jag uttryckte mig i repliken. Men visst är det ett starkt utformat lagförslag. Jag tycker det är positivt att någon vågar lägga fram ett starkt utformat lagförslag i en så här viktig fråga. Det borde regeringen i stället vara tacksam för. Då har man någonting att diskutera och kanske dra nytta av. Vi hoppas alltså att vi med det här starka lagförslaget skall kunna påverka dessa frågor i positiv riktning.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 2

Mom. 1 (delpensionsnivån)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 16 för reservationen av Margó Ingvardsson.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 3

Utskottets hemställan bifölls med 199 röster mot 97 för reservationen av Margareta Andrén m. fl.

Socialutskottets betänkande 6

Mom. 2 (översyn av regler om dödsbevis och obduktion)

Utskottets hemställan bifölls med 200 röster mot 98 för reservationen av Ulla Tillander m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (transplantationslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1985/86:So405 av Alf Svensson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 8

Mom. 1 (ny lagstiftning inom missbrukarvården)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 65 för reservation 1 av Blenda Littmarck m. fl.

Mom. 2 (kontraktsvård inom socialtjänsten)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservation 2 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

16 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:1 om ett samlat program för skolläroutbildning (prop. 1985/86:173).

Anf. 131 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 1 under innevarande riksmöte behandlar ett samlat program för skolledarutbildning.

Vi moderater hälsar detta program med tillfredsställelse. Skolledarna, som utgör en av de viktigaste resurserna inom skolväsendet, har länge i utbildningshänseende utgjort en eftersatt grupp. När man nu från statsmakternas sida tar ett krafttag är det utomordentligt väsentligt att utbildningen utformas på ett sätt som verkligen ger de erforderliga resultaten.

Det förslag till ett samlat program för skolledarutbildning som regeringen presenterat i proposition 1985/86:173 har många förtjänster, vilket inte minst framgår av att utskottet vid sin behandling av propositionen i stort sett varit enigt. Detta hindrar emellertid inte, herr talman, att det kan finnas nyansskillnader. Vi moderater har i motion 1985/86:621, väckt med anledning av propositionen, betonat ledarskapets betydelse liksom behovet av goda kunskaper i administrativa och ekonomiska rutiner samt om rättsfrågor. Vi har också framhållit att utbildningsbehovet är störst i början av skolledartjänstgöringen, varför tyngdpunkten i utbildningen tidsmässigt bör läggas på rekryteringsdelen och framför allt på introduktionsutbildningen. Vi anser också att det, eftersom skolledningen i allmänhet består av flera personer, vore lämpligt med en specialiseringsmöjlighet, så att skolledarna inom ett rektorsområde kan komplettera varandra.

Utskottet har skrivit mycket positivt om våra synpunkter i betänkandet och har t. o. m. i något moment sagt sig dela den uppfattning som framförs i motionen i detta hänseende. Det kan då, herr talman, säkerligen te sig underligt för den oinvidge att utskottet likväl avstyrker motionen och därmed också den uppfattning man säger sig dela.

Herr talman! Vi har inte reserverat oss på denna punkt utan utgår från att ansvariga myndigheter noggrant tar del av betänkandet och verkligen beaktar utskottets synpunkter vid detaljutformningen av skolledarutbildningen.

Däremot kan vi inte ansluta oss till propositionens och utskottsmajoritetens förslag till utformning av fördjupningsutbildningens genomförande. Vi kan för vår del inte finna att en särskild regional organisation för just skolledarutbildningen är nödvändig. Vi förordar i stället att länskolnämnderna ges ansvaret. I den mån underlaget för att genomföra en fördjupningsutbildning anses vara för litet inom ett län, kan länskolnämnderna ta initiativ till samarbete utan assistans av några regionala utbildningsledare.

Vi anser också, i likhet med föredragande statsråd, att det är viktigt att man för fördjupningsdelen utnyttjar den kompetens som finns inom högskolan när det gäller skolutveckling och skolledning. Enligt vår uppfattning bör länskolnämnderna normalt kunna anordna fördjupningsutbildningen, eller delar av denna, i form av uppdragsutbildning vid universitet eller högskola. Härigenom bör syftet att tillgodogöra sig högskolans kompetens på relevanta områden på ett tillfredsställande sätt kunna bli tillgodosett.

Jag yrkar sålunda bifall till reservation 2 i betänkandet.

Slutligen, herr talman, några ord om användandet av de statliga medel som

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

*Ett samlat program för
skolledarutbildning*

ställs till förfogande. Vi har i vår motion anfört att en skäligen del av medlen bör användas till att täcka kostnaderna för vikarier under skolledarnas utbildning. Det torde vara ställt utom allt tvivel att skolledarnas möjligheter att ta aktiv del i sin egen utbildning ökar avsevärt om de slipper att upprätthålla sin egen tjänstgöring parallellt med studierna. Utskottet säger i betänkandet att det finner det rimligt att viss del av kommunernas medel för skolledarutbildningen bör användas för att täcka vikariekostnader. Vi nöjer oss med den skrivningen och förutsätter att kommunerna har utskottets skrivning och viljeinriktning i gott minne, när frågan blir aktuell.

Anf. 132 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det förslag till skolledarutbildningen som riksdagen nu skall fatta beslut om är ett viktigt steg i riktning mot en förbättrad kompetens hos skolornas ledning. Vi noterar särskilt de krav på kvalitet som framhålls vid flera tillfällen. På en punkt har emellertid folkpartiet en annorlunda syn. Vi vill ytterligare betona kravet på jämställdhetssträvandena, som vi finner inte tillräckligt har beaktats i regeringens förslag.

Det är ett självklart rättvisekrav att kvinnor och män skall vara lika representerade och ha samma inflytande i samhället. Detta förhållande gäller inte skolledartjänsterna i dag. Det finns många skäl till varför det är angeläget att andelen kvinnliga skolledare bör öka.

Kvinnor och män har olika erfarenheter av livet och människorna. Det är därför viktigt att det även finns kvinnor inom skolledningen, så att perspektivet och möjligheterna till inlevelse och förståelse inte begränsas till männens erfarenhetsområde. Barnen behöver förebilder från vuxenlivet som innebär att kvinnornas och männens kapacitet utnyttjas på lika villkor.

Mot bakgrund av detta är det mycket otillfredsställande att det i propositionen inte lämnas några förslag till hur en jämnare könsrekrytering av skolledare skall kunna åstadkommas.

Inom de områden där det är uppenbart att de lokala skolhuvudmännen har svårigheter att leva upp till ambitiösa målsättningar i läroplanerna är det vanligt att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utarbeta ett program eller speciellt servicematerial. En förbättrad jämställdhet när det gäller skolledarna är ett sådant område.

Utvecklingen går oerhört långsamt, och i många kommuner är man uppenbart handfallen när det gäller att stimulera kvinnor till att söka till skolledarbefattningar. Folkpartiet har därför föreslagit att skolöverstyrelsen i samband med planeringen av den nya skolledarutbildningen skall få i uppdrag att också utarbeta ett program för hur en jämnare rekrytering till skolledartjänster skall kunna uppnås. Detta anser vi att riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 133 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Vi har från vpk:s sida till stor del tillstyrkt regeringens förslag till ett program för skolledarutbildning. På ett par punkter vill vi dock gå längre än regeringen och utskottsmajoriteten.

Skolledarna utgör enligt vår mening en viktig resurs i skolan, bl. a. för att

föra ut de beslut som riksdagen fattar inom utbildningspolitikens verksamhetsområde. Många gånger stöter man som utbildningspolitiker på stora brister ute på skolorna när det gäller vetskapen om de intentioner och diskussioner som ligger bakom beslut i riksdagen. Skolledare spelar här en viktig roll som informationsgivare. Men det är också skolledare som har ett tungt ansvar för att våra beslut så att säga sätts i sjön och får reell verkan.

I det demokratiska ledarskap som skolledarrollen innebär när den fungerar uppstår naturligtvis konflikter. Det kan handla om ideologiska spörsmål eller lojalitetskonflikter beroende på olika gruppintressen. Dessa typer av motsättningar är naturligtvis om inte alltid önskvärda så dock vanliga i ett avancerat demokratiskt ledarskap. Dess motsats, despotismen, kommer aldrig att bli avancerad utan kvalitativt urholkad och bara skenbart fri från motsättningar och skilda intresseståndpunkter.

Vad jag här har sagt belyser delvis vikten av en kvalitativt god skolledarutbildning.

Det är självfallet så att ingen här i riksdagen vill ha en dålig utbildning för skolledarna. Men den problematik som finns i t. ex. det som brukar kallas det pedagogiska ledarskapet gör det enligt vår mening nödvändigt att nogsamt peka ut den kvalitativa nivån som bör nås inom skolledarutbildningen.

Mot bakgrund av de förhållanden som jag här snabbt skisserat har vi ansett naturligt att den senare delen av skolledarutbildningen får en så god anpassning som möjligt till de frågeställningar en skolledare ställs inför i sitt dagliga arbete. Vi har ansett det nödvändigt att klart deklarera: den kompetens som krävs härför finner vi inom det svenska högskoleväsendet. Det vore naturligt om också utskottet ginge på den linjen, och skälen är som sagt många. Låt mig nämna några fler än dem jag tidigare tagit upp.

Snart kommer vi att få en ny lärarutbildning för lärare i grundskolan. Det var inte utan vändor som beslutet fattades i riksdagen, och det lär inte bli utan vändor som det hela sätts i sjön heller. Självfallet kommer denna förnyelse att innebära att nya erfarenheter görs, tas till vara och utvärderas inom lärarutbildningsväsendet.

Vi anser att det är naturligt att skolledarna skall ha del av denna kunskap, och det får de bäst i just våra lärarutbildningsanstalter.

Planeringsvinster skulle också kunna göras om riksdagen nu uttalade att fördjupningsdelen när det gäller skolledarutbildningen skall ligga på högskolenivå. Då kunde man redan nu inför planläggandet av den nya grundskolläroverbyggnaden planera in den uppdragsverksamhet som skolledarutbildningen innebär. Tycker inte utskottsmajoriteten att detta vore bra? Det vore väl bra, i dag då var och varannan i högskoledebatten talar om de höga administrativa kostnaderna inom högskolan. Varför uttalar man inte från utskottets sida vikten av vetenskaplig kompetens då det gäller just det pedagogiska utvecklingsarbetet? Varför överlåter ni socialdemokrater pedagogiskt utvecklingsarbete till privatskolor, som enligt utredningar ändå inte kan inlemmas i det allmänna skolväsendet? Vi delar inte er uppfattning om att de inte kan inlemmas. Anser man inte att våra högskolor har denna vetenskapliga kompetens, eller vill man anlita lösa bihang i form av utbildningskonsulter? Det är ingen speciell högskola för speciellt skolledare som vpk vill bygga. Vi vill bara ta vara på den kunskap och den kompetens

som finns inom det svenska högskoleväsendet och som har byggts upp med skattemedel. Vi kommer aldrig att medverka till att detta kunskapskapital går till spillo. Det är tråkigt att inte fler delar vår uppfattning.

Herr talman! Mot bakgrund av det som jag nu har sagt är det naturligt att man bibehåller den centrala ledningsfunktionen för skolledarutbildningen vid universitetet i Linköping. Jag beklagar att Larz Johansson har sprungit ifrån sin motion om fortsatt lokalisering till Linköping. Får jag helt stilla göra Larz Johansson uppmärksam på, att om man tar till vara något som har skett under en bestämd tid och på en bestämd plats "hittills", innebär detta inte att verksamheten fortsättningsvis kommer att ske på den tidigare bestämda platsen. Ett sådant agerande, Larz Johansson, ger absolut inte röster "rent kommunalt", som Helge Hagberg brukar säga.

Herr talman! På något sätt har nog Larz Johansson i det här fallet blivit av med skjortan.

Med dessa ord yrkar jag bifall till reservationerna 3 och 4.

Anf. 134 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Den proposition som vi nu behandlar, ett samlat program för skolledarutbildningen, är egentligen en uppföljning av ett beslut som tidigare i princip har redovisats i budgetpropositionen 1985/86. Då anmälde statsrådet att han tänkte återkomma med en särskild proposition i detta ärende.

Den allmänna inriktningen, dess mål och innehåll, redovisades och godkändes då av riksdagen. Det förslag som nu föreligger har utarbetats av en arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen. Det är glädjande att kunna konstatera att det nu råder stor enighet inom utskottet. Jag kan notera att de reservationer som har fogats till utskottets betänkande mera är av marginell art. De utgör mera markeringar från olika partier, där dessa försöker finna anledning att redovisa olika uppfattningar.

Jag skall mycket kortfattat beröra de olika reservationerna.

Folkpartiet har i sin motion föreslagit att skolöverstyrelsen skall utarbeta ett program för jämnare könsrekrytering till skolledarutbildning. Senare har folkpartisterna reserverat sig i utskottet. Jag skulle vilja be Ylva Annerstedt läsa propositionen. Där framgår det klart att det i rekryteringsutbildningen bl. a. ingår att åstadkomma en jämnare könsmässig fördelning. Man kan också hänvisa till de övriga regler som gäller på det statliga området. I den statliga förordningen om jämställdhet mellan män och kvinnor i statlig anställning föreskrivs att myndigheterna varje år skall upprätta en plan över sitt jämställdhetsarbete.

Skolöverstyrelsen har också gjort en enkätundersökning. I maj månad 1985 lämnades en rapport från sex län, där man just hade undersökt läget beträffande skolledarna. Av rapporten framgick att det går mycket långsamt och att skolöverstyrelsen även i fortsättningen räknar med att följa denna fråga. Självfallet åligger det skolmyndigheterna på alla nivåer att verka i enlighet med vad som framhållits i motionen och i propositionen. Ett bifall till motionen har ingen praktisk betydelse, eftersom alla myndigheter redan nu har i uppdrag att bevaka denna viktiga fråga. Ett skriftligt program löser inte dessa problem. De löses endast genom personliga insatser ute i de olika skolorna. Där måste i första hand kvinnorna engagera sig och visa sig villiga

att påta sig uppgifterna. Vi tror att det med det utbildningsprogram som nu föreligger och med den rekryteringsutbildning som planerats bör vara möjligt att intressera fler kvinnor att engagera sig. Detta kan endast ske genom personlig påverkan. Vi tror inte att det hjälper att slå in redan öppna dörrar.

I den moderata reservationen tas upp dels ansvaret för fördjupningsdelen, dels högskolans medverkan i denna del. Ansvaret har den statliga skoladministrationen. Regeringen föreslår också, vilket stöds av utskottet, att denna utbildning bör ske i regioner, som senare kommer att beslutas av regeringen eller myndighet. Detta kommer att vara mycket mera rationellt, eftersom antalet deltagare från varje län i de flesta fall kommer att bli relativt litet. Dessutom kommer möjligheten att utnyttja kompetens från högskolor och universitet att bli mycket större. Den principiella inställningen är att utbildningen skall ha en tydlig tillämpningskaraktär och vara klart förankrad i skolan som organisation. Detta utesluter inte att man utnyttjar den kompetens som finns bland forskare och lärare inom högskolan. Tvärtom är detta viktigt. Det gäller i första hand skolutveckling och skolledning. Jag skulle här vilja säga till Björn Samuelson, att eftersom vi lägger sådan vikt vid att kvaliteten på utbildningen blir bra, är det självklart att man skall utnyttja den kompetens som finns inom högskolan, att man skall utnyttja de forskare som finns. Det skall kunna ske vid den utbildning som här föreslås skola skötas av den statliga skoladministrationen. Då kan man tillämpa arbets sättet ute i skolorna.

När det gäller lokaliseringen av den centrala ledningen för skolledarutbildningen föreslår vpk i en reservation att den även i fortsättningen skall vara förlagd till Linköping. Utskottsmajoriteten framhåller att den utgår ifrån att den erfarenhet och kunskap som byggts upp i Linköping tas till vara. Men utskottet anser inte att riksdagen skall ta ställning till förslaget utan menar att detta är en fråga för skolöverstyrelsen, som centralt har ansvaret för utbildningen. Av principiella skäl anser vi att riksdagen inte skall gå in när det gäller en fråga av den här arten, utan det ankommer på den centrala myndigheten att fastställa var den centrala ledningen skall ligga.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 135 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Lars Svensson påpekade att det i propositionen står att ett av syftena med skolledarutbildningen är att åstadkomma en jämnare könsfördelning. Vidare sade han att skyldigheten i dag att upprätta planer för jämställdhetsarbetet åligger myndigheter. Han sade också att skolöverstyrelsen redan nu har uppdraget att följa jämställdhetssträvandena inom skolväsendet.

Ja, detta är alldeles riktigt, men vi kan konstatera att det inte har haft särskilt stor effekt. Tvärtom finns det på de flesta ställen här i landet en fullständigt förkrossande övervikt för de manliga skolledarna. Detta är den bild som barnen får av vuxenvärlden. Om det är någonstans som man bör ta till extra åtgärder för att ändra den här bilden är det ju i skolan där barnen finns, där det uppväxande släktet får bilden av hur vuxenvärlden skall se ut.

Den undersökning som Lars Svensson talade om gäller ju blott och bart sex

län. I rapporten talas det också om att de eventuellt positiva tendenser som man kan utläsa av den mycket begränsade undersökningen är utomordentligt obetydliga.

Nej, Lars Svensson, det rör sig verkligen inte om att slå in några öppna dörrar. För kvinnorna står det sannerligen inte några dörrar vidöppna när det gäller skolledarutbildningen. Hade det varit så, hade bilden av skolledarorganisationen i det svenska skolväsendet sett helt annorlunda ut.

Anf. 136 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Lars Svensson sade att reservationerna är marginella. Om jag fattade honom rätt, menade han att vi genom reservationerna i onödan försökte markera olika uppfattningar.

Att reservationerna är marginella kan jag hålla med om. Det framhöll jag också i mitt anförande. Det rör sig om nyansskillnader, men jag vill inte gå med på att det handlar om att med okynne markera politiska uppfattningar. Enligt vår åsikt är det faktiskt så, att varje ytterligare mellannivå som införs i detta sammanhang ofelbart måste leda till att resurserna används sämre. Det måste bli dyrare att göra på det sättet än att utnyttja de redan befintliga länskolnämnderna.

Sedan, Lars Svensson, en fråga: Hur kan möjligheten bli större att utnyttja kompetensen i högskolan bara därför att man har en särskild regional organisation? Förklara det!

Anf. 137 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är självklart att man utnyttjar kompetensen inom högskolan, sade Lars Svensson. Vidare menade han att det skulle röra sig om marginella skillnader mellan utskottsmajoritetens uppfattning och våra reservationer. Men varför kunde inte utskottsmajoriteten i så fall bifalla reservationerna? Vilken annan kompetens än högskolans är intressant för er del när det t. ex. gäller att göra samordningsvinster i samband med den nya lärarutbildningen, som jag tog upp i mitt anförande? Hur vore det med litet utbildningspolitiskt kitt, Lars Svensson, när det gäller de olika beslut som fattas på det utbildningspolitiska området?

Beträffande Linköping skriver ni i betänkandet att man skall ta till vara den kompetens, erfarenhet osv. som hittills har samlats i Linköping. Jag kan inte förstå annat än att man avhänder sig möjligheter inom utbildningspolitiken. Jag lockas liksom att säga det här. I just den här frågan kan jag inte anlägga några regionalpolitiska synpunkter när det gäller Linköping. Men det måste väl vara så att Sveriges riksdag – om jag nu skall anlägga en sådan aspekt på frågan – också kan säga att man vill ha en del av en myndighet där. Vi kan väl inte först gå till myndigheten, som skulle existera som något slags metafysiskt fenomen, och falla i trans för att sedan vakna upp och veta vad myndigheten anser. Ni ger inga garantier för att man fortsättningsvis får vara verksam i Linköping och där ta till vara den kompetens som byggts upp på just den nivå som också ni genom Lars Svensson som talesman säger er värna om. Inte ens på detta område ger ni ett uns av garanti för att kompetensen får finnas kvar och även odlas genom högskolans försorg.

Är ni beredda att släppa in privata utbildningskonsulter på det här området. Lars Svensson?

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

*Ett samlat program för
skolledarutbildning*

Anf. 138 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först för Ylva Annerstedt få påpeka att myndigheter-na här har ansvaret. Vi har gjort undersökningar som visat att det finns ansvar på alla nivåer. Det leder inte till något resultat. Ylva Annerstedt säger att det på detta område behövs speciella åtgärder. Men det enda som ni har kunnat motionera om och reservera er till förmån för är kravet på att SÖ skall utarbeta ett program. Var finns de konkreta förslag och åtgärder som ni i så fall vill föra fram?

Jag menar att det här måste ske en personlig påverkan ute på högskolorna. Det finns kanske också andra åtgärder som behövs för att hjälpa kvinnorna och få dem intresserade. Att skolöverstyrelsen utarbetar ett program kommer inte att lösa några problem. Det finns så många vackra program och dylikt som inte leder till någonting. Här behövs direkta åtgärder, och de skall i så fall genomföras ute i skolorna.

Göran Allmér frågar varför vi vill inrätta en mellannivå i stället för att utnyttja de redan befintliga nivåerna, eftersom det blir mycket billigare och bättre.

När det visar sig att det i vissa län inte finns tillräcklig kompetens för att kunna ordna en fortbildning måste man samarbeta med andra län. Det är av det skälet som vi anser att fördjupningsutbildningen bör knytas till regionen. Göran Allmér vet lika väl som jag var högskolorna och universiteten är förlagda. Självfallet är det därför betydligt mycket enklare och billigare att utnyttja den kompetens som finns på högskolorna om denna utbildning förläggs regionvis. Frågan om hur dessa regioner skall vara uppbyggda får vi tillfälle att återkomma till. Det finns alltså möjligheter att bättre utnyttja kompetensen på högskolor och universitet genom att låta utbildningen ske regionvis.

Jag tror inte att Björn Samuelson någonstans i betänkandet eller i propositionen kan finna att vi har sagt att man skall utnyttja privata konsultfirmor. Vi har tvärtom framhållit att det finns kompetens inom vårt eget högskoleväsende. Vi säger att denna utbildning skall ha en praktisk anknytning, och denna får man genom att hela tiden ha anknytning till det skolväsende som man jobbar med. Den vetenskapliga forskning som bedrivs och det kunnande som finns på högskolorna skall utnyttjas under medverkan från högskolorna. Vi säger icke på någon punkt att man skall ta in privata konsulter. Det finns inom det svenska högskoleväsendet och skolväsendet tillräckligt många kunniga och lämpliga personer för detta ändamål. Vi tror alltså att det är den vägen man skall vandra. Det finns ingen anledning för riksdagen att bestämma var en liten del av en myndighet skall förläggas någonstans. Vi tycker att det är praktiskt att myndigheten själv avgör detta.

Anf. 139 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Lars Svensson säger att det behövs direkta åtgärder ute på skolorna för att främja jämställdheten, och det håller jag helt med honom om. Det är naturligtvis där det skall göras. Anledningen till att det inte gjorts

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

*Ett samlat program för
skolledarutbildning*

är att man på skolorna inte vet hur man skall göra. På en del håll i kommunerna vet man faktiskt hur man skall bära sig åt. Ett sätt för SÖ att uppmuntra dem som inte vidtagit några åtgärder är att samla in de goda exemplen och utarbeta ett förslag, som stöd och hjälp till Sveriges kommuner, om hur man kan gå till väga när man bättre stimulerar kvinnor att söka till skolledarutbildningar.

Enligt det resonemang som Lars Svensson för skulle SÖ aldrig få göra några kommentarmaterial eller servicematerial. SÖ framställer faktiskt sådant material på en lång rad områden. Bara under det senaste året har SÖ framställt ett tiotal sådana stödprogram för skolorna ute i Sverige. Nog kan det finnas anledning att man också på detta mycket viktiga område får ett material till hjälp för de kommuner där man faktiskt inte vet hur man bär sig åt för att stimulera kvinnor att söka till skolledarutbildningar.

Anf. 140 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Nej, Lars Svensson, det behövs inte någon mellannivå för att få till stånd en god skolledarutbildning. Visst finns det små län. Det är inget som helst tvivel om den saken. Men det är ändå att underkänna länskolnämnderna att inte tro att de skulle kunna komma överens utan ytterligare en regional nivå. De kan förvisso samarbeta.

Jag fick inget svar på min fråga, Lars Svensson. Hur kan det bli ett bättre utnyttjande av högskolornas kompetens bara genom att man inför denna regionala mellannivå? Det var ju så Lars Svensson uttryckte sig i sitt anförande.

Anf. 141 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Först prisar Lars Svensson den kompetens som finns på högskolorna när det gäller utbildning av skolledare. Sedan säger han att man inte kan bry sig om en liten del av den verksamheten. Men om denna lilla del av den stora kompetensen råkar finnas vid en högskola som heter Linköpings högskola? Varför kan inte Lars Svensson säga att vi tycker att det är vettigt att den får ligga kvar där? Jag kan inte förstå varför inte riksdagen skulle kunna uttala att delar av en myndighets verksamhetsområde skall ligga på ett annat ställe än där myndigheten själv har behagat förlägga dem.

I den del som handlar om vilka som skall anlitas vid utbildning av skolledare tolkar jag Lars Svenssons svar som mycket positivt när det gäller privata utbildningskonsulter. Bra, Lars Svensson! Jag tror att vi är överens om att vi vill slippa SAS-rektorer.

Anf. 142 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Björn Samuelson att vi är överens när det gäller att utnyttja den kompetens som redan finns inom högskolan. När det gäller Linköping har vi sagt att vi förutsätter att SÖ tar till vara den kompetens som finns där. Hur man sedan praktiskt skall lösa det blir en fråga för SÖ att avgöra.

Till Ylva Annerstedt vill jag säga: Nu blev det inte något program, utan det blev kompendier från skolöverstyrelsen som skulle gå ut till skolorna. Vi har inte någonstans sagt att skolöverstyrelsen inte skall stimulera denna verk-

samhet. Det vi har sagt är att det viktiga när man skall åstadkomma förändringar inte ligger i att man utarbetar vackra program. När det gäller att komma till rätta med dessa problem är huvudsaken att det förekommer aktiviteter ute i skolorna. För detta har självfallet skolöverstyrelsen, och det vet Ylva Annerstedt som själv är med där, möjligheter och förutsättningar att vidarebefordra tips och idéer om hur man skall kunna förmå kvinnorna att engagera sig. Vi har inte delade meningar om att det bör vara fler kvinnor som skolledare. Vad jag däremot reagerar mot är att man tror att man löser problemen genom att skriva ett program på SÖ. Det reagerar jag mycket starkt emot.

Man har faktiskt, Göran Allmér, redan nu regioner för vissa uppgifter som länskolnämnden ansvarar för, därför att det är praktiskt och därför att det har visat sig att länskolnämnderna är för små. Vad jag sade tidigare var att man självfallet utnyttjar högskolornas kompetens bättre om man har större grupper av skolledare. Det blir också billigare om vi på detta sätt förlägger detta regionvis. Jag trodde att Göran Allmér delade min uppfattning att det gäller både att få kvalitet på utbildningen och att göra den så billig som möjligt.

Tredje vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt och Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 143 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag har naturligtvis all anledning att uttrycka tillfredsställelse över att utbildningsutskottet under stor enighet tillstyrker de förslag som redovisas i propositionen om en samlad skolledarutbildning. Därmed kommer förhoppningsvis också riksdagen att bifalla dessa förslag.

Jag har begärt ordet i denna debatt därför att jag ser det angeläget att särskilt understryka *en* del av skolledarfunktionen, en av skolledarens många uppgifter, nämligen den som handlar om den pedagogiska ledningen.

Det sägs i propositionen att den pedagogiska ledningen är den primära uppgiften för skolledaren. Det är i och för sig självklart, men det bör ändå, trots detta, påpekas och upprepas.

Skolan verkar i dag i ett samhälle som förändras mycket snabbt. Skolan är en institution och en organisation som ställer stora krav på kunskaper och förmåga hos dem som är satta att leda den. Rektorer och studierektorer måste behärska skolans innehåll – det som skolan skall lära ut – och känna till dess regelsystem och dess administrativa ordningar. Skolans ledare måste därutöver ha en sådan yrkessäkerhet att de kan agera självständigt och emellanåt också improvisera där regelsystemen ger dem otillräcklig vägledning.

Mot bakgrund av detta säger jag i propositionen, att eftersom det är lätt att precisera konkreta administrativa uppgifter – det är lätt att hantera dem, identifiera dem och delegera dem –, kan det finnas en risk att skolledaren primärt ägnar sig åt denna typ av uppgifter och att det som är det centrala, nämligen den pedagogiska ledningen i skolan, kommer i bakgrunden. Av detta skäl vill jag gärna, när riksdagen behandlar skolledarpropositionen,

särskilt understryka betydelsen av att man i utbildningen mycket noga informerar och instruerar och ger kunskaper i det som handlar om att vara pedagogiska ledare i skolan.

Att vara en pedagogisk ledare innebär att man är rådgivare och inspiratör för lärarna. Det innebär också att man kan utöva en tillsyn och kontroll över att skolan fungerar och att den kan utföra sina arbetsuppgifter. Jag talar då inte om en polisiär kontroll som innebär att skolledaren skall ha en rapportskyldighet bakåt mot överordnade, mot skolstyrelse och länskolnämnd, utan att skolledaren mycket aktivt skall kunna ingripa, och med dessa små åtgärder kunna korrigera där det behövs för att skolan, där den kommer till korta, bättre skall kunna fungera.

En mycket central uppgift i detta stycke är att beskriva och förklara skolans mål och innehåll, att levandegöra läroplanen. Är det något vi borde ha lärt oss i vår diskussion om vad målstyrning innebär är det just att målstyrning inte innebär att man uppställer ett antal regler för de mål man har utan att man mycket klart levandegör målen och bedriver en opinionsbildning kring det som är skolans mål. Detta är en central funktion för skolledarna, och det är en mycket viktig del i skolledarutbildningen.

Jag vill alltså understryka att en skolledarutbildning, såsom den föreslås, måste syfta till att få skolledare som verkar ute i undervisningsrummet. Om vi inte får det kommer vi aldrig att lyckas med det som är vår avsikt med målstyrningen. Detta kan innebära att skolledarna får avstå från delaktighet i ett och annat i skolans administration. Jag har med viss fasa kunnat se byråkratiska tendenser i skolan på några håll, där samtliga skolledare av förment praktiskt-administrativa skäl har satt sig i ett eget litet hus på skolgården och häckat för att de skall slippa ha kontakt med den verklighet som skolans undervisning är. Jag tycker det finns anledning att understryka att skolledaren alltid måste sträva efter att verka ute i undervisningsrummet. Att skolledaren då behöver ha en gedigen lärarefarenhet och svårligen kan klara sig utan denna förtjänar också att i det sammanhanget understrykas.

Herr talman! Jag ansåg det vara angeläget att i anslutning till den mycket välvilliga behandling som propositionen har fått i utskottet inför riksdagsbehandlingen särskilt framhålla skolledarrollens viktigaste inslag.

Anf. 144 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet, inte för att förlänga debatten, utan för att markera att vi tycker att frågan om skolledarutbildningen är mycket viktig. Vi står alltså bakom utskottsmajoriteten, och jag har därför inga andra yrkanden, men jag vill ändå göra ett par markeringar.

Den vikt vi fäster vid denna fråga tog sig bl. a. uttryck i att redan varen 1983 behandlades här i kammaren en partimotion från centern – den har nr 948 om någon skulle vara intresserad – där vi i centerpartiet utförligt beskrev hur vi tyckte att den framtida skolledarutbildningen skulle utformas.

Utgångspunkten för resonemanget vi förde var en rapport som tre fristående, internationella forskare hade avlämnat efter att ha utvärderat den då gällande svenska skolledarutbildningen. Det var Pettigrow, Schmuck och Vorméland som 1982 hade genomfört utvärderingen. På grundval av deras iakttagelser skisserade vi i vår partimotion hur skolledarutbildningen borde

se ut, och det var i huvudsak de fyra steg som den nu kommer att omfatta. Vi framhöll behovet av introduktionsutbildning, av utbildning för nytillkommande skolledare och behovet av fortbildning – det som vi nu kallar fördjupningsutbildning. Vi menade att det skulle komma att föreligga ett behov av kontinuerliga fortbildningsinsatser för skolledarna.

Men riksdagen var naturligtvis sin tradition trogen och avlog motionen. Vi kom tillbaka året därpå med en kommittémotion med nr 1243. I den upprepade vi en del av det vi sagt tidigare och beklagade att regeringen, trots att vi kunde redovisa detta underlag och trots att skolöverstyrelsen hade kommit med sin rapport, ändå inte hade kommit sig för med att framlägga ett förslag om hur skolledarutbildningen skulle utformas.

Inte förrän denna höst kan riksdagen fatta beslut i denna fråga; man hade alltså kunnat gå fram litet snabbare, om viljan hade funnits.

Trots att vi är överens, som jag sade inledningsvis, fanns det anledning att då propositionen framlades skriva en motion och fästa riksdagens uppmärksamhet på några speciella punkter. I inledningen till vår motion noterade vi att det är bra att regeringen också fortsättningsvis är beredd att ta sitt ansvar för skolledarna i det avseendet att dessa även fortsättningsvis skall ha statligt reglerade tjänster. Staten skall ta sitt ansvar för skolledarutbildningen och kostnaderna för denna. Det fanns skäl att skriva om detta. Propositionen lämnades ju under våren 1986, och då hade vi stundtals anledning att tvivla på regeringens goda avsikter i detta avseende.

Alla här, och framför allt ledamöterna i utbildningsutskottet, kommer naturligtvis ihåg resonemången om att eventuellt dra in de statsbidrag som utgår för skolledarna och att regeringen som en följd därav också skulle komma att undandra sig ansvaret för skolledarutbildningen. Men så kom propositionen, och det är den som vi nu behandlar.

Där fanns, tyckte vi, ett par punkter som man tog litet väl lättvindigt på. Bl. a. sade man att de skolledarutbildare som även fortsättningsvis skall svara för utbildningen bör ha lämpliga kunskaper och erfarenheter för att tjäna utbildningens syfte. Det låter naturligtvis vackert, men om man skall anställa skolledarutbildare utifrån de utgångspunkterna, kanske man vill veta litet mera om vilka kompetenskrav som det finns anledning att ställa.

Därför utvecklade vi i den aktuella motionen ett antal sådana kompetenskrav som vi tyckte borde vara relevanta för utbildarna fortsättningsvis. När betänkandet nu föreligger kan vi notera att utskottsmajoriteten har ställt sig bakom de kompetenskraven. Man åberopar dem i betänkandet och förklarar att det utskottet sagt med anledning av motionen kan tillgodose behovet av kvalifikationer. Det tycker jag är bra, och det är viktigt att detta nu är fäst på papper.

Sedan skall jag säga några ord ytterligare om en fråga som kanske inte riktigt har den dignitet som debatten möjligen skulle kunna ge intryck av. Under de ca 10 år som vi haft skolledarutbildning har det centrala ledningsansvaret för utbildningen, den centrala ledningsfunktionen, varit lokaliserat till Linköping. Det har gett mycket goda erfarenheter. Genom den lokaliseringen har det som Björn Samuelson och andra efterfrågar – den vetenskapliga kompetensen – kommit till uttryck och dokumenterats på olika

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

*Ett samlat program för
skolledarutbildning*

sätt genom ett antal skrifter och rapporter, bl. a. från ledningsfunktionen. Det tycker vi har varit bra.

Det var ett skäl till att vi i motionen sade att vi tyckte att ledningsfunktionen borde finnas kvar i Linköping. Det fanns skäl att anta att så inte skulle bli fallet, eftersom man i propositionen ganska klart antydde – och det var också skolöverstyrelsens ursprungliga förslag – att ledningsfunktionen skulle flyttas till Stockholm och skolöverstyrelsen här.

En sådan fråga kan man naturligtvis hantera på litet olika sätt. Vi är säkert alla överens om att riksdagen av formella skäl inte skall gå in och fatta den typen av beslut. Om vi gör det, skulle vi riskera att fortsättningsvis här i kammaren få besluta om praktiskt taget varenda detaljfråga och varenda tjänst som skall inrättas av den statliga skoladministrationen och kanske också i andra sammanhang. Det är ett skäl till att formulera sig litet annorlunda.

Ett annat skäl är, att om man har uppfattningen att det är bra att ledningsfunktionen finns i Linköping, kan det kanske vara så – det tror jag att Björn Samuelson ger mig rätt i, eftersom även han allt emellanåt brukar sträva efter det vi kallar resultatpolitik – att man tjänar det syftet bättre om ett enhälligt utskott, så när som på vpk i det här fallet, hade konstaterat att det varit bra att den här funktionen funnits i Linköping och att utskottet dessutom utgår ifrån att det blir så fortsättningsvis.

Det är ingen garanti – det kan jag ge Björn Samuelson rätt i –, men det skulle ha inneburit ännu mindre garantier för Linköping om jag hade förenat mig med Björn Samuelson i en tjugig reservation och utskottsmajoriteten i övrigt föreslagit blankt avslag på motionen. Det hade inte gett Linköping några garantier. Det gör förvisso inte utskottsskrivningen nu heller, men den är en oerhört tydlig signal till den statliga skoladministrationen från riksdagen om hur riksdagen tycker att det borde vara fortsättningsvis. Jag tror att man på skolöverstyrelsen är lyhörd för den signalen.

Anf. 145 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Jag vill bara ta upp ett par detaljer kring frågan om lokalisering till Linköping av den centrala ledningen för skolledarutbildningen.

Jag förstår att det är besvärligt för Larz Johansson. Han har gått ifrån en motion som fler partier än centerpartiet ställt sig bakom. Jag delar inte uppfattningen att ett enhälligt utskott som skriver vackert om någonting innebär någon större garanti. Inte ens om det är fråga om ett tillkännagivande behöver regeringen följa riksdagens beslut. Det finns ingen konstitutionell makt att få något sådant till stånd. Sedan vill jag säga, herr talman, att jag alls inte begriper varför den reservation jag avgivit skulle bli sämre om Larz Johansson anslöt sig till den.

Anf. 146 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Till det sista Björn Samuelson sade: Jag menar inte alls att reservationen skulle ha blivit sämre om jag hade anslutit mig till den. Men jag är alldeles övertygad om att utskottstexten hade blivit betydligt sämre. Det var det läge vi hade när vi började den här diskussionen. Det vi har

åstadkommit är en ganska kraftig markering i utskottstexten. Jag tror eller i varje fall hoppas att det också skall ge resultat. Det hade absolut inte en reservation från vår sida gjort.

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Öresundsförbindel-
serna m. m.

Anf. 147 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! I de fall man kan uppnå kvalitativa vinster – i det här fallet rör det sig om kvalitativa vinster som är utbildningspolitiskt betingade – kommer vi från vpk:s sida inte heller fortsättningsvis att dra oss för att peka på delar av myndigheter som vi anser kan förlägga sin verksamhet utanför Stockholmsregionen eller någon annan storstadsregion.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (ett program för jämnare könsrekrytering till skolledarutbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 43 för reservation 1 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg.

Mom. 4 (skolledarutbildningens anordnande)

Först biträdde reservation 2 av Birgitta Rydle m. fl. med 73 röster mot 17 för reservation 3 av Björn Samuelson. 209 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 237 röster mot 65 för reservation 2 av Birgitta Rydle m. fl.

Mom. 5 (lokalisering av den centrala ledningen för skolledarutbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 17 för reservation 4 av Björn Samuelson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1986/87:3 om Öresundsförbindelserna m. m.

Öresundsförbindelserna m. m.

Anf. 148 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Debatten om Öresundsbron fortsätter oförtrutet, och trafikutskottets utförliga sammanfattning av de senaste årtiondenas brottningsför och emot företer bilden av en match med många ronder, en kraftmätning som alltså är oavgjord.

Men det är många kombattanter vilkas intressen är företrädda i den här matchen. Det har ibland verkat som om matchen var avgjord. En domare har uppträtt – Sveriges riksdag – som har beslutat att bron skulle byggas. Det

skedde 1973. Det beslutet har 13 år på nacken. Den dåvarande kommunikationsministern och det socialdemokratiska kommunalrådet Yngvesson i Malmö, sin tids makthavare på det här området, stod på Lernacken i Malmö och pekade ut var bron skulle ligga. Det var alltså 1973, och den bron skulle ha stått klar 1985.

Som det också redogörs för i utskottets betänkande har en del positiva saker trots allt inträffat under senare tid som innebär eller kommer att innebära en förbättring av förbindelserna. Jag tänker på den nya tågfarjeförbindelsen, den s. k. DanLink, mellan Helsingborg och Köpenhamn och de redan befintliga förbindelserna Trelleborg-Sassnitz och Ystad-Swinoujscie, som tillsammans får en total kapacitet för godstransporter på järnväg till Danmark och kontinenten på omkring 11 miljoner ton per år. Den nuvarande kapaciteten är 7 miljoner ton per år.

Utskottet säger vidare att AB Swedcarrier, som i samarbete med ett västtyskt rederi driver Trelleborg-Travemünde-linjen, överväger att under år 1987 sätta två gods färjor i trafik mellan Trelleborg och Travemünde. I juli 1987 tänker Nordörederiet sätta två gods färjor i trafik mellan Malmö och Travemünde. Mellan Göteborg och Fredrikshavn kommer Stena Line att starta en gods färjeförbindelse under andra halvåret 1987.

När det gäller trafiken mellan Malmö och Köpenhamn har två av den gamla typen flygbåtar tagits ur trafik och ersatts av två snabbgående båtar av s. k. katamarantyp. Nu har man sammanlagt fyra båtar som kan frakta omkring 1,5 miljoner passagerare per år.

Rederi AB MK-line bedriver sedan i vintras en trafik från city till city. För innevarande år räknar man med att med sina två fartyg frakta omkring 200 000 passagerare och nästa år 250 000.

Medan översyner, uppdateringar av redan gjorda utredningar och överläggningar mellan Danmarks och Sveriges kommunikationsministrar pågått under årtionden har det trots allt hänt en hel del som har förbättrat förbindelserna.

Vid riksmötet 1982/83 slogs fast att det var "angeläget att frågan om den framtida utformningen av Öresundsförbindelserna snarast får en tillfredsställande lösning". Man talade om "behov av goda transportmöjligheter" och om ett "väl fungerande transportsystem till Danmark och kontinenten". Man förklarade att en "god kvalitet på dessa förbindelser är av betydelse även för näringslivet i Danmark, Norge och Finland".

Detta har delvis gått i uppfyllelse.

Ordet bro nämndes inte, och goda förbindelser kunde tydligen mycket väl bestå av annat än en bro.

I den reservation som är fogad till utskottets betänkande av centerns representanter i trafikutskottet, Agne Hansson och Rune Thorén, sägs att de dansk-svenska överläggningarna om fasta förbindelser över Öresund inte skall omfatta en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn. Jag yrkar bifall till denna reservation.

På kulturgeografiska institutionen i Lund har man i samarbete med LO-sektionen i Hässleholm gjort en utredning, av vilken framgår att transportnäringen har mycket litet intresse av en bro mellan Malmö och Köpenhamn. Man gör ingen tidsvinst, och dessutom skulle det bli mycket

dyrare med lastbilstrafik via Danmark till kontinenten än om man tar färjan direkt. Det är inte den första utredningen som starkt ifrågasätter samhällsnyttan i förhållande till de gigantiska investeringskostnader en fast förbindelse skulle föra med sig. Ett transportföretag som sysslar med fjärrtransporter till kontinenten väljer självfallet den väg som är billigast och går snabbast. Transportföretagen skulle enligt utredningen förlora mellan 500 och 750 milj. kr. per år på att ta landsvägen över Öresund och Stora Bält i stället för att utnyttja färjorna. Orsaken till detta är framför allt de ökade körkostnaderna.

Slutsatsen måste bli, att även om det skulle byggas en bro, kommer den inte i någon nämnvärd grad att utnyttjas för godstransporterna mellan Sverige och kontinenten, eftersom färjealternativet fortfarande är det billigaste och bästa. Därmed blir också en bro mellan Malmö och Köpenhamn i första hand en lokal angelägenhet, som främst skulle utnyttjas för persontrafik och för lokala förbindelser mellan Malmö och Köpenhamn. Det är naturligtvis en helt orimlig tanke att göra en sådan investering i flermiljardklassen. Företagsekonomiskt kan en sådan investering inte bära sig, och samhällsekonomiskt skulle det vara en katastrof.

I de utredningar som ligger till grund för de svenska ansträngningarna att få till stånd en bro mellan Malmö och Köpenhamn har man utgått från att godstrafiken till och från kontinenten skulle komma att ta brovägen över Öresund och Stora Bält. Inser man då inte att det finns risk för att all färjetrafik försvinner om en bro byggs? Vad får det för konsekvenser för hamnar, rederier och alla anställda i anslutning till färjetrafiken?

Enligt rapporten Öresundsförbindelser, Ds K 1985:7, visar kostnaderna för en fast förbindelse över sundet hur orimlig idén med en bro är. När bron väl står färdig behövs intäkter på mellan 800 miljoner och 1 miljard per år för att täcka räntor, amorteringar och drift. All dagens trafik skulle ge inkomster på 300 miljoner per år. Under förutsättning att all färjetrafik slås ut och den trafiken tvingas gå över bron skulle projektet ändå kräva en tredubbling av trafiken för att gå jämnt ihop. Är det försvarbart?

År 1975 fattade riksdagen ett beslut i full enighet om att arbetet inte skulle inriktas på en bro mellan Malmö och Köpenhamn utan på en fast förbindelse mellan Helsingborg och Helsingör. Ett förslag till fast förbindelse över Öresund har arbetats fram i Helsingborg och Helsingör. Det nya förslaget går ut på att bygga en tunnel i ett sydligare läge än som tidigare varit tänkt, om nu en fast förbindelse över huvud taget skall byggas. Fördelen med den nya sträckningen är att den gör ett mindre miljömässigt ingrepp. Sundet är smalast mellan Helsingborg och Helsingör och det är där som den största delen av den kontinentala trafiken redan går. Det skulle vara helt felaktigt att dra stora delar av den norrifrån kommande trafiken via Malmö och Köpenhamn.

Det är nu drygt två decennier sedan planerna på en bro mellan Malmö och Köpenhamn drogs upp på allvar. Då var planerna på en bro ett led i förverkligandet av Örestad, som skulle breda ut sig längs hela Skånes västsida och stora delar av Själland.

Andra delar i denna expansionsdröm var storflygplats på ön Saltholm, ett

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Öresundsförbindel-
serna m. m.

antal kärnreaktorer i Barsebäck och för vattenförsörjningen en tunnel från sjön Bolmen i Småland.

I dag, när världsmetropolen Örestad skulle ha varit verklighet, diskuteras på allvar avveckling av Barsebäck. Bolmentunneln står totalt utan användning och planerna på storflygplats mitt i Öresund är troligtvis glömda för gott. Saltholm har blivit naturreservat i stället.

Orsakerna till att utvecklingen inte fortsatt i den riktning och den takt som prognoserna förutspådde kan vara flera. Men en viktig faktor är den allt större oenigheten om vad som är en önskvärd framtid. Tanken att det finns annat än ökningen av bruttonationalprodukten och materiellt västånd som är betydelsefullt för människors trivsel har grumlat den tidigare uppfattningen om hur utvecklingen skulle drivas.

De kanske tyngst vägande argumenten mot en bro mellan Malmö och Köpenhamn är de långsiktiga effekterna på miljö- och samhällsutveckling. Helt klart är att byggandet av en Öresundsbro får som konsekvens en omfördelning av tungt gods från sjöfart och järnväg. Detta diskuteras i en situation då vi vet att försurningen redan nu är det kanske allvarligaste problemet för oss.

Man kan instämma i det som står i utskottets betänkande om att det är angeläget att snarast möjligt få fram underlag för ett för överskådlig tid definitivt beslut om hur förbindelserna över Öresund bör utformas. För centerns del vill vi ha en helhjärtad satsning på bra färjeförbindelser för gods och för persontrafik. Därvidlag har vi nu kommit en bra bit på väg, men mer är att göra. Det återstår också att avfärda broplanerna från dagordningen.

Jag yrkar bifall till centerreservationen.

Anf. 149 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Öresundsbrofrågan är nyckeln till Gyllenhammars och storfinansgruppen Roundtable-industrialisternas Scandinavian Link-projekt. Under mer än ett år har vänsterpartiet kommunisterna försökt få till stånd en ideologisk och trafikpolitisk debatt i kammaren om detta projekt.

Gång på gång har kommunikationsministrar, trafikutskottets ordförande och andra språkrör för regeringen hävdad att riksdagen inte behöver ta upp ScanLink-frågan, att regeringen inte ens haft anledning att diskutera den, att brofrågan och den motorväg som Gyllenhammar beställt till Bohuslän skall ses isolerade från kapitalets krav, osv.

Men, herr talman, det fanns en tid för inte så länge sedan då socialdemokratins toppar och näringslivet var mera friskspråkiga om projektet än i dag. Fram till dess att opinionen genom Svenska naturskyddsföreningens, Fältbiologernas, Miljöförbundets och organisationen Motlänkens arbete blivit tillräckligt stark gjordes inför massmedia uttalanden som inte kunde missförstås. Det är förunderligt att så få journalister granskar maktelitens opportunistiska piruetter.

Låt mig återge några uttalanden från början av år 1985.

1. Finansminister Kjell-Olof Feldt vill se mer av handling och mindre av prat när OECD:s ministrar samlas i Paris i veckan till sitt årliga möte.

Annars är risken stor att OECD alltmer utvecklas till en klubb för analys och diskussion. OECD:s användbarhet och auktoritet försvinner, säger

Feldt, som reser till OECD-mötet i sällskap med utrikeshandelsminister Mats Hellström.

Feldt och Hellström hoppas att kunna sälja Volvochefens idé om en Scandinavian Link, en utbyggd transportled från Oslo längs svenska västkusten över till Danmark och vidare ut i Europa, till deltagarna.

Den svenska regeringen tar Gyllenhammars förslag som ett konkret exempel när den på nytt gör ett försök att få övriga OECD-länder med sig i en samlad investeringssatsning på vägar och andra kommunikationer.

En sådan satsning är enligt Feldt nödvändig om det skall bli bättre fart på den ekonomiska tillväxten. Ett måste om man skall komma till rätta med den enorma arbetslöshet som finns ute i Europa, anser han.

Enligt Feldt borde Västeuropa snabbt undersöka aktionsprogram liknande Scandinavian Link.

2. Det går snabbt framåt med de gemensamma projekt som Pehr Gyllenhammars nordiska grupp lanserat.

Scandinavian Link har redan lett till beslut i Sverige och inom kort i Norge. — — — Han kan glädja sig över att hans engagemang för Norden äntligen börjar ge resultat. Den plan som de nordiska finansministrarna lade fram i Helsingfors i förra månaden (dvs. januari 1985) beskriver han som mycket uppmuntrande.

Ingen har från regeringshåll under 1985 dementerat innehållet i de uttalanden som jag nu återgivit. Men för att inga missförstånd skall uppstå vill jag peka på att statsminister Ingvar Carlsson tidigare detta år blev mycket upprörd över mitt påstående att regeringen haft sitt finger med i spelet om ScanLink. Kan det vara så att finansdepartementet och Kjell-Olof Feldt agerat helt på egen hand och utan att ha fått klartecken från övriga regeringsledamöter?

Jag är angelägen om att trafikutskottets ordförande besvarar den frågan. Jag tycker att det är principiellt mycket viktigt att få veta huruvida uppgörelser och utredningar i så för hela landet avgörande frågor kan genomföras helt utan parlamentets insyn och utan hänsynstagande till folkets demokratiska rätt till en öppen debatt.

Så tillbaka till Öresundsbron. Jag vet att socialdemokraterna nu har stora bekymmer med olika uppfattningar inom partiet. Ett uttryck för detta är betänkandetexten, där det fortfarande handlar om att man "snarast möjligt får fram underlag för ett för överskådlig tid definitivt beslut" i frågan. Men i dag gör man en reträtt jämfört med hur den gemensamma s-m-fp-majoriteten tidigare har uttryckt sina ståndpunkter. I den aktuella texten handlar det om "hur förbindelserna över Öresund bör utformas" – ett citat som anfördes också av föregående talare – och inte längre om hur de fasta förbindelserna över Öresund bör utformas.

Jag tycker att det är hoppningivande att opinionen haft en så pass påtaglig effekt på utskottsmajoriteten, även om det bara handlar om politisk taktik. Sedan utskottet snickrade ihop betänkandetexten har flera intressanta saker skett. Bl. a. har den mäktiga grupp vars existens regeringen på senare tid knappast omnämnt i officiella sammanhang – som om gruppen endast vore ett hjärnspöke hos miljörörelsen – nyligen uppträtt livs levande inför riksdagens trafikutskott. Jag talar om ScanLink-konsortiet, som nu idkar

lobbyverksamhet mera för öppen ridå än vad som var fallet med Gyllenhammarsgruppens insatser och kontakter med finansdepartementet långt innan vi övriga var informerade. ScanLink-konsortiet med Curt Nicolin i spetsen vill ha en motorvägsbro.

De socialdemokratiska sidoorganisationerna vill inte ha en bro över Öresund. Det beskedet gick man djärvt nog ut med redan före valet 1985. I Skåne finns numera också flera socialdemokratiska arbetarkommuner som inte vill ha bron, det finns LO-sektioner med samma inställning och numera också majoriteten i flera av Skånekommunerna. Men det mest positiva som hänt är kanske att det socialdemokratiska partidistriktet på sin extra kongress nu beslutat att säga nej till Öresundsbron. Detta borde få regeringen att tänka litet mera i arbetarrörelsevänliga banor och kanske t. o. m. inse att denna nyckelfråga för ScanLink-projektets genomförande är både klasspolitisk och miljöpolitisk.

Betongpolitikerna har dock inte tystnat – tvärtom. De verkar stenhårdare än vanligt och är beredda på konfrontation med opinionen. I tidningen *Arbetet* i måndags anförts i ledaren att partidistriktets beslut i Skåne "är ett nej utan betydelse"! Om jag vore socialdemokrat skulle jag skämmas över tidningen *Arbetets* elitistiska beteende, att så visa förakt för folkopinionen.

Herr talman! Den viktigaste sakfrågan om Öresundsbron, som kan diskuteras oavsett vilken politisk ideologi vi företräder, är: Vad skall broförespråkarna ha bron till? Tror de verkligen på en så ofantlig utveckling av bilismen – en tredubbling av trafiken – att det behövs en motorvägsbro över Öresund, trots att färjeförbindelserna nu har utvecklats på ett gynnsamt sätt, trots DanLink och trots uttalanden om att tunga transporter skall flyttas över från landsväg till järnväg?

De som ser bron som nödvändig därför att de tror på en ohämmad tillväxt genom bilismen kan i varje fall inte längre negligera miljöeffekter som död skog, raserat naturlandskap eller asfaltering av alltmer av den odlingsbara jorden.

De som fått för sig att arbetslösa Kockümsarbetare drömmer om att få bygga en bro som egentligen inte behövs eller som struntar i att tusentals jobb försvinner från hamnar, färjor och kustsjöfart tvingas förr eller senare att inse att allt detta sker helt på S-E-Bankens, Cavalli-Björkmans och exportjättarnas villkor.

Nu finns det en tillräckligt stark opinion för att ge de fortfarande tveksamma råg i ryggen att våga säga nej till Pehr Gyllenhammars transportpolitiska drömmar om ett Västeuropas Förenta stater, ett slags satellit till USA via världshamnen Rotterdam och Europa, dit ett svenskt trafikdike är tänkt – såsom det låter i alla texter om ScanLink från förespråkarna själva – att slussa varor, kapital och människor.

Det borde vara möjligt att samla arbetarrörelsen i Sverige kring en socialt riktigare politik i samklang och samarbete med hela vår svenska miljörelse.

Herr talman! Det är inte samhällsekonomiskt motiverat med fasta förbindelser över Öresund. Miljömässiga konsekvenser på grund av ökad bilism, ytterligare luftföroreningar och försämrade livsbetingelser i havsmiljön kan lika litet accepteras som att ett antal arbetare slås ut från hamnar och

kustsjöfart. Det finns positiva alternativ – vi är många som står för en annan politisk väg.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till vpk-reservationen 2 i trafikskottets betänkande.

Anf. 150 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! I det betänkande från trafikskottet som vi nu diskuterar behandlas ett stort antal motioner, som väcktes under den allmänna motionstiden vid 1984/85 och 1985/86 års riksmöten. I dessa motioner framförs krav om förbättrade tåg färjeförbindelser till Danmark och till kontinenten, om förbättrade färjeförbindelser över Öresund, om fasta förbindelser över Öresund och om vissa lättnader i den s. k. lex Öresund.

Att utskottet först nu har behandlat de motioner som väcktes under riksmötet 1984/85 beror på att vi då trodde att ett material skulle komma fram under 1985, så att ett ställningstagande kunde ske vid 1986 års riksdag. Som allmänt bekant är för kammarens ledamöter har något sådant förslag ännu inte kommit fram, vilket vi beklagar.

Vad först gäller de motioner som har krävt bättre tåg färjeförbindelser till Danmark och kontinenten torde dessa motionärers krav ha blivit över hövan tillgodosedda. Som Ulla Tillander sade här transporterar vi numera årligen ca 7 miljoner ton gods på våra järnvägsfärjor från Sverige till Danmark och kontinenten. Fr. o. m. den 3 november i år, då storfärjorna mellan Helsingborg och Köpenhamn i den s. k. DanLink öppnades, har vi en kapacitet på 11 miljoner ton.

Som Ulla Tillander också sade planeras en tåg färjeförbindelse från Göteborg till Fredrikshavn, som beräknas starta under andra halvåret 1987. Mellan Malmö och Travemünde kommer Rederi AB Nordö den 1 juli nästa år att sätta två godsfärjor i trafik. Vidare avser AB Swedcarrier, som i samarbete med ett västtyskt rederi driver TT-linjen, att under 1988 sätta två godsfärjor i trafik mellan Trelleborg och Travemünde.

Om dessa tre ytterligare tåg färjeförbindelser kommer till stånd – och mycket talar för att så blir fallet – kommer vi om tre år att ha en tåg färjekapacitet som uppgår till ca 18 miljoner ton järnvägsgods, vilket väl torde svara mot behovet, för att uttrycka sig försiktigt. I dag transporteras, som jag sade, 7 miljoner ton järnvägsgods från vårt land till Danmark och kontinenten.

Att utskottet har lämnat de här motionskraven utan åtgärd torde kanske inte vara särskilt förvånande för kammarens ledamöter.

Även när det gäller färjeförbindelserna över Öresund har väsentliga förbättringar kommit till stånd under de två senaste åren. Det är väl bra för dem som bor i Malmö- och Helsingborgsområdet, men jag vill understryka vad trafikskottet klart markerat i sin enhälliga skrivning på den här punkten, att lokal färjetrafik mellan Malmö och Köpenhamn icke är en fråga för riksdagen utan närmast en fråga för de lokala intressenterna att ta ställning till.

Låt mig nu något behandla frågan om fasta förbindelser över Öresund. Den frågan har en lång, för att inte säga lidandes, historia. Redan på 1950-talet startade debatten, och 1952 års riksdag uttalade sig för att

undersökningar skulle göras för att se vilka förutsättningar man kunde finna för direkta förbindelser i form av en bro eller tunnel mellan Sverige och Danmark. Därefter har, som alla vet, en rad svenska och danska utredningar behandlat frågan.

1971 tillskapades trafikutskottet i samband med förändringen av riksdagsordningen. Trafikutskottet har haft förmånen – emellanåt tvivelaktigt – att behandla den här frågan varje år. Riksdagen har vid ett flertal tillfällen uttalat att fasta förbindelser över Öresund bör eftersträvas.

1973 tog riksdagen konkret ställning till ett förslag till överenskommelse mellan de svenska och danska regeringarna om en järnvägstunnel mellan Helsingborg och Helsingör och en vägbro mellan Köpenhamn och Malmö. I samband med det s. k. Kockumsbeslutet för ett par år sedan underströk riksdagen också betydelsen av att fast förbindelse tillkommer mellan Malmö och Köpenhamn. I de senaste årens regeringsförklaringar har det likaså understrukits att fasta förbindelser över Öresund skall eftersträvas. Ulla Tillander talade om olika kombattanter i den här frågan. Låt mig säga till henne: Om det hade varit så enkelt att Sveriges riksdag hade kunnat ensam bestämma frågan om fasta förbindelser, så hade det funnits fasta förbindelser. Men eftersom de fasta förbindelserna skall gälla mellan två länder är en förutsättning att båda länderna fattar lika beslut.

Sommaren 1985 presenterades ett förslag till fasta förbindelser av de svenska och danska Öresundsdelegationerna, och i det förslaget slogs fast att man prioriterade en järnvägsförbindelse och att en uppgörelse borde omfatta både väg- och järnvägsförbindelser. Därefter hände inte så mycket, så våra vänner på andra sidan sundet lyckades nå politisk enighet om förbindelserna över Stora Bält.

Efter det att man hade nått denna politiska enighet i Danmark hölls ett möte i Köpenhamn den 25 augusti 1986 mellan den danske ministern för offentliga arbeten och den svenske kommunikationsministern angående det fortsatta arbetet med frågan om fasta förbindelser över Öresund. De båda ministrarna, representerande de två regeringarna, kom då överens om följande:

1. De undersökningar som gjorts om de miljömässiga konsekvenserna av de fasta förbindelserna skulle uppdateras. Man underströk att det är viktigt att ha ett så grundligt material om miljöfrågorna som det någonsin är möjligt att få fram. Där betonades särskilt de fasta förbindelsernas inverkan på vattengenomströmningen i Öresund och därmed på miljön i Östersjön.

2. Ministrarna var överens om att de gamla alternativen med en vägförbindelse Malmö–Köpenhamn och en järnvägstunnel Helsingborg–Helsingör skulle uppdateras med eventuella nya fakta.

3. Bara någon vecka tidigare hade man fått förslag från Helsingborgs och Helsingörs kommuner om ett nytt alternativ till tunnel, HH-syd. Man var överens om att detta alternativ skulle utvärderas.

4. Man kunde konstatera att det fanns nya fakta när det gällde möjligheten att köra tunga godståg över en bro i läget Malmö–Köpenhamn. Det var den danska järnvägsmyndigheten som menade att det fanns sådana möjligheter. Också det alternativet enades ministrarna om att pröva.

Nu pågår alltså en genomgång av alla dessa frågor jag här nämnt.

Miljöfrågorna utreds av de olika miljömyndigheterna i våra två länder, i Sverige av bl. a. naturvårdsverket. De andra frågorna håller vägverket och SJ på vår sida och dessas motsvarigheter på dansk sida på med.

Utskottet har mot den här bakgrunden inte funnit anledning att föreslå riksdagen att ompröva sin positiva grundinställning till fasta förbindelser över Öresund. Tvärtom har utskottet funnit det angeläget att understryka vikten av att de förhandlingar som nu pågår bedrivs med största skyndsamhet. Utskottet har noterat att avsikten är att beslutsunderlaget skall kunna föreligga i mitten av 1987.

De utredningar som nu pågår omfattar, som jag nyss redovisade, vissa nya alternativ. De omfattar också, som jag noterade, miljökonsekvensbeskrivningar. Skulle dessa undersökningar visa nya fakta – tekniska, ekonomiska eller miljömässiga – som talar mot fasta förbindelser över Öresund, kan detta självfallet påverka riksdagens inställning. Det bör emellertid noteras att det redan i dag finns ett omfattande utredningsmaterial när det gäller Öresundsförbindelser och att de utredningar av teknisk, ekonomisk och miljömässig karaktär som hittills har gjorts och som är offentligt redovisade inte tyder på att några hinder skulle föreligga. Detta innebär, herr talman, sammanfattningsvis att det nu inte finns skäl att ompröva riksdagens uttalade positiva inställning till fasta förbindelser över Öresund. Jag menar att det med anledning av den senaste tidens diskussioner tvärtom finns skäl för riksdagen att för regeringen och för regeringens förhandlare understryka angelägenheten av att förhandlingarna bedrivs i skyndsammaste möjliga takt med sikte på en snar överenskommelse. Detta är särskilt viktigt med tanke på risker för kostsamma felinvesteringar om ett beslut i frågan skulle dröja. Därför har utskottet föreslagit att motionerna skall lämnas utan åtgärd.

Till utskottets betänkande har fogats två reservationer. Centerpartiet fullföljer sin tidigare kända linje och säger nej till en bro mellan Malmö och Köpenhamn. Vpk har ändrat uppfattning jämfört med tidigare. Partiet har varit en förkämp för en fast järnvägsförbindelse över Öresund. Men i den reservation som vpk nu har fogat till betänkandet säger man att det inte är motiverat att anlägga fasta förbindelser över Öresund, dvs. varken en fast landsvägsförbindelse eller en järnvägsförbindelse, i tunnel eller på bro. Det är alltså ett nytt ståndpunktstagande från vpk, vilket jag noterar med en viss förvåning. Jag tror inte att denna ståndpunkt hade intagits ifall förutvarande ledamoten i trafikutskottet Sven Henriesson, som var en varm förespråkare för fasta järnvägsförbindelser, hade varit kvar i utskottet.

Med en papegojas envishet återkommer Viola Claesson när vi diskuterar trafikpolitiska frågor ständigt i talarstolen till Scandinavian Link och den s. k. Gyllenhammars väg. Jag har tidigare från denna talarstol sagt, och jag upprepar: Kommunikationsministern sade så sent som i fredags att Scandinavian Link-projektet, som näringslivet företräder, varken finns på regeringens arbetsbord eller på den socialdemokratiska riksdagsgruppens arbetsschema. Sedan får Viola Claesson hänvisa till Scandinavian Link hur mycket hon vill. Viola Claesson hänvisade till beslut och uppfattningar i Skåne. Självfallet finns det olika uppfattningar i dessa frågor inom alla partier och inom olika delar av landet. Frågan om fasta förbindelser mellan Sverige och kontinenten är naturligtvis av intresse för dem som bor i Skåne, men framför allt är det ett

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

*Öresundsförbindel-
serna m. m.*

riksintresse. Därför är det med en viss förvåning som jag noterar att det av de nio deltagarna i kvällens debatt är sex som är från Skåne. När jag tittar ut över kammaren finner jag – och det är mycket glädjande – att Skånebanken är väldigt välbesatt. Men jag vill klart understryka att frågan om fasta förbindelser icke enbart är en angelägenhet för Skåne. Det är av riksintresse att frågan får sin lösning. Jag vill understryka vad utskottet har sagt, nämligen att det är angeläget att vi får fram detta underlag och inom en snar framtid antligen kan komma till ett beslut i dessa frågor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till alla punkter i trafikutskottets hemställan.

Anf. 151 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag förstår att Kurt Hugosson känner sig besvärad över att jag så envist vill diskutera Scandinavian Link. Men den här gången tog jag faktiskt flera direkta citat som visar att en så pass viktig regeringsledamot och minister som Kjell-Olof Feldt klart har uttalat vissa uppfattningar i frågan tidigare, när den inte var så kontroversiell visavi miljöopinion och andra här i landet. Jag bad om en kommentar till detta, Kurt Hugosson, och jag skulle gärna vilja ha den.

Öresundsbronns vara eller inte vara är inte en ny fråga. Det är helt riktigt, Kurt Hugosson. Som ordförande i trafikutskottet har Kurt Hugosson gång på gång bl. a. påmint om riksdagsbeslutet från 1973. Men det räcker inte att hänvisa till det om man inte samtidigt redovisar hur opinionen då såg ut. Vpk:s ställningstagande kan sammanfattas med dessa ord ur vår partimotion med nr 2018 från 1973: I proposition 1973:146 föreslår regeringen ordnande av fasta förbindelser över Öresund. Varje beslut i denna fråga får stora och mångsidiga verkningar. Frågan är regionalpolitisk och trafikpolitisk, miljöpolitisk och fördelningspolitisk. Den berör inte bara Skåne och Danmark – helt riktigt, Kurt Hugosson – utan indirekt också Norrland. Den påverkar arbets- och levnadsförhållanden för ett mycket stort antal människor. Regeringsförslaget går ut på att först bygga bilbro Malmö–Köpenhamn, senare en enkelspårig järnvägsförbindelse Helsingborg–Helsingör. Vpk är motståndare till regeringens förslag. Vi anser det felaktigt ur alla de ovannämnda synvinklarna. Vi anser det klasspolitiskt reaktionärt. Det kommer att ensidigt gynna speciella storfinansgrupper. Vi anser också de allmänna planeringsinsatser som förslaget aktualiserar vara illa förberedda och propositionen slappt behandlad.

Jag måste säga att jag är glad över vpk:s mycket tydliga ställningstagande och klarspråk i den här motionen. Det visar också att vårt ställningstagande i dag inte är snabbt påkommet eller sprunget ur någon som helst illvilja eller avsikt att sätta käppar i hjulet för socialdemokratiska finansministrar eller andra ministrar och företrädare för landets mäktigaste exportföretag. Argumentationen handlar i dag också om att vi inte vill vara med om vare sig reaktionär klasspolitik eller miljövandalisering, Kurt Hugosson.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 152 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Egentligen är det ganska uppmuntrande att läsa utskottets betänkande, om man jämför det med det anförande som Kurt Hugosson höll. Utskottets utlåtande innehåller en reservation, där vi i centern säger nej till bron. Däremot finns i utskottets skrivning inget ja till en bro. Kurt Hugosson är mer definitivt för en bro än vad utskottet är.

Det man i utskottets utlåtande efterlyser är en ordentlig miljödebatt inför ett slutgiltigt ställningstagande. Det sade också Kurt Hugosson. Men vi är inte där än. Ju mer miljöfrågorna kommer i fokus och vägs in efter sin rätta tyngd, desto större torde tveksamheten inför ett brobygge bli.

Man brukar säga att medan gräset gror dör kon. Frågan är om inte det talesättet går att tillämpa just på den här frågan. Gräset som gror är miljöfrågorna, men också båtförbindelserna som hela tiden vuxit fram. När det kommer till kritan visar sig bron obehövlig, för den har ersatts med så många andra överbrygningar.

Kurt Hugosson redogjorde också för den väldiga kapacitet som tåg färjetrafiken kommer att få. Av detta kan man bara dra slutsatsen att en bro inte kommer att behövas. Men jag skulle ändå vilja ställa en fråga till Kurt Hugosson. Hur ser Kurt Hugosson på utvecklingen för tåg färjorna om en bro kommer till, tåg färjor som kommer att ha en sådan enorm kapacitet?

Anf. 153 KURT HUGOSSON (s) replik:

Herr talman! Viola Claesson föredrog att citera vpk:s motion från 1973 framför att ge en förklaring till varför vpk har ändrat uppfattning när det gäller fasta tåg förbindelser mellan Sverige och kontinenten. Vpk har alltid haft en positiv inställning till sådana fasta tåg förbindelser.

Jag noterar också att Viola Claesson i sin andra replik inte återkom till resonemanget att socialdemokratins inställning till fasta förbindelser över Öresund skulle ha något samband med Scandinavian Link-projektet som drivs av näringslivet. Det torde ju falla på sin egen orimlighet, eftersom vi fattade det första beslutet redan 1973.

Viola Claesson talar om miljöandalism. Det som jag redogjorde för i mitt inlägg var de olika utredningar som pågår. En av de viktigaste uppgifterna som ministrarna bett att få fram är miljökonsekvenserna av eventuella fasta förbindelser. Jag sade, det skall jag gärna upprepa, att om dessa undersökningar skulle visa att de miljömässiga konsekvenserna talar emot fasta förbindelser kommer detta naturligtvis att påverka besluten.

Jag vill säga till Ulla Tillander att jag i mitt inlägg redovisade hur många gånger som en stor majoritet i riksdagen positivt har uttalat sig för att vi skall få fasta förbindelser över Öresund. I detta läge, när förnyat utredningsmaterial tas fram, har utskottet inte funnit någon som helst anledning att gå ifrån denna positiva grundsyn som riksdagen har uttalat och som regeringen i flera års regeringsförklaringar uttalat. Men vi har sagt att vi skall avvakta utredningsmaterialet. Utifrån dessa utgångspunkter var det min förhoppning, när jag föreslog att man skulle lämna motionerna utan åtgärder, att vi skulle få ett enhälligt utskottsbetänkande. Men det var omöjligt, eftersom vpk och centerpartiet uppenbarligen hade sådana politiskt betingade behov att de trots denna öppenhet från majoriteten i utskottet måste reservera sig.

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Öresundsförbindel-
serna m. m.

Anf. 154 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall besvara Kurt Hugossons fråga, även om han inte motsvarar mina förväntningar och svarar på alla mina frågor.

Först och främst, Kurt Hugosson, är det faktiskt inte så i mitt parti att en av oss helt ensam kan gå ut och driva en viss linje, särskilt inte i en sådan här viktig fråga. Sven Henriesson skulle ha pläderat på samma sätt som jag gör här. Vi har diskuterat denna fråga ganska länge. Jag hänvisade till var vi stod 1973. Argumenten mot sådana stora projekt som det här är fråga om håller precis lika bra i dag som då.

Vpk hade en positiv inställning till fasta järnvägsförbindelser, precis som Kurt Hugosson säger. Men vad som är viktigt i utgångsläget i dag är ju hur övriga förbindelser har utvecklats. Flera talare har framhållit och även texten i betänkandet visar att bl. a. färjetrafiken kommer att utvecklas positivt.

Vi vill inte vara med och satsa på vare sig vägar eller järnvägar som inte behövs. Det är ju detta som är det märkliga med politiken av socialdemokratisk modell. Regeringen kan gå ut i arbetslöshetskriser och på speciella orter som Uddevalla eller i Skåne då ett företag går omkull och ge löften om att bygga t. ex. motorvägar och broar utan att de behövs. Vi ställer inte upp bakom en sådan politik.

Min fråga är: Varför skall man över huvud taget utreda i så många år om man inte kan visa att det finns behov av t. ex. en motorvägsbro?

Jag skulle vilja avsluta genom att travestera Kurt Hugosson. Så här sade Kurt Hugosson i sitt första inlägg här om fasta förbindelser över Öresund: "Den frågan har en lång, för att inte säga lidandes, historia." Kurt Hugosson, hjälp oss andra genom att göra den pinan kort! Säg nej till en motorvägsbro över Öresund!

Anf. 155 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Kurt Hugosson sade med anledning av utskottsbetänkandets utformning, att det nu inte har funnits anledning att frånga den positiva grundsynen, vilket skulle tyda på att man fortfarande förespråkade en bro. Vi kan i alla fall konstatera att utskottet inte uttalar sig för en bro. Det tycker jag är bra. Liksom Viola Claesson vill jag emellertid uppmana Kurt Hugosson att lyssna litet bättre på rörelsen.

Skånedistriktet av det socialdemokratiska partiet uttalade sig ju häromdagen emot en bro, och det med klar majoritet. Detta var inget olycksfall i arbetet, det skall man lägga märke till. Enligt vad som framgick av tidningsreferaten var den extra kongressen särskilt sammankallad för att diskutera just brofrågan. Denna klara majoritet emot en bro åstadkoms alltså efter utredande i tiotals år, efter alla diskussioner och inte minst efter alla försök till övertalning gjorda av topparna i det socialdemokratiska partiet. Dessutom är många kommuner i Skåne också emot en bro.

Vilket var då det starkaste argumentet bakom majoritetens i det socialdemokratiska partidistriktet ställningstagande? Jo, såvitt jag förstår var ett argument miljöaspekterna, och detta är något nytt inom socialdemokratien för 1980-talet och förhoppningsvis också inför 1990-talet. Men för oss inom centern är detta inget nytt. Det andra skälet var, tror jag, att en bro skulle

komma att drabba så många anställda vid färjetrafiken. Detta är också en viktig aspekt.

Anf. 156 KURT HUGOSSON (s) replik:

Herr talman! Inför kammarens ledamöter vill jag bara klagöra att när vi behandlade de här motionerna i trafikskottet nämnde inte Viola Claesson med ett enda ord att vpk hade bytt uppfattning när det gäller fasta järnvägsförbindelser. Detta upptäckte jag först då jag läste vpk:s reservation. Det är ganska förvånande att vpk inte argumenterade i denna fråga då utskottet behandlade den.

Sedan, Ulla Tillander, redogjorde jag i mitt anförande för de många beslut som riksdagen har fattat med stor majoritet och som innebär positiva uttalanden för fasta förbindelser över Öresund. I motionerna förelåg krav på att vi skulle uttala oss mot fasta förbindelser.

Det har vi inte ansett att vi skall göra, med tanke på det utredningsarbete som pågår och de förhandlingar som sker. Vi menar tvärtom – med tanke på de diskussioner som förts – att det finns anledning för riksdagen att här i dag för regeringen och regeringens förhandlare understryka angelägenheten av att förhandlingarna bedrivs skyndsamt, om möjligt med sikte på en snar överenskommelse.

Jag sade också att det är viktigt att vi får fram detta underlag och kan fatta beslut, inte minst med tanke på att det annars kan bli mycket kostsamma felinvesteringar.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till trafikskottets hemställan.

Andre vice talmannen anmälde att Viola Claesson och Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 157 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Sedan beslutet om fasta förbindelser i Öresund fattades 1973, ett beslut som förutsatte etablerandet av Saltholm som platsen för en ny internationell flygplats, har diskussionen om hur Öresundstrafiken skall utformas böljat fram och tillbaka. Eftersom överförandet av gods på järnväg alltmera framstått som den verkliga flaskhalsen, har riksdagen uttalat att när det gäller fasta förbindelser är en tunnel för järnvägstrafiken mellan Helsingborg och Helsingör det mest angelägna. När det gäller förbindelsen Malmö–Köpenhamn har danskarna intagit attityden att först måste en fast förbindelse i Stora Bält beslutas innan man kan och vill diskutera Malmö–Köpenhamn-leden.

I dag har vi ett på avgörande punkter helt förändrat scenario.

1. DanLink har startat. Därmed är för överskådlig framtid den tunga järnvägstrafiken mellan Sverige och Danmark och Västeuropa tillgodosedd. Till yttermera visso kan vi räkna med järnvägsfärjor även från Malmö och Göteborg till Västtyskland och Danmark nästa år. Jag kan inte längre se någon realism i planerna på en järnvägstunnel mellan Helsingborg och Helsingör, så mycket mindre som fullmäktige i Helsingör nu bestämt avvisar

tanken på en tunnel, som ju ökar trafiken på kustbanan mellan Helsingör och Köpenhamn.

2. DanLink frigör stor kapacitet för last- och persontrafiken mellan Helsingborg och Helsingör. Det nya avtalet mellan Helsingborgs kommun och SJ om tågföringen i Helsingborgs centrum skapar möjligheter för en rationell gemensam terminalorganisation för de olika färjeföretagen i Helsingör-Helsingborgs-leden. En sådan rationell trafikutveckling i Helsingborg måste mötas med en motsvarande i Helsingör, om en konkurrenssituation som ger likvärdiga villkor skall föreligga.

Den planerade gemensamma terminalen i Helsingborg bör inte tillskapas om inte bindande avtal om en likadan i Helsingör sluts med danskarna. Den gemensamma terminalen i Helsingör måste stå färdig samtidigt med den i Helsingborg. Man kan således hävda att trafiken till och från Danmark, både vad det gäller järnväg och bilism, fått en betydande kapacitetsökning, som kommer hela landet till godo. Det är också ett glädjande faktum att dessa stora förbättringar skapas medelst färjetrafik, som ju miljömässigt innebär stora fördelar. Färjetrafiken medger också en tilltalande transportform för den stora gränshandeln som florerar både i Helsingborg och i Helsingör.

Färjetrafiken mitt inne i Helsingborgs centrum är inte bara pittoresk, utan framför allt är den grunden för ett rikt diversificerat affärliv.

För den stora lokala, regionala och nationella trafik som går över Helsingborg har alltså stora kapacitetsförbättringar inletts. Trafikföringen i norra Öresund kommer att vara tillfredsställande för långa tider framöver.

3. Sedan politisk majoritet uppnåtts i Danmark för en bro och tunnel i Stora Bält, har det danska intresset för en fast förbindelse i Köpenhamn-Malmö-leden markerats.

I södra delen, enkannerligen mellan Malmö och Köpenhamn, är trafikförhållandena dåliga. Framför allt beror detta på det längre avståndet och färjetrafikens svårigheter att här få intäkterna att täcka kostnaderna. En mera rationell avveckling av trafiken mellan Malmö och Köpenhamn – vi får inte glömma flygplatsen i Kastrup i detta sammanhang – i form av en bro och/eller tunnel kommer att generera en helt ny trafik och i många avseenden radikalt förändra nuvarande trafikbild både för sjöfart och luftfart och för vägar och järnvägar.

Just nu pågår ett allra sista utredningsarbete om fasta förbindelser över Öresund, och ett ställningstagande kan sannolikt ske redan mot slutet av nästa år. Frågan är kontroversiell, men får för den skull inte ständigt skjutas på framtiden. Det är av vitalt intresse både för det allmänna och för allmänheten att ovisshetens tid tar slut. Att arbeta målmedvetet är vida bättre än att brottas med ovisshet.

Jag skall inte delta i den diskussion om en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn som har förevarit. Den kan mer berättigat föras när resultatet av de avslutande utredningar som pågår redovisas under nästkommande år.

Jag yrkar, herr talman, bifall till trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 3.

Anf. 158 KARIN AHRAND (fp):

Herr talman! "Frågan om fasta förbindelser över Öresund har sedan början av 1950-talet haft stor och fortlöpande aktualitet", skriver trafikutskottet och ger oss sedan en lång och innehållsrik katalog över alla utredningar och alla ofullbordade beslut i frågan. Det är i och för sig inte mycket att invända mot den texten och inte heller mot utskottsbetänkandet i övrigt, med de slutsatser man kan dra av det skrivna. Betänkandet ger nämligen oss som vill ha en bro eller annan fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn ett visst hopp. Vi har annars många gånger tidigare haft anledning att förtvivla inför beslutsvända och kovändningar hos olika regeringar och riksdagar på bägge sidor sundet.

Under normala förhållanden, herr talman, hade jag därför inte haft någon anledning att också i år uppträda på scenen och ta till orda i den här frågan. Men sedan det nu har kommit fram att också socialdemokraterna i Skåne har drabbats av beslutsvända och ångrat tidigare ställningstaganden känns det angeläget att säga ifrån, att det har inte folkpartisterna i Malmö gjort.

Vi har den uppfattningen att goda kommunikationer med omvärlden är en av flera viktiga förutsättningar för ett blomstrande näringsliv. Vi har också uppfattningen att ett framgångsrikt näringsliv är en förutsättning för goda sociala och kulturella förhållanden på en ort, i en kommun, i ett län och i ett land. Vi menar att fasta förbindelser över Öresund ger oss goda kommunikationer.

Herr talman! När Skåne var danskt – det är länge sedan – då var de allmänna kommunikationsmedlen inte särskilt utvecklade. Då var också båtförbindelser bra kommunikationsmedel på så korta avstånd som det är fråga om i det här fallet. Det var faktiskt så att vattnet band den danska och den svenska delen av Danmark samman. Men det är, som sagt, faktiskt ganska länge sedan. Under de århundraden som gått har tekniken gjort stora landvinningar. Då är det desto svårare att förstå att den landvinning som tycks vara svårast att nå är brofästen på ömse sidor Öresund. Och ändå har jag faktiskt aldrig träffat någon som har kunnat bevisa för mig att någon nu befintlig bro har gjort mera skada än nytta. Det är precis tvärtom.

Jag tvivlar inte på att det här i riksdagen skulle vara möjligt att få en klar majoritet för fasta förbindelser – bro eller tunnel. Trafikutskottets betänkande tyder också på det, och därför har jag inte polemiserat mot utskottet i dag. Men det finns anledning att understryka mycket noga, som också utskottets ordförande har gjort, att fasta förbindelser mellan två länder är en rikspolitisk fråga som det skall beslutas om här i riksdagen, och då bör inte bypolitiska gräl få styra besluten här.

Jag hoppas att regeringspartiet i övrigt inte tar intryck av Skånedistriktets senaste beslut. Jag skall gärna medge att utskottets ordförande har rätt, när han säger att det är mest skåningar som uppträder, men det må vara oss förlåtet att vi är mer intresserade av denna rikspolitiska fråga än t. ex. av om bron mellan Haparanda och Torneå behöver repareras eller byggas ut.

Jag tror dessutom att alla som sitter i trafikutskottet – liksom vi som är särskilt engagerade i Öresundsförbindelserna – egentligen är eniga om en sak: vi är hjärtinnerligt trötta på att år efter år upprepa nästan samma debatt och samma argument. Det börjar, herr talman, snart verka som en

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Öresundsförbindelserna m. m.

föreställning i commedia dell'arte-stil, och det är underligt att vi bryr oss om att skriva våra anföranden, när vi ändå kan dem utantill från tidigare år. Men en sådan här föreställning kommer naturligtvis ändå att upprepas årligen ända till den dag ett definitivt beslut är taget om fasta förbindelser.

Det vore skönt, herr talman, om ett sådant beslut kom medan någon av oss sitter kvar i riksdagen.

Anf. 159 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Mycket har redan sagts i den här debatten, och en hel del av de argument och synpunkter som jag framfört i olika sammanhang vid utskottsbehandlingen har redan framförts här, men jag kanske kommer att upprepa dem.

Mycket har hänt sedan den här frågan senast behandlades av riksdagen. En ny färjelinje för järnvägsgods, DanLink, har kommit till. Moderna färjor med kapacitet att ta 55 järnvägsvagnar har satts in i trafik på linjen Helsingborg–Köpenhamn. Enligt SJ innebär detta att man kan agera efter moderna krav på snabbhet och exakthet. SJ är nöjt med denna lösning i det här läget. Det är fråga om en enorm kapacitetshöjning fr. o. m. den 3 november i år – ungefär en fördubbling av nuvarande kapacitet i Öresundsregionen.

Utökad kapacitet har under senare år kommit till på leden Trelleborg–Sassnitz. Halvårsskiftet 1987 kommer direkttrafik Malmö–Travemünde i Västtyskland i gång. Arbetet med bangård och färjeläge pågår i Malmö; man investerar 70 milj. kr. i hamnen. En ombyggnad av färjor är kontrakterad för ca 100 milj. kr. för att de skall passa för järnvägsvagnstransporter. Även dessa färjor får vardera spår för att ta 55 järnvägsvagnar per tur. Trelleborg–Travemünde-färjan planeras för järnvägsvagnar. Det innebär utökning och en ny linje, eftersom de färjorna skall gå direkt på Västtyskland.

Det är klart med färjetrafik med järnvägsfärja på ytterligare en led – Göteborg–Fredrikshavn – med kapacitet just under en miljon ton per år.

Totalt innebär nu tillgänglig och beslutad färjetrafik för järnvägsgods att vi före utgången av 1987 har en kapacitet för järnvägstransporterat gods med 14 miljoner ton per år mellan Sverige samt Danmark och kontinenten. 1988 kan kapacitet för ytterligare 1–1,5 miljoner ton per år komma till på sträckan Trelleborg–Travemünde. Kvalitet i form av snabbhet, säkerhet, kapacitet och regularitet är kännetecknet för moderna fartyg.

När färjorna på sträckan Trelleborg–Travemünde har kommit i gång har vi en kapacitet på 15–16 miljoner ton per år. Nuvarande godsmängd är sju miljoner ton per år. Optimistiska kalkyler talar om ett behov av färjor och annat för 10–12 miljoner ton någon gång in på 1990-talet. Detta betyder en mycket kraftig överkapacitet. Det finns inte gods till alla transportmedel.

I det här läget står vi nu – och då förhandlas det om att dessutom bygga broar eller tunnlar för industrins transportbehov. Bro eller tunnel eller en kombination av båda kommer att kosta en hel del kronor, och någon skall betala. Det gäller mångmiljardbelopp. Skall en sådan här investering förväntas måste den rimligtvis utnyttjas. – På vad sätt?

Det gods som färjelinjerna har varit till för måste på något sätt fås att lämna färjor, färjelägen och hamnar. Det betyder ett behov av lägre priser än

färjorna kan bära – och därmed måste man tvinga bort dem, få dem att försvinna ur bilden. Sedan kan priserna justeras igen.

Men det kommer att krävas ännu mer gods för att man skall få ekonomi i projekten, och det godset kommer – om det finns – att få tas från de kvantiteter som går med fartyg från regioner och hamnar såväl i nord, syd, ost som väst inte bara till Europa utan också för vidarebefordran transocean till andra kontinenter över de stora hamnarna på kontinenten, Rotterdam och Antwerpen.

Vad skulle detta innebära för landets transportstruktur? Det har hittills föga belysts. Men vår kustsjöfart kommer redan med de nu kraftigt ökade resurserna för järnvägstrafiken att inte bli oberörd. Kustsjöfarten lever redan i ett mycket kärvt klimat. Nu talas det om att vi måste slå vakt om sjöfarten på Sverige. Det gäller både kustsjöfarten och den transocean sjöfarten. Det gäller också hur de svenska hamnarna, som är kommunalt ägda, skall verka i framtiden och hur befintliga investeringar skall utnyttjas och finansieras.

En fast förbindelse – det talas om kombibro för såväl landsväg som järnväg – blir när den har körts in i transportsystemet en trafikens aorta, en huvudpulsåder för det mest strategiska godset i vårt varuutbud. Vi får alla ägg i en korg. I dag har vi ett flexibelt system med färjor till och från olika hamnar. Det kan vi behöva i framtiden också. Vi skall kunna försörja oss även i krisituationer.

Herr talman! Mycket av detta har vi inte belyst ännu: överkapacitet på järnvägssidan, sjöfartens situation, en påtaglig ändring av infrastrukturen inom landets transportsektor, de kommunala hamnarna och verksamheten i och omkring dessa, koncentrationen av landets varuutbyte och situationen i krislägen. Det här bör finnas med när vi i riksdagen skall besluta – och det bör vi göra snart – hur Sveriges förbindelser söderut skall se ut långsiktigt.

Herr talman! Utskottets hemställan innebär i dag inte beslut om några fasta förbindelser över eller under Öresund. Mitt namn står under utskotts-
betänkandet, där utskottet förordar skyndsamt genomförda undersökningar för att få "fram underlag för ett för överskådlig tid definitivt beslut hur förbindelserna över Öresund bör utformas". Märk väl! Utskottet använder inte benämningen fasta förbindelser – ordet fasta ströks vid justeringen av betänkandet i utskottet.

Anf. 160 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Vi håller just nu på att diskutera riksdagens ofullbordade. Dagens beslut här i kammaren kommer – i likhet med alla andra beslut i detta ärende – inte att innebära något definitivt och slutgiltigt ställningstagande till frågan om Öresundsförbindelserna, vilket efter många års utredande vore i högsta grad önskvärt. Detta är beklagligt, därför att ett sådant förslag vore det hög tid att vi i riksdagen fick ta ställning till. Under senare år har varje nyttillträdd kommunikationsminister sett sig föranlåten att, tillsammans med en likaså nyttillträdd dansk kollega, tillsätta en egen utredning i frågan. Den nuvarande chefen för kommunikationsdepartementet utgör härvidlag inget undantag.

Jag skall inte ifrågasätta det utredningsarbete som nu pågår utan bara

uttrycka förhoppningen att det skall ske skyndsamt och att det slutgiltiga beslutsunderlaget skall kunna föreläggas riksdagen med det allra snaraste. Den tidsplan som nu finns tyder på att detta skulle vara möjligt.

Förutsättningarna synes därför i dag bättre än kanske någonsin tidigare, främst med tanke på att ett definitivt beslut i det danska folketinget om en fast förbindelse över Stora Bält nu uppenbarligen är nära förstående.

Det förtjänar att understrykas att det har hänt en hel del positivt i Öresundstrafiken under senare tid. Om inte alla tecken slår fel kommer också mycket positivt att inträffa under de närmaste åren, sannolikt både i de direkta förbindelserna över Öresund och i ett utomordentligt varierat utbud av tåg färjetransporter till Danmark eller direkt till kontinenten.

De satsningar som har gjorts på leden Helsingborg-Köpenhamn, i form av DanLink-projektet, och som kommer att göras på tåg färjor till Travemünde från både Malmö och Trelleborg och till Fredrikshavn från Göteborg, ger en knivskarp och förhoppningsvis stimulerande konkurrens. En stor del av svenskt näringsliv har efterfrågat denna typ av förbindelser. Den mångfald ur vilken de nu har att välja är en positiv faktor för alla dessa företag.

Samtidigt tror jag att utvecklingen av tåg färjetrafiken bör tjäna som en tankeställare även i debatten om eventuellt fasta förbindelser över Öresund. Jag tror att det är dags att ta ned den frågan på jorden, att konstatera att konsekvenserna förmodligen inte blir så långtgående som många tycks tro. Det har talats om att all vägburen godstrafik skulle lockas över till denna bro, men så tror jag inte kommer att bli fallet. En bro kommer att utgöra ett valalternativ bland flera – ett viktigt valalternativ men inte det enda, precis som det kommer att finnas fler alternativ för tåg färjetransporter. Många privatbilister på semesterresa kommer självfallet att ta denna väg, vilket givetvis kommer att innebära ett avbräck för färjetrafiken. Likaså kommer givetvis en bro att främst aktivera Malmöregionen. Företag kommer att lockas dit, vilket knappast kan ses som något negativt för en hårt drabbad region. En sådan förbindelse kommer också att skapa rörlighet mellan Danmark och Sverige på ett helt annat sätt än som i dag är fallet. Detta borde vara positivt mot bakgrund av att den närmaste vägen mellan Malmö och Köpenhamn för allt fler har kommit att gå via Stockholm.

Men jag är inte övertygad om att merparten av den tunga lastbilstrafiken kommer att ta vägen över en bro. Många kommer förmodligen, även i fortsättningen, att föredra den "fikapaus" som en tjugominutersresa med färjan till Helsingör innebär. Andra kommer säkert, precis som nu, att tycka att det är bekvämt att somna i Sverige och vakna i Västtyskland. De kommer följaktligen att åka till Travemünde från antingen Malmö eller Trelleborg.

Det är bara så – och det får vi förmodligen acceptera – att det finns inte *en* lösning på Öresundsfrågan av det mycket enkla skälet att det inte ställs bara *ett* krav på en lämplig transport av person och gods. Tvärtom ställs det *många* olika krav av *många* människor och företag. Vi kommer säkert aldrig att kunna tillgodose alla önskemål. Men ju mer vi accepterar mångfalden, desto större är chansen att vi får en för flertalet lyckad lösning.

Det är min förhoppning, herr talman, att nästa gång frågan om fasta förbindelser över Öresund behandlas i denna kammare också skall bli den sista. En av de förmodligen mest seglivade frågorna i svensk parlamentarisk

historia skulle då kunna gå mot sitt slut. Alla berörda parter är värda ett definitivt och slutgiltigt beslut i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 161 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Frågan om Öresundsförbindelsen har diskuterats i decennier. Den allmänna debatten liksom debatten här i kammaren har gått het, och det är inte så konstigt. Frågan om förbindelserna mellan Sverige och Danmark har utomordentligt stor betydelse; inte bara för Skåne och södra Sverige, utan för landet som helhet och även för Norden. Frågan har betydelse ur industrisynpunkt. Men den har också betydelse för den kulturella, sociala och rent mänskliga kontakten mellan två länder som har mycket gemensamt.

För dem av oss som hävdar att det finns behov av fasta förbindelser mellan Sverige och Danmark är det främst de positiva effekterna som vi förväntar att dessa förbindelser kan få för näringslivet som är avgörande. Skåne och Själland omfattar 1,5 % av Nordens yta, men hela 14 % av dess befolkning – 3,3 miljoner människor. Det säger sig självt att ett närmande med snabba, säkra förbindelser mellan de här två delarna av Norden skulle få mycket positiva effekter. På båda sidor av sundet finns en mängd företag som skulle kunna stimulera och komplettera varandra samt dra nytta av ett närmare samarbete med varandra.

Frågan om fasta förbindelser är naturligtvis en nationell angelägenhet och inte enbart en Skånefråga. Den har betydelse inte bara för industrin i Malmöregionen och Skåne i övrigt utan för hela södra Sverige och även för andra delar av landet. Den har betydelse för Norden som helhet. Det handlar bl. a. om huruvida nya framtidsindustrier skall placera sig någonstans i de norra delarna av den europeiska kontinenten eller om de, tack vare goda förbindelser över Öresund, lika gärna kan etablera sig i Skåne eller södra Sverige. Förbättrade kommunikationer med Danmark och kontinenten skulle öka möjligheterna för en industriell expansion i Skåne, där inte minst Malmöregionen drabbats hårt av strukturella förändringar; nu senast genom beslutet om avveckling av den civila fartygsproduktionen vid Kockums. Vi kan konstatera att Öresund i dag är en barriär mellan två länder, vilken måste raseras för möjliggörande av bättre kontakter för näringslivet, bättre kulturella kontakter och bättre sociala kontakter.

Sysselsättningsfrågan och behovet av en bättre utveckling av näringslivet i Malmöregionen och Skåne i övrigt är avgörande skäl till att fasta förbindelser över Öresund bör komma till stånd.

Men det finns, herr talman, också andra skäl som talar för fasta förbindelser över Öresund. Sådana vore ett sätt att ytterligare utveckla den nordiska gemenskapen, skapa bättre kontakter när det gäller näringsliv och kultur liksom att få till stånd bättre sociala och andra relationer. Visionen av Norden som en gemensam marknad, ett Norden med utveckling av både kulturella och sociala band, skulle kunna hållas levande.

Det här är några utgångspunkter för min positiva inställning till fasta förbindelser över Öresund.

Mot den här bakgrunden hälsar jag med stor tillfredsställelse att den svenska och den danska regeringen inlett överläggningar syftande till att så snart som möjligt nå fram till ett komplett förslag till överenskommelse mellan Sverige och Danmark om förbindelsen över Öresund. I de överläggningarna ingår, som framhållits tidigare under debatten, en uppdatering av tidigare utredningar, men också en prövning av alternativa lösningar till förbindelserna över Öresund. Det är naturligtvis utomordentligt betydelsefullt att man får ett fast underlag för att bedöma de miljömässiga konsekvenserna av fasta förbindelser över Öresund.

Det är också av stort intresse att pröva möjligheterna till alternativa lösningar för förbindelserna över Öresund, lösningar som öppnats bl. a. genom att det nu finns nya tekniska förutsättningar för lösande av t. ex. frågan om kombinationer av tågtrafik och vägförbindelser mellan Malmö och Köpenhamn. Som framhålls i trafikutskottets betänkande ingår också i överläggningarna att göra en värdering av denna alternativa lösning och även av andra alternativ som presenterats under de senaste åren.

Jag vill i likhet med trafikutskottet understryka det angelägna i att de aviserade nya undersökningarna genomförs skyndsamt och att man snarast möjligt får fram underlag för ett definitivt beslut om hur förbindelserna över Öresund bör utformas.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande nr 3.

Avslutningsvis vill jag säga några saker med anledning av Ulla Tillanders inlägg.

Jag hade inte tänkt gå in på det skånska socialdemokratiska partidistriktets behandling av denna fråga, men Ulla Tillander tvingar mig att säga åtminstone följande. Jag tror att det i varje fall för en saklig debatt hade varit bättre om Ulla Tillander hade hållit sig till sitt eget parti och hade låtit bli att kommentera en fråga som hon inte vet någonting om. Ulla Tillander kunde exempelvis fråga Einar Larsson, f. d. ledamot av denna kammare och numera landshövding i Kristianstads län. Han säger nämligen ett klart ja till en bro mellan Malmö och Köpenhamn.

Det är riktigt att socialdemokraterna i Skåne har delade meningar i den här frågan. Det är också så att socialdemokraterna i Skåne på sin distriktskongress i söndags med knapp majoritet sade nej till fasta förbindelser över Öresund. Precis som de borgerliga partierna i Skåne är vårt parti delat vad gäller inställningen till frågan om fasta förbindelser över Öresund, och det känner naturligtvis också Ulla Tillander till.

Jag vill också beröra den del i Ulla Tillanders inlägg där hon sade att det i dag finns utomordentliga förbindelser över Öresund. Jag tror inte att hennes uppfattning i den frågan har stöd av särskilt många, i vart fall inte i Malmöregionen. Det finns tider på året – så har det varit under senare år – då det över huvud taget inte har varit möjligt att ta sig från Malmö till Köpenhamn, såvida man inte haft råd att hyra en helikopter. Det är långa väntetider vid färjelägena, långa överfartstider och för vanliga människor mycket dyrt att snabbt och enkelt ta sig mellan Malmö och Köpenhamn. Kommunikationsförhållandena var i många avseenden bättre på 1960-talet än i dag. Den bild av kommunikationerna som jag ger här tror jag bättre

överensstämmer med verkligheten och människors uppfattning än den bild som Ulla Tillander gav om förbindelserna, i varje fall i den södra delen av Öresund.

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Öresundsförbindel-
serna m. m.

Anf. 162 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Med anledning av det Lars-Erik Lövdén sade om en Öresundsbro betydelse för industrin vill jag först nämna att näringsliv aldrig har hindrats av båttrafik. Det är ju en sådan som binder samman de flesta länder i världen. Flera gånger i dag har det talats om näringslivets framtid som om den hängde på en bro. Av två skäl tror vi i centern inte på det. Skulle miljöargumenten, som det också understryks i utskottsbetänkandet, bli så starka mot en bro att den av det skälet inte byggs, står och faller inte näringslivet i Skåne med det. Det skulle innebära att det finns en motsättning mellan näringslivet och miljöaspekterna, och det tror jag inte på, utan de måste kunna samsas.

Lars-Erik Lövdén utesluter inte heller att miljömässiga skäl kan lägga hinder i vägen för en bro. För närvarande går det ganska bra för näringslivet som helhet också i Skåne, trots att vi saknar en bro över Öresund. Omvänt kan knappast verkningarna av en lågkonjunktur motverkas av en bro. Slutsatsen blir att man tillskriver existensen av en bro alldeles för stor vikt. Den åstadkommer ingen högkonjunktur och motverkar ingen lågkonjunktur. Den åstadkommer över huvud taget inget som inte bra färjeförbindelser kan åstadkomma.

Jag sade inte att färjeförbindelserna i dagsläget är utomordentligt goda och inte kan bli bättre. Jag sade tvärtom, nämligen att de har blivit bättre och kan bli ännu bättre.

Så till frågan om de socialdemokratiska medlemmarna som tog ställning mot en Öresundsbro. Tycker Lars-Erik Lövdén att en landshövdingens ord väger tyngre än vad närmare 230 medlemmar i det socialdemokratiska partiet anser i denna fråga?

Anf. 163 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jag håller med Ulla Tillander om att miljöargumenten naturligtvis är viktiga. Men jag undrar varför Ulla Tillander och centern i en reservation tar klar ställning för en förbindelse mellan Helsingborg och Helsingör. Det är också en fråga som Ulla Tillander i många år har motionerat om. Är inte den frågan viktig ur miljösynpunkt? Är det inte nödvändigt att utreda och överväga de miljömässiga konsekvenserna av en sådan förbindelse innan man tar ställning?

En rad utredningar visar att miljöpåverkan av fasta förbindelser över Öresund endast blir marginell. När nu den danska och den svenska regeringen ytterligare vill uppdatera dessa miljöutredningar, finns det väl all anledning att avvakta det utredningsarbetet innan man tar definitiv ställning. Men just det senare har ni gjort i er reservation.

Ulla Tillander säger – och det gjorde hon också i sitt huvudanförande – att transportnäringen inte har något behov av en Öresundsbro. Hon säger att det blir mycket dyrare och en omväg samt att transportföretagen självfallet väljer den väg som är närmast och att färjealternativet är både billigast och bäst.

Det hävdar Ulla Tillander å ena sidan, men å andra sidan hävdar hon att färjetrafiken försvinner, att de långsiktiga effekterna på miljön blir mycket stora, att gods förs över från järnväg till landsväg. Jag tror inte att man kan hävda bägge de här argumenten samtidigt. På något vis måste man välja linje. Det går inte att argumentera efter två linjer på en gång, och jag tycker nog att Ulla Tillander bör fatta ett beslut om vilken linje hon skall följa i sin argumentation.

Sedan än en gång till det socialdemokratiska partidistriktet. Det socialdemokratiska partidistriktet i Skåne har med knapp majoritet sagt nej till en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn. Vi är delade i vårt parti i Skåne i den frågan, liksom de flesta andra partier. Men jag tror, som jag sade i mitt huvudanförande, att Ulla Tillander bör hålla sig till sitt eget parti i stället för att kommentera de diskussioner som vi för inom vårt parti.

Ulla Tillander påstår i den här debatten att det finns en stark majoritet inom socialdemokratin i Skåne mot en bro. Hon påstår att vi anordnade en extra distriktkongress bara för att diskutera den här frågan. I båda de avseendena men också när det gäller andra påståenden, om diskussionen inom vårt parti vet inte Ulla Tillander vad hon pratar om.

Anf. 164 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Beträffande den fasta förbindelsen Helsingborg–Helsingör, som vi har tagit upp i olika sammanhang, vill jag bara säga att om det skulle visa sig att det skulle vara ett hot mot Östersjön, ett Östersjön som är så starkt beroende av friskvatten från Skagerack och Kattegatt, om det skulle påverka de känsliga vattenströmmarna och vattenskikten såväl i Öresund som i Bälten, skulle vi inte driva bygget av en tunnel gentemot tunga miljöhänsyn.

Det finns sakkunskap som är djupt oroad över att strömmarna i sundet och Bälten försvagas, och vi vet att Östersjön är ett känsligt ekologiskt system. Många människors utkomst är beroende av att det bibehålls friskt. Det har t. o. m. förts på tal om inte frågan om en bro är en fråga för alla randstaterna runt Östersjön. Den digniteten har brofrågan.

Om man viftar bort det här nu, kan det bli ett uppvaknande av det slag som vi har upplevt alltför ofta på senare tid, alltså att miljöskälen gör sig gällande, antingen det nu gäller en tunnel Helsingborg–Helsingör eller en bro Malmö–Köpenhamn. Därför är det trots allt ganska upplyftande att utskottet efterlyser en ordentlig miljödebatt.

Anledningen till det kläna utbytet mellan Danmark och Sverige är inte dåliga sundsförbindelser utan det är organisatoriska förhållanden och brister i informationen. Möjligheterna till ett ökat samarbete är lika goda utan bro, då det framför allt är nationsgränsen och inte Öresunds vatten som fungerar som barriär. Det fick vi bl. a. lära oss på symposiet som ordnades för Skåne i måndags. Nästan alla Skånes kontakter sker mot Stockholm, och på motsvarande sätt är Köpenhamn medelpunkt för kontakterna på den danska sidan.

Sedan tycker jag att svar på flera av Lars-Erik Lövdéns frågor finns i Birger Rosqvists inlägg. Jag kan hänvisa till det.

Anf. 165 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Ulla Tillander är bestämd när det gäller omdömet om de ekonomiska möjligheterna att förverkliga en Öresundsbro. Ulla Tillander vet att en Öresundsbro leder till en gigantisk ekonomisk felinvestering.

Ulla Tillander är bestämd när det gäller de miljömässiga konsekvenserna. Ulla Tillander och centerpartiet vet att en bro mellan Malmö och Köpenhamn skulle leda till en miljömässig katastrof.

Jag tycker att det är något underligt att man kan uttala sig så kategoriskt, när de utredningar som är gjorda hitintills inte pekar i den riktningen. De svenska och danska regeringarna är nu inne i ett arbete med uppdatering av utredningsmaterialet, där man tittar på de miljömässiga konsekvenserna, de ekonomiska möjligheterna, de trafikmässiga möjligheterna och de tekniska möjligheterna. Innan man kastar sig ut i debatten och kategoriskt avvisar en sådan lösning, borde man väl avvakta det utredningsmaterialet.

Ulla Tillander har i sitt anförande och sina repliker inte med ett enda ord berört sysselsättningsläget i Malmöhus län och Malmöregionen. Det var inte mer än ett halvår sedan vi här i kammaren hade en utförlig diskussion om det katastrofala sysselsättningsläget i Malmöregionen och de farhågor som vi hyste om utvecklingen med anledning av avvecklingen av den civila fartygsproduktionen vid Kockums. Jag tycker att det finns orsak för Ulla Tillander som riksdagsman från Malmö att fundera kring vad som gynnar sysselsättningsutvecklingen i vår region och vad som inte gör det. Vi har i dag en arbetslöshet i Malmöregionen som vida överstiger arbetslösheten i riket i övrigt. Jag tror att det är en faktor som man åtminstone som riksdagsman från den regionen bör ta i beaktande när man tar ställning i den här frågan.

Herr talman! Avslutningsvis i den här debatten vill jag ge uttryck för min uppfattning om den mycket intressanta lösning som har presenterats med en landsvägsbro kombinerad med spårbunden trafik. Det alternativet skulle inte minst möjliggöra en sammankoppling av kollektivtrafiknätet i västra Skåne med Köpenhamns och Själlands kollektivtrafiknät, och det skulle få väldigt positiva effekter både när det gäller möjligheterna till kontakter och när det gäller miljön.

Andre vice talmannen anmälde att Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 166 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Det är inte mycket kvar att tala om i den här frågan, skulle man kunna säga, men jag har ändå en del synpunkter som kanske inte har kommit fram så mycket i debatten.

Ulla Tillander sade att vi har 1980-talets nyvaknade miljöintresse. Låt mig tala om att mitt parti var det första partiet i det här landet som hade ett miljöprogram. Det var mitt parti som tillsammans med FN ordnade miljökonferensen 1972 här i Stockholm.

Kurt Hugosson sade att det finns ett omfattande utredningsmaterial, och det gör det. Jag har läst utredningsmaterialet om fasta förbindelser över Öresund. Jag började med den Strandska utredningen som gällde en kombinerad tåg- och landsvägsbro i det norra läget mellan Helsingborg och

Helsingör. Sedan har jag följt alla utredningarna. Den senaste är den rapport som kom i juli 1985, och den har jag också mycket noga studerat.

Jag har kommit underfund med att man har gått ganska snabbt förbi vissa viktiga frågor, bl. a. miljöfrågorna. När vi började diskutera fasta förbindelser mera på allvar i den senaste omgången satt jag med i Öresundsrådet miljöutskott. Där krävde jag att man skulle göra en modell av Öresund så att man kunde se hur vattenföringen påverkades av utfyllnadsarbete för en bro eller en tunnel, som vid det tillfället skulle ligga på botten och vara 10,2 m hög. Det har inte hänt någonting i den frågan, trots att vi från Öresundsdelegationens miljöutskott krävde att man skulle upprätta en sådan modell. Nu har vår kommunikationsminister till denna uppdateringsgrupp, tjänstemannagrupp, eller vad man vill kalla den, sagt att man noga skall gå igenom miljöfrågorna. Det tycker jag är mycket bra.

Det är ett par ytterligare saker i delegationens rapport från 1985 som jag inte riktigt kan förlika mig med. När det gäller ekonomin har delegationen utgått från en låneränta på 14 %, och man har en kalkylränta på 5 %. Man räknar med en inflation på 9 %. Detta utgångsläge har man alltså när man räknar på kostnaderna för bron. Kan man ha en inflation på 9 % och räkna upp priserna för transporterna på bron med 9 % varje år, är det klart att man får en ganska kort avskrivningstid. Men med en inflation på 3 %, som vi nu har, och en kalkylränta på 5 % skulle man behöva låna pengar till en ränta på 8 %, och det tror jag inte att man kan göra någonstans i dag. Man får hur som helst en mycket längre kapitaliseringsperiod, vilket kommer att kosta skattebetalarna väldigt mycket pengar.

Vi har inte heller fått något klart besked om hur kostnadsfördelningen mellan länderna skall se ut. Vid 1973 års beslut var vi från svensk sida väldigt generösa. Vi sade till danskarna att om de ville vara med och bygga en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn skulle vi betala kostnaden för bron. Vi skulle också halvera kostnaderna för tunneln i III-leden. Det finns alltså ett sådant beslut. De kontakter jag har haft med mina danska vänner – jag bor ju ganska nära Danmark – har gett mig visshet om att de fortfarande tror att vi skall betala bron mellan Malmö och Köpenhamn. Därför vill jag att man nu vid Öresundsdelegationens uppdatering klart talar om vem som skall betala och varifrån pengarna skall tas.

Inte heller när det gäller de arbetsmarknadspolitiska frågorna finns tillräckliga uppgifter för att jag skall godta den rapport som föreligger. Jag tror att den grupp som skall arbeta med frågorna också bör studera de arbetsmarknadspolitiska konsekvenserna. Enligt de fackliga företrädarna, som jag umgås väldigt mycket med, kommer 3 000–3 500 att beröras. Det finns alltså arbetsplatser som blir berörda av fasta förbindelser mellan Malmö och Köpenhamn. Det är möjligt att det, som Lars-Erik Lövdén säger, uppstår spin off-effekter i Malmö som leder till etablering av industrier och företag där. Men jag frågar mig varifrån man skall ta dessa industrier och företag. Vem skall överta de utgifter som alla de hamnar har som har investerat väldigt mycket pengar i järnvägsförbindelser med kontinenten och Danmark?

Det finns ytterligare en fråga som är mycket dåligt belyst. T. o. m. trafikutskottets värderade ordförande står här och säger att vi om vi bygger

en bro mellan Malmö och Köpenhamn eller en tunnel i det norra läget får fasta förbindelser med kontinenten. Är det Kurt Hugossons uppfattning att de fasta förbindelser mellan Skåne och Själland som föreslås skall fortsätta bort till bron över Stora Bält, gå över Jylland och nå ner till Hamburg? Bara i Danmark blir den vägen 16 mil längre än att åka via Rödbby-Puttgarden. Folk är i dag inte riktigt på det klara med att man, om vi får en fast förbindelse mellan Skåne och Jylland och om man har egen bil, inte kör 16 mil längre bort, till Jylland, utan i stället åker till Rödbby och ställer sig i kö för färjan till Puttgarden. Det är det faktiska förhållandet.

Jag tycker att den delegation som nu skall arbeta med dessa frågor skall ta kontakt med Sveriges Åkeriförbund. De siffror som nämns i den rapport som lämnades i juli är felaktiga. Där säger man att 70 % av den trafik som i dag går över HH-leden – det är alltså den tunga lastbilstrafiken det handlar om – skulle flyttas över till en bro. Jag har haft kontakt med Åkeriförbundet både centralt och lokalt, och det säger: Vi kommer inte att köra över någon bro. Det blir 5,4 mil längre att åka från Helsingborg ner till Lernacken och in till Dragör. Dragör ligger också på en ö, och sedan skall man komma därifrån. Det är skärningspunkten när man kommer från Köpenhamn eller Helsingborg via Helsingörleden, liksom när man åker över bron och kommer ut via Amager. Det blir 5,4 mil längre.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag instämmer i det Birger Rosqvist sade. Om jag hade kunnat yrka bifall till hans anförande skulle jag ha gjort det, men det kan jag ju inte. Jag skall inte yrka avslag på trafikutskottets hemställan. Jag skall inte heller yrka bifall till den.

Nu har vi ju en grupp som skall titta på detta. Det skulle väl vara egendomligt om denna uppdatering inte skulle innebära att projektet är omöjligt att genomföra med de premisser som nu finns, alltså med en avgiftsfinansiering. Om man kommer till det resultatet har vi naturligtvis fattat ett beslut här, att det inte blir någon fast förbindelse. Det beslutet skall jag hurra för. Jag tror inte på någon fast förbindelse, och det har jag aldrig gjort heller.

Anf. 167 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag tror att Hans Pettersson i Helsingborg kan hålla med mig om att man kan hoppas att det socialdemokratiska miljömedvetandet, som han hänvisar till, får påverka beslutet om fasta förbindelser, så att man tar hänsyn till de 17 miljoner ton tågfärjekapacitet som kommer att finnas, när man sedan skall ta ställning till en bro.

Anf. 168 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s) replik:

Herr talman! Jo, det kan jag väl hålla med Ulla Tillander om. Men jag tycker att jag skall informera litet om vad vårt parti har gjort i frågan. Det är inte så att man lättvindigt kan tala om ett nyvaknat miljöintresse på 1980-talet, när vi under hela 1960-talet jobbat väldigt hårt med dessa frågor.

Anf. 169. ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det var bra att Hans Péttersson i Helsingborg påpekade detta om det socialdemokratiska miljömedvetandet, för det har inte kommit fram så mycket av det i debatten här i kväll.

Anf. 170 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Broar har alltsedan historiens begynnelse lett till bättre kommunikationer mellan människor. De har skapat en bättre förståelse och inneburit att människor har närmat sig varandra. De har inverkat positivt på utvecklingen. Jag har svårt att förstå att den tänkta bron mellan Malmö och Köpenhamn skulle vara det undantag som bekräftar regeln.

Jag, och många med mig, tror att en bro mellan Malmö och Köpenhamn på både kort och lång sikt skulle innebära ett lyft inte bara för Skåne utan för hela Sverige. Den skulle innebära att vi på ett bra sätt skulle kunna närma oss kontinenten. Jag är litet bekymrad över den teknikfientlighet och den framstegsfientlighet som ibland kommer till uttryck i den här kammaren.

I debatten i dag har vi hört argumentet att bron skulle innebära minskad sysselsättning inom färjetrafiken. Man har talat om 3 000–4 000 förlorade arbetstillfällen. Så har man gjort historien igenom. Vi kommer ihåg skraddaren i Paris för 150 år sedan, textilarbetarna i England för 100 år sedan när man ville kasta ut vävstolarna därför att de skulle innebära färre jobb. Men vi har sett att vi tack vare att man inte kastade ut dem fick en utveckling.

Man har här också talat om att vi skall utveckla färjeförbindelserna. Den som har den minsta kännedom om problemen när det gäller Öresund och Köpenhamn–Malmö har fått klart för sig att vi har gjort försök med färjeförbindelser. I denna sena timme skall jag vara snäll och bara konstatera att man i utskottsbetänkandet har glömt en färjeförbindelse. I utskottsbetänkandet talar man nämligen om att det finns och har funnits fungerande färjeförbindelser och att en del nya har kommit till. Däremot har man glömt det kapitel som förhoppningsvis snart är överspelat, nämligen Gripenaffären, där socialdemokraterna och centerpartiet har agerat på ett sådant sätt att när man beskriver det politiska livet i Grönköping måste det framstå som allvarligt, eftersom denna affär är ett under av naivitet.

Till sist, tror jag, herr talman, att det är dags för oss skåningar att sluta upp med det bytänkande som i dag förekommer. Jag är också övertygad om att många människor norr om Hallandsåsen blir förvånade över vårt uppträdande i många frågor. I stället för att gå fram på enad front föredrar vi att bevaka de egna reviren. Jag tror att det är destruktivt för hela vår landsände, och även skadligt för hela vårt land, när vi nere i Skåne håller på att inbördes bråka med varandra. Sedan må tidningen Arbetet och socialdemokraterna lösa sina interna problem kring voteringen på den senaste distriktskongressen. Men det är ändå min bestämda övertygelse att en bro kommer att innebära ett lyft för regionen, eftersom det innebär att man samtidigt säger ja till framtiden. Det har hitintills bevisats att om man säger ja till framtiden innebär det konkreta positiva resultat för människorna.

Anf. 171 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Både Sten Andersson i Malmö och jag lever i ett borgerligt styrt Malmö där man har gjort en dygd av nödvändigheten av att spara. Denna sparsamhet tar sig ibland mycket drastiska uttryck. Men plötsligt i fråga om bron gäller inte längre denna försiktighet med resurser. Då åker spenderbyxorna på. Betänkligheterna om vad som sker med skattebetalarnas pengar är som hortblåsta. Det vore inte för mycket begärt om man hade dragit vissa slutsatser när det gäller miljon- och miljardrullningen med offentliga medel – skattebetalarnas pengar. Vi har t. ex. Bolmentunneln som står färdig och som inte behövs. Vi har även Barsebäck, som inte hade fått byggnadstillstånd om det hade varit i dag. När det gäller Gripen, på tal om Grönköping, tycker jag inte att man skall kasta sten när man sitter i glashus.

Anf. 172 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Ulla Tillander talade om att man skall vara försiktig med offentliga medel. Det hade varit en Gudi behaglig gärning om hon hade lyckats övertyga sina egna partikolleger innan de blivit för inblandade när det gäller Gripen.

Beträffande Barsebäck är det faktiskt en ganska positiv affär för Skåne och hela landsändan.

Till sist: Vi är många som är broänhängare, och vi tror – vi vet inte, eftersom ingen vet exakt hur framtiden kommer att se ut – att en bro skulle kunna innebära ett stort lyft för en region som i dag är ganska hårt pressad.

Anf. 173 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Gripen är faktiskt en bagatell jämfört med en bro. För övrigt tror Sten Andersson i Malmö att han kan besvärja verkligheten med förenklingar. Eftersom moderaterna ofta har kommit på kollisionskurs med miljökraven förstår jag Sten Anderssons inlägg.

Trots allt är det det ekologiska systemet som ytterst bestämmer de gränser vi har att röra oss inom. Detta inser allt fler.

Anf. 174 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag gratulerar fru Tillander till att besitta en förmåga som vi andra inte innehar, nämligen förmågan att kunna sia om framtiden.

Vi vet ju nu att Gripen var ett katastrofalt misslyckande, däremot vet vi inte om en bro mellan Malmö och Köpenhamn skulle innebära ett misslyckande.

Jag upprepar vad jag sade i början av debatten: Överallt världen över har broar inneburit förbättringar och framsteg. Jag skulle bli mycket förvånad om ett brobygge mellan Malmö och Köpenhamn skulle bli det undantag som bekräftar den regeln.

Anf. 175 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag är bara förvånad över att en moderat uttalar sig så vårdslöst om den miljardrullning som en Öresundsbro-satsning innebär.

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Bevarande av genetiska resurser

Anf. 176 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Det är möjligt att det handlar om en moderat här i dag, men jag är säker på att det finns hundratusentals människor i Skåne som delar min uppfattning. Därför är jag inte så negativ som fru Tillander är.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 5 (fasta förbindelser över Öresund)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 38 för hemställan i reservation 1 av Agne Hansson och Rune Thorén. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 257 röster mot 16 för den i reservation 2 av Viola Claesson anförda motiveringen. 28 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1986/87:5 om bevarande av genetiska resurser.

Bevarande av genetiska resurser

Anf. 177 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1986/87:5 behandlas ett par centerpartimotioner om bevarande av genetiska resurser. I den ena syftas till inrättande av en genbank för husdjur, medan den andra på ett mer övergripande sätt tar upp frågorna om hushållning med genetiska resurser inom flora och fauna samt med mikroorganismer. Utskottet föreslår att motionerna lämnas utan åtgärd. Man understryker dock samtidigt värdet av att den genetiska variationen hos växter och djur bibehålls och främjas. En gemensam borgerlig reservation är fogad till betänkandet.

Herr talman! Från moderat sida anser vi det synnerligen angeläget att bevara de genetiska resurser som finns hos såväl växter som djur. Tyvärr har redan vissa genetiska resurser försvunnit, bl. a. resurser i form av äldre husdjursraser, och genom import av avelsdjur kan äldre, förädlade raser förändras. Detta är olyckligt, om man vill bevara de ursprungsdjur vi i vårt land haft under mycket lång tid.

Det vore ytterst värdefullt att i en framtid eventuellt kunna gå tillbaka och hämta in genresurser från äldre växter och djur. Det finns redan en nordisk genbank för vissa jordbruks- och trädgårdsväxter. Denna skulle kunna

utgöra mönster när man går vidare i strävan att bredda basen på det här området.

Det behövs en strategi för hushållning med genetiska resurser, en målsättning och kanske i många fall en snabb kartläggning av vad som finns kvar av hotade arter. Bevarandet av äldre sorter och raser på områden som innefattar kulturväxter, skogsträd, husdjur och vilda växter och djur bör ingå i en sådan strategi, liksom också bevarandet av mikroorganismer.

Utskottet utgår ifrån att lantbruksstyrelsen och berörda forskningsorgan även i fortsättningen kommer att uppmärksamma dessa frågor och anser sig för närvarande inte ha tillräckligt underlag för att tillstyrka förslag om särskilda åtgärder rörande organisation eller finansiering av ifrågavarande verksamhet. Utskottet hänvisar också till den förstärkning av forskningen på jord- och skogsbrukets område som riksdagen nyligen beslutade om på grundval av proposition 1985/86:74. Där pekas bl. a. på att särskild uppmärksamhet bör ägnas växtförädlingen, markresurserna och mikroorganismerna. Jag tillåter mig emellertid, herr talman, starkt tvivla på att dessa resurser avsätts för de angelägna ändamål som vi från den borgerliga oppositionen pläderar för i detta betänkande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som fogats till betänkandet.

Anf. 178 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag skall, samtidigt som jag yrkar bifall till reservationen i betänkandet, endast redovisa några kortfattade synpunkter i anslutning till den del av reservationen som tar upp behovet av en genbank för husdjur. Jag har tidigare ett par år tillsammans med Börje Stensson motionerat om en sådan här genbank.

Utskottet har i år liksom tidigare år, som man brukar säga, positivt behandlat den här motionen och instämt i att det föreligger behov av skydd för hotade husdjursarter. Samtidigt hänvisar utskottet till de avelsföreningar och organisationer som finns och som har dessa uppdrag. Men problemet är att dessa organisationer inte har resurser för att ägna sig åt den del av arbetet som gäller bevarandet av de gamla arterna. I utskottets motivering för avstyrkande av motionen hänvisas till att lantbruksstyrelsen har inrättat en genbanksnämnd. Problemet är bara att genbanksnämnden inte har några resurser för sitt arbete. Dessutom konstateras att det inte finns någon genbank. Det hänvisas i betänkandet också till att Norge och Finland har större anslag för detta ändamål och att man genom nordiskt samarbete kan få resurser. Det är naturligtvis bra med nordiskt samarbete, men det är också viktigt att vi i Sverige har resurser på detta område.

Jag tror att det hade varit värdefullt om socialdemokraterna hade tagit denna fråga på litet större allvar. Det finns ett talesätt som vi ofta använder här i riksdagen: Medan gräset gror, dör kon. Här är det faktiskt adekvat att använda det uttrycket. Ju mer tiden går, desto större är risken att dessa husdjursarter försvinner. Tiden är knapp. Det finns alltså skäl att återkomma till denna fråga som på något sätt måste få sin lösning. Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 179 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det är en mycket viktig fråga som vi diskuterar i dag. Man kanske t. o. m. skulle kunna säga att det är en ödesfråga, eftersom de genresurser vi har är oerhört viktiga för hela vår existens och fortlevnad här på jorden. Det är ju här som de nya ting som skall komma kan skapas. Det är här som den rikedom vi kan uppleva i naturen och i djurriket har sin grund. Därför är det viktigt att vi ser till att vi har en bas att stå på också för framtiden. För det behövs det genbanker. Framför allt behövs en strategi för hur dessa skall fungera. Vi vet ju att vi handskas vårdslöst med denna resurs i dag. Vi förstör växter och djur på ett sätt som kanske aldrig tillförne. Genom miljöförstörelsen, försurningen, försvinner årligen väldigt många arter i vår natur. Förhållandet är detsamma inom djurlivet. Delvis genom den förädling som äger rum slås gamla raser ut.

Lars Ernestam tog till ett tänkespråk. Jag hade ett annat uttryck i tankarna, när jag funderade över hur oersättliga värden försvinner undan för undan utan att vi märker det eller tänker särskilt mycket på det, eftersom vi fortfarande har en hel del kvar. Jag tänkte på det gamla uttrycket: Man saknar inte kon, förrän båset är tomt. Det är så det är. Saker och ting försvinner, och först när de är borta saknar vi dem. Men då är det för sent.

Jag läste i tidningen häromdagen att det har funnits en speciell Dalslandshund. Den rasen försvann för ett antal år sedan. Nu funderar man över var den sista hunden begravdes. Man vill försöka gräva fram kvarlevorna. Det finns alltså intresse för det. Varför vet jag inte, men man är i varje fall mycket sent ute.

Både här i Sverige och ute i världen sker en förstörelse av den resurs som generna utgör. Vi kan se på skövlingen av regnskogar och annat. Men nu talar vi om vad som skall göras här i Sverige, även om det naturligtvis är viktigt att vi också har en strategi för hur vi skall arbeta internationellt. Vi har här i Sverige vissa riktlinjer som kommit fram i samband med statliga utredningar.

Det finns också vissa principer som olika myndigheter i Sverige har fastställt för sitt arbete. Men vi borde ha ett övergripande mål för hur vi skall hantera denna fråga, vilka krav vi skall ställa osv. Men det behövs också en uppställning av målen, vilka grupper av organismer och vilka enskilda sektorer som skall omfattas – t. ex. jordbruk, skog och fiske – och som man skall bygga upp genbankerna med.

Vi måste bevara en mängd arter inom både växt- och djurriket. Det är viktigt att vi inte bara tar de arter som är hotade utan också vanliga arter. Vi måste ha en ganska bred bas att stå på.

Vi måste kanske också i vissa sammanhang ta vara på en del av det som tas fram genom växtförädling – mutationer – korsningar som kan vara av värde i framtiden osv.

Dessutom har vi tagit upp mikroorganismernas viktiga roll i naturen. Det är ju dessa som bestämmer bördigheten hos våra skogs- och jordbruksmarker. Men mikroorganismerna har också haft en mycket viktig funktion industriellt när det gällt livsmedelsframställning, medicinframställning osv. De kommer förmodligen att ha än större betydelse när vi kommer ännu

längre i biokemin och när vi skall utnyttja produkter som vi kan ta fram på våra jordar för andra ändamål än såsom livsmedel.

Med andra ord är det viktigt att vi gör något – och gör det snart. Därför är det förvånande att den socialdemokratiska majoriteten tar så lätt på denna fråga som den gör. Eftersom frågan är livsavgörande för oss borde vi vara aktiva och göra någonting innan det är för sent.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till vår reservation i betänkandet.

Anf. 180 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag kan försäkra Lennart Brunander att det inte ligger någon hund begraven i majoritetens ställningstagande. Vi tar heller inte lätt på frågan. Tvärtom. Vi anser att bevarandet av genetiska resurser är viktigt, och jag kan instämma i många av de farhågor som har uttalats. Dessa farhågor är särskilt aktuella i tider då även avelsverksamhet internationaliseras och i vissa fall handhas av multinationella bolag.

Riksdag och andra berörda har därför vidtagit åtgärder under årens lopp:

År 1979 inrättades en gemensam nordisk genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter.

År 1980 inrättades en skoglig genbank, placerad vid skogsstyrelsen.

Beträffande bevarandet av genresurser hos husdjur har behovet kartlagts. Lantbruksstyrelsen har på grund av den kartläggningen anvisat medel för stöd till olika avelsföreningar.

I dagsläget nöjer sig majoriteten med detta förfaringsätt.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 181 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Margareta Winberg talar så vackert. Hon säger att det är viktigt och att hon håller med om mycket av det vi har sagt. Det är bara synd att hon tydligen ställer mycket stora förhoppningar på regeringen i detta sammanhang eller av någon annan orsak inte vill ge regeringen till känna vad vi egentligen tycker. Vi tycks ju händelsevis vara sams på den här punkten.

Margareta Winberg tar som exempel att avelsföreningar får stöd från regeringen för att bygga upp och bevara genresurser på husdjursområdet. Det talade Lars Ernestam också om. Men det stöd som har funnits trappas ned undan för undan, och kanske kommer det att helt försvinna i kommande budget. Det har halverats och är i varje fall på väg att försvinna. Stödet är i varje fall så litet att det har föga betydelse i detta sammanhang. Den administration som finns på lantbruksstyrelsen för att hantera dessa frågor får inte så mycket pengar från statskassan att den ens har styrfart för att kunna sköta sig själv. Den kunde i och för sig slopas, därför att den har inte vare sig pengar eller möjligheter att göra någonting. Här krävs mera resurser, vilja och handling.

Prot. 1986/87:30
19 november 1986

Bevarande av genetiska resurser

Anf. 182 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Självfallet har jag förtroende för regeringen, men om man tillhör regeringspartiet, med det ansvar som det innebär för bl. a. ekonomin, måste man göra vissa prioriteringar. Det är lätt att i opposition önska saker, då man inte behöver ta ansvar. Vi socialdemokrater har gjort denna prioritering och har tyvärr inte kunnat tillmötesgå detta krav nu, vilket inte betyder att vi inte anser frågan vara av vikt.

Anf. 183 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Margareta Winberg säger att man måste ta ekonomiskt ansvar när man tillhör regeringspartiet, och det håller jag fullständigt med om. Men i detta fall tar inte regeringen ett långsiktigt ekonomiskt ansvar, eftersom det vi nu talar om är grunden för att det över huvud taget skall finnas någon ekonomi.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (en strategi för bevarande av genetiska resurser)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 146 för reservationen av Karl Erik Olsson m. fl.

19 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

20 § Kammaren åtskildes kl. 23.38.

In fidein

TOM T:SON THYBLAD

/Olof Marcusson